

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის გზამკვლევი

საქმის სამართლიანი განხილვის უფლება
(სისხლისსამართლებრივი ასპექტები)

განახლებულია 2022 წლის 31 აგვისტოს

ეს თარგმანი გამოქვეყნდა ევროპის საბჭოსა და ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოსთან შეთანხმებით და წარმოადგენს მხოლოდ ევროპის საბჭოს საქართველოს ოფისის პასუხისმგებლობას.

დოკუმენტი მომზადებულია რეესტრის მიერ. სასამართლოს არ ეკისრება რაიმე ვალდებულება მასთან დაკავშირებით.

გამომცემლებმა ან ორგანიზაციებმა, რომელთაც სურთ წინამდებარე გზამკვლევის ან მისი ნაწილის თარგმნა ან/და რეპროდუცირება ბეჭდური ან ელექტრონული სახით, უნდა შეავსონ საკონტაქტო ფორმა: [თარგმანის რეპროდუცირების ან ხელახლა გამოცემის მოთხოვნა](#), ნებართვის პროცედურის შესახებ ინფორმაციის მისაღებად.

თუ გსურთ მიიღოთ ინფორმაცია, თუ რომელ ენებზე მიმდინარეობს ამჟამად პრეცედენტული სამართლის გზამკვლევების თარგმნა, გთხოვთ, იხილოთ [მიმდინარე თარგმანების](#) ჩამონათვალი.

წინამდებარე გზამკვლევი თავდაპირველად შედგენილია ინგლისურ ენაზე. მისი განახლება ხდება რეგულარულად, ხოლო ბოლოს განახლებულია 2022 წლის 31 აგვისტოს. ის შეიძლება დაექვემდებაროს რედაქციულ შესწორებას.

პრეცედენტული სამართლის გზამკვლევების ჩამოტვირთვა შესაძლებელია მისამართზე: <https://ks.echr.coe.int>. პუბლიკაციების განახლებებისთვის გამოიწერეთ სასამართლოს ტვიტერის ანგარიში https://twitter.com/ECHR_CEDH.

© ევროპის საბჭო/ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, 2022 წელი

შინაარსი

შენიშვნა მკითხველისთვის	5
I. მე-6 მუხლის ზოგადი დებულებები სისხლისსამართლებრივ ჭრილში	8
A. ძირითადი პრინციპები	8
B. უარის თქმა	10
II. მოქმედების სფერო: სისხლისსამართლებრივი ბრალდების ცნება	12
A. ზოგადი პრინციპები	12
1. „ბრალდების“ არსებობა	12
2. ბრალდების „სისხლისსამართლებრივი“ ხასიათი	13
B. ზოგადი პრინციპების გამოყენება	15
1. დისციპლინური სამართალწარმოება	15
2. ადმინისტრაციულ, საგადასახადო, საბაჟო, საფინანსო და კონკურენციის სამართალთან დაკავშირებული საქმის წარმოება და სხვა სპეციალური საქმის წარმოება	18
3. პოლიტიკური საკითხები	20
4. გამევეება და ექსტრადიცია	20
5. სისხლის სამართლის საქმის წარმოების სხვადასხვა ეტაპები, დამატებითი საქმის წარმოება და შემდგომი სამართლებრივი დაცვის საშუალებები	20
III. სასამართლოს ხელმისაწვდომობის უფლება	23
შეზღუდვები	23
1. საპარლამენტო იმუნიტეტი:	23
2. საპროცესო ნორმები	24
3. მანამდე მიღებული გადაწყვეტილების აღსრულების მოთხოვნა	25
4. სხვა შეზღუდვები, რომლებიც არღვევს სასამართლოს ხელმისაწვდომობის უფლებას	25
IV. ზოგადი გარანტიები : ინსტიტუციური მოთხოვნები	27
A. „სასამართლოს“ ცნება	27
B. კანონის საფუძველზე შექმნილი სასამართლო	28
1. შესაბამისი პრინციპები	28
2. მაგალითები	31
C. დამოუკიდებლობა და მიუკერძოებლობა	32
1. დამოუკიდებელი სასამართლო	33
2. მიუკერძოებელი სასამართლო	35
V. ზოგადი გარანტიები: პროცედურული მოთხოვნები	46
A. სამართლიანობა	46
1. საქმის წარმოებაში ეფექტური მონაწილეობა	46
2. მხარეთა თანასწორობა და შეჯიბრებითი პროცესი	48

3. სასამართლო გადაწყვეტილებების დასაბუთება	54
4. დუმილის უფლება და თვითმამხილებელი ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლება	58
5. მტკიცებულებების გამოყენება	62
6. დანაშაულის წაქეზება მისი მხილების განზრახვით	66
7. უშუალოდის პრინციპი	73
8. სამართლებრივი განსაზღვრულობა და წინააღმდეგობრივი პრეცედენტული სამართალი	75
9. საზიანო საქვეყნოობა	76
10. საპროცესო შეთანხმება	77
B. საქვეყნოდ განხილვა	79
1. საქვეყნოობის პრინციპი	79
2. ზეპირი მოსმენის უფლება და საქმის განხილვაზე დასწრება	80
3. გამონაკლისები საქვეყნოობის წესიდან	86
4. გადაწყვეტილების საქვეყნოდ გამოცხადება	88
C. გონივრული ვადა	89
1. საქმის წარმოების ხანგრძლივობის განსაზღვრა	89
2. გონივრული ვადის შეფასება	91
3. რამდენიმე მაგალითი	93
VI. კონკრეტული გარანტიები	95
A. უდანაშაულობის პრეზუმფცია (მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტი)	95
1. მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის მოქმედების სფერო	95
2. ზიანის მომტანი განცხადებები	100
3. არახელსაყრელი კამპანია პრესაში	104
4. სასჯელის ზომა ინფორმაციის მიუწოდებლობისთვის	104
5. მტკიცების ტვირთი	104
6. ფაქტებისა და სამართლის პრეზუმფცია	105
B. დაცვის უფლებები (მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტი)	107
1. ინფორმაცია წარდგენილი ბრალდების არსისა და საფუძვლის შესახებ (მე-6 მუხლის მე-3(a) პუნქტი)	108
2. დაცვის მომზადება (მე-6 მუხლის მე-3(b) პუნქტი)	111
3. პირადად ან დამცველის მეშვეობით თავის დაცვის უფლება (მე-6 მუხლის მე-3(c) პუნქტი)	116
4. მოწმეთა დაკითხვა (მე-6 მუხლის მე-3(d) პუნქტი)	130
5. თარგმანი (მე-6 მუხლის მე-3(e) პუნქტი)	145
VII. მე-6 მუხლის ექსტრატერიტორიული მოქმედება	149
A. მართლმსაჯულების განხორციელებაზე უხეზად უარის თქმა	149
B. „რეალური საფრთხის“ სტანდარტი და მტკიცების ტვირთი	150
ციტირებული საქმეების ჩამონათვალი	153

შენიშვნა მკითხველისთვის

წინამდებარე გზამკვლევი არის ერთ-ერთი პრეცედენტული სამართლის გზამკვლევიდან, რომლებსაც გამოსცემს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო (შემდგომში „სასამართლო“, „ევროპული სასამართლო“ ან „სტრასბურგის სასამართლო“) სამართლის პრაქტიკოსი სპეციალისტების ინფორმირებისთვის სტრასბურგის სასამართლოს მიერ გამოტანილ ძირითად გადაწყვეტილებებსა და განჩინებებთან დაკავშირებით. ამ კონკრეტულ გზამკვლევში გაანალიზებული და შეჯამებულია ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის (შემდგომში „კონვენცია“ ან „ევროპული კონვენცია“) მე-6 მუხლის სისხლისსამართლებრივ ასპექტებთან დაკავშირებული პრეცედენტული სამართალი. ამ გზამკვლევში მკითხველი ნახავს ამ სფეროში არსებულ ძირითად პრინციპებს და შესაბამის პრეცედენტებს.

აქ წარმოდგენილი პრეცედენტული სამართალი ამოკრებილია წამყვანი, მთავარი ან/და ბოლოდროინდელი სასამართლო გადაწყვეტილებებიდან და განჩინებებიდან.*

სასამართლოს გადაწყვეტილებები და განჩინებები ემსახურება არა მხოლოდ უშუალოდ სასამართლოში შესული საქმეების გადაწყვეტას, არამედ ზოგადად განმარტავს, იცავს და ავითარებს კონვენციით დადგენილ წესებს, რითაც ხელს უწყობს სახელმწიფოების, როგორც კონვენციის ხელშემკვრელი მხარეების მიერ აღებული ვალდებულებების შესრულებას (*Ireland v. the United Kingdom*, § 154, და უფრო ახალი საქმე *Jeroničs v. Latvia* [GC], § 109).

ამდენად, კონვენციით შექმნილი სისტემის დანიშნულებაა, განსაზღვროს საჯარო პოლიტიკის საკითხები საერთო ინტერესებისთვის, და ამით ამაღლოს ადამიანის უფლებათა დაცვის სტანდარტები და განავრცოს ადამიანის უფლებათა დაცვის სფეროში არსებული სასამართლო პრაქტიკა კონვენციის წევრ სახელმწიფოთა საზოგადოების მასშტაბით (*Konstantin Markin v. Russia* [GC], 30078/06, § 89, ECHR 2012).

მართლაც, სასამართლო ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ადამიანის უფლებათა დაცვის სფეროში კონვენციას აქვს „ევროპული საზოგადოებრივი წესრიგის კონსტიტუციური დოკუმენტის“ ფუნქცია (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland* [GC], § 156, და უფრო ახალი საქმე, *N.D. and N.T. v. Spain* [GC], § 110).

ახლახან კონვენციის N 15 ოქმით მოხდა კონვენციის პრეამბულაში სუბსიდიარობის პრინციპის დამატება. ეს პრინციპი „აწესებს საერთო პასუხისმგებლობას მხარე სახელმწიფოებსა და სასამართლოს შორის“ ადამიანის უფლებების დაცვასთან დაკავშირებით, და ეროვნული ხელისუფლების ორგანოებმა და სასამართლოებმა უნდა მოახდინონ შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის ინტერპრეტაცია და გამოიყენება ისე, რომ სრულად ამოქმედდეს კონვენციითა და მისი ოქმებით განსაზღვრული უფლებები და თავისუფლებები (*Grzeđa v. Poland* [GC], § 324).

წინამდებარე გზამკვლევი შეიცავს მითითებებს საკვანძო სიტყვებზე ციტირებული კონვენციის თითოეული მუხლიდან და დამატებითი ოქმებიდან. თითოეულ შემთხვევაში განხილული სამართლებრივი საკითხები შეჯამებულია *საკვანძო სიტყვების ჩამონათვალში*, რომლებიც შერჩეულია იმ ტერმინების თეზაურუსიდან, რომლებიც (უმეტეს შემთხვევაში) აღებულია უშუალოდ კონვენციის და მისი ოქმების ტექსტიდან.

სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის *HUDOC-ის მონაცემთა ბაზა* იძლევა საკვანძო სიტყვებით ძიების საშუალებას. ამ საკვანძო სიტყვებით ძიება კი იძლევა მსგავსი

სამართლებრივი შინაარსის მქონე დოკუმენტების ჯგუფის მოძიების საშუალებას (სასამართლოს მსჯელობა და დასკვნები თითოეულ შემთხვევაში შეჯამებულია საკვანძო სიტყვების საშუალებით). საკვანძო სიტყვები ცალკეული საქმეებისთვის შეგიძლიათ იხილოთ HUDOC-ის ვებგვერდზე, „საქმის დეტალების ჩვენება“ ღილაკზე დაწკაპუნებით. HUDOC-ის მონაცემთა ბაზისა და საკვანძო სიტყვების შესახებ დამატებითი ინფორმაციისთვის, გთხოვთ, იხილოთ *HUDOC-ის მომხმარებლის სახელმძღვანელო*.

---

* ციტირებული პრეცედენტული სამართალი შეიძლება ხელმისაწვდომი იყოს სასამართლოსა და „ადამიანის უფლებათა ევროპული კომისიის“ ერთ-ერთ ან ორივე ოფიციალურ ენაზე (ინგლისური და ფრანგული). თუ სხვაგვარად არ არის მითითებული, ყველა მითითება ეხება სასამართლოს პალატის გადაწყვეტილებებს საქმის არსებით მხარეზე. აბრევიატურა „(dec.)“ მიუთითებს, რომ ციტირებულია სასამართლოს გადაწყვეტილება, ხოლო “[GC]” მიუთითებს, რომ საქმე განიხილა დიდმა პალატამ. პალატის გადაწყვეტილებები, რომლებიც არ იყო საბოლოო ამ განახლებული ვერსიის გამოქვეყნების მომენტისთვის, აღნიშნულია ვარსკვლავის ნიშნით (*).

კონვენციის მე-6 მუხლი – საქმის სამართლიანი განხილვის უფლება

„1. ყოველი ადამიანი, მისი სამოქალაქო ხასიათის უფლებებისა და მოვალეობების, ან მისთვის წარდგენილი სისხლისსამართლებრივი ბრალდების საფუძვლიანობის გამორკვევისას, აღჭურვილია გონივრულ ვადაში მისი საქმის სამართლიანი და საქვეყნოდ განხილვის უფლებით კანონის საფუძველზე შექმნილი დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლოს მიერ. სასამართლო გადაწყვეტილება ცხადდება საქვეყნოდ, თუმცა მთელ სასამართლო პროცესზე ან მის ნაწილზე პრესა და საზოგადოება შეიძლება არ იქნეს დაშვებული დემოკრატიულ საზოგადოებაში მორალის, საზოგადოებრივი წესრიგის ან ეროვნული უშიშროების ინტერესებისთვის, აგრეთვე, როდესაც ამას მოითხოვს არასრულწლოვანის ინტერესები, ან მხარეთა პირადი ცხოვრების დაცვა, ანდა, რამდენადაც, სასამართლოს აზრით, ეს მკაცრად აუცილებელია განსაკუთრებული გარემოებების არსებობის გამო, ვინაიდან საქვეყნობა დააზარალებდა მართლმსაჯულების ინტერესს.

2. ყოველი ბრალდებული უდანაშაულოდ მიიჩნევა, ვიდრე მისი ბრალეულობა არ დამტკიცდება კანონის შესაბამისად.

3. ყოველ ბრალდებულს აქვს, სულ მცირე, შემდეგი უფლებები:

(a) მისთვის გასაგებ ენაზე დაუყოვნებლივ და დაწვრილებით გააცნონ წარდგენილი ბრალდების არსი და საფუძველი;

(b) ჰქონდეს საკმარისი დრო და საშუალებანი საკუთარი დაცვის მოსამზადებლად;

(c) დაიცვას თავი პირადად ან მის მიერ არჩეული დამცველის მეშვეობით ან, თუ მას არ გააჩნია საკმარისი საშუალება იურიდიული მომსახურების ასანაზღაურებლად, უფასოდ ისარგებლოს ასეთი მომსახურებით ხაზინის ხარჯზე, როდესაც ამას მოითხოვს მართლმსაჯულების ინტერესები;

(d) თვითონ დაკითხოს ან დააკითხვინოს მისი ბრალდების მოწმეები, და, გამოამახებინოს და დააკითხვინოს მისი დაცვის მოწმეები ბრალდების მოწმეების თანაბარ პირობებში;

(e) ისარგებლოს თარჯიმნის უფასო დახმარებით, თუ მას არ შეუძლია გაიგოს სასამართლოში გამოყენებული ენა ან ილაპარაკოს ამ ენაზე.“

HUDOC-ის საკვანძო სიტყვები

სამოქალაქო სამართალწარმოება (6) – სისხლის სამართლის საქმის წარმოება (6) – ადმინისტრაციული სამართალწარმოება (6) – კონსტიტუციური სამართალწარმოება (6) – დისციპლინური სამართალწარმოება (6) – სააღსრულებო წარმოება (6) – გაძევება (6) – ექსტრადიცია (6)

1. სამოქალაქო ხასიათის უფლებები და მოვალეობები (6-1): უფლების გამორკვევა (6-1) – დავა (6-1); სისხლისსამართლებრივი ბრალდება (6-1): უფლების გამორკვევა (6-1) – სასამართლოს ხელმისაწვდომობა (6-1) – საქმის სამართლიანი განხილვა (6-1): შეჯიბრებითი პროცესი (6-1); მხარეთა თანასწორობა (6-1); იურიდიული დახმარება (6-1) – საქვეყნო განხილვა (6-1): ზეპირი მოსმენა (6-1); პრესის არდაშვება (6-1); საზოგადოების არდაშვება (6-1) – აუცილებელი დემოკრატიულ საზოგადოებაში (6-1): მორალის დაცვა (6-1); საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვა (6-1); ეროვნული უშიშროება (6-1); არასრულწლოვანთა დაცვა (6-1); მხარეთა პირადი ცხოვრების დაცვა (6-1); მკაცრი აუცილებლობის ფარგლები (6-1); მართლმსაჯულების ინტერესისთვის ზიანის მიყენება (6-1) – გონივრული ვადა (6-1) – დამოუკიდებელი სასამართლო (6-1) – მიუკერძოებელი სასამართლო (6-1) – კანონის საფუძველზე შექმნილი სასამართლო (6-1) – საქვეყნოდ გამოცხადებული გადაწყვეტილება (6-1)

2. სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებული (6-2) – უდანაშაულობის პრეზუმცია (6-2) – კანონის შესაბამისად ბრალეულობის დამტკიცება (6-2)

3. სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებული (6-3) – დაცვის უფლება (6-3)

(a) ინფორმაცია წარდგენილი ბრალდების არსისა და საფუძვლის შესახებ (6-3-a) – ინფორმაციის დაუყოვნებლივ გაცნობა (6-3-a) – გასაგებ ენაზე ინფორმაციის მიწოდება (6-3-a) – ინფორმაციის დაწვრილებით გაცნობა (6-3-a)

(b) დაცვის მომზადება (6-3-b) – საკმარისი დრო (6-3-b) – საკმარისი საშუალებები (6-3-b) – საქმის სათანადო მასალების ხელმისაწვდომობა (6-3-b)

თავის დაცვა პირადად (6-3-c) – თავის დაცვა დამცველის მეშვეობით (6-3-c) – თავის დაცვა პირის მიერ არჩეული დამცველის მიერ (6-3-c) – არასაკმარისი საშუალებები (6-3-c) – უფასო იურიდიული მომსახურება (6-3-c) – რასაც მოითხოვს მართლმსაჯულების ინტერესები (6-3-c)

(d) მოწმეები (6-3-d) – მოწმეთა დაკითხვა (6-3-d) – მოწმეთა გამოძახება (6-3-d) – თანაბარი პირობები (6-3-d)

(e) თარჯიმნის უფასო დახმარება (6-3-e)

I. მე-6 მუხლის ზოგადი დებულებები სისხლისსამართლებრივ ქრილში

A. ძირითადი პრინციპები

1. მე-6 მუხლის გამოყენების ძირითადი პრინციპი არის სამართლიანობა (*Gregačević v. Croatia*, 2012, § 49). თუმცა ის, რაც წარმოადგენს საქმის სამართლიან განხილვას, ვერ დაექვემდებარება ერთ უცვლელ წესს, არამედ დამოკიდებული უნდა იყოს კონკრეტული საქმის გარემოებებზე (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, § 250).

2. თითოეულ შემთხვევაში, სასამართლოს უმთავრეს ინტერესს წარმოადგენს სისხლის სამართლის საქმის წარმოების საერთო სამართლიანობის შეფასება. საქმის სამართლიანი განხილვის მოთხოვნების დაცვა უნდა შემოწმდეს თითოეულ შემთხვევაში, მთლიანობაში საქმის წარმოების მიმდინარეობის გათვალისწინებით და არა ერთი კონკრეტული ასპექტის ან ერთი კონკრეტული შემთხვევის განცალკევებით განხილვის საფუძველზე. თუმცა, გამორიცხული არ არის, რომ კონკრეტული ფაქტორი იყოს იმდენად გადამწყვეტი, რომ იძლეოდეს საქმის განხილვის სამართლიანობის შეფასების საშუალებას საქმის წარმოების ადრეულ ეტაპზე (*იქვე*, § 250). ამდენად, მაგალითად, წინასასამართლო სხდომის მოსამართლის მიერ წარმართული ბრალდების დამტკიცების საქმის წარმოების შეფასების კონტექსტში, სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ იმისთვის, რომ განსაზღვროს შეილახა თუ არა მომჩივნის უფლებები, მან უნდა გაითვალისწინოს საქმის წარმოება მთლიანობაში და შეაფასოს საქმის განხილვა წინასასამართლო სხდომის მოსამართლის მიერ შემდგომი სასამართლო განხილვის ფონზე. ამისთვის უნდა შეფასდეს, შეასუსტა თუ არა წინასასამართლო სხდომის მოსამართლემდე საქმის წარმოების განმავლობაში მიღებულმა ზომებმა მომჩივნის პოზიცია იმდენად, რომ საქმის წარმოების ყველა შემდგომი ეტაპი იყო უსამართლო (*Alexandru-Radu Luca v. Romania*,* § 63).

3. პროცედურული ხარვეზის გამოვლენის შემთხვევაში, პირველ რიგში, სწორედ ეროვნულ სასამართლოებს ევალებათ შეაფასონ, მოხდა თუ არა ამ პროცედურული ხარვეზის გამოსწორება შემდგომი საქმის წარმოებისას; ამ მხრივ თავისთავად შეფასების არარსებობა, ერთი შეხედვით, შეუთავსებელია კონვენციის მე-6 მუხლით განსაზღვრულ საქმის სამართლიანი განხილვის მოთხოვნებთან (*Mehmet Zeki Çelebi v. Turkey*, 2020, 51). გარდა ამისა, სხვადასხვა პროცედურული ხარვეზის კუმულაციურმა ეფექტმა შეიძლება გამოიწვიოს მე-6 მუხლის დარღვევა, მაშინაც კი, თუ ცალკე აღებული თითოეული ხარვეზი ვერ დაარწმუნებდა სასამართლოს საქმის წარმოების უსამართლობაში (*Mirilashvili v. Russia*, 2008, 165).

4. მე-6 მუხლით განსაზღვრული სამართლიანობის ზოგადი მოთხოვნები ვრცელდება ყველა სახის სისხლის სამართლის საქმის წარმოებაზე, განსახილველი სამართალდარღვევის ტიპის მიუხედავად (იხ. მაგალითად, *Negulescu v. Romania*, 2021, §§ 39-42, და *Buliga v. Romania*, 2021, §§ 41-44, წვრილმან სამართალდარღვევასთან დაკავშირებული საქმის წარმოების შესახებ). მიუხედავად ამისა, იმის განსაზღვრისას, იყო თუ არა სასამართლო პროცესი მთლიანობაში სამართლიანი, შეიძლება მხედველობაში იქნეს მიღებული კონკრეტული სამართალდარღვევის გამოძიების და დასჯის მიმართ საზოგადოებრივი ინტერესის წონა. გარდა ამისა, მე-6 მუხლი არ უნდა იქნეს გამოყენებული ისე, რომ არათანაზომიერი სირთულეები შეუქმნას პოლიციის ორგანოებს ტერორიზმის ან სხვა სერიოზული დანაშაულების წინააღმდეგ საბრძოლველად ეფექტური ზომების მიღებაში, კონვენციის მე-2 და მე-3 მუხლების და მე-5 მუხლის 1-ელი პუნქტის თანახმად თავიანთი მოვალეობების შესრულებისას საზოგადოების წევრების სიცოცხლის უფლებისა და უსაფრთხოების უფლების დასაცავად. თუმცა, საზოგადოებრივი ინტერესი ვერ ამართლებს ისეთ ზომებს, რომლებიც სპობს მომჩივნის დაცვის უფლების არსს (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, § 252).

5. საქმის სამართლიან განხილვასთან დაკავშირებული მოთხოვნები უფრო მკაცრია სისხლის სამართლის სფეროში, ვიდრე მე-6 მუხლის სამოქალაქოსამართლებრივი ასპექტების თანახმად (*Moreira Ferreira v. Portugal (no. 2)* [GC], 2017, § 67; *Carmel Saliba v. Malta*, 2016, § 67). თუმცა, სისხლისსამართლებრივი ასპექტებით გათვალისწინებული გარანტიები შეიძლება ამდენად მკაცრად არ ვრცელდებოდეს ყველა საქმეზე,

განსაკუთრებით კი ისეთ საქმეებზე, რომლებიც არ მიეკუთვნება სისხლის სამართლის ტრადიციულ კატეგორიებს, როგორცაა: საგადასახადო პირგასამტეხლოსთან დაკავშირებული საქმის წარმოება (*Jussila v. Finland* [GC], 2006, § 43), არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილ საგზაო სამართალდარღვევასთან დაკავშირებული საქმის წარმოება (*Marčan v. Croatia*, 2014, § 37), ან ფართის პროსტიტუციისთვის გამოყოფისთვის ადმინისტრაციული ჯარიმის დაკისრებასთან დაკავშირებული საქმის წარმოება *Sancaklı v. Turkey*, 2018, §§ 43-52).

6. მე-6 მუხლი არ იძლევა სისხლისსამართლებრივი დევნისგან დაცულობის გარანტიას (*International Bank for Commerce and Development AD and Others v. Bulgaria*, 2016, § 129). ის ასევე არ უზრუნველყოფს გადაწყვეტილების გამოტანის აბსოლუტურ უფლებას მომჩივნის წინააღმდეგ სისხლისსამართლებრივ ბრალდებებთან დაკავშირებით, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც არ არსებობს არსებითი შეუქცევადი უარყოფითი ზეგავლენა მხარეებზე (*Kart v. Turkey* [GC], 2009, § 113).

7. პირს არ შეუძლია განაცხადოს, რომ არის კონვენციის მე-6 მუხლით გათვალისწინებული საქმის სამართლიანი განხილვის უფლების დარღვევის მსხვერპლი, რომელსაც, მისი თქმით, ადგილი ჰქონდა იმ სასამართლო პროცესის დროს, სადაც ის გამართლდა, ან რომელიც შეწყდა (*Khlyustov v. Russia*, 2013, § 103). რა თქმა უნდა, მომჩივნის წინააღმდეგ ბრალდების მოხსნით მას ჩამოერთმევა მსხვერპლის სტატუსი მე-6 მუხლით გათვალისწინებული უფლების სავარაუდო დარღვევისთვის (*Batmaz v. Turkey*, 2014, § 36). გარდა ამისა, სასამართლომ დაადგინა, რომ მომჩივანს არ შეუძლია იჩივლოს მისი მე-6 მუხლით გათვალისწინებული უფლებების დარღვევის გამო, თუ ეროვნულ სასამართლოებს გამოყენებული აქვთ მხოლოდ მის წინააღმდეგ სისხლისსამართლებრივი ღონისძიებების გამოცხადების შეჩერების ზომა *Kerman v. Turkey*, 2016, §§ 100-106).

8. დაბოლოს, უნდა აღინიშნოს, რომ გარდაცვლილი ადამიანის სასამართლო პროცესი ეწინააღმდეგება მე-6 მუხლის პრინციპებს, რადგან თავისი ხასიათით ის შეუთავსებელია მხარეთა თანასწორობის პრინციპთან და საქმის სამართლიანი განხილვის ყველა გარანტიასთან. გარდა ამისა, თავისთავად ცხადია, რომ შეუძლებელია გარდაცვლილი პირის დასჯა, და ამ კუთხით სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების პროცესი არის მინიმუმ ჩიხში მოქცეული. გარდაცვლილ პირზე დაკისრებული ნებისმიერი სასჯელი შელახავს მის ღირსებას. დაბოლოს, გარდაცვლილი პირის სასამართლო პროცესი ეწინააღმდეგება კონვენციის მე-6 მუხლის საგანს და მიზანს, და ასევე კეთილსინდისიერების პრინციპს და იმავე მუხლისთვის დამახასიათებელ ეფექტურობის პრინციპს (*Magnitskiy and Others v. Russia*, 2019, § 281; იხ. ასევე *Grădinar v. Moldova*, 2008, §§ 90-104, ბრალდებულის გარდაცვალების შემდეგ მისი ცოლის მოთხოვნით წარმართულ სასამართლო პროცესთან დაკავშირებით, რომლის მიზანსაც წარმოადგენდა იმის დამტკიცება, რომ მის ქმარს არ ჩაუდენია დანაშაული, რაც სასამართლომ განიხილა მე-6 მუხლის სამოქალაქოსამართლებრივ ჭრილში).

9. მეორე მხრივ, მე-6 მუხლი არ კრძალავს ჯარიმის დაკისრებას გადარჩენილი კომპანიისთვის, მისი შერწყმული შვილობილი კომპანიის მიერ ჩადენილი დარღვევის გამო, როდესაც ძირითად სამეურნეო საქმიანობას აგრძელებს მშობელი კომპანია (*Carrefour France v. France* (dec.), 2019).

B. უარის თქმა

10. სასამართლომ დაადგინა, რომ კონვენციის მე-6 მუხლის არც ფორმა და არც შინაარსი ხელს არ უშლის პირს, ცხადად ან არაცხადად, საკუთარი ნებით უარი თქვას საქმის

სამართლიანი განხილვის უზრუნველყოფის უფლებაზე. თუმცა, იმისთვის რომ ასეთი უარი ქმედითი იყოს კონვენციის მიზნებისთვის, ის უნდა დადგინდეს ცალსახად და მას თან უნდა ახლდეს მისი მნიშვნელობის შესაბამისი მინიმალური გარანტიები (*Pfeifer and Plankl v. Austria*, 1992, § 37). გარდა ამისა, ის არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს რომელიმე მნიშვნელოვან საზოგადოებრივ ინტერესს (*Hermi v. Italy* [GC], 2006, § 73; *Sejdovic v. Italy* [GC], 2006, § 86; *Dvorski v. Croatia* [GC], 2015, § 100).

11. სანამ ვიტყვით, რომ ბრალდებულმა არაპირდაპირ, თავისი საქციელით, უარი თქვა კონვენციის მე-6 მუხლით გათვალისწინებულ მნიშვნელოვან უფლებაზე, უნდა ჩანდეს, რომ მას შეეძლო გონივრულად განეჭვრიტა თავისი საქციელის შედეგები (*Hermi v. Italy* [GC], 2006, § 74; *Sejdovic v. Italy* [GC], 2006, § 87). ამგვარად, მაგალითად, სასამართლომ დაადგინა, რომ იმ მომჩივნებმა, რომლებიც ნებაყოფლობით და სრულიად გაცნობიერებულად დათანხმდნენ გამარტივებულ წარმოებაზე, რაც მოიცავდა გარკვეულ უპირატესობებს დაცვის მხარისთვის, ცალსახად უარი თქვეს მე-6 მუხლით გათვალისწინებული გარანტიების უფლებაზე, რომლებიც გამოირიცხა მათი საქმის წარმოებიდან (მოწმეთა დაკითხვა პროცესის სააპელაციო ეტაპზე) (*Di Martino and Molinari v. Italy*, 2021, §§ 33-40).

12. ანალოგიურად, სასამართლომ მიიჩნია, რომ მომჩივანმა, რომელმაც სააპელაციო განხილვის დასკვნით მიმართვამდე თერთმეტი თვის განმავლობაში არაერთხელ თქვა უარი ვიდუკონფერენციის საშუალებით პროცესში მონაწილეობაზე (რაც წარმოადგენდა პროცესში მონაწილეობის ლეგიტიმურ ფორმას მოცემულ გარემოებებში), უარი თქვა საკუთარი საქმის განხილვაში მონაწილეობის უფლებაზე (*Dijkhuizen v. the Netherlands*, 2021, § 60).

13. მე-6 მუხლით გათვალისწინებული ზოგიერთი გარანტია, როგორცაა ადვოკატის ყოლის უფლება, რომელიც არის ძირითადი უფლება იმ უფლებებს შორის, რომლებიც წარმოადგენს საქმის სამართლიანი განხილვის ცნებას, და რომელიც უზრუნველყოფს კონვენციის მე-6 მუხლით გათვალისწინებული დანარჩენი გარანტიების ეფექტურობას, მოითხოვს სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალში დამკვიდრებული „გაცნობიერებული და გონივრული უარის“ სტანდარტის განსაკუთრებულ დაცვას (*Dvorski v. Croatia* [GC], 2015, § 101; *Pishchalnikov v. Russia*, 2009, § 77-79).¹ თუმცა, ეს არ ნიშნავს იმას, რომ საჭიროა მომჩივნის ადვოკატის დასწრება, რათა მან კანონიერად თქვას უარი ადვოკატის ხელმისაწვდომობის უფლებაზე (*Fariz Ahmadov v. Azerbaijan*, 2021, §§ 50-55).

14. ანალოგიურად, მოწმის დაკითხვის უფლებაზე უარის თქმა, რომელიც არის მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტში ჩამოთვლილ უფლებათა შორის ერთ-ერთი ძირითადი უფლება, რომელიც წარმოადგენს საქმის სამართლიანი განხილვის ცნებას, მკაცრად უნდა შეესაბამებოდეს სასამართლოს პრეცედენტული სამართალით გათვალისწინებულ უარის თქმის სტანდარტებს (*Murtazaliyeva v. Russia* [GC], 2018, § 118).

---

1. დამატებით იხ. ნაწილი იურიდიული მომსახურება.

II. მოქმედების სფერო: სისხლისსამართლებრივი ბრალდების ცნება

კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტი

„1. ყოველი ადამიანი, ... მისთვის წარდგენილი სისხლისსამართლებრივი ბრალდების ... გამორკვევისას, აღჭურვილია ... მისი საქმის ... განხილვის უფლებით ... სასამართლოს მიერ.“

HUDOC-ის საკვანძო სიტყვები

სისხლის სამართლის საქმის წარმოება (6) – ადმინისტრაციული სამართალწარმოება (6) – კონსტიტუციური სამართალწარმოება (6) – დისციპლინური სამართალწარმოება (6) – სააღსრულებო წარმოება (6) – გაძევება (6) – ექსტრადიცია (6)

სისხლისსამართლებრივი ბრალდება (6-1): უფლების გამორკვევა (6-1)

A. ზოგადი პრინციპები

15. „სისხლისსამართლებრივი ბრალდების“ ცნებას აქვს „ავტონომიური“ მნიშვნელობა, რომელიც არის დამოუკიდებელი წევრი სახელმწიფოების ეროვნულ სამართლებრივ სისტემებში გამოყენებული კატეგორიებისაგან (*Blokhin v. Russia* [GC], 2016, § 179; *Adolf v. Austria*, 1982, § 30). ეს ეხება როგორც ბრალდების „სისხლისსამართლებრივი“ ხასიათის განსაზღვრას, ისე იმ მომენტს, საიდანაც ასეთი „ბრალდება“ არსებობს.

16. ტერმინების „სისხლისსამართლებრივი ბრალდება“ და „ბრალდებული“ გამოყენებისას, მე-6 მუხლის სამივე პუნქტი ეხება ერთნაირ სიტუაციებს. აქედან გამომდინარე, მე-6 მუხლის გავრცელების ტესტი სისხლისსამართლებრივ ჭრილში ერთი და იგივე იქნება სამივე პუნქტისთვის.

1. „ბრალდების“ არსებობა

17. „ბრალდების“ ცნება გაგებულ უნდა იქნეს კონვენციის მნიშვნელობით. სასამართლო იღებს მე-6 მუხლით განსაზღვრული „ბრალდების“ „არსთან დაკავშირებულ“ და არა „ფორმალურ“ გაგებას (*Deweert v. Belgium*, 1980, § 44). ამგვარად, ბრალდება შეიძლება განიმარტოს როგორც „პირისთვის კომპეტენტური ორგანოს მიერ მიცემული ოფიციალური შეტყობინება იმის თაობაზე, რომ მას ბრალი ედება სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში“, განმარტება, რომელიც ასევე შეესაბამება ტესტს, „მოახდინა თუ არა ამან უარყოფითი ზემოქმედება [ექვმიტანილის] მდგომარეობაზე“ (*ibid.*, §§ 42 and 46; *Eckle v. Germany*, 1982, § 73, და ასევე *Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, § 249; *Simeonovi v. Bulgaria* [GC], 2017, § 110).

18. სასამართლომ დაადგინა, რომ პირი, რომელიც დაკავებულია სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენის ეჭვის საფუძველზე (*Heaney and McGuinness v. Ireland*, 2000, § 42; *Brusco v. France*, 2010, §§ 47-50), ექვმიტანილი, რომელიც დაიკითხა ისეთ ქმედებებში მონაწილეობის გამო, რომლებიც წარმოადგენს სისხლის სამართლის დანაშაულს (*Aleksandr Zaichenko v. Russia*, 2010, §§ 41-43; *Yankov and Others v. Bulgaria*, 2010, § 23; *Schmid-Laffer v. Switzerland*, 2015, §§ 30-31), და პირი, რომელიც დაიკითხა დანაშაულში მისი საქვო მონაწილეობის გამო (*Stirmanov v. Russia*, 2019, § 39), იმის მიუხედავად, რომ

ის ფორმალურად ითვლებოდა მოწმედ (*Kalēja v. Latvia*, 2017, §§ 36-41), და ასევე პირი, რომელსაც ოფიციალურად წარედგინა ბრალი სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობით დადგენილი პროცედურის თანახმად (*Pélissier and Sassi v. France* [GC], 1999, § 66; *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark* [GC], 2004, § 44), შეიძლება ჩაითვალოს „სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებულად“ და მათ შეუძლიათ მოითხოვონ კონვენციის მე-6 მუხლით გათვალისწინებული დაცვა. მეორე მხრივ, სასაზღვრო კონტროლის კონტექსტში დაკითხულ პირს, მის მიერ სამართალდარღვევის ჩადენის გონივრული ეჭვის არსებობის დადგენის საჭიროების არარსებობის შემთხვევაში, არ იქნა მიჩნეული რომ წარედგინა სისხლისსამართლებრივი ბრალდება (*Beghal v. the United Kingdom*, 2019, § 121). საქმეში *Sassi and Benchellali v. France* 2021, §§ 70-78, რომელიც ეხებოდა მომჩივნების მიერ გუანტანამოში, აშშ-ს ბაზაზე, საფრანგეთის ხელისუფლების ორგანოებისთვის მიცემულ ჩვენებებს, სასამართლომ არ მიიჩნია, რომ დაკითხვა ადმინისტრაციული მისიების კონტექსტში, რომელიც არ უკავშირდებოდა სასამართლო პროცესს და რომლის მიზანიც იყო დაკავებულთა იდენტიფიცირება და სადაზვერვო ინფორმაციის შეგროვება, და არა სავარაუდო სისხლის სამართლის დანაშაულის შესახებ მტკიცებულებების შეგროვება, სისხლისსამართლებრივი ბრალდების არსებობას უტოლდებოდა.

19. საქმეში *Deweert v. Belgium*, 1980 (§§ 41-47), პროკურორის მიერ გაგზავნილი წერილი, სადაც ის მომჩივანს ურჩევდა დაეხურა თავისი კომერციული საწარმო და გადაეხადა გარკვეული თანხა მორიგების სახით სისხლისსამართლებრივი დევნის თავიდან ასაცილებლად, უტოლდებოდა „სისხლისსამართლებრივი ბრალდების“ არსებობას და წარმოადგენდა კონვენციის მე-6 მუხლის გამოყენების საფუძველს.

20. ანალოგიურად, საქმეში *Blaj v. Romania*, 2014 (§§ 73-74), სასამართლომ განიხილა კონტექსტი, სადაც ზომები იქნა მიღებული მომჩივნის წინააღმდეგ, რომელიც დააკავეს კორუფციული ხასიათის სამართალდარღვევის ჩადენის პროცესში (დანაშაულის ადგილზე). ექსპერტიზისთვის ნიმუშების აღება დანაშაულის ჩადენის ადგილზე და მომჩივნისგან, და მომჩივნისთვის იმის მოწოდება რომ გაეხსნა კონვერტი თავის ოფისში, სასამართლოსთვის ნიშნავდა, რომ ხელისუფლების ორგანოები მომჩივანს მოექცნენ ისე, როგორც ეჭვიმტანილს. ამ გარემოებებში, მომჩივნის შემდგომი დაკითხვის პროცესში მისთვის მიწოდებულმა ინფორმაციამ არაპირდაპირ და არსებითად იმოქმედა მის მდგომარეობაზე, რამაც გამოიწვია მასზე მე-6 მუხლის გავრცელება.

2. ბრალდების „სისხლისსამართლებრივი“ ხასიათი

21. რაც შეეხება ავტონომიურ ცნებას „სისხლისსამართლებრივი“, კონვენცია არ ეწინააღმდეგება ხელშემკვრელი სახელმწიფოების მიერ „დეკრიმინალიზაციისკენ“ მიმართულ ღონისძიებებს. თუმცა, დანაშაულები, რომლებიც კვალიფიცირებულია როგორც „მარეგულირებელი“, დეკრიმინალიზაციის შემთხვევაში შეიძლება მოექცეს „სისხლის სამართლის“ დანაშაულის ავტონომიური ცნების ფარგლებში. სახელმწიფოებისთვის ასეთი დანაშაულების სისხლის სამართლის დანაშაულების ნუსხიდან ამოღებასთან დაკავშირებით დისკრეციული უფლებამოსილების მინიჭებამ შესაძლოა გამოიწვიოს შედეგები, რომლებიც არ შეესაბამება კონვენციის საგანს და მიზანს. (*Öztürk v. Germany*, 1984, § 49).

22. გარდა ამისა, სასამართლომ დაადგინა, რომ კონვენცია საშუალებას აძლევს სახელმწიფოებს მათი, როგორც საზოგადოებრივი ინტერესის დამცველების ფუნქციის შესრულებისას, შეინარჩუნონ ან დაადგინონ განსხვავება სისხლის სამართალსა და დისციპლინურ სამართალს შორის და გაავლონ მათ შორის გამყოფი ხაზი, თუმცა

მხოლოდ გარკვეული პირობებით. კონვენცია თავისუფლებას ანიჭებს სახელმწიფოებს სისხლის სამართლის დანაშაულად მიიჩნიონ ისეთი ქმედება ან უმოქმედობა, რომელიც არ წარმოადგენს მის მიერ დაცული ერთ-ერთი უფლების ნორმალურ განხორციელებას. ასეთი არჩევანი, რომელიც იწვევს მე-6 და მე-7 მუხლების გამოყენებას, პრინციპში თავიდან იცილებს სასამართლოს ზედამხედველობას. საპირისპირო არჩევანი კი, თავის მხრივ, ექვემდებარება უფრო მკაცრ წესებს. ხელშემკვრელ სახელმწიფოებს რომ შეეძლოთ საკუთარი შეხედულებისამებრ მოახდინონ სამართალდარღვევის კვალიფიცირება დისციპლინურ სამართალდარღვევად სისხლის სამართლის დანაშაულის ნაცვლად, ან „შერეული“ სამართალდარღვევის ჩამდენის გასამართლება დისციპლინური და არა სისხლისსამართლებრივი კუთხით, მე-6 და მე-7 მუხლების ძირითადი პუნქტების მოქმედება დაექვემდებარებოდა მათ სუვერენულ ნებას. ამდენად გავრცელებულმა მოქმედების ფარგლებმა შეიძლება მოიტანოს კონვენციის მიზანთან და საგანთან შეუთავსებელი შედეგები. აქედან გამომდინარე, მე-6 მუხლის თანახმად სასამართლოს აქვს იურისდიქცია დარწმუნდეს, რომ დისციპლინური სფერო არასათანადოდ არ იჭრებოდეს სისხლის სამართლის სფეროში (*Gestur Jónsson and Ragnar Halldór Hall v. Iceland* [GC], 2020, § 76).

23. კონვენციის მე-6 მუხლის სისხლისსამართლებრივი ასპექტების გავრცელების შეფასების ამოსავალი წერტილი ეფუძნება კრიტერიუმებს, რომლებიც ასახულია საქმეში *Engel and Others v. the Netherlands*, 1976 (§§ 82-83):

1. შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობით გათვალისწინებული კვალიფიკაცია;
2. სამართალდარღვევის ხასიათი;
3. იმ სასჯელის სიმკაცრე, რომელიც შეიძლება პირს შეეფარდოს.

24. პირველ კრიტერიუმს აქვს შედარებითი წონა და ის მხოლოდ ამოსავალ წერტილად შეიძლება ჩაითვალოს. თუ შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობით დანაშაული კვალიფიცირებულია სისხლის სამართლის დანაშაულად, ამას გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება. წინააღმდეგ შემთხვევაში სასამართლო შეისწავლის შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობით გათვალისწინებულ კვალიფიკაციას და მოცემული პროცედურის არსებით რეალობას (*Gestur Jónsson and Ragnar Halldór Hall v. Iceland* [GC], 2020, §§ 85 და 77-78).

25. მეორე კრიტერიუმის შეფასებისას, რომელიც უფრო მნიშვნელოვან კრიტერიუმად არის მიჩნეული (*Jussila v. Finland* [GC], 2006, § 38), შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს შემდეგი ფაქტორები:

- განსახილველი სამართლებრივი ნორმა მხოლოდ გარკვეულ ჯგუფზე ვრცელდება, თუ ის ზოგადად ყველასთვის სავალდებულო ხასიათისაა (*Bendenoun v. France*, 1994, § 47);
- დაწყებულია თუ არა საქმის წარმოება იმ სახელმწიფო ორგანოს მიერ, რომელსაც გააჩნია გადაწყვეტილების აღსრულების კანონიერი უფლებამოსილება (*Benham v. the United Kingdom*, 1996, § 56);
- სამართლებრივი ნორმა სადამსჯელო თუ შემაკავებელი ხასიათისაა (*Öztürk v. Germany*, 1984, § 53; *Bendenoun v. France*, 1994, § 47);
- არის თუ არა სამართლებრივი ნორმის მიზანი საზოგადოების ზოგადი ინტერესების დაცვა, რომლებიც ჩვეულებრივ დაცულია სისხლის სამართლის კანონით (*Produkcija Plus Storitveno podjetje d.o.o. v. Slovenia*, 2018, § 42);

- არის თუ არა სასჯელის შეფარდება დამოკიდებული ბრალეულობის დადგენაზე (*Benham v. the United Kingdom*, 1996, § 56);
- როგორ არის მსგავსი პროცედურები კვალიფიცირებული ევროპის საბჭოს სხვა წევრ სახელმწიფოებში (*Öztürk v. Germany*, 1984, § 53).

26. მესამე კრიტერიუმი განისაზღვრება იმ შესაძლო მაქსიმალური სასჯელის მითითებით, რომელსაც შესაბამისი კანონმდებლობა ითვალისწინებს (*Campbell and Fell v. the United Kingdom*, 1984, § 72; *Demicoli v. Malta*, 1991, § 34).

27. მეორე და მესამე კრიტერიუმები, რომლებიც ასახულია საქმეში *Engel and Others v. the Netherlands*, 1976, წარმოადგენენ ერთმანეთის ალტერნატივას და არ არის აუცილებელი რომ კუმულაციურად იქნეს განხილული. იმისთვის, რომ გამოყენებულ იქნეს მე-6 მუხლი, საკმარისია რომ მოცემული დანაშაული თავისი ხასიათით ითვლებოდეს „სისხლის სამართლის დანაშაულად“ კონვენციის მნიშვნელობით, ან რომ დანაშაულის ჩადენისთვის პირს დაეკისროს სასჯელის ზომა, რომელიც თავისი ხასიათით და სიმძიმით ზოგადად „სისხლის სამართლის“ სფეროს განეკუთვნება (*Lutz v. Germany*, 1987, § 55; *Öztürk v. Germany*, 1984, § 54). ის ფაქტი, რომ დანაშაული არ ისჯება თავისუფლების აღკვეთით, თავისთავად არ არის გადამწყვეტი, რადგან დანაშაულისთვის გათვალისწინებული ნაკლებად მძიმე სასჯელი ვერ განაცალკევებს ასეთ დანაშაულს მისთვის დამახასიათებელი სისხლისსამართლებრივი ხასიათისგან (*ibid.*, § 53; *Nicoleta Gheorghe v. Romania*, 2012, § 26).

თუმცა, კუმულაციური მიდგომა შეიძლება გამოყენებულ იქნეს იმ შემთხვევებში, როდესაც თითოეული კრიტერიუმის განცალკევებული ანალიზი ვერ იძლევა მკაფიო დასკვნას სისხლისსამართლებრივი ბრალდების არსებობასთან დაკავშირებით (*Bendenoun v. France*, 1994, § 47).

B. ზოგადი პრინციპების გამოყენება

1. დისციპლინური სამართალწარმოება

28. სამხედრო დისციპლინასთან დაკავშირებული სამართალდარღვევები, რომლებიც ითვალისწინებს რამდენიმეთვიან სასჯელს დისციპლინის დარღვევისთვის, ექცევა კონვენციის მე-6 მუხლის სისხლისსამართლებრივი ასპექტის ფარგლებში (*Engel and Others v. the Netherlands*, 1976, § 85). და პირიქით, მკაცრ პირობებში ორი დღით პირის

დაკავება მიჩნეულ იქნა ძალიან მოკლე პერიოდად იმისთვის, რომ სასჯელი „სისხლის სამართლის“ სფეროს მიკუთვნებოდა (*იქვე*).

29. რაც შეეხება პროფესიული მოვალეობების შესრულებასთან დაკავშირებულ დისციპლინურ სამართალწარმოებას, საქმეში *Albert and Le Compte v. Belgium*, 1983 (§ 30) სასამართლომ არ მიიჩნია საჭიროდ მოცემულ საკითხზე განჩინების მიღება, დაასკვნა რა, რომ საქმის წარმოება მიეკუთვნებოდა სამოქალაქო სამართლის სფეროს. თუმცა სასამართლომ აღნიშნა, რომ მე-6 მუხლის ორი ასპექტი: სამოქალაქოსამართლებრივი და სისხლისსამართლებრივი ასპექტები, აუცილებლად ურთიერთგამომრიცხავი არ არის (*იქვე*). ამის საპირისპიროდ, სპორტის ფედერაციის ტრიბუნალების წინაშე დისციპლინურ სამართალწარმოებასთან დაკავშირებით სასამართლომ დაადგინა, რომ საქმეზე არ ვრცელდებოდა მე-6 მუხლის სისხლისსამართლებრივი ასპექტი (*Ali Rıza and Others v. Turkey*, 2020, § 154).

30. საქმეში *Müller-Hartburg v. Austria*, 2013, (§§ 42-49), რომელიც ეხებოდა დისციპლინურ სამართალწარმოებას ადვოკატის წინააღმდეგ, სასამართლომ დაადგინა, რომ საქმეზე არ ვრცელდებოდა მე-6 მუხლის სისხლისსამართლებრივი ასპექტი. სასამართლომ გაითვალისწინა ის ფაქტი, რომ მოქმედი დისციპლინური დებულება არ ეხებოდა ფართო საზოგადოებას, არამედ სპეციალური სტატუსის მქონე პროფესიული ჯგუფის წევრებს, და რომ მისი მიზანი იყო იმის უზრუნველყოფა, რომ ადვოკატთა ასოციაციის წევრები იცავდნენ მათი პროფესიული ქცევის მარეგულირებელ კონკრეტულ წესებს. ამგვარად, მას ჰქონდა არა სისხლისსამართლებრივი, არამედ დისციპლინური ხასიათის ელემენტები. გარდა ამისა, მომჩივნის შემთხვევაში საქმე არასდროს ეხებოდა თავისუფლების აღკვეთას, ხოლო ის ჯარიმა, რომელიც შესაძლოა მას დაჰკისრებოდა, მიუხედავად იმისა რომ აღწევდა ისეთ ოდენობას, რომ შეიძლება ჩათვლილიყო სადამსჯელოდ, არ იყო თავისთავად საკმარისი იმისთვის, რომ ამ ზომისთვის მიენიჭებინა სისხლისსამართლებრივი ზომის კვალიფიკაცია. იგივე შეიძლება ითქვას მომჩივნის ადვოკატთა რეესტრიდან ამორიცხვის სასჯელის ზომაზე, რომელიც არ იქნებოდა მუდმივი და ამით ბრალდება ვერ ჩაითვლებოდა „სისხლის სამართლის“ ბრალდებად.

31. დისციპლინური სამართალწარმოების შემთხვევაში, რომლის შედეგადაც მოხდა საჯარო მოსამსახურის იძულებით გადადგომა ან სამსახურიდან გათავისუფლება, სასამართლომ დაადგინა, რომ ასეთი საქმის წარმოება არ იყო „სისხლისსამართლებრივი“ მე-6 მუხლის მნიშვნელობით იმდენად, რამდენადაც ადგილობრივმა ხელისუფლების ორგანოებმა მოახერხეს თავიანთი გადაწყვეტილების წმინდად ადმინისტრაციულ ან შრომის სამართლის სფეროში მოქცევა (*Moulet v. France* (dec.), 2007; *Trubić v. Croatia* (dec.), 2012, § 26; *Pişkin v. Turkey*, 2020, §§ 105-109; *Čivinskaitė v. Lithuania*, 2020, §§ 98-99). სასამართლომ მე-6 მუხლის სისხლისსამართლებრივი ნაწილიდან გამორიცხა ასევე დავა, რომელიც შეეხებოდა არმიის ოფიცრის გათავისუფლებას დისციპლინის დარღვევის გამო (*Suküt v. Turkey* (dec.), 2007), და ასევე სამხედრო დისციპლინურ სამართალწარმოებას დაწინაურების აკრძალვის დაწესებასთან და ხელფასის შემცირებასთან დაკავშირებით (*R.S. v. Germany* (dec.), 2017, § 33).

32. სასამართლომ ასევე დაადგინა, რომ სასამართლოს მანდატურის (*Bayer v. Germany*, 2009, § 37) და მოსამართლის გათავისუფლებასთან (*Oleksandr Volkov v. Ukraine*, 2013, §§ 93-95; *Kamenos v. Cyprus*, 2017, §§ 51-53) დაკავშირებული საქმის წარმოება არ მოიცავდა სისხლისსამართლებრივი ბრალდების დადგენას და, შესაბამისად, ასეთ შემთხვევებზე არ ვრცელდებოდა მე-6 მუხლის სისხლისსამართლებრივი ნაწილი. ანალოგიურად, დისციპლინური სამართალწარმოება მოსამართლის წინააღმდეგ, სადაც საქმე ეხებოდა სერიოზული ჯარიმის დაკისრებას, არ წარმოადგენდა სისხლისსამართლებრივი ბრალდების დაწესებას (*Ramos Nunes de Carvalho e Sá v. Portugal* [GC], 2018, §§ 124-128). ანალოგიურად, საკონტროლო შემოწმების შედეგად მოსამართლის თანამდებობიდან გათავისუფლების კონტექსტში, სასამართლომ არ ჩათვალა, რომ საქმეზე ვრცელდებოდა მე-6 მუხლის სისხლისსამართლებრივი ნაწილი იმის მიუხედავად, რომ თანამდებობიდან გათავისუფლება გულისხმობდა მართლმსაჯულების სისტემაში დასაქმების სამუდამო აკრძალვას (*Xhoxhaj v. Albania*, 2021, § 245).

33. ციხის კონტექსტისა და ციხის განსაკუთრებული დისციპლინური რეჟიმის „სათანადოდ გათვალისწინებით“, მე-6 მუხლი შეიძლება გავრცელდეს ციხის დისციპლინის დარღვევასთან დაკავშირებულ დანაშაულებზე, წაყენებული ბრალდების ხასიათიდან და დაკისრებული სასჯელის სიმძიმეიდან გამომდინარე (შესაბამისად, დამატებით 40-დღიანი და 7-დღიანი დაკავება საქმეებზე *Ezeh and Connors v. the United Kingdom* [GC], 2003, § 82; ამის საპირისპიროდ იხ. *Štitić v. Croatia*, 2007, §§ 51-63). თუმცა,

ციხის სისტემასთან დაკავშირებული სასამართლო პროცესები პრინციპში არ ექცევა მე-6 მუხლის სისხლისსამართლებრივი ასპექტის ფარგლებში (*Boulois v. Luxembourg* [GC], 2012, § 85). ამგვარად, მაგალითად, პატიმრის მოთავსება მკაცრი ზედამხედველობის საკანში არ ეხება სისხლისსამართლებრივ ბრალდებას; სასამართლოს ხელმისაწვდომობა ასეთი ზომის და მისი თანმდევი შეზღუდვების გასაჩივრებისთვის განხილულ უნდა იქნეს მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის სამოქალაქოსამართლებრივი ასპექტის ფარგლებში (*Enea v. Italy* [GC], 2009, § 98).

34. სასამართლოს მიერ დაკისრებული ზომები სასამართლო განხილვის პროცესში წესრიგის დარღვევასთან დაკავშირებით (სასამართლოს უპატივცემულობა) ჩვეულებრივ არ ექცევა მე-6 მუხლის მოქმედების სფეროში, რადგან ასეთი ზომები არის დისციპლინური უფლებამოსილების გამოყენების მსგავსი (*Ravnsborg v. Sweden*, 1994, § 34; *Putz v. Austria*, 1996, §§ 33-37). თუმცა, დაკისრებული სასჯელის ხასიათიდან და სიმძიმეიდან გამომდინარე, სასამართლოს უპატივცემულობისთვის მსჯავრდებაზე შეიძლება გავრცელდეს მე-6 მუხლი (*Mariusz Lewandowski v. Poland*, 2012, §§ 29-31, პატიმრის მიმართ სამართლო საკანში მოთავსების სასჯელის დაკისრებასთან დაკავშირებით), განსაკუთრებით მაშინ, თუ შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობით ეს სისხლის სამართლის დანაშაულად არის კვალიფიცირებული (*Kyprianou v. Cyprus* [GC], 2005, §§ 61-64, 5-დღიანი პატიმრობის სასჯელთან დაკავშირებით).

35. საქმეში *Gestur Jónsson and Ragnar Halldór Hall v. Iceland* [GC], 2020, §§ 84-98, *ენგელის* პირველ და მეორე კრიტერიუმებთან დაკავშირებით სასამართლომ დაადგინა, რომ არ ჩანდა, რომ სასჯელის ზომა სასამართლოს უპატივცემულობისთვის შიდასახელმწიფოებრივ კანონმდებლობაში კლასიფიცირებული იყო „სისხლისსამართლებრივად“; ასევე არ იყო ცხადი, პროფესიული მოვალეობების დარღვევის სერიოზულობის მიუხედავად, მომჩივნის დანაშაული სისხლისსამართლებრივად ჩაითვლებოდა თუ დისციპლინურად. რაც შეეხება *ენგელის* მესამე კრიტერიუმს, კერძოდ, სასჯელის ზომის სიმძიმეს, სასამართლომ განმარტა, რომ ჯარიმის რაოდენობის კანონით განსაზღვრული ზედა ზღვრის არარსებობა თავისთავად არ არეგულირებს მე-6 მუხლის სისხლისსამართლებრივი მხარის გამოყენების საკითხს. ამასთან დაკავშირებით სასამართლომ კერძოდ აღნიშნა, რომ გადაუხდელობის შემთხვევაში ეს ჯარიმები ვერ გადაიქცეოდა თავისუფლების აღკვეთის ზომად, სხვა მსგავსი შემთხვევებისგან განსხვავებით; ჯარიმები არ შესულა მომჩივნების ნასამართლობის ჩანაწერებში, ხოლო ჯარიმის ოდენობა არ იყო გადაჭარბებული.

36. პარლამენტისადმი უპატივცემულობასთან დაკავშირებით სასამართლო ერთმანეთისგან განასხვავებს, ერთი მხრივ, საკანონმდებლო ორგანოს უფლებამოსილებას არეგულიროს საკუთარი საქმის წარმოება იმ პრივილეგიის დარღვევასთან დაკავშირებით, რომლებიც ვრცელდება პარლამენტის წევრებზე, და მეორე მხრივ, მის გაფართოებულ იურისდიქციას შორის, რომელიც გულისხმობს არაწევრი პირების დასჯას სხვაგან ჩადენილი ქმედებებისთვის. პირველი თავისი ხასიათით შეიძლება ჩაითვალოს დისციპლინურ დარღვევად, თუმცა ამ უკანასკნელს სასამართლო მიიჩნევს სისხლისსამართლებრივ დარღვევად, იმ შესაძლო სასჯელის ზომის ზოგადი გამოყენებისა და სიმძიმის გათვალისწინებით, რომლის დაკისრებაც შესაძლოა მომხდარიყო (პატიმრობა 60 დღემდე ვადით და ჯარიმა საქმეში *Demicoli v. Malta*, 1991, § 32).

2. ადმინისტრაციულ, საგადასახადო, საბაჟო, საფინანსო და კონკურენციის სამართალთან დაკავშირებული საქმის წარმოება და სხვა სპეციალური საქმის წარმოება

37. ქვემოთ ჩამოთვლილი ადმინისტრაციული სამართალდარღვევები შეიძლება მოექცეს მე-6 მუხლის სისხლისსამართლებრივი ასპექტის ფარგლებში:

- საგზაო მოძრაობასთან დაკავშირებული სამართალდარღვევები, რომლებიც სასჯელის ზომად ითვალისწინებს ჯარიმას ან მანქანის მართვასთან დაკავშირებულ შეზღუდვებს, როგორცაა ქულების დაკლება ან მართვის უფლების ჩამორთმევა (*Lutz v. Germany*, 1987, § 182; *Schmautzer v. Austria*, 1995; *Malige v. France*, 1998; *Marčan v. Croatia*, 2014, § 33; *Igor Pascari v. the Republic of Moldova*, 2016, §§ 20-23; ამის საპირისპიროდ იხ. *Matijašić v. Croatia* (dec.), 2021);
- მსუბუქი სამართალდარღვევები, რომლებიც დაკავშირებულია სიმშვიდის ან საზოგადოებრივი წესრიგის დარღვევასთან (*Lauko v. Slovakia*, 1998; *Nicoleta Gheorghe v. Romania*, 2012, §§ 25-26; *Şimşek, Andiç and Boğatekin v. Turkey* (dec.), 2020, რომელიც სასამართლომ მიუღებლად ცნო მნიშვნელოვანი ზიანის არარსებობის საფუძველზე);
- სოციალური უზრუნველყოფის კანონმდებლობის დარღვევები (*Hüseyin Turan v. Turkey*, 2008, §§ 18-21, დასაქმების გაუცხადებლობის გამო, დაკისრებული მოკრძალებული ჯარიმის მიუხედავად);
- ადმინისტრაციული სამართალდარღვევა, რომელიც ეხება ეთნიკური სიმულვილის პროპაგანდასთან დაკავშირებული მასალების წახალისებასა და გავრცელებას, და რომლისთვისაც სასჯელის ზომად გათვალისწინებულია ადმინისტრაციული გაფრთხილება და ასეთი მასალების ჩამორთმევა (*Balsytė-Lideikienė v. Lithuania*, 2008, § 61);
- ადმინისტრაციული სამართალდარღვევა, რომელიც ეხება საჯარო შეკრების გამართვას (*Kasparov and Others v. Russia*, 2013, § 39-45; *Mikhaylova v. Russia*, 2015, §§ 50-75).

38. მე-6 მუხლი არ ვრცელდება ჩვეულებრივ საგადასახადო საქმის წარმოებაზე, რომელსაც ჩვეულებრივ არ აქვს „სისხლისსამართლებრივი კონოტაცია“ (*Ferrazzini v. Italy* [GC], 2001, § 20). თუმცა, დადგინდა, რომ მე-6 მუხლი ვრცელდება პირგასამტეხლოს დაკისრებასთან დაკავშირებულ საქმის წარმოებაზე (*Jussila v. Finland* [GC], 2006, § 38; *Steininger v. Austria*, 2012, §§ 34-37; *Chap Ltd v. Armenia*, 2017, § 36; *Melgarejo Martinez de Abellanosa v. Spain*, 2021, § 25).

39. პირგასამტეხლოზე მე-6 მუხლის სისხლისსამართლებრივი ასპექტის გავრცელების შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას, სასამართლომ განსაკუთრებით გაითვალისწინა შემდეგი ელემენტები:

- კანონი, რომელიც განსაზღვრავდა სასჯელის ზომას, ვრცელდებოდა გადასახადის გადამხდელის სტატუსის მქონე ყველა მოქალაქეზე;
- პირგასამტეხლო არ იყო გათვალისწინებული როგორც ზიანის ფულადი ანაზღაურება, არამედ ძირითადად როგორც სასჯელი სამართალდარღვევის განმეორების აღსაკვეთად;
- პირგასამტეხლოს დაკისრება მოხდა ზოგადი წესით, როგორც შემაკავებელი ისე სადამსჯელო მიზნით;

- პირგასამტეხლო იყო სერიოზული ოდენობის (*Bendenoun v. France*, 1994; ამის საპირისპიროდ იხ. პროცენტი გადასახადის დაგვიანებასთან დაკავშირებით საქმეში *Mieg de Boofzheim v. France* (dec.), 2002).

დანაშაულის სისხლისსამართლებრივი ხასიათი შეიძლება საკმარისი იყოს იმისთვის, რომ მასზე გავრცელდეს მე-6 მუხლი, პირგასამტეხლოს მცირე ოდენობის მიუხედავად (გადაფასებული საგადასახადო ვალდებულების 10% საქმეში *Jussila v. Finland* [GC], 2006, § 38).

40. დადგინდა, რომ მე-6 მუხლის სისხლისსამართლებრივი ასპექტი გამოყენებულ იქნა საბაჟო სამართალთან მიმართებით (*Salabiaku v. France*, 1988), იმ სასჯელის ზომებთან მიმართებით, რომელთა დაკისრებაც მოხდა საბიუჯეტო და ფინანსურ საკითხებში განსჯადობის მქონე სასამართლოს მიერ (*Guisset v. France*, 2000), და ეკონომიკის, საფინანსო და კონკურენციის სამართლის სფეროებში უფლებამოსილების მქონე გარკვეულ ადმინისტრაციულ ორგანოებთან მიმართებით (*Lilly France S.A. v. France* (dec.), 2002; *Dubus S.A. v. France*, 2009; *A. Menarini Diagnostics S.r.l. v. Italy*, 2011; *Produkcija Plus Storitveno podjetje d.o.o. v. Slovenia*, 2018, §§ 45-46; ამის საპირისპიროდ იხ. *Prina v. Romania* (dec.), 2020), მათ შორის ბაზრის მანიპულაციები (*Grande Stevens and Others v. Italy*, 2014, §§ 94-101).

41. საქმეში *Blokhin v. Russia* [GC], 2016 (§§ 179-182) სასამართლომ დაადგინა, რომ მე-6 მუხლი გამოიყენება ისეთ საქმის წარმოებაზე, რომელიც ეხება არასრულწლოვანის განთავსებას არასრულწლოვან სამართალდამრღვევთა დროებითი დაკავების ცენტრში. სასამართლომ გაითვალისწინა თავისუფლების აღკვეთის ზომის ხასიათი, ხანგრძლივობა და აღსრულების წესი, რომელიც შეიძლება დაჰკისრებოდა და რეალურად დაეკისრა კიდევ მომჩივანს. სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ მომჩივნისთვის თავისუფლების აღკვეთა ქმნიდა იმის ვარაუდს, რომ მის წინააღმდეგ საქმის წარმოება იყოს „სისხლისსამართლებრივი“ მე-6 მუხლის მნიშვნელობით, და რომ ასეთი ვარაუდი სადავო გახდებოდა მხოლოდ სრულიად გამონაკლის გარემოებებში და მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ თავისუფლების აღკვეთა ვერ განიხილებოდა „საგრძნობლად საზიანოდ“ მისი ხასიათიდან, ხანგრძლივობიდან ან აღსრულების წესიდან გამომდინარე. განსახილველ საქმეში არ არსებობდა ისეთი გამონაკლისი გარემოებები, რომლებიც სადავოდ გახდიდა ამ ვარაუდს.

42. ზოგიერთ შემთხვევაში, მე-6 მუხლის სისხლისსამართლებრივი ასპექტი შეიძლება ვრცელდებოდეს ისეთ საქმის წარმოებაზე, რომელიც ეხება ფსიქიკური დაავადებების მქონე სამართალდამრღვევების ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მოთავსებას. ეს დამოკიდებულია ადგილობრივი სასამართლო პროცესის განსაკუთრებულ მახასიათებლებზე და პრაქტიკაში მათ მოქმედებაზე (*Kerr v. the United Kingdom* (dec), 2003, და *Antoine v. the United Kingdom* (dec.), 2003, რომლებზეც არ გავრცელდა სისხლისსამართლებრივი ასპექტი; შეადარეთ ისინი საქმეებს *Valeriy Lopata v. Russia*, 2012, § 120 და *Vasenin v. Russia*, 2016, § 130, რომლებზეც გავრცელდა სისხლისსამართლებრივი ასპექტი).

43. დაბოლოს, მე-6 მუხლის სისხლისსამართლებრივი ასპექტი არ ვრცელდება კერძო სისხლისსამართლებრივ დევნაზე. სისხლის სამართლის დანაშაულისთვის მესამე პირის პასუხისგებაში მიცემის ან მისთვის განაჩენის გამოტანის უფლების დაცვა ვერ მოხდება დამოუკიდებლად, არამედ ის განუყოფელი უნდა იყოს შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობით დაზარალებულის მიერ სამოქალაქო სამართალწარმოების დაწყების უფლების გამოყენებისგან, მაშინაც კი, თუ ის ემსახურება მხოლოდ ზარალის სიმბოლურ

ანაზღაურებას ან ისეთი სამოქალაქო უფლების დაცვას, როგორცაა „კარგი რეპუტაციის“ უფლება (*Perez v. France* [GC], 2004, § 70; *Arlewin v. Sweden*, 2016, §§ 51-52).

3. პოლიტიკური საკითხები

44. დადგინდა, რომ მე-6 მუხლის სისხლისსამართლებრივი მხარე არ ვრცელდება ისეთ საქმეებზე, რომლებიც ეხება საარჩევნო სანქციებს (*Pierre-Bloch v. France*, 1997, §§ 53-60), პოლიტიკური პარტიების დაშლას (*Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey* (dec.), 2000), საპარლამენტო საგამომიებო კომისიებს (*Montera v. Italy* (dec.), 2002), არჩეულ თანამდებობაზე ინტერესთა კონფლიქტის საჯაროდ გამოვლენას (*Cătănciu v. Romania* (dec.), 2018, §§ 38-41), და იმპიჩმენტს ქვეყნის პრეზიდენტის წინააღმდეგ კონსტიტუციის უხეში დარღვევისთვის (*Paksas v. Lithuania* [GC], 2011, §§ 66-67, ამის საპირისპიროდ იხ. *Haarde v. Iceland*, 2017, რომელიც დაკავშირებულია ყოფილი პრემიერ-მინისტრის წინააღმდეგ იმპიჩმენტის სასამართლოში მიმდინარე საქმის წარმოებასთან). სასამართლომ ასევე დაადგინა, რომ არჩევნებში მონაწილეობის დისკვალიფიკაცია და არჩეული თანამდებობიდან გათავისუფლება კორუფციისა და უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენებისთვის სისხლისსამართლებრივი მსჯავრდების გამო, არ არის სისხლის სამართლის სასჯელის ტოლფასი (*Galan v. Italy* (dec.), 2021, §§ 80-96).

45. ლუსტრაციის პროცედურასთან მიმართებით სასამართლომ დაადგინა, რომ სისხლისსამართლებრივი ასპექტების სიჭარბემ (სამართალდარღვევის ხასიათი: ლუსტრაციის წარმოებასთან დაკავშირებით არასწორი ინფორმაციის მიწოდება, და სასჯელის ზომის ხასიათი და სიმძიმე: გარკვეული პროფესიებით საქმიანობის ხანგრძლივი პერიოდით აკრძალვა) შეიძლება ასეთი პროცედურა კონვენციის მე-6 მუხლის სისხლისსამართლებრივი მხარის ფარგლებში მოაქციოს (*Matyjek v. Poland* (dec.), 2007; ამის საპირისპიროდ იხ. *Sidabras and Diautas v. Lithuania* (dec.), 2003, და *Polyakh and Others v. Ukraine*, 2019, §§ 56-59).

4. გამეგება და ექსტრადიცია

46. უცხო ქვეყნის მოქალაქეთა გამეგების პროცედურები არ ექცევა მე-6 მუხლის სისხლისსამართლებრივი ასპექტის მოქმედების სფეროში იმის მიუხედავად, რომ ასეთი პროცედურები შეიძლება დაიწყოს სისხლის სამართლის საქმის წარმოების კონტექსტში (*Maaouia v. France* [GC], 2000, § 39). იგივე საგამონაკლისო მიდგომა ვრცელდება ასევე ექსტრადიციის საქმის წარმოებაზეც (*Peñafiel Salgado v. Spain* (dec.), 2002) ან დაკავების ევროპულ ორდერთან დაკავშირებულ საქმის წარმოებაზე (*Monedero Angora v. Spain* (dec.), 2008).

47. თუმცა, ამის საპირისპიროდ, თავისუფლების აღკვეთის განაჩენის ჩანაცვლება დეპორტაციით და ქვეყნის ტერიტორიიდან ათი წლით გამეგებით შეიძლება მიჩნეულ იქნეს სასჯელის ზომად იმავე საფუძველზე, რომელზეც მოხდა სასჯელის დაკისრება პირველადი მსჯავრდების დროს (*Gurguchiani v. Spain*, 2009, §§ 40 და 47-48).

5. სისხლის სამართლის საქმის წარმოების სხვადასხვა ეტაპები, დამატებითი საქმის წარმოება და შემდგომი სამართლებრივი დაცვის საშუალებები

48. მე-6 მუხლით გათვალისწინებული გარანტიები არ ვრცელდება წესრიგის დარღვევის ან დანაშაულის პრევენციის ღონისძიებებზე (*Raimondo v. Italy*, 1994, § 43 და *De Tommaso v. Italy* [GC], 2017, § 143, პოლიციის მხრიდან განსაკუთრებული ზედამხედველობა; *R.*

v. the United Kingdom (dec.), პოლიციის მიერ არასრულწლოვანისთვის მიცემული გაფრთხილება, რომელმაც თანასკოლეელი გოგონების მიმართ უხამსი საქციელი ჩაიდინა).

49. რაც შეეხება წინასასამართლო ეტაპს (მოკვლევა, გამოძიება), სასამართლო განიხილავს სისხლის სამართლის საქმის წარმოებას მთლიანობაში, მათ შორის საქმის წარმოების წინასასამართლო ეტაპს (*Dvorski v. Croatia*, 2015, § 76). სასამართლო პრაქტიკის ადრეულ ეტაპზე სასამართლომ აღნიშნა, რომ მე-6 მუხლის გარკვეული მოთხოვნები, როგორცაა გონივრული ვადის მოთხოვნა ან დაცვის უფლება, შესაძლოა ასევე აქტუალური იყოს მოცემულ ეტაპზეც, თუ თავდაპირველად ასეთ მოთხოვნათა შეუსრულებლობით სერიოზული საფრთხე ექმნება სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლებას (*Imbrioscia v. Switzerland*, 1993, § 36). მიუხედავად იმისა, რომ გამომძიებელი მოსამართლეები არ ადგენენ პირის „სისხლისსამართლებრივ ბრალდებას“, მათ მიერ გატარებულ ზომებს პირდაპირი ზეგავლენა აქვთ სასამართლო პროცესის შემდგომი ეტაპების ჩატარებასა და სამართლიანობაზე, მათ შორის საკუთრივ სასამართლო განხილვაზე. შესაბამისად, მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტი შეიძლება გავრცელდეს გამომძიებელი მოსამართლის მიერ გატარებულ გამოძიების პროცესზე, თუმცა შესაძლოა არ იქნეს გამოყენებული მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტით გათვალისწინებული გარკვეული პროცედურული გარანტიები (*Vera Fernández-Huidobro v. Spain*, 2010, §§ 108-114).

50. მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტი ვრცელდება „სისხლისსამართლებრივი ბრალდების“ დადგენის მთლიან სასამართლო პროცესზე, მათ შორის განაჩენის გამოტანის პროცესზეც (მაგალითად, კონფისკაციასთან დაკავშირებული საქმის წარმოება, რაც საშუალებას აძლევს ეროვნულ სასამართლოებს შეაფასონ ის მოცულობა, რომელზეც უნდა გაიცეს კონფისკაციის ორდერი, საქმეში *Phillips v. the United Kingdom*, 2001, § 39; იხ. ასევე *Aleksandr Dementyev v. Russia*, 2013, §§ 23-26, რომელიც ეხება საერთო სასჯელის დადგენას და მოიცავს საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომის შეცვლას პატიმრობით). მე-6 მუხლის სისხლისსამართლებრივი ასპექტი შეიძლება ასევე გავრცელდეს ისეთ საქმის წარმოებაზე, რომელიც ეხება ნებართვის გარეშე აშენებული სახლის დემონტაჟს, რადგან დემონტაჟი შეიძლება ჩაითვალოს „სასჯელის ზომად“ (*Hamer v. Belgium*, 2007, § 60). თუმცა, ის არ ვრცელდება ისეთ საქმის წარმოებაზე, რომელიც გულისხმობს თავდაპირველი სასჯელის შესაბამისობაში მოყვანას ახალი სისხლის სამართლის კოდექსის შედარებით ხელსაყრელ დებულებებთან (*Nurmagomedov v. Russia*, 2007, § 50), მაგრამ შეიძლება გავრცელდეს სასჯელის შესწორების პროცედურაზე, თუ ეს გავლენას იქონიებს მომჩივნის პატიმრობის საერთო ვადაზე (*Kereselidze v. Georgia*, 2019, §§ 32-33).

51. სასჯელის აღსრულებასთან დაკავშირებული საქმის წარმოება, როგორცაა შეწყალებასთან, (*Montcornet de Caumont v. France* (dec.), 2003), პირობით ვადამდე გათავისუფლებასთან (*A. v. Austria*, კომისიის 1990 წლის 7 მაისის გადაწყვეტილება), „მსჯავრდებული პირების გადაცემის შესახებ კონვენციის“ თანახმად პირის გადაცემასთან (*Szabó v. Sweden* (dec.), 2006, თუმცა, საპირისპირო დასკვნისთვის იხ. *Buijen v. Germany*, 2010, §§ 40-45) და საკონსულო ეგზეკვატურასთან დაკავშირებული საქმის წარმოება, რომელიც ეხება უცხო ქვეყნის სასამართლოს მიერ გაცემული კონფისკაციის ორდერის აღსრულებას (*Saccoccia v. Austria* (dec.), 2007), არ ექცევა მე-6 მუხლის სისხლისსამართლებრივი ასპექტის ფარგლებში.

52. პრინციპში, კონფისკაციის ღონისძიებები, რომლებიც უარყოფითად მოქმედებს მესამე მხარეთა ქონებრივ უფლებებზე, მათ წინააღმდეგ სისხლის სამართლის საქმის წარმოების საფრთხის არარსებობის შემთხვევაში არ მიიჩნევა „სისხლისსამართლებრივი ბრალდების დადგენად“ (თვითმფრინავის ყადაღა საქმეში *Air Canada v. the United Kingdom*, 1995, § 54; ოქროს მონეტების კონფისკაცია საქმეში *AGOSI v. the United Kingdom*, 1986, §§ 65-66). ასეთ

ლონისძიებებზე ვრცელდება მე-6 მუხლის სამოქალაქოსამართლებრივი მხარე (*Silickienė v. Lithuania*, 2012, §§ 45-46).

53. მე-6 მუხლით გათვალისწინებული გარანტიები ვრცელდება სამართლის საკითხებთან დაკავშირებულ საჩივრებზე (*Meftah and Others v. France* [GC], 2002, § 40) და კონსტიტუციურ სამართალწარმოებაზე (*Gast and Popp v. Germany*, 2000, §§ 65-66; *Caldas Ramírez de Arrellano v. Spain* (dec.), 2003; *Üçdağ v. Turkey*, 2021, § 29), როდესაც ასეთი სასამართლო პროცესი წარმოადგენს შესაბამისი სისხლის სამართლის საქმის წარმოების შემდგომ ეტაპს და მის შედეგს შეიძლება გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდეს მსჯავრდებულისთვის.

54. დაბოლოს, ჩვეულებრივ მე-6 მუხლი არ ვრცელდება უჩვეულო სამართლებრივი დაცვის საშუალებებზე, როგორცაა საქმის ხელახლა გახსნა. სასამართლო მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ პირი, რომლის სასჯელიც არის საბოლოო და რომელიც ითხოვს საქმის ხელახლა გახსნას, არ არის „ბრალდებული“ მე-6 მუხლის მნიშვნელობით (*Moreira Ferreira v. Portugal (no. 2)* [GC], 2017, §§ 60-61; *Fischer v. Austria* (dec.), 2003). მხოლოდ ახალი საქმის წარმოება, მას შემდეგ რაც დაკმაყოფილება თხოვნა საქმის ხელახლა გახსნაზე, შეიძლება ჩაითვალოს რომ ეხება სისხლისსამართლებრივი ბრალდების დადგენას (*Löffler v. Austria*, 2000, §§ 18-19). იგივე მიდგომა იქნა ასევე გამოყენებული საქმეებში, რომლებიც ეხებოდა სისხლის სამართლის საქმის წარმოების ხელახლა გახსნის მოთხოვნას სასამართლოს მიერ დარღვევის არსებობის დადგენის შემდეგ (*Öcalan v. Turkey* (dec.), 2010).

55. თუმცა, თუ უჩვეულო სამართლებრივი დაცვის საშუალებები ავტომატურად ან კონკრეტულ გარემოებებში გამოიწვევს საქმის მთლიანად ხელახლა განხილვას, მე-6 მუხლი გამოიყენება ჩვეული წესით „გადასინჯვის“ საქმის წარმოებაზე. გარდა ამისა, სასამართლომ დაადგინა რომ მე-6 მუხლი ვრცელდება გარკვეულ შემთხვევებზე, როდესაც საქმის წარმოება, მიუხედავად იმისა რომ მიჩნეულია „უჩვეულოდ“ ან „გამონაკლისად“ შიდასახელმწიფოებრივ კანონმდებლობაში, თავისი ხასიათით და მოქმედების სფეროს მიხედვით ითვლება ჩვეულებრივი სააპელაციო წარმოების მსგავსად, ხოლო მისი კვალიფიკაცია ეროვნულ კანონმდებლობაში არ მიიჩნევა გადამწყვეტად მე-6 მუხლის გამოყენების მიზნებისთვის. საბოლოო ჯამში, სამართლებრივ სისტემაში კონკრეტული უჩვეულო პროცედურის ხასიათი, მოქმედების სფერო და სპეციფიკური მახასიათებლები შეიძლება იყოს ისეთი, რომ ეს პროცედურა მოაქციოს მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის მოქმედების სფეროში (*Moreira Ferreira v. Portugal (no. 2)* [GC], 2017, §§ 60-72; დამატებით იხ. მაგალითად, *Serrano Contreras v. Spain (no. 2)*, 2021, §§ 27-28).

56. ანალოგიურად, საზედამხედველო გადასინჯვასთან დაკავშირებული საქმის წარმოება, რომლის შედეგადაც მოხდა საბოლოო განაჩენის შეცვლა, ასევე ექცევა მე-6 მუხლის სისხლისსამართლებრივი ასპექტის ფარგლებში (*Vanyan v. Russia*, 2005, § 58).

57. დაბოლოს, უნდა აღინიშნოს, რომ სასამართლომ შესაძლოა განიხილოს მე-6 მუხლის საფუძველზე შეტანილი საჩივარი, რომელიც ადრე ამორიცხულ იქნა განსახილველ საქმეთა ნუსხიდან ცალმხრივი განცხადების საფუძველზე, რომელიც ამტკიცებდა ამ დებულების დარღვევას, საქმეთა ნუსხაში ამ საქმის აღდგენის შემთხვევაში იმის გამო, რომ ეროვნულმა სასამართლოებმა ვერ ამოქმედეს ცალმხრივი განცხადება შესაბამისი ადგილობრივი საქმის წარმოების ხელახლა გახსნით (*Willems and Gorjon v. Belgium*, 2021, §§ 54-66).

III. სასამართლოს ხელმისაწვდომობის უფლება

კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტი

„1. ყოველი ადამიანი, ... მისთვის წარდგენილი სისხლისსამართლებრივი ბრალდების ... გამორკვევისას, აღჭურვილია ... მისი საქმის ... განხილვის უფლებით ... სასამართლოს მიერ.“

HUDOC-ის საკვანძო სიტყვები

სასამართლოს ხელმისაწვდომობა (6-1)

58. „სასამართლოს ხელმისაწვდომობა“ არ არის იმაზე აბსოლუტური ხასიათის სისხლის სამართლის საკითხებში, ვიდრე ის არის სამოქალაქო საკითხებში. ის ექვემდებარება ნაგულისხმევ შეზღუდვებს (*Deweert v. Belgium*, 1980, § 49; *Kart v. Turkey* [GC], 2009, § 67).

59. თუმცა, ამ შეზღუდვებმა არ უნდა შეზღუდოს უფლების განხორციელება ისე ან იმდენად, რომ დაირღვეს თავად უფლების არსი. შეზღუდვებს უნდა ჰქონდეს ლეგიტიმური მიზანი, და გამოყენებულ საშუალებებსა და მისაღწევ მიზანს შორის უნდა არსებობდეს გონივრული თანაზომიერება (*Guérin v. France* [GC], 1998, § 37; *Omar v. France* [GC], 1998, § 34, ციტირებულია მითითებები სამოქალაქო საქმეებზე).

შეზღუდვები

60. სასამართლოს ხელმისაწვდომობის უფლების შეზღუდვა შეიძლება განპირობებული იყოს შემდეგით:

1. საპარლამენტო იმუნიტეტი:

61. ორივე სახის საპარლამენტო იმუნიტეტით (პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლება და ხელშეუხებლობა) გათვალისწინებული გარანტიები ემსახურება ერთსა და იმავე მიზანს, რაც გულისხმობს პარლამენტის დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფას მისი ფუნქციების შესრულებისას. ცხადია, ხელშეუხებლობა ხელს უწყობს პარლამენტის სრულ დამოუკიდებლობას, პოლიტიკურად მოტივირებული სისხლის სამართლის საქმის წარმოების ნებისმიერი შესაძლებლობის პრევენციის გზით და შედეგად ოპოზიციის დაცვით უმრავლესობის მხრიდან ზეწოლის ან უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენებისგან (*Kart v. Turkey* [GC], 2009, § 90, ციტირებულია მითითებები სამოქალაქო საქმეებზე). გარდა ამისა, პარლამენტების წევრების წინააღმდეგ საქმის წარმოების დაწყებამ შეიძლება გავლენა იქონიოს თავად საკანონმდებლო ორგანოს ფუნქციონირებაზე და შეაფერხოს მისი სამუშაო პროცესი. აქედან გამომდინარე, იმუნიტეტის ამ სისტემას, რომელიც უშვებს გამონაკლისს ჩვეულებრივი კანონმდებლობიდან, შეიძლება ჩაითვალოს რომ აქვს ლეგიტიმური მიზანი (*იქვე*, § 91).

62. თუმცა, საქმის გარემოებების გათვალისწინების გარეშე ვერ გაკეთდება დასკვნა იმის თაობაზე, თუ რამდენად შეესაბამება საპარლამენტო იმუნიტეტის ლეგიტიმურობის ეს დასკვნა კონვენციას. უნდა დადგინდეს, იზღუდება თუ არა სასამართლოს ხელმისაწვდომობის უფლება საპარლამენტო იმუნიტეტის გამო იმდენად, რომ დაირღვეს თავად ამ უფლების არსი. ასეთი ზომის თანაზომიერების განხილვა გულისხმობს იმ სამართლიანი ბალანსის გათვალისწინებას, რომელიც დაცული უნდა იყოს პარლამენტის ხელშეუხებლობის შენარჩუნების ზოგად ინტერესსა და მომჩივნის კერძო ინტერესს

შორის საპარლამენტო იმუნიტეტის მოხსნასთან დაკავშირებით, რათა მან პასუხი აგოს სასამართლოში მის წინააღმდეგ წაყენებული სისხლისსამართლებრივი ბრალდებისთვის. თანაზომიერების საკითხის განხილვისას სასამართლომ განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციოს კონკრეტულ საქმეში არსებული იმუნიტეტის მოქმედების სფეროს (*იქვე*, §§ 92-93). რაც უფრო ნაკლებად უზრუნველყოფს დამცავი ღონისძიება პარლამენტის ხელშეუხებლობის შენარჩუნებას, მით უფრო მყარი უნდა იყოს მისი დასაბუთება. ასე, მაგალითად, სასამართლომ დაადგინა, რომ პარლამენტის წევრის მიერ იმუნიტეტის მოხსნის შეუძლებლობა არ არღვევდა მის უფლებას სასამართლოს ხელმისაწვდომობაზე, რადგან იმუნიტეტი წარმოადგენდა მხოლოდ დროებით პროცედურულ დაბრკოლებას სისხლის სამართლის საქმის წარმოებისთვის იქიდან გამომდინარე, რომ მოქმედებდა მხოლოდ მომჩივნის პარლამენტის წევრობის ვადის განმავლობაში (*იქვე*, §§ 92-93, 95 და §§ 111-113).

2. საპროცესო ნორმები

63. არსებობს, მაგალითად, საჩივრის მისაღებობასთან დაკავშირებული მოთხოვნები. კონვენციის მე-6 მუხლი აიძულებს ხელშემკვრელ სახელმწიფოებს შექმნან სააპელაციო ან საკასაციო სასამართლოები (*Dorado Baulde v. Spain* (dec.), 2015, § 18). თუმცა, თუ ასეთი სასამართლოები არსებობს, დაცული უნდა იყოს მე-6 მუხლით გათვალისწინებული გარანტიები, მაგალითად იმ კუთხით, რომ აღნიშნული მუხლი უზრუნველყოფს მომჩივნის ეფექტიან უფლებას სასამართლოს ხელმისაწვდომობაზე (*Maresti v. Croatia*, 2009, § 33; *Reichman v. France*, 2016, § 29).

64. მიუხედავად იმისა, რომ გასაჩივრების უფლება შეიძლება დაექვემდებაროს კანონით დადგენილ მოთხოვნებს, საპროცესო ნორმების გამოყენებისას სასამართლოებმა თავი უნდა აარიდონ ზედმეტ ფორმალობას, რამაც შესაძლოა ხელყოს საქმის წარმოების სამართლიანობა (*Walchli v. France*, 2007, § 29; *Evaggelou v. Greece*, 2011, § 23) საპროცესო ნორმების ზედმიწევნით მკაცრად დაცვამ ზოგჯერ შესაძლოა ხელყოს თავად სასამართლოს ხელმისაწვდომობის უფლების არსი (*Labergère v. France*, 2006, § 23), განსაკუთრებით გასაჩივრების მნიშვნელობის და იმის გათვალისწინებით, თუ რა დევს სასწორზე მომჩივნისთვის, რომელსაც მისჯილი აქვს ხანგრძლივი ვადით თავისუფლების აღკვეთა (*იქვე*, § 20).

65. სასამართლოს ხელმისაწვდომობის უფლება შეიძლება ასევე არსებითად შეილახოს პროცესუალური დარღვევებით, მაგალითად თუ პროკურატურის მოხელე, რომელიც პასუხისმგებელია ჯარიმების დაკისრებასთან ან საგადასახადო შეღავათებთან დაკავშირებული საჩივრების მისაღებობის დადგენაზე, გადაამეტა თავის თანამდებობრივ უფლებამოსილებას და თავად გამოიტანა განჩინება საჩივრის არსებით მხარესთან დაკავშირებით, რითაც მოუსპო მომჩივანს მის წინააღმდეგ არსებული „ბრალდების“ მოსამართლის მიერ განხილვის შესაძლებლობა (*Josseau v. France*, 2012, § 32).

66. იგივე ვრცელდება ისეთ გადაწყვეტილებაზე, რომლითაც საჩივარი მცდარ საფუძველზე მიჩნეულ იქნა მიუღებლად, რამაც გამოიწვია სტანდარტული ჯარიმის ოდენობის ტოლი სადებოზიტო თანხის დაკავება, რის შედეგადაც ჯარიმა ჩაითვალა გადახდილად და სასამართლო დევნა შეწყდა, რის გამოც, მას შემდეგ რაც ჯარიმა გადაიხადა, მომჩივანს აღარ მიეცა საშუალება სასამართლოში გაესაჩივრებინა საგზაო მოძრაობის წესების დარღვევასთან დაკავშირებული ბრალდება (*Célice v. France*, 2012, § 34).

67. ამის კიდევ ერთი მაგალითი არის შემთხვევა, როდესაც ზედმეტად შეიზღუდა მომჩივნის სასამართლოს ხელმისაწვდომობის უფლება, რადგან მისი საჩივარი

სამართლის საკითხებთან დაკავშირებით მიჩნეულ იქნა მიუღებლად კანონით დადგენილი ვადების დაუცველობის გამო, მაშინ როცა ვადაგადაცილება გამოწვეული იყო შესაბამისი ორგანოების მიერ თავიანთი ვალდებულების არასათანადოდ შესრულებით ქვედა ინსტანციის სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილების მომჩივნისთვის გაცნობასთან მიმართებით (*Davran v. Turkey*, 2009, §§ 40-47; *Maresti v. Croatia*, 2009, §§ 33-43, შედარებისთვის იხ. *Johansen v. Germany*, 2016, §§ 46-57).

3. მანამდე მიღებული გადაწყვეტილების აღსრულების მოთხოვნა

68. რაც შეეხება იმ მომჩივნების მიერ შეტანილი სამართლის საკითხებთან დაკავშირებული საჩივრების ავტომატურად მიუღებლად მიჩნევას, რომლებიც არ ჩაბარდნენ მიუხედავად იმისა, რომ გაცემული იყო მათი დაპატიმრების ორდერები:

- თუ სამართლის საკითხებთან დაკავშირებული საჩივარი მიჩნეულია მიუღებლად მომჩივნის მიმალვასთან დაკავშირებული მიზეზებით, ეს წარმოადგენს არათანაზომიერ სასჯელის ზომას, დემოკრატიულ საზოგადოებაში დაცვის უფლებების მნიშვნელობისა და კანონის უზენაესობის პრინციპის გათვალისწინებით (*Poitrimol v. France*, 1993, § 38; *Guérin v. France* [GC], 1998, § 45; *Omar v. France* [GC], 1998, § 42);
- თუ სამართლის საკითხებთან დაკავშირებული საჩივარი მიჩნეულია მიუღებლად მხოლოდ იმ საფუძველზე, რომ მომჩივანი არ ჩაბარდა გასაჩივრებული სასამართლო გადაწყვეტილების შესაბამისად, ასეთი განჩინება აიძულებს მომჩივანს დაექვემდებაროს თავისუფლების წინასწარ აღკვეთას გასაჩივრებული გადაწყვეტილებიდან გამომდინარე, მიუხედავად იმისა, რომ ასეთი გადაწყვეტილება ვერ იქნება მიჩნეული საბოლოოდ, სანამ არ გადაწყდება სააპელაციო საჩივარი ან სანამ არ ამოიწურება სააპელაციო საჩივრის წარდგენის ვადა. ეს არათანაზომიერ ტვირთს აკისრებს მომჩივანს რითაც არღვევს სამართლიან ბალანსს, რომელიც დაცული უნდა იყოს, ერთი მხრივ, სასამართლო გადაწყვეტილებების აღსრულების ლეგიტიმურ ინტერესსა და, მეორე მხრივ, საკასაციო სასამართლოს ხელმისაწვდომობის უფლებასა და დაცვის უფლების განხორციელებას შორის (*იქვე*, §§ 40-41; *Guérin v. France* [GC], 1998, § 43).

69. იგივე ვრცელდება იმ შემთხვევებზე, როდესაც სამართლის საკითხებთან დაკავშირებით საჩივრის წარდგენის უფლება იზღუდება ჩაბარების ვალდებულების შეუსრულებლობის გამო (*Khalfaoui v. France*, 1999, § 46; *Papon v. France (no. 2)*, 2002, § 100).

70. თუმცა, დეპოზიტის განთავსების მოთხოვნა სიჩქარის გადაჭარბებასთან დაკავშირებული ჯარიმის გასაჩივრებამდე, რომლის მიზანიცაა საგზაო მოძრაობის წესების დარღვევების სფეროში გაჭიანურებული ან არაკეთილსინდისიერი სააპელაციო საჩივრების აღკვეთა, შეიძლება წარმოადგენდეს სასამართლოს ხელმისაწვდომობის უფლების კანონიერ და თანაზომიერ შეზღუდვას (*Schneider v. France* (dec.), 2009).

4. სხვა შეზღუდვები, რომლებიც არღვევს სასამართლოს ხელმისაწვდომობის უფლებას

71. ასეთი შეზღუდვა ხდება, მაგალითად, როდესაც შესაბამისი ორგანოები დაარწმუნებენ ბრალდებულს რომ გამოიტანოს საჩივარი პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ დაკისრებული სასჯელის შემსუბუქების ან გაუქმების ცრუ დაპირების საფუძველზე (*Marpa Zeeland B.V. and Metal Welding B.V. v. the Netherlands*, 2004, §§ 46-51); ან როდესაც სააპელაციო სასამართლო არ აცნობებს ბრალდებულს სამართლის საკითხებთან

დაკავშირებული საჩივრის შეტანის ახალი ვადების შესახებ მას შემდეგ, რაც ბრალდებულისთვის ოფიციალურად დანიშნული ადვოკატი უარს იტყვის მის დახმარებაზე (*Kulikowski v. Poland*, 2009, § 70).

72. სასამართლოს ხელმისაწვდომობა იზღუდება ასევე იმ შემთხვევაშიც, თუ მომჩივანს არ შეუძლია ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ დაკისრებული ჯარიმის გასაჩივრება სასამართლოში, რომელსაც აქვს ადმინისტრაციული გადაწყვეტილების განხილვისთვის საკმარისი უფლებამოსილება (*Julius Kloiber Schlachthof GmbH and Others v. Austria*, 2013, §§ 28-34).²

---

2. იხ. ნაწილი ზოგადი გარანტიები : ინსტიტუციური მოთხოვნები.

IV. ზოგადი გარანტიები : ინსტიტუციური მოთხოვნები

კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტი

„1. ყოველი ადამიანი, ... მისთვის წარდგენილი სისხლისსამართლებრივი ბრალდების ... გამორკვევისას, აღჭურვილია ... მისი საქმის ... განხილვის უფლებით კანონის საფუძველზე შექმნილი დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლოს მიერ. “

HUDOC-ის საკვანძო სიტყვები

დამოუკიდებელი სასამართლო (6-1) – მიუკერძოებელი სასამართლო (6-1) – კანონის საფუძველზე შექმნილი სასამართლო (6-1)

73. „კანონის საფუძველზე შექმნილი სასამართლოს“ ცნება, სასამართლოს „დამოუკიდებლობის“ და „მიუკერძოებლობის“ ცნებებთან ერთად, წარმოადგენს მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის „ინსტიტუციური მოთხოვნების“ ნაწილს. სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალში ამ ცნებებს შორის ძალიან მჭიდრო ურთიერთკავშირია (*Guðmundur Andri Ástráðsson v. Iceland* [GC], 2020, § 218).

74. კერძოდ, სასამართლომ დაადგინა, რომ სასამართლო ორგანო, რომელიც ვერ აკმაყოფილებს დამოუკიდებლობის, განსაკუთრებით აღმასრულებელი ხელისუფლებისგან დამოუკიდებლობის, და მიუკერძოებლობის მოთხოვნებს, დაუშვებელია საერთოდ ჩაითვალოს „სასამართლოდ“ მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის მიზნებისთვის. ანალოგიურად, იმის დადგენისას, არის თუ არა სასამართლო „კანონის საფუძველზე შექმნილი“, მითითება „კანონზე“ მოიცავს შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის ნებისმიერ დებულებას, მათ შორის, კერძოდ, სასამართლოს წევრების დამოუკიდებლობასთან დაკავშირებულ დებულებებს, რომელთა დარღვევის შემთხვევაში ერთი ან მეტი მოსამართლის მონაწილეობა საქმის განხილვაში იქნება „უკანონო“. გარდა ამისა, იმის დადგენისას, შეიძლება თუ არა სასამართლო ჩაითვალოს „დამოუკიდებლად“ მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის მნიშვნელობით, სასამართლო ითვალისწინებს მათ შორის მისი წევრების დანიშვნის წესს, რაც დაკავშირებულია სასამართლოს შექმნის სფეროსთან. შესაბამისად, მიუხედავად იმისა რომ თითოეული მათგანი ემსახურება კონკრეტულ მიზნებს, როგორც საქმის სამართლიანი განხილვის გარანტია, მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის ინსტიტუციურ მოთხოვნებს შორის არის საერთო კავშირი იმ თვალსაზრისით, რომ მათი მიზანია კანონის უზენაესობისა და უფლებამოსილებათა გამიჯვნის ძირითადი პრინციპების დაცვა (*იხე*, §§ 232-233).

A. „სასამართლოს“ ცნება

75. სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალში „სასამართლო“, ტერმინის არსებითი გაგებით, ხასიათდება მისი სასამართლო ფუნქციებით, რაც გულისხმობს მის განსჯადობაში შემავალი საკითხების გადაწყვეტას კანონის უზენაესობის საფუძველზე და დადგენილი წესით ჩატარებული სასამართლო პროცესის შემდეგ. ის ასევე უნდა აკმაყოფილებდეს დამატებით მოთხოვნებს, როგორცაა დამოუკიდებლობა, განსაკუთრებით აღმასრულებელი ხელისუფლებისგან დამოუკიდებლობა; მიუკერძოებლობა; სასამართლოს წევრების უფლებამოსილების ვადების ხანგრძლივობა; სასამართლოს პროცედურით უზრუნველყოფილი გარანტიები, რომელთაგან რამდენიმე

გვხვდება მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის ტექსტში (*Belilos v. Switzerland*, 1988, § 64; *Coëme and Others v. Belgium*, 2000, § 99; *Richert v. Poland*, 2011, § 43). გარდა ამისა, „სასამართლოს“ ცნება თავისთავად გულისხმობს იმას, რომ ის შემდგარი იყოს დამსახურების საფუძველზე შერჩეული მოსამართლეებისგან, ე.ი. მოსამართლეებისგან, რომლებიც აკმაყოფილებენ ტექნიკური კომპეტენციებისა და მორალური პატიოსნების მოთხოვნებს იმ სასამართლო ფუნქციების შესასრულებლად, რომლებიც მათ მოეთხოვებათ სახელმწიფოში რომელიც იმართება კანონის უზენაესობით (*Guðmundur Andri Ástráðsson v. Iceland* [GC], 2020, §§ 219-220 და 232).

76. ასე, მაგალითად, მსუბუქი „სისხლისსამართლებრივი“ დანაშაულისთვის სასამართლო დევნისა და დასჯის უფლებამოსილების გადაცემა ადმინისტრაციული ორგანოებისთვის არ ეწინააღმდეგება კონვენციას, თუ პირს შეეძლება ამგვარად მის წინააღმდეგ გამოტანილი გადაწყვეტილება შეიტანოს სასამართლოში, რომელიც მას შესთავაზებს მე-6 მუხლით გათვალისწინებულ გარანტიებს (*Öztürk v. Germany*, 1984, § 56; *A. Menarini Diagnostics S.R.L. v. Italy*, 2011; *Flisar v. Slovenia*, 2018, § 33). აქედან გამომდინარე, ადმინისტრაციული ორგანოების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები, რომლებიც თავისთავად არ აკმაყოფილებს მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის მოთხოვნებს, უნდა დაექვემდებაროს შემდგომ განხილვას „სრული განსჯადობის მქონე სასამართლო ორგანოს მიერ“. ასეთი ორგანოს განმსაზღვრელი მახასიათებლები მოიცავს ქვემდებარე ორგანოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების ყოველმხრივ გაუქმებას, როგორც ფაქტობრივ ისე სამართლის ნორმებთან დაკავშირებით (*Schmutzer v. Austria*, 1995, § 36; *Gradinger v. Austria*, 1995, § 44; *Grande Stevens and Others v. Italy*, 2014, § 139): მაგალითად, ადმინისტრაციული სასამართლოების მიერ სასამართლო განხილვა, რომელიც სცდებოდა კანონიერების „ფორმალურ“ განხილვას და მოიცავდა ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ დაკისრებული სასჯელის ზომის მიზანშეწონილობისა და თანაზომიერების დეტალურ ანალიზს (*A. Menarini Diagnostics S.R.L. v. Italy*, 2011, §§ 63-67, კონკურენციის დამოუკიდებელი მარეგულირებელი ორგანოს მიერ დაკისრებულ ჯარიმასთან დაკავშირებით). ანალოგიურად, სასამართლო განხილვა შეიძლება აკმაყოფილებდეს მე-6 მუხლის მოთხოვნებს მაშინაც კი, თუ თავად კანონი განსაზღვრავს სასჯელის ზომას სამართალდარღვევის სიმძიმიდან გამომდინარე (*Malige v. France*, 1998, §§ 46-51, მართვის მოწმობაზე დარიცხული ქულებიდან ქულების გამოკლებასთან დაკავშირებით).

77. შესასრულებლად სავალდებულო გადაწყვეტილების გამოტანის უფლებამოსილება, რომელიც არ შეიძლება შეიცვალოს არასასამართლო ორგანოს მიერ, ასევე ნაგულისხმევია „სასამართლოს“ ცნებაში (*Findlay v. the United Kingdom*, 1997, § 77).

B. კანონის საფუძველზე შექმნილი სასამართლო

1. შესაბამისი პრინციპები

78. მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის მიხედვით, სასამართლო ყოველთვის უნდა იყოს „კანონის საფუძველზე შექმნილი“. ეს გამოთქმა ასახავს კანონის უზენაესობის პრინციპს, რომელიც დამახასიათებელია კონვენციითა და მისი ოქმებით განსაზღვრული დაცვის სისტემისთვის (*Jorgic v. Germany*, 2007, § 64; *Richert v. Poland*, 2011, § 41). რა თქმა უნდა ორგანოს, რომელიც არ იქნებოდა შექმნილი კანონმდებლობის შესაბამისად, ვერ ექნებოდა ლეგიტიმურობა, რომელიც საჭიროა დემოკრატიულ საზოგადოებაში ინდივიდუალური საჩივრების განხილვისთვის (*Lavents v. Latvia*, 2002, § 114; *Gorgiladze v. Georgia*, 2009, § 67; *Kontalexis v. Greece*, 2011, § 38).

79. მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის მნიშვნელობით „კანონი“ მოიცავს, კერძოდ, კანონმდებლობას სასამართლო ორგანოების შექმნისა და კომპეტენციების შესახებ (*Lavents v. Latvia*, 2002, § 114; *Richert v. Poland*, 2011, § 41; *Jorgic v. Germany*, 2007, § 64), თუმცა ასევე შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის ნებისმიერ სხვა დებულებას, რომელიც, დარღვევის შემთხვევაში, უკანონოდ აქცევს ერთი ან მეტი მოსამართლის მონაწილეობას საქმის განხილვაში (*Pandjigidze and Others v. Georgia*, 2009, § 104; *Gorgiladze v. Georgia*, 2009, § 68). ფრაზა „კანონის საფუძველზე შექმნილი“ მოიცავს არა მხოლოდ სასამართლოს არსებობის სამართლებრივ საფუძველს, არამედ ასევე სასამართლოს მიერ კონკრეტული წესების დაკმაყოფილებას, რომლებიც მას არეგულირებს (*ibid.*), და თითოეულ საქმეზე მოსამართლეთა კოლეგიის შემადგენლობას (*Posokhov v. Russia*, 2003, § 39; *Fatullayev v. Azerbaijan*, 2010, § 144; *Kontalexis v. Greece*, 2011, § 42). გარდა ამისა, კანონის უზენაესობით მართულ დემოკრატიულ სახელმწიფოში სასამართლო ხელისუფლების სათანადოდ ფუნქციონირებისა და ლეგიტიმურობისთვის მისი არსებითი მნიშვნელობის გათვალისწინებით, სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსამართლეების დანიშვნის პროცესი აუცილებლად წარმოადგენს სასამართლოს „კანონის საფუძველზე შექმნილი“ ცნების განუყოფელ ელემენტს (*Guðmundur Andri Ástráðsson v. Iceland* [GC], 2020, § 227).

80. შესაბამისად, თუ სასამართლოს არ გააჩნია განსჯადობა რომ გაასამართლოს მოპასუხე შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის მოქმედი დებულებების შესაბამისად, ის არ არის „შექმნილი კანონის საფუძველზე“ მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის მნიშვნელობით (*Richert v. Poland*, 2011, § 41; *Jorgic v. Germany*, 2007, § 64).

81. მე-6 მუხლში, ტერმინის „კანონის საფუძველზე შექმნილი“ საგანს „წარმოადგენს იმის უზრუნველყოფა, რომ სასამართლოს მოწყობა დემოკრატიულ საზოგადოებაში არ იყოს დამოკიდებული აღმასრულებელი ხელისუფლების დისკრეციულ უფლებამოსილებაზე, არამედ რეგულირდებოდეს პარლამენტის მიერ გამოცემული კანონმდებლობით“ (*Richert v. Poland*, 2011, § 42; *Coëme and Others v. Belgium*, 2000, § 98). იმ ქვეყნებშიც, სადაც კანონმდებლობა კოდიფიცირებულია, არ შეიძლება რომ სასამართლო სისტემის მოწყობა დამოკიდებული იყოს სასამართლო ხელისუფლების დისკრეციულ უფლებამოსილებაზე, თუმცა ეს არ ნიშნავს იმას, რომ სასამართლოებს არ აქვთ შესაბამისი შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის ინტერპრეტაციის გარკვეული თავისუფლება (*იქვე*; *Gorgiladze v. Georgia*, 2009, § 69).

82. პრინციპში, სასამართლოს მიერ სასამართლო ორგანოების შექმნისა და კომპეტენციის შესახებ შიდასახელმწიფოებრივი სამართლებრივი დებულებების დარღვევა იწვევს მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევას (იხ. *Tempel v. the Czech Republic*, 2020, სადაც სასამართლოსთვის კომპეტენციის მინიჭებასთან დაკავშირებული საკითხები განხილულ იქნა საქმის წარმოების ზოგადი სამართლიანობის კრილში). აქედან გამომდინარე, სასამართლო უფლებამოსილია განიხილოს, ხდება თუ არა ამ თვალსაზრისით შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის დაცვა. თუმცა, ზოგადად, იმ ზოგადი პრინციპის გათვალისწინებით, რომ პირველ რიგში სწორედ ეროვნულმა სასამართლოებმა უნდა მოახდინონ შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის დებულებების ინტერპრეტაცია, სტრასბურგის სასამართლო არ დააყენებს კითხვის ნიშნის ქვეშ მათ ინტერპრეტაციას გარდა იმ შემთხვევისა, თუ არ მოხდა შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის უხეში დარღვევა (*Coëme and Others v. Belgium*, 2000, § 98 *ბოლო ნაწილი*; *Lavents v. Latvia*, 2002, § 114; *Guðmundur Andri Ástráðsson v. Iceland* [GC], 2020, §§ 216 და 242). აქედან გამომდინარე, სასამართლოს ამოცანა შემოიფარგლება იმით რომ განიხილოს, არსებობდა თუ არა ხელისუფლების ორგანოების მიერ იურისდიქციის დადგენის გონივრული საფუძველი (*Jorgic v. Germany*, 2007, § 65).

83. სასამართლომ დამატებით განმარტა, რომ „კანონის საფუძველზე შექმნილი სასამართლოს“ მოთხოვნის ფარგლებში განხილვისას ასევე მხედველობიდან არ უნდა გამოგვრჩეს მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის ინსტიტუციური მოთხოვნების საერთო მიზანი და სისტემატურად უნდა მოხდეს იმის გამორკვევა, იყო თუ არა სავარაუდო დარღვევა მოცემულ საქმეში ისეთი სიმძიმის, რომ ძირს უთხრიდა ზემოხსენებულ ძირითად პრინციპებს და საფრთხეს უქმნიდა კონკრეტული სასამართლოს დამოუკიდებლობას. ამ თვალსაზრისით „დამოუკიდებლობა“ გულისხმობს იმ პიროვნულ და ინსტიტუციურ დამოუკიდებლობას, რომელიც საჭიროა მიუკერძოებელი გადაწყვეტილების მიღებისთვის, და, შესაბამისად, ის წარმოადგენს მიუკერძოებლობის წინაპირობას. ის აღნიშნავს როგორც (i) აზროვნების ფორმას, რომელიც გამოხატავს მოსამართლის დაუმორჩილებლობას გარე ზეწოლისადმი, როგორც მორალური პატიოსნების საშუალებას, ისე (ii) ინსტიტუციური და ოპერატიული ღონისძიებების ერთობლიობას, რომელიც მოიცავს მოსამართლეთა დანიშვნის პროცედურას ისე, რომ უზრუნველყოფილი იყოს მათი დამოუკიდებლობა, და მათ დამსახურებაზე დაფუძნებულ შერჩევის კრიტერიუმებს, რაც უნდა წარმოადგენდეს ხელისუფლების სხვა ორგანოების არასათანადო ზემოქმედებისგან ან/და შეუზღუდავი დისკრეციული უფლებამოსილებისგან დაცვის მექანიზმებს, როგორც მოსამართლის დანიშვნის საწყის ეტაპზე, ისე მოსამართლის მიერ თავისი მოვალეობების შესრულების პროცესში (*Guðmundur Andri Ástráðsson v. Iceland* [GC], 2020, § 234).

84. ამ კონტექსტში, სასამართლომ ასევე აღნიშნა, რომ დასკვნას იმასთან დაკავშირებით, რომ სასამართლო არ არის „კანონის საფუძველზე შექმნილი სასამართლო“, შესაძლოა მნიშვნელოვანი გაუთვალისწინებელი შედეგები ჰქონდეს სამართლებრივი განსაზღვრულობისა და მოსამართლეთა შეუცვლელულობის პრინციპებისთვის. თუმცა, ამ პრინციპების დაცვამ ნებისმიერ ფასად და „კანონის საფუძველზე შექმნილი სასამართლოს“ მოთხოვნების ხარჯზე, შესაძლოა გარკვეულ გარემოებებში უფრო მეტი ზიანი მიაყენოს კანონის უზენაესობას და სასამართლო სისტემის მიმართ საზოგადოების ნდობას. როგორც ყველა შემთხვევაში, როდესაც ადგილი აქვს კონვენციის ძირითად პრინციპებთან შეუსაბამობას, აქაც დაცული უნდა იყოს ბალანსი რათა განისაზღვროს, არსებობს თუ არა არსებითი და უდავო გადაუდებელი აუცილებლობა, რომელიც ამართლებს სამართლებრივი განსაზღვრულობის, *res iudicata* და მოსამართლეთა შეუცვლელულობის პრინციპებიდან გადახვევას საქმის განსაკუთრებულ გარემოებებში (*იქვე*, § 240).

85. რაც შეეხება „კანონის საფუძველზე შექმნილი სასამართლოს“ მოთხოვნის სავარაუდო დარღვევას მოსამართლეთა დანიშვნის პროცესთან მიმართებით, სასამართლომ შეიმუშავა შემდეგი კრიტერიუმები, რომლებიც ერთობლივად ქმნიან შეფასების საფუძველს (*იქვე*, §§ 243-252):

– პირველ რიგში, პრინციპში, ადგილი უნდა ჰქონდეს შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის აშკარა დარღვევას იმ გაგებით, რომ ასეთი დარღვევა უნდა იყოს ობიექტურად და ჭეშმარიტად იდენტიფიცირებადი. თუმცა, ასეთი დარღვევის არარსებობა არ გამორიცხავს დარღვევის შესაძლებლობას, ვინაიდან პროცედურამ, რომლითაც ერთი შეხედვით დაცულია წესები, შეიძლება მაინც მოიტანოს ზემოთ აღნიშნულ საგანთან და მიზანთან შეუთავსებელი შედეგები;

– მეორე, აღნიშნული უფლება სავარაუდოდ დაირღვევა მხოლოდ ისეთი დარღვევების შედეგად, რომლებიც დაკავშირებულია მოსამართლეთა დანიშვნის პროცედურის ძირითად წესებთან (ის დარღვევები, რომლებიც გავლენას ახდენს განსახილველი უფლების არსზე): მაგალითად, მოსამართლედ იმ პირის დანიშვნა, რომელიც ვერ

აკმაყოფილებს შესაბამის კრიტერიუმებს, ან დარღვევები, რომლებმაც შესაძლოა სხვაგვარად მიაყენოს ზიანი „კანონის საფუძველზე შექმნილი სასამართლოს“ მოთხოვნის მიზანსა და შედეგს. შესაბამისად, წმინდად ტექნიკური ხასიათის დარღვევები ექცევა შესაბამის ზღვარს მიღმა;

– მესამე, მოსამართლეთა დანიშვნის შიდასახელმწიფოებრივი წესების დარღვევის სამართლებრივი შედეგების განხილვა ეროვნული სასამართლოების მიერ უნდა განხორციელდეს კონვენციის შესაბამისი სტანდარტების საფუძველზე. კერძოდ, დაცული უნდა იყოს სამართლიანი და თანაზომიერი ბალანსი იმის დასადგენად, არსებობდა თუ არა არსებითი და უდავო გადაუდებელი აუცილებლობა, რომელიც ამართლებდა სამართლებრივი განსაზღვრულობისა და მოსამართლეთა შეუცვლელობის პრინციპებიდან გადახვევას საქმის განსაკუთრებულ გარემოებებში. დროთა განმავლობაში, ბალანსის დაცვისას სულ უფრო მეტი დატვირთვა მიენიჭება სამართლებრივი განსაზღვრულობის შენარჩუნებას.

86. საქმეში *Guðmundur Andri Ástráðsson v. Iceland* [GC], 2020, ზემოაღნიშნული ტესტის გამოყენებით სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა მომჩივნის „კანონის საფუძველზე შექმნილი სასამართლოს“ ხელმისაწვდომობის უფლების არსი მის პროცესში ისეთი მოსამართლის მონაწილეობის შედეგად, რომლის დანიშვნის პროცედურაც იყო ძალადაკარგული იმ არსებითი ადგილობრივი წესის აშკარა და მძიმე დარღვევის გამო, რომელიც მიზნად ისახავდა აღმასრულებელი ხელისუფლების გავლენის შეზღუდვასა და სასამართლო ხელისუფლების დამოუკიდებლობის განმტკიცებას. ამით დაკმაყოფილდა პირველი და მეორე კრიტერიუმები. რაც შეეხება მესამე კრიტერიუმს, უზენაესმა სასამართლომ ვერ განახორციელა კონვენციასთან შესაბამისობის შეფასება და ვერ მიაღწია სწორ ბალანსს შესაბამის კონკურენტ პრინციპებს შორის, მიუხედავად იმისა, რომ სადავო დარღვევები დადგენილი იყო თავად მოსამართლეთა თანამდებობაზე დანიშვნამდე. ასევე, მას არ მოუხდენია რეაგირება მომჩივნის არცერთ უაღრესად შესაბამის არგუმენტზე. უზენაესი სასამართლოს თავშეკავებულობამ მომჩივნის საქმის განხილვისას შეარყია ის მნიშვნელოვანი როლი, რომელსაც სასამართლო ხელისუფლება ასრულებს უფლებამოსილებათა გამიჯვნისთვის დამახასიათებელი შეკავებისა და გაწონასწორების უზრუნველყოფის კუთხით.

2. მაგალითები

87. ქვემოთ მოცემულია იმ საქმეების მაგალითები, სადაც სასამართლომ დაადგინა, რომ განსახილველი ორგანო არ წარმოადგენდა „კანონის საფუძველზე შექმნილ სასამართლოს“:

- საკასაციო სასამართლოს მიერ მინისტრების გარდა სხვა თანამოქალაქებთან საქმის განხილვა სამართალდარღვევებისთვის, რომლებიც დაკავშირებული იყო იმ სამართალდარღვევებთან, რომლებშიც ბრალი ედებოდათ მინისტრებს, რადგან დაკავშირებული საქმეების წესი არ იყო კანონით დადგენილი (*Coëme and Others v. Belgium*, 2000, §§ 107-108);
- ორი არაპროფესიონალი მოსამართლისგან შემდგარი სასამართლო, რომელთა შერჩევა მოხდა კონკრეტული საქმისთვის საქმეთა გადასწავლისა და წელიწადში მაქსიმუმ ორკვირიანი დატვირთვით მუშაობის კანონით გათვალისწინებული წესების დარღვევით (*Posokhov v. Russia*, 2003, § 43);
- არაპროფესიონალი მოსამართლეთაგან შემდგარი სასამართლო, რომლებიც აგრძელებდნენ საქმეების გადაწყვეტას არსებული ტრადიციების შესაბამისად, მიუხედავად იმისა, რომ კანონი არაპროფესიონალი მოსამართლეთა შესახებ

იყო გაუქმებული, ხოლო ახალი კანონი არ იყო ძალაში შესული (*Pandjigidze and Others v. Georgia*, 2009, §§ 108-111);

- სასამართლო, რომელიც არ იყო შემდგარი კანონმდებლობის დაცვით, რადგან ორი მოსამართლე იყო დისკვალიფიცირებული და მათ ჩამორთმეული ჰქონდათ საქმის განხილვაში მონაწილეობის უფლება (*Lavents v. Latvia*, 2002, § 115);

88. ქვემოთ ჩამოთვლილ საქმეებთან დაკავშირებით სასამართლომ მიიჩნია, რომ სასამართლო იყო „კანონის საფუძველზე შექმნილი“:

- გერმანული სასამართლო, რომელიც განიხილავდა პირის მიერ ბოსნიასა და ჰერცეგოვინაში ჩადენილი გენოციდის საქმეს (*Jorgic v. Germany*, 2007, §§ 66-71);
- სპეციალური სასამართლო, რომელიც შეიქმნა კორუფციასა და ორგანიზებულ დანაშაულთან დაკავშირებული საქმეების განსახილველად (*Fruni v. Slovakia*, 2011, § 140);
- შემთხვევა, როდესაც ზემდგომი სასამართლოდან მოხდა ერთი მოსამართლის მივლენა მომჩივნის საქმის განსახილველად (*Maciszewski and Others v. Poland* (dec.), 2020);
- საქმის გადაცემა სპეციალიზებული სასამართლოსთვის კანონის შესაბამისად და საქმის შედეგზე გავლენის მოხდენის განზრახვის გარეშე (*Bahaettin Uzan v. Turkey*, 2020).

89. სხვა მაგალითები, სადაც სასამართლომ განიხილა „კანონის საფუძველზე შექმნილი სასამართლოს“ მოთხოვნა მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის როგორც სისხლისსამართლებრივი, ისე სამოქალაქოსამართლებრივი ასპექტების ფარგლებში, იხ. საქმეში *Guðmundur Andri Ástráðsson v. Iceland* [GC], 2020, § 217).

C. დამოუკიდებლობა და მიუკერძოებლობა

90. მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტით განსაზღვრული საქმის სამართლიანი განხილვის უფლება გულისხმობს, რომ საქმე უნდა განიხილოს კანონის საფუძველზე შექმნილმა „დამოუკიდებელმა და მიუკერძოებელმა სასამართლომ“. დამოუკიდებლობისა და ობიექტური მიუკერძოებლობის ცნებებს შორის მჭიდრო კავშირია. ამ მიზეზით, სასამართლო ჩვეულებრივ ამ ორ მოთხოვნას ერთობლიობაში განიხილავს (*Findlay v. the United Kingdom*, 1997, § 73).

პრინციპები, რომლებიც გამოიყენება იმის განსაზღვრისას, შეიძლება თუ არა სასამართლო ჩაითვალოს „დამოუკიდებლად და მიუკერძოებლად“, თანაბრად ვრცელდება პროფესიონალ მოსამართლეებზე, არაპროფესიონალ მოსამართლეებსა და ნაფიც მსაჯულებზე (*Holm v. Sweden*, 1993, § 30).

91. თუმცა, მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტით გათვალისწინებული დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის გარანტიები ეხება მხოლოდ იმ ორგანოს, რომელსაც დაევალება მომჩივნის წინააღმდეგ სისხლისსამართლებრივი ბრალდების საქმის გადაწყვეტა, და არ ვრცელდება პროკურატურის წარმომადგენლებზე, რომლებიც მხოლოდ სასამართლო პროცესის მხარეს წარმოადგენენ (*Kontalexis v. Greece*, 2011, § 57; *Haarde v. Iceland*, 2017, § 94; *Thiam v. France*, 2018, § 71).

1. დამოუკიდებელი სასამართლო

a. ზოგადი პრინციპები

92. კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტი მოითხოვს, რომ სასამართლო დამოუკიდებელი იყოს ხელისუფლების დანარჩენი განშტოებებისგან, როგორცაა აღმასრულებელი ხელისუფლება და საკანონმდებლო ხელისუფლება, ისევე როგორც მხარეებისგან (*Ninn-Hansen v. Denmark* (dec.), 1999).

93. მიუხედავად იმისა, რომ ხელისუფლების პოლიტიკურ ორგანოებსა და სასამართლო ხელისუფლებას შორის უფლებამოსილებათა გამოჯვანის ცნება სულ უფრო მეტ მნიშვნელობას იძენს სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალში, არც კონვენციის მე-6 მუხლი და არც მისი რომელიმე სხვა დებულება არ ავალდებულებს სახელმწიფოებს დაიცვან თეორიული კონსტიტუციური პრინციპები უფლებამოსილებათა ურთიერთქმედების დასაშვებ ფარგლებთან დაკავშირებით. კითხვა ყოველთვის მდგომარეობს შემდეგში: დაკმაყოფილებულია თუ არა მოცემულ საქმეში კონვენციის მოთხოვნები (*Henryk Urban and Ryszard Urban v. Poland*, 2010, § 46).

b. დამოუკიდებლობის შეფასების კრიტერიუმები

94. დამოუკიდებლობის მოთხოვნასთან შესაბამისობა ფასდება, კერძოდ, კანონით დადგენილი კრიტერიუმების საფუძველზე (*Mustafa Tunç and Fecire Tunç v. Turkey* [GC], 2015, § 221). იმის განსაზღვრისას, შეიძლება თუ არა ორგანო ჩაითვალოს „დამოუკიდებლად“, სასამართლომ გაითვალისწინა შემდეგი კრიტერიუმები (*Findlay v. the United Kingdom*, 1997, § 73):

- i. მისი წევრების დანიშვნის წესი; და
- ii. მათი უფლებამოსილების ვადა;
- iii. გარეშე ზეწოლისგან დაცვის გარანტიების არსებობა;
- iv. ტოვებს თუ არა ის დამოუკიდებელი ორგანოს შთაბეჭდილებას.

i. ორგანოს წევრების დანიშვნის წესი

95. მოსამართლეების პარლამენტის მიერ დანიშვნის ფაქტი ვერ იქნება მათ დამოუკიდებლობაში ეჭვის შეტანის საფუძველი (*Filippini v. San Marino* (dec.), 2003; *Ninn-Hansen v. Denmark* (dec.), 1999)

96. ანალოგიურად, მოსამართლეთა დანიშვნა აღმასრულებელი ხელისუფლების მიერ დასაშვებია, თუ დანიშნული პირები თავისუფალი იქნებიან ყოველგვარი გავლენისგან ან ზეწოლისაგან თავიანთი სამოსამართლო ფუნქციების შესრულებისას (*Henryk Urban and Ryszard Urban v. Poland*, 2010, § 49; *Campbell and Fell v. the United Kingdom*, 1984, § 79; *Maktouf and Damjanović v. Bosnia and Herzegovina* [GC], 2013, § 49).

97. მიუხედავად იმისა, რომ საქმის გადაცემა კონკრეტული მოსამართლისთვის ან სასამართლოსთვის ექცევა ასეთ საკითხებში ადგილობრივი ხელისუფლების ორგანოების შეფასების თავისუფლების ფარგლებში, სასამართლო უნდა დარწმუნდეს, რომ ეს შესაბამისობაშია მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის მოთხოვნებთან, კერძოდ კი, დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის მოთხოვნებთან (*Moiseyev v. Russia*, 2008, § 176).

ii. ორგანოს წევრების თანამდებობაზე ყოფნის პერიოდი

98. თანამდებობაზე ყოფნის კონკრეტული აუცილებელი მინიმალური პერიოდი განსაზღვრული არ არის. მოსამართლეთა შეუცვლელი მათი უფლებამოსილების ვადის განმავლობაში ზოგადად უნდა ჩაითვალოს მათი დამოუკიდებლობის შესახებ დასკვნად. თუმცა, კანონმდებლობაში ამ შეუცვლელი წესის ფორმალური აღიარების არარსებობა თავისთავად არ ნიშნავს დამოუკიდებლობის არარსებობას იმ პირობით, თუ ფაქტობრივად ეს წესი აღიარებულია და თუ არსებობს სხვა აუცილებელი გარანტიები (*Campbell and Fell v. the United Kingdom*, 1984, § 80).

99. მივლინებული საერთაშორისო მოსამართლეების ყოფნა განახლებადი ორწლიანი უფლებამოსილების ვადით იმ სასამართლოს შემადგენლობაში, რომელმაც გამოიტანა განჩინება ომის დანაშაულთან დაკავშირებით, ჩაითვალოს გასაღებად ქვეყანაში საერთაშორისო მოსამართლეების ყოფნის დროებითი ხასიათისა და საერთაშორისო მივლინების მექანიზმის გათვალისწინებით (*Maktouf and Damjanović v. Bosnia and Herzegovina* [GC], 2013, § 51).

iii. გარე ზეწოლისგან დაცვის გარანტიები

100. სასამართლოს დამოუკიდებლობა მოითხოვს, რომ ცალკეული მოსამართლეები თავისუფალი იყვნენ როგორც სასამართლოს გარე, ასევე სასამართლოს შიდა არასათანადო ზემოქმედებისგან. მოსამართლეთა შიდა დამოუკიდებლობა მოითხოვს, რომ ისინი არ იყვნენ მათი კოლეგა მოსამართლეების ან სასამართლოში ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობის მქონე პირების, როგორცაა სასამართლოს თავმჯდომარე ან სასამართლოს რომელიმე დანაყოფის თავმჯდომარე, მითითებების ან ზეწოლის ზემოქმედების ქვეშ. სასამართლო სისტემაში მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფის საკმარისი გარანტიების არარსებობამ, განსაკუთრებით მათ ზემდგომებთან მიმართებით, შეიძლება ევროპული სასამართლო მიიყვანოს იმ დასკვნამდე, რომ მომჩივნის ეჭვები სასამართლოს დამოუკიდებლობასა და მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებით შეიძლება ობიექტურად გამართლებული იყოს (*Parlov-Tkalčić v. Croatia*, 2009, § 86; *Daktaras v. Lithuania*, 2000, § 36; *Moiseyev v. Russia*, 2008, § 184).

iv. დამოუკიდებლობის გამოვლინება

101. იმის დასადგენად, შეიძლება თუ არა სასამართლო ჩაითვალოს „დამოუკიდებლად“ მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის მნიშვნელობით, ასევე შეიძლება მნიშვნელოვანი იყოს ამ დამოუკიდებლობის გამოვლინებებიც. საქმე ეხება იმ ნდობას, რომელსაც სასამართლოები უნდა აღძრავდნენ ხალხში დემოკრატიულ საზოგადოებაში და, უპირველეს ყოვლისა, თავად ბრალდებულებში, როდესაც საქმე ეხება სისხლის სამართლის საქმის წარმოებას (*Şahiner v. Turkey*, 2001, § 44).

102. იმის გადაწყვეტისას, არსებობს თუ არა შიშის ლეგიტიმური საფუძველი იმასთან დაკავშირებით, რომ კონკრეტული სასამართლო არ არის დამოუკიდებელი ან მიუკერძოებელი, ბრალდებულის აზრი მნიშვნელოვანია, თუმცა არა გადაწყვეტი. გადაწყვეტი არის ის, არის თუ არა მისი ეჭვები ობიექტურად გამართლებული (*Incal v. Turkey*, 1998, § 71). დამოუკიდებლობასთან დაკავშირებით არანაირი პრობლემა არ წარმოიქმნება, თუ სასამართლო მიიჩნევს, რომ „ობიექტურ დამკვირვებელს“ არ ექნებოდა ამ მხრივ შეშფოთების საფუძველი მოცემული საქმის გარემოებებიდან გამომდინარე (*Clarke v. the United Kingdom* (dec.), 2005).

103. როდესაც სასამართლოს შემადგენლობაში შედიან პირები, რომლებიც თავიანთი მოვალეობებიდან და სამსახურის მოწყობიდან გამომდინარე იმყოფებიან ერთ-ერთი მხარის დაქვემდებარებაში, ბრალდებულს შეიძლება გაუჩნდეს ლეგიტიმური ეჭვი ამ პირების დამოუკიდებლობასთან დაკავშირებით (*Sahiner v. Turkey*, 2001, § 45).

104. საქმეში *Thiam v. France*, 2018, § 75-85, ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ მომჩივნის შიში იმ სასამართლოს დამოუკიდებლობასთან და მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებით, რომელიც იხილავდა მის წინააღმდეგ სისხლისსამართლებრივ ბრალდებას რესპუბლიკის პრეზიდენტის საზიანოდ ჩადენილი დანაშაულისთვის, რომელიც ჩაერთო საქმის წარმოებაში როგორც სამოქალაქო მხარე, არ იყო გამართლებული იმის გამო, რომ პრეზიდენტი მონაწილეობდა მოსამართლეთა დანიშვნასა და დაწინაურებაში. სასამართლომ აღნიშნა, რომ მოსამართლეთა თანამდებობის დამოუკიდებლობა გარანტირებული იყო კონსტიტუციით და ის იცავდა მათ დამოუკიდებლობას შესაძლო ზეწოლისგან. გარდა ამისა, მოსამართლეები არ ექვემდებარებოდნენ იუსტიციის სამინისტროს და არ ემორჩილებოდნენ არანაირ ზეწოლას ან მითითებებს თავიანთი სამოსამართლო ფუნქციების განხორციელებისას, მათ შორის არც პრეზიდენტის მითითებებს. დამატებით, სასამართლომ გაითვალისწინა ის ფაქტი, რომ გადაწყვეტილებები სასამართლო ხელისუფლების წევრების დანიშვნის და მათი კარიერული წინსვლის, გადაყვანისა და დაწინაურების შესახებ მიიღებოდა „ეროვნული იურიდიული სამსახურის კომისიის“ (*Conseil supérieur de la magistrature*) მონაწილეობით და შეჯიბრებითი პროცესის საშუალებით. გარდა ამისა, მოსამართლის კანდიდატების წარდგენა არ იყო დისკრეციული საკითხი, არამედ ექვემდებარებოდა სახელმწიფო საბჭოს კონტროლს. სასამართლომ ასევე აღნიშნა, რომ მომჩივანს არ წარმოუდგენია რაიმე კონკრეტული მტკიცებულება, რომელიც ადასტურებდა, რომ მას შესაძლოა ჰქონოდა შიშის ობიექტური საფუძველი იმასთან დაკავშირებით, რომ მისი საქმის განმხილველი მოსამართლეები იმყოფებოდნენ პრეზიდენტის გავლენის ქვეშ. კერძოდ, საქმეს არანაირი კავშირი არ ჰქონდა პრეზიდენტის პოლიტიკურ ფუნქციებთან, და პრეზიდენტს არც დაუწყია საქმის წარმოება და არც წარმოუდგენია რაიმე მტკიცებულება მომჩივნის ბრალეულობის დასადგენად; ეროვნულმა სასამართლოებმა სათანადოდ განიხილეს მომჩივნის ყველა არგუმენტი; ხოლო შემდგომი საკონსტიტუციო ცვლილებებით გამოირიცხა პრეზიდენტის მონაწილეობა მოსამართლეთა თანამდებობაზე დანიშვნის პროცესში.

2. მიუკერძოებელი სასამართლო

105. კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტი მოითხოვს, რომ მისი მოქმედების სფეროში შემავალი სასამართლო იყოს „მიუკერძოებელი“. მიუკერძოებლობა ჩვეულებრივ აღნიშნავს წინასწარშექმნილი აზრის თუ მიკერძოების არარსებობას, და ის შეიძლება სხვადასხვა გზით შემოწმდეს (*Kyprianou v. Cyprus* [GC], 2005, § 118; *Micallef v. Malta* [GC], 2009, § 93).

a. მიუკერძოებლობის შეფასების კრიტერიუმები

106. სასამართლომ განასხვავა შემდეგი:

- i. *სუბიექტური მიდგომა*, ე.ი. მცდელობა დამტკიცდეს კონკრეტულ საქმეში მოსამართლის პირადი შეხედულებები ან ინტერესი;
- ii. *ობიექტური მიდგომა*, ე.ი. იმის დადგენა, უზრუნველყო თუ არა მოსამართლემ საკმარისი გარანტიები ამ თვალსაზრისით ყოველგვარი ლეგიტიმური ეჭვის გამოსარიცხად (*Kyprianou v. Cyprus* [GC], 2005, § 118; *Piersack v. Belgium*, 1982,

§ 30; *Grievies v. the United Kingdom* [GC], 2003, § 69; *Morice v. France* [GC], 2015, § 73).

107. თუმცა, ეს ორი ცნება ცალსახად ვერ იმიჯნება ერთმანეთისგან, რადგან მოსამართლის ქცევამ შეიძლება აღძრას არა მხოლოდ ობიექტური უნდობლობა მიუკერძოებლობის კუთხით გარე დამკვირვებლისთვის (ობიექტური ტესტი), არამედ ასევე წარმოაჩინოს მისი პირადი რწმენის საკითხი (სუბიექტური ტესტი). აქედან გამომდინარე, საქმის განხილვა ერთი ან მეორე ტესტის, ან ორივე ტესტის მიხედვით, დამოკიდებული იქნება სადავო ქცევის კონკრეტულ ფაქტებზე (*Kyprianou v. Cyprus* [GC], 2005, §§ 119 და 121).

i. სუბიექტური მიდგომა

108. სუბიექტური ტესტის გამოყენებისას სასამართლომ თანმიმდევრულად დაადგინა, რომ დაცული უნდა იყოს მოსამართლის პირადი მიუკერძოებლობის პრეზუმფცია, სანამ არ იქნება საპირისპიროს მტკიცებულება (*Kyprianou v. Cyprus* [GC], 2005, § 119; *Hauschildt v. Denmark*, 1989, § 47).

109. რაც შეეხება მოთხოვნილი მტკიცებულების ტიპს, სასამართლო, მაგალითად, ცდილობდა დაედგინა, გამოავლინა თუ არა მოსამართლემ მტრული დამოკიდებულება ან ბოროტი ნება, ან მოაწყო თუ არა ისე, რომ საქმე განსახილველად მისთვის გადაეცათ მისი პირადი მიზეზებიდან გამომდინარე (*De Cubber v. Belgium*, 1984, § 25). თუმცა, მხოლოდ ის ფაქტი, რომ მოსამართლეს შესაძლოა მიეღო დაცვის მხარისთვის არახელსაყრელი საპროცესო გადაწყვეტილებები, არ მიუთითებს მის მიკერძოებულობაზე (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia (no.2)*, 2020, § 430).

110. მიუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში შეიძლება რთული იყოს ისეთი მტკიცებულების მოპოვება, რომელიც გააბათილებს მოსამართლის სუბიექტური მიუკერძოებლობის პრეზუმფციას, ობიექტური მიუკერძოებლობის მოთხოვნა დამატებით მნიშვნელოვან გარანტიას იძლევა. ცხადია, სასამართლომ აღიარა მე-6 მუხლის დარღვევის დადგენის სირთულე სუბიექტური მიკერძოებულობის გამო და, აქედან გამომდინარე, უმეტეს საქმეში ყურადღება გაამახვილა ობიექტურ ტესტზე (*Kyprianou v. Cyprus* [GC], 2005, § 119; *Morice v. France* [GC], 2015, § 75).

ii. ობიექტური მიდგომა

111. როდესაც ობიექტური ტესტი ვრცელდება საქმის განმხილველ მოსამართლეთა კოლეგიაზე, უნდა დადგინდეს, ამ ორგანოს რომელიმე წევრის პირადი ქცევისგან დამოუკიდებლად, არსებობს თუ არა გამორკვევადი ფაქტები, რომლებიც შესაძლოა აჩენდეს ეჭვებს ორგანოს მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებით (*Castillo Algar v. Spain*, 1998, § 45).

112. იმის გადაწყვეტისას, არსებობს თუ არა მოცემულ საქმეში ლეგიტიმური საფუძველი შიშისთვის, რომ კონკრეტული ორგანო შეიძლება არ იყოს მიუკერძოებელი, იმ პირთა აზრი, რომლებიც აცხადებენ რომ ეს ორგანო არ არის მიუკერძოებელი, მნიშვნელოვანია, თუმცა არა გადამწყვეტი. გადამწყვეტი არის ის, არის თუ არა მათი შიში ობიექტურად გამართლებული (*Ferrantelli and Santangelo v. Italy*, 1996, § 58; *Padovani v. Italy*, 1993, § 27).

113. ობიექტური ტესტი ძირითადად ეხება იერარქიულ ან სხვაგვარ კავშირებს მოსამართლესა და საქმის წარმოებაში ჩართულ სხვა პირებს შორის, რაც ობიექტურად ამართლებს შიშებს სასამართლოს მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებით და, ამგვარად, ვერ აკმაყოფილებს კონვენციის სტანდარტს ობიექტური ტესტის მიხედვით (*Micallef*

v. Malta [GC], 2009, § 97). აქედან გამომდინარე, თითოეულ ცალკეულ შემთხვევაში უნდა გადაწყდეს, არის თუ არა ურთიერთობა ისეთი ხასიათის და იმ დონის, რომ მიუთითებდეს სასამართლოს მიკერძოებულობაზე (*Pullar v. the United Kingdom*, 1996, § 38).

114. ამ მხრივ გამოვლინებასაც კი შეიძლება გარკვეული მნიშვნელობა მიენიჭოს. საქმე ეხება იმ ნდობას, რომელსაც სასამართლოები უნდა აღძრავდნენ ხალხში დემოკრატიულ საზოგადოებაში, მათ შორის ბრალდებულებში. ამგვარად, ნებისმიერი მოსამართლე, რომლის მიმართაც არსებობს მისი მიკერძოებულობის შიშის ლეგიტიმური საფუძველი, უნდა ჩამოსცილდეს საქმეს (*Castillo Algar v. Spain*, 1998, § 45; *Morice v. France* [GC], 2015, § 78; *Škrlj v. Croatia*, 2019, § 43). კერძოდ, ცალკეული მოსამართლე პასუხისმგებელია გამოავლინოს საქმეში მისი მონაწილეობისთვის ნებისმიერი შემაფერხებელი ფაქტორი და ან ჩამოსცილდეს საქმეს ან, როდესაც სადავო ხდება მისი დისკვალიფიცირების საკითხი, მიუხედავად იმისა, რომ ეს კანონით ცალსახად გამორიცხული არ არის, აცნობოს ამის შესახებ მხარეებს, რათა საშუალება მისცეს მათ მოახდინონ მოსამართლის მონაწილეობის აცილება (*Sigríður Elín Sigfúsdóttir v. Iceland*, 2020, § 35).

115. ასევე მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული შიდა მოწყობის საკითხებიც (*Piersack v. Belgium*, 1982, § 30 (d)). აქტუალურია მიუკერძოებლობის უზრუნველყოფის ეროვნული პროცედურების არსებობა, კერძოდ, როგორცაა მოსამართლეთა აცილების მარეგულირებელი წესები. ასეთი წესები ცხადყოფს, რომ ეროვნული საკანონმდებლო ორგანო დაინტერესებულია აღმოფხვრას ყოველგვარი გონივრული ეჭვი მოსამართლის ან სასამართლოს მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებით, და წარმოადგენს მიუკერძოებლობის უზრუნველყოფის მცდელობას ამგვარი შეშფოთების მიზეზების აღმოფხვრის გზით. იმის გარდა, რომ უზრუნველყოფენ ფაქტობრივი მიკერძოებულობის არარსებობას, ასეთი წესები მიმართულია მიკერძოებულობის ყოველგვარი გამოვლინების აღმოფხვრისკენ და ემსახურება იმ ნდობის გაძლიერებას, რომელსაც სასამართლოები უნდა აღძრავდნენ ხალხში დემოკრატიულ საზოგადოებაში (იხ. *Micallef v. Malta* [GC], 2009, § 99; *Mežnarić v. Croatia*, 2005, § 27; *Harabin v. Slovakia*, 2012, § 132).

116. სასამართლო ითვალისწინებს წესებს, რომლებიც უზრუნველყოფს მიუკერძოებლობას, როდესაც აფასებს, იყო თუ არა „სასამართლო“ მიუკერძოებელი და, განსაკუთრებით, შეიძლება თუ არა მომჩივნის შიში იყოს ობიექტურად გამართლებული (*Pfeifer and Plankl v. Austria*, 1992, § 6; *Oberschlick v. Austria (no. 1)*, 1991, § 50; *Pescador Valero v. Spain*, 2003, §§ 24-29). ამგვარად, მომჩივნებმა უნდა ისარგებლოს იმ წესებით, რომლებიც არსებობს მათ შიდასახელმწიფოებრივ კანონმდებლობაში (*Zahirović v. Croatia*, 2013, §§ 31-37).

117. რაც შეეხება მიკერძოებულობის გამო აცილების საკითხის გადაწყვეტის პროცედურას, სასამართლო განიხილავს იმ საფუძვლების ხასიათს, რომლებსაც ეფუძნება მიკერძოებულობის გამო აცილება. თუ მომჩივნის მოთხოვნა მიკერძოებულობის გამო აცილების შესახებ ემყარება ზოგად და აბსტრაქტულ საფუძვლებს, ისეთ კონკრეტულ ან/და არსებით ფაქტებზე მითითების გარეშე, რომლებსაც შეეძლოთ გაეჩინათ გონივრული ეჭვი მოსამართლის მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებით, მისი აცილების მოთხოვნა შეიძლება აღქმულ იქნეს როგორც უფლების ბოროტად გამოყენება. ასეთ ვითარებაში ის ფაქტი, რომ მოსამართლემ, რომლის აცილებაც იყო მოთხოვნილი ასეთი საფუძვლებით, გადაწყვიტა ამ მომჩივნის მიერ აცილების მოთხოვნის საკითხი, არ აღძრავს ლეგიტიმურ ეჭვებს მის მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებით. გარდა ამისა, ასევე გათვალისწინებულ უნდა იქნეს სხვა ელემენტებიც, კერძოდ, იყო თუ არა მიკერძოებულობის გამო აცილების შესახებ მომჩივნის მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე

უარის თქმის საფუძველი ადეკვატური, და მოხდა თუ არა პროცედურული ხარვეზის აღმოფხვრა ზემდგომი სასამართლოს მიერ (*Pastörs v. Germany*, 2019, §§ 57 და 62-63; *Mikhail Mironov v. Russia*, 2020, § 36).

118. კერძოდ, სასამართლომ დაადგინა, რომ მოსამართლეთა მონაწილეობამ ისეთ გადაწყვეტილებაში, რომელიც ეხება მათი ერთ-ერთი კოლეგის აცილების საკითხს, შეიძლება გავლენა იქონიოს თითოეული წევრის მიუკერძოებლობაზე, თუ მათ მიმართაც არსებობს ანალოგიური აცილების შესახებ მოთხოვნები. თუმცა, სასამართლომ მიიჩნია, რომ ასეთი პროცედურა არ ახდენდა გავლენას მოსამართლეთა მიუკერძოებლობაზე იმ საქმის კონკრეტულ გარემოებებში, რომელშიც მომჩივანმა თავისი შუამდგომლობები მიკერძოებულობის შესახებ დაამყარა ზოგად და აბსტრაქტულ, თითქმის იდენტურ საფუძველებზე, კონკრეტულ და არსებით ფაქტებზე ყოველგვარი მითითების გარეშე, რაც გამოავლენდა მის მიმართ პიროვნულ შულს ან მტრულ დამოკიდებულებას. ამ კონტექსტში სასამართლომ აღნიშნა, რომ ყველა იმ მოსამართლის გამორიცხვა აცილებასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებიდან, რომელთა აცილებასაც მომჩივანი მოითხოვდა, მთელი სასამართლო სისტემის პარალიზებას გამოიწვევდა (*A.K. v. Liechtenstein*, 2015, § 68; see *Kolesnikova v. Russia*, 2021, § 55, სადაც არ არსებობდა სისტემის პარალიზების რისკი).

119. მეორე მხრივ, თუ ეროვნული სასამართლოები არ განიხილავენ მიკერძოებულობასთან დაკავშირებულ საჩივარს, რომელიც მაშინვე არ ჩანს რომ აშკარად მოკლებულია არსებით მხარეს, ამან შეიძლება გამოიწვიოს კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევა, იმ ნდობის გათვალისწინებით, რომელსაც სასამართლოები უნდა აღძრავდნენ მათი განსჯადობის ფარგლებში მოქცეულ საზოგადოებაში (*Remli v. France*, 1996, § 48). ასე, მაგალითად, საქმეში *Danilov v. Russia*, 2020, §§ 97-102, სასამართლომ დაადგინა მე-6 მუხლის დარღვევა იმ საფუძველით, რომ ეროვნულმა სასამართლოებმა არ მიიღეს საკმარისი ზომები იმის გადასამოწმებლად, იყო თუ არა საქმის განმხილველი სასამართლო მიუკერძოებელი მომჩივნის საჩივართან მიმართებით, რომელიც ეხებოდა იმ ნაფიც მსაჯულთა მიკერძოებულობას, რომლებსაც ჰქონდათ დაშვება, რომელიც მინიჭებული იყო და იმართებოდა იმ უსაფრთხოების სამსახურის მიერ, რომელმაც წამოიწყო სისხლის სამართლის საქმის წარმოება მომჩივნის წინააღმდეგ.

120. გარდა ამისა, შესაძლებელია რომ ზემდგომმა ან უმაღლესმა სასამართლომ, ზოგიერთ შემთხვევაში, გამოასწოროს ხარვეზები, რომლებიც არსებობდა პირველი ინსტანციის სასამართლოში მიმდინარე პროცესში. თუმცა, როდესაც ზემდგომი სასამართლო უარს ამბობს ქვედგომი სასამართლოს მიერ გამოტანილი მიკერძოებული გადაწყვეტილების გაუქმებაზე და უცვლელს ტოვებს მსჯავრდებას და სასჯელს, არ შეიძლება ითქვას, რომ მან გამოასწორა ხარვეზი (*Kyprianou v. Cyprus* [GC], 2005, § 134; *De Cubber v. Belgium*, 1984, § 33; *Findlay v. the United Kingdom*, 1997, §§ 78-79).

121. დაბოლოს, სასამართლო თვლის, რომ, როდესაც დგება სასამართლოს მიუკერძოებლობის საკითხი საქმის წარმოებაში მოსამართლის მონაწილეობასთან დაკავშირებით, ის ფაქტი, რომ ეს მოსამართლე იყო უფრო გაფართოებული კოლეგიის წევრი, ვერ იქნება თავისთავად გადაწყვეტი კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტით გათვალისწინებული ობიექტური მიუკერძოებლობის თვალსაზრისით. თათბირის საიდუმლოების გათვალისწინებით, შესაძლოა შეუძლებელი იყოს გადაწყვეტილების მიღებაზე მოსამართლის რეალური გავლენის დადგენა და სასამართლოს მიუკერძოებლობა შესაძლოა რეალურად საეჭვო იყოს (*Morice v. France* [GC], 2015, § 89; *Otegi Mondragon and Others v. Spain*, 2018, § 67; *Škrlj v. Croatia*, 2019, § 46; *Sigríður Elín*

Sigfúsdóttir v. Iceland, 2020, § 57; *Karrar v. Belgium*, 2021, § 36, ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს სხდომის თავმჯდომარესთან დაკავშირებით).

b. სიტუაციები, როდესაც შეიძლება სასამართლოს მიუკერძოებლობა საექვო იყოს

122. არსებობს ორი სიტუაცია, როდესაც შეიძლება სასამართლოს მიუკერძოებლობა საექვო იყოს (*Kyprianou v. Cyprus* [GC], 2005, § 121):

- i. პირველი სიტუაცია არის *ფუნქციონალური ხასიათის*, მაგალითად სასამართლო პროცესის ფარგლებში ერთისა და იმავე პირის მიერ სხვადასხვა ფუნქციების შესრულება, ან იერარქიული ან სხვა სახის კავშირების არსებობა სასამართლო პროცესში მონაწილე სხვა პირთან;
- ii. მეორე სიტუაცია არის *პიროვნული ხასიათის* და გამომდინარეობს მოცემულ საქმეში მოსამართლეთა ქცევიდან.

123. გარდა ამისა, შეიძლება საექვო იყოს მთლიანობაში კონკრეტული სასამართლოს სტრუქტურული მიუკერძოებლობაც. ამის მაგალითია საქმე *Boyan Gospodinov v. Bulgaria*, 2018 (§§ 54-60), სადაც სისხლის სამართლის სასამართლო, რომელშიც მიმდინარეობდა სისხლის სამართლის საქმის წარმოება მომჩივნის წინააღმდეგ, ამავდროულად იყო მოპასუხე მხარე ცალკე სამოქალაქო სამართალწარმოებაში, რომელიც ეხებოდა მომჩივნის მიერ მიყენებულ ზიანს.

i. ფუნქციური ხასიათის სიტუაციები

ა. სხვადასხვა სასამართლო ფუნქციების განხორციელება

124. მხოლოდ ის ფაქტი, რომ სისხლის სამართლის სასამართლოს მოსამართლეს ასევე გამოტანილი ჰქონდა წინა-სასამართლო გადაწყვეტილებები იმავე საქმეზე, მათ შორის გადაწყვეტილებები პირის წინასწარი პატიმრობის შესახებ, თავისთავად ვერ ჩაითვლება სასამართლოს მიუკერძოებლობის მიმართ შიშის გამამართლებელ საფუძვლად; მნიშვნელოვანია ამ გადაწყვეტილებების მოცულობა და ხასიათი (*Fey v. Austria*, 1993, § 30; *Sainte-Marie v. France*, 1992, § 32; *Nortier v. the Netherlands*, 1993, § 33). როდესაც წინასწარი პატიმრობის ვადის გაგრძელების შესახებ გადაწყვეტილებები მოითხოვდა „ძალიან მაღალი დონის სიცხადეს“ ბრალულობასთან დაკავშირებით, სასამართლომ დაადგინა, რომ საქმის განმხილველი სასამართლოების მიუკერძოებლობა შეიძლებოდა ყოფილიყო საექვო, და რომ მომჩივნის შიში ამასთან დაკავშირებით შეიძლებოდა მიჩნეულიყო ობიექტურად გამართლებულად (*Hauschildt v. Denmark*, 1989, §§ 49-52). თითოეულ შემთხვევაში, მნიშვნელობა აქვს იმას, თუ რამდენად შეაფასა მოსამართლემ საქმის გარემოებები და მომჩივნის პასუხისმგებლობა წინასწარი პატიმრობის ორდერის გაცემისას (*Jasiński v. Poland*, 2005, §§ 54-58, როდესაც სასამართლომ არ დაადგინა კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევა, და *Romenskiy v. Russia*, 2013, §§ 28-30, როდესაც სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევა).

125. როდესაც ჩნდება მიკერძოებულობის საკითხი საქმის წარმოებაში მოსამართლის წინა მონაწილეობასთან დაკავშირებით, იმავე საქმის წარმოებაში წინა მონაწილეობის შემდეგ თითქმის ორი წლის გასვლა ვერ წარმოადგენს მიკერძოებულობისგან დაცვის საკმარის გარანტიას (*Dāvidsons and Savins v. Latvia*, 2016, § 57).

126. ის ფაქტი, რომ მოსამართლე ოდესღაც იყო პროკურატურის დეპარტამენტის თანამშრომელი, არ იძლევა შიშის საფუძველს მის მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებით (*Paunović v. Serbia*, 2019, §§ 38-43). ამის მიუხედავად, თუ ამ დეპარტამენტში ისეთ თანამდებობაზე მუშაობის შემდეგ, რომელიც შესაძლოა მოიცავდა მოცემულ საკითხზე მუშაობას სამსახურებრივი მოვალეობების შესრულებისას, პირი დაინიშნება იმავე საქმის განმხილველ მოსამართლედ, საზოგადოებას უფლება აქვს შიშობდეს, რომ შესაძლოა არ არსებობდეს მიუკერძოებლობის საკმარისი გარანტიები (*Piersack v. Belgium*, 1982, § 30 (b) და (d)).

127. გამომძიებელი მოსამართლის და საქმის განმხილველი მოსამართლის ფუნქციების ერთმანეთის მიყოლებით განხორციელებამ ერთისა და იმავე პირის მიერ ერთსა და იმავე საქმეში, სასამართლომ მიიყვანა იმ დასკვნამდე, რომ შესაძლოა საქმის განმხილველი სასამართლოს მიუკერძოებლობა საექვო გამხდარიყო მომჩივნისთვის (*De Cubber v. Belgium*, 1984, §§ 27-30).

128. თუმცა, იმ შემთხვევაში, როდესაც საქმის განმხილველი მოსამართლის მონაწილეობა გამოძიებაში შეზღუდული იყო დროში და მოიცავდა მხოლოდ ორი მოწმის დაკითხვას და არ მოიცავდა მტკიცებულებების შეფასებას ან დასკვნის გაკეთებას, სასამართლომ დაადგინა, რომ მომჩივნის შიში, რომ კომპეტენტური ეროვნული სასამართლო შესაძლოა არ ყოფილიყო მიუკერძოებელი, ვერ ჩაითვლებოდა ობიექტურად გამართლებულად (*Bulut v. Austria*, 1996, §§ 33-34). ამგვარად, ყოველთვის საჭიროა თითოეული საქმის ინდივიდუალური გარემოებების შეფასება რათა დადგინდეს, თუ რამდენად იყო ჩართული გამომძიებელი მოსამართლე საქმეში (*Borg v. Malta*, 2016, § 89).

129. სისხლის სამართლის პროცესში პროკურორის არყოფნა, რამაც შესაძლოა მოსამართლე ჩააყენოს სისხლისსამართლებრივი დევნის ორგანოს პოზიციაში მომჩივნის დაკითხვისას და მის წინააღმდეგ მტკიცებულებების წარდგენისას, კიდევ ერთ საკითხს წამოჭრის მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებით. ამასთან დაკავშირებით, სასამართლომ განმარტა, რომ მოსამართლე არის სასამართლო პროცესში საბოლოო მეურვე-წარმომადგენელი, და სახელმწიფო ბრალდების დროს, როგორც წესი, სწორედ სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოს მოვალეობაა რომ წარადგინოს და დაასაბუთოს სისხლისსამართლებრივი ბრალდება მეორე მხარესთან შეჯიბრებითი დავის გათვალისწინებით. აქედან გამომდინარე, სასამართლო პროცესში ამ ორი როლის ერთმანეთში არევა წარმოადგენს კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტით გათვალისწინებული მიუკერძოებლობის მოთხოვნის პოტენციურ დარღვევას (*Karelin v. Russia*, 2016, §§ 51-85).

130. ანალოგიურად, სასამართლომ განიხილა მიუკერძოებლობის პრინციპის დაცვის საკითხი რამდენიმე საქმეში, რომლებიც შეეხებოდა მომჩივნის სავარაუდო უპატივცემულობას სასამართლოს მიმართ, სადაც ერთმა და იმავე მოსამართლემ მიიღო დადგენილება ბრალდების შესახებ, განიხილა მომჩივნის ქცევიდან გამომდინარე საკითხები, განსაზღვრა მისი ბრალეულობა და დააკისრა მას სასჯელის ზომა. სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ ასეთ ვითარებაში მომჩივანს, მოწმეს, პროკურორსა და მოსამართლეს შორის როლების არევა შეიძლება თავისთავად აღძრას ობიექტურად გამართლებული შიში სასამართლო პროცესის იმ დროთა განმავლობაში დამკვიდრებულ პრინციპთან შესაბამისობასთან დაკავშირებით, რომ არავინ უნდა იყოს თავის საქმეში მოსამართლე და, შედეგად, მოსამართლეთა კოლეგიის მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებით (*Kyprianou v. Cyprus* [GC], 2005, § 126-128; *Stomka v. Poland*, 2018, §§ 44-51; *Deli v. the Republic of Moldova*, 2019, § 43).

131. სასამართლოს მიუკერძოებლობა არ აღძრავს ეჭვს, როდესაც მოსამართლეს უკვე გამოტანილი აქვს ფორმალური და საპროცესო გადაწყვეტილებები საქმის წარმოების სხვა ეტაპებზე (*George-Lavinu Ghiurău v. Romania*, 2020, § 67). თუმცა, მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებული პრობლემები შეიძლება წარმოიშვას, თუ საქმის განხილვის სხვა ეტაპებზე მოსამართლემ გამოთქვა მოსაზრება ბრალდებულის ბრალეულობასთან დაკავშირებით (*Gómez de Liaño y Botella v. Spain*, 2008, §§ 67-72).

132. მხოლოდ ის ფაქტი, რომ მოსამართლეს გამოტანილი აქვს გადაწყვეტილება მსგავს , თუმცა დაუკავშირებელ, სისხლისსამართლებრივ ბრალდებაზე, ან მოსამართლეს განხილული აქვს თანაბრადებულის საქმე ცალკე სისხლის სამართლის საქმის წარმოების ფარგლებში, არ არის საკმარისი მომდევნო საქმეში ამ მოსამართლის მიუკერძოებლობაში ეჭვის შეტანისთვის (*Kriegisch v. Germany* (dec.), 2010; *Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*, 2013, § 544). თუმცა, სხვა საკითხია თუ მანამდე მიღებული გადაწყვეტილებები შეიცავს ისეთ დასკვნებს, რომლებიც რეალურად წინასწარ განსჯის ბრალდებულის ბრალეულობის საკითხს მომდევნო სასამართლო პროცესში (*Poppe v. the Netherlands*, 2009, § 26; *Schwarzenberger v. Germany*, 2006, § 42; *Ferrantelli and Santangelo v. Italy*, 1996, § 59). ამ თვალსაზრისით, სასამართლოს მიუკერძოებლობის საკითხი კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის მნიშვნელობით შეიძლება განხილულ იქნეს უდანაშაულობის პრეზუმფციის უფლების ჭრილში, რომელიც გათვალისწინებულია მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტით (*Mucha v. Slovakia*, 2021, §§ 48 და 66).

133. მაგალითად, საქმეში *Meng v. Germany*, 2021, §§ 53-65, სასამართლომ დაადგინა მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევა ობიექტურად გამართლებული ეჭვების საფუძველზე იმ სასამართლოს მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებით, რომელმაც მომჩივანი დამნაშავედ ცნო მკვლელობაში და რომლის თავმჯდომარეც იყო მოსამართლე, რომელიც მანამდე განიხილავდა მომჩივნის თანაბრადებულის საქმეს ცალკე საქმის წარმოების ფარგლებში, სადაც გაკეთდა ვრცელი დასკვნები დადგენილ ფაქტებთან და სამართლებრივ კვალიფიკაციასთან დაკავშირებით, რის შედეგადაც წინასწარ შეფასდა მომჩივნის ბრალეულობა.

134. გარდა ამისა, შეიძლება წამოიჭრას ზოგადი სამართლიანობის საკითხიც, თუ საქმის განხილველი სასამართლო გამოიტანს გარკვეულ დასკვნებს იმ მტკიცებულებებზე დაყრდნობით, რომლებიც განხილულ იქნა სხვა საქმის წარმოების ფარგლებში, რომელშიც მომჩივანი არ მონაწილეობდა (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia (no.2)*, 2020, § 522).

135. თუ სასამართლო სხდომის თავმჯდომარე მანამდე მიჩნეულ იქნა მიუკერძოებულად მომჩივნის წინააღმდეგ წინა სისხლის სამართლის საქმის წარმოების დროს, რომელიც შეეხებოდა მსგავს ბრალდებებს მის წინააღმდეგ, შეიძლება წამოიჭრას ობიექტური და გამართლებული შიში მოსამართლის მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებით როგორც მომჩივანთან, ისე მის თანაბრადებულებთან მიმართებით (*Otegi Mondragon and Others v. Spain*, 2018, §§ 58-69; ამის საპირისპიროდ იხ. *Alexandru Marian Iancu v. Romania*, 2020, § 72).

136. მიუკერძოებლობის ვალდებულება არ შეიძლება განიმარტოს ისე, თითქოს ეს ავალდებულებს ზემდგომი ინსტანციის სასამართლოს, რომელიც აუქმებს ადმინისტრაციულ ან სასამართლო გადაწყვეტილებას, დაუბრუნოს საქმე განსახილველად სხვა განსჯადობის მქონე ორგანოს ან ასეთი ორგანოს განსხვავებული შემადგენლობის დანაყოფს (*Marguš v. Croatia* [GC], 2014, §§ 85-89); *Thomann v. Switzerland*, 1996, § 33; *Stow and Gai v. Portugal* (dec.), 2005). სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მხოლოდ ის ფაქტი, რომ ერთმა და იმავე მოსამართლემ ორჯერ შეასრულა ერთი და იგივე ფუნქცია

ერთისა და იმავე სისხლის სამართლის საქმის წარმოების ფარგლებში, არ არის საკმარისი იმის ობიექტურად დასამტკიცებლად, რომ ასეთი სასამართლო არ არის მიუკერძოებელი (*Teslya v. Ukraine*, 2020). თუმცა, თუ ზემდგომი ინსტანციის სასამართლოს ვალდებულება, რომელიც აუქმებს სასამართლო გადაწყვეტილებას, დაუბრუნოს საქმე განსახილველად სხვა მოსამართლეებს, გათვალისწინებულია შესაბამისი შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობით, მაშინ ჩნდება კითხვა იმასთან დაკავშირებით, კანონის საფუძველზეა თუ არა შექმნილი ასეთი სასამართლო (*Lavents v. Latvia*, 2002, § 115).

137. იმ ფაქტმა, რომ მომჩივნის საქმეს განიხილავდა მოსამართლე, რომელიც თავად აჩენდა ეჭვებს საქმეში თავის მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებით, შეიძლება წამოჭრას საკითხი საქმის სამართლიანი განხილვის თვალსაზრისით (*Rudnichenko v. Ukraine*, 2013, § 118; *Paixão Moreira Sá Fernandes v. Portugal*, 2020, §§ 90-94; *George-Lavinii Ghiurău v. Romania*, 2020, § 65). თუმცა, ეს საკმარისი არ იქნება იმისთვის, რომ დადგინდეს კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევა. თითოეულ შემთხვევაში, მომჩივნის ეჭვები მოსამართლის მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებით უნდა იყოს ობიექტურად გამართლებული (*Dragojević v. Croatia*, 2015, §§ 116-123; *Alexandru Marian Iancu v. Romania*, 2020, § 69).

ბ. იერარქიული ან სხვა კავშირები სასამართლო პროცესის სხვა მონაწილესთან

• იერარქიული კავშირები

138. სამხედრო სამსახურის ტრიბუნალის მიერ სამხედრო მოსამსახურეების მიმართ სისხლისსამართლებრივი ბრალდების დადგენა პრინციპში არ არის შეუთავსებელი მე-6 მუხლის დებულებებთან (*Cooper v. the United Kingdom* [GC], 2003, § 110). თუმცა, იმ შემთხვევაში, როდესაც სამხედრო სასამართლოს ყველა წევრი წოდებით ექვემდებარება პროცესის მომწვევ ოფიცერს და ემორჩილება მის განკარგულებებს, მომჩივნის ეჭვი ტრიბუნალის დამოუკიდებლობასა და მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებით შეიძლება ობიექტურად გამართლებული იყოს (*Findlay v. the United Kingdom*, 1997, § 76; *Miller and Others v. the United Kingdom*, 2004, §§ 30-31). ანალოგიურად, თუ სამხედრო სასამართლოს შემადგენლობაში შედის სამხედრო მოსამსახურე, რომელიც მსახურობს ჯარში და იცავს სამხედრო დისციპლინას და რომელიც დანიშნულია იერარქიულად ზემდგომის მიერ და არ სარგებლობს იმავე კონსტიტუციური გარანტიებით, რაც გათვალისწინებულია მოსამართლეებისთვის, ასეთი სასამართლო ვერ ჩაითვლება დამოუკიდებლად და მიუკერძოებლად კონვენციის მე-6 მუხლის მნიშვნელობით (*Gürkan v. Turkey*, 2012, §§ 13-20).

139. სამოქალაქო პირის საქმის განხილვამ ისეთი სასამართლოს მიერ, რომლის შემადგენლობაშიც ნაწილობრივ შედიან შეიარაღებული ძალების წარმომადგენლები, შეიძლება აღძრას ლეგიტიმური შიში, რომ სასამართლო შესაძლოა მოექცეს ნაწილობრივ არასათანადო ზემოქმედების ქვეშ (*Incal v. Turkey*, 1998, § 72; *Ibrahim Ülger v. Turkey*, 2004, § 26). იმ შემთხვევაშიც კი, თუ სამხედრო მოსამართლე მონაწილეობდა მხოლოდ შუალედური გადაწყვეტილების მიღებაში სამოქალაქო პირის წინააღმდეგ მიმდინარე საქმის წარმოებაში, და თუ ეს გადაწყვეტილება კვლავ ძალაშია, იქმნება შთაბეჭდილება, რომ ასეთი სასამართლო პროცესი არ განხორციელდა დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლოს მიერ (*Öcalan v. Turkey* [GC], 2005, § 115).

140. თუ სამხედრო სასამართლოს განსჯადობაში შედის სამოქალაქო პირების გასამართლება შეიარაღებული ძალების წინააღმდეგ მიმართული ქმედებების გამო, შეიძლება წარმოიქმნას გონივრული ეჭვი ასეთი სასამართლოს ობიექტურ

მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებით. სასამართლო სისტემა, რომელშიც სამხედრო სასამართლო უფლებამოსილია გაასამართლოს პირი, რომელიც არ ირიცხება შეიარაღებულ ძალებში, შეიძლება ადვილად იქნეს აღქმული რომ არ იცავს დისტანციას, რომელიც უნდა არსებობდეს სასამართლოსა და სისხლის სამართლის საქმის წარმოების მხარეებს შორის, მაშინაც კი, თუ არსებობს საკმარისი გარანტიები ასეთი სასამართლოს დამოუკიდებლობის უზრუნველსაყოფად (*Ergin v. Turkey (no. 6)*, 2006, § 49).

141. სამხედრო სასამართლოებში სამოქალაქო პირების წინააღმდეგ სისხლისსამართლებრივი ბრალდების დადგენა შეიძლება ჩაითვალოს მე-6 მუხლის შესაბამისად მხოლოდ ძალიან გამონაკლის შემთხვევებში (*Martin v. the United Kingdom*, 2006, § 44; იხ. ასევე *Mustafa v. Bulgaria*, 2019, §§ 28-37).

• სხვა კავშირები

142. სასამართლომ დაადგინა ობიექტურად გამართლებული ეჭვის არსებობა საქმის განმხილველი სასამართლოს თავმჯდომარის მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებით, რადგან მისი მეუღლე ხელმძღვანელობდა იმ გამომძიებელთა ჯგუფს, რომელიც იძიებდა მომჩივნის საქმეს (*Dorozhko and Pozharskiy v. Estonia*, 2008, §§ 56-58). ანალოგიურად, ობიექტური მიუკერძოებლობის საკითხი დადგა იმ შემთხვევაშიც, როდესაც საქმის განმხილველი მოსამართლის ვაჟი იყო იმ გამომძიებელთა ჯგუფის წევრი, რომელიც იძიებდა მომჩივნის საქმეს (*Jhangiryan v. Armenia*, 2020, §§ 97-103).

143. ოჯახურმა კავშირმა იმ მოსამართლეებს შორის, რომლებიც წყვეტენ საქმეს განსჯადობის სხვადასხვა დონეზე, შეიძლება წარმოქმნას ეჭვები მათ მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებით. თუმცა, საქმეში *Pastörs v. Germany*, 2019, §§ 58-70, სადაც ორი მოსამართლე, რომლებიც განიხილავდნენ მომჩივნის საქმეს განსჯადობის პირველ და მესამე დონეზე, იმყოფებოდნენ ქორწინებაში, სასამართლომ არ დაადგინა კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევა იმ საფუძველზე, რომ მომჩივნის საჩივარი მიკერძოებულობასთან დაკავშირებით წარდგენილ იქნა საკმარისი იურისდიქციის მქონე მართლმსაჯულების ორგანოს შემდგომი კონტროლისთვის, რომელიც უზრუნველყოფდა კონვენციის მე-6 მუხლით გათვალისწინებულ გარანტიებს. სასამართლომ ასევე აღნიშნა, რომ მომჩივანს არ წარმოუდგენია კონკრეტული არგუმენტი, თუ რატომ შეიძლებოდა ერთ პროფესიონალ მოსამართლეზე დაქორწინებული მეორე პროფესიონალი მოსამართლე ყოფილიყო მიკერძოებული ერთისა და იმავე საქმის განსჯადობის სხვადასხვა დონეზე გადაწყვეტისას, რომელიც არ მოიცავდა მეუღლის გადაწყვეტილების გადასინჯვას.

144. გარდა ამისა, ოჯახურმა კავშირმა ერთ-ერთ მხარესთან შეიძლება წარმოქმნას ეჭვები მოსამართლის მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებით. სასამართლომ დაადგინა, რომ ასეთი ეჭვები უნდა იყოს ობიექტურად გამართლებული. მათი ობიექტურად გამართლება კი დიდწილად დამოკიდებულია კონკრეტული საქმის გარემოებებზე, და ამასთან დაკავშირებით ხდება მთელი რიგი ფაქტორების გათვალისწინება. ეს მოიცავს, მათ შორის, შემდეგ ფაქტორებს: მონაწილეობდა თუ არა მოსამართლის ნათესავი მოცემულ საქმეში, მოსამართლის ნათესავის პოზიცია ფირმაში, ფირმის ზომა და მისი შიდა ორგანიზაციული სტრუქტურა, საქმის ფინანსური მნიშვნელობა იურიდიული ფირმისთვის და შესაძლო ფინანსური ინტერესი ან პოტენციური სარგებელი (და მისი მოცულობა) ასეთი ნათესავისთვის (*Nicholas v. Cyprus*, 2018, § 62, სამოქალაქოსამართლებრივ ასპექტებთან დაკავშირებით). მცირე იურისდიქციებში, სადაც შეიძლება ხშირად წამოიჭრას ნათესაური კავშირების საკითხი, ეს ვითარება უნდა გამჟღავნდეს საქმის წარმოების დასაწყისშივე და უნდა მოხდეს მდგომარეობის შეფასება

სხვადასხვა ფაქტორების გათვალისწინებით რათა დადგინდეს, რეალურად საჭიროა თუ არა ასეთ საქმეში მოსამართლის დისკვალიფიკაცია (*ოქვ*, § 64).

145. ის ფაქტი, რომ სასამართლოს წევრი პირადად იცნობს საქმის ერთ-ერთ მოწმეს, სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ ის იქნება არაობიექტური ამ პირის ჩვენების სასარგებლოდ. თითოეულ ცალკეულ შემთხვევაში უნდა გადაწყდეს, მიანიშნებს თუ არა ამ სახის და ამ ხარისხის ნაცნობობა სასამართლოს მიკერძოებულობაზე (*Pullar v. the United Kingdom*, 1996, § 38, როდესაც ერთ-ერთი ნაფიცი მსაჯული იყო ბრალდების მხარის ორი ძირითადი მოწმიდან ერთ-ერთის თანამშრომელი; *Hanif and Khan v. the United Kingdom*, 2011, § 141, როდესაც ერთ-ერთი ნაფიცი მსაჯული იყო პოლიციელი; ამის საპირისპიროდ იხ. *Peter Armstrong v. the United Kingdom*, 2014, §§ 39-45).

146. მომჩივნის წინააღმდეგ მიმდინარე სისხლის სამართლის პროცესი იმ სასამართლოში, სადაც მსხვერპლის დედა მუშაობდა მოსამართლედ, დადგინდა რომ არღვევდა მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტით გათვალისწინებულ მიუკერძოებლობის მოთხოვნას (*Mitrov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, 2016, §§ 49-56).

ii. პირადი ხასიათის სიტუაციები

147. მოსამართლეები ვალდებული არიან გამოიჩინონ მაქსიმალური კეთილგონიერება მათ მიერ განსახილველ საქმეთა მიმართ, რათა შეინარჩუნონ მიუკერძოებელი მოსამართლის რეპუტაცია. ამ კეთილგონიერებამ უნდა გადაარწმუნოს ისინი პრესის გამოყენებისგან, პროვოცირების შემთხვევაშიც კი. ეს ვალდებულება გამომდინარეობს მართლმსაჯულების მაღალი ინტერესებიდან და სამოსამართლო თანამდებობის მნიშვნელობიდან (*Lavents v. Latvia*, 2002, § 118; *Buscemi v. Italy*, 1999, § 67).

148. ამგვარად, როდესაც სასამართლოს თავმჯდომარემ საჯაროდ განაცხადა, რომ მას უკვე ჩამოუყალიბდა არაკეთილგანწყობილი პოზიცია მომჩივნის საქმესთან დაკავშირებით, სანამ საქმის მოსმენა გაიმართებოდა, მისი განცხადებები ობიექტურად ამართლებდა ბრალდებულის შიშს მის მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებით (*ოქვ*, § 68; იხ. ასევე *Lavents v. Latvia*, 2002, § 119, სადაც მოსამართლე ჩაერთო დაცვის მხარის საჯარო კრიტიკაში და საჯაროდ გამოხატა გაოცება, რომ ბრალდებულმა თავი დამნაშავედ არ ცნო).

149. სასამართლომ მიიჩნია, რომ მე-6 მუხლი არ დარღვეულა სახელმწიფო იურიდიული სამსახურის რამდენიმე წარმომადგენლის მიერ გაკეთებული საჯარო განცხადებების და მოსამართლეებისა და პროკურორების ეროვნული ასოციაციის მიერ გამოქვეყნებული სტატიის შედეგად, სადაც ისინი აკრიტიკებდნენ იმ პოლიტიკურ გარემოს, რომელშიც მიმდინარეობდა სასამართლო პროცესი, ასევე მთავრობის მიერ წარმოდგენილ საკანონმდებლო რეფორმებს და თავდაცვის სტრატეგიას, თუმცა არაფერს ამბობდნენ მომჩივნის ბრალეულობასთან დაკავშირებით. გარდა ამისა, მომჩივნის საქმის განხილველი სასამართლო მთლიანად შემდგარი იყო პროფესიონალი მოსამართლეებისგან, რომელთა გამოცდილებაც და მომზადების დონეც საშუალებას აძლევდა მათ, რომ თავი აერიდებინათ გარე ზეგავლენისთვის (*Previti v. Italy* (dec.), 2009, § 253).

150. ასევე, სასამართლომ ვერ დაადგინა მიკერძოებულობა საქმეში, სადაც ნაფიცმა მსაჯულმა სასჯელის გამოტანის შემდეგ კომენტარი გააკეთა საქმესთან დაკავშირებით გაზეთისთვის მიცემულ ინტერვიუში (*Bodet v. Belgium* (dec.), 2017, §§ 24-38; *Haarde v. Iceland*, 2017, § 105). ამის საპირისპიროდ, საქმეში *Kristiansen v. Norway*, 2015 (§§ 56-61), ნაფიც მსაჯულებში ისეთი პირის ყოფნამ, რომელიც იცნობდა მსხვერპლს და კომენტარს

აკეთებდა მის პიროვნებაზე ისეთ გარემოებებში, რომლებიც შეიძლება აღქმულიყო როგორც კომენტარი ან რეაქცია მის ზეპირ ჩვენებაზე, გამოიწვია მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტით გათვალისწინებული მიუკერძოებლობის პრინციპის დარღვევა. სასამართლომ ასევე დაადგინა მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევა საქმეში *Tikhonov and Khasis v. Russia*, 2021, §§ 44-53, რომელიც შეეხებოდა ეროვნული სასამართლოების უარს სიტუაციის სათანადოდ შეფასებაზე და იმ ნაფიც მსაჯულთა გათავისუფლებაზე, რომლებმაც ინტერნეტში წაიკითხეს სტატიები სასამართლო პროცესთან დაკავშირებით და განიხილეს ეს საკითხი ისეთ პირთან, რომელიც არ მონაწილეობდა საქმის განხილვაში.

151. იმ მოსამართლის საჯაროდ მხარდაჭერა, რომელმაც წამოიწყო სისხლის სამართლის საქმის განხილვა მომჩივნის წინააღმდეგ, იმ მოსამართლის მიერ, რომელიც შედიოდა საკასაციო სასამართლოს კოლეგიაში, ამ შემთხვევაში გამოიწვია კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევა (*Morice v. France* [GC], 2015, §§ 79-92).

152. წარსულში პოლიტიკური პარტიის წევრობა არ არის საკმარისი საფუძველი მოსამართლის მიუკერძოებლობაში ეჭვის შეტანისთვის, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ არ არსებობს არანაირი მინიშნება, რომ მოსამართლის პოლიტიკური პარტიის წევრობას რაიმე კავშირი ჰქონდა საქმის არსთან (*Otegi Mondragon and Others v. Spain* (dec.), 2015, §§ 25-29).

V. ზოგადი გარანტიები: პროცედურული მოთხოვნები

A. სამართლიანობა

კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტი

„1. ყოველი ადამიანი ... მისთვის წარდგენილი სისხლისსამართლებრივი ბრალდების საფუძვლიანობის გამორკვევისას, აღჭურვილია ... მისი საქმის სამართლიანი ... განხილვის უფლებით ... სასამართლოს მიერ.“

HUDOC-ის საკვანძო სიტყვები

საქმის სამართლიანი განხილვა (6-1); შეჯიბრებითი პროცესი (6-1); მხარეთა თანასწორობა (6-1); იურიდიული დახმარება (6-1)

1. საქმის წარმოებაში ეფექტური მონაწილეობა

153. მე-6 მუხლი, მთლიანობაში, უზრუნველყოფს ბრალდებულის მიერ სისხლის სამართლის პროცესში ეფექტური მონაწილეობის უფლებას (*Murtazaliyeva v. Russia* [GC], 2018, § 91). ზოგადად, ეს მოიცავს, მათ შორის, არა მხოლოდ მის უფლებას დაესწროს, არამედ ასევე მოუსმინოს და თვალყური ადევნოს სასამართლო პროცესს. ეს უფლებები იგულისხმება შეჯიბრებითი პროცედურის ცნებაში და შეიძლება ასევე გამომდინარეობდეს მე-6 მუხლის მე-3(c), (d) და (e) პუნქტებიდან (*Stanford v. the United Kingdom*, 1994, § 26). შესაბამისად, სასამართლოს სხდომის დარბაზში არსებულმა ცუდმა აკუსტიკამ და სმენის პრობლემებმა შეიძლება წამოჭრას საკითხი მე-6 მუხლის (§ 29) მიხედვით.

154. სასამართლომ ასევე დაადგინა, რომ ბრალდებულის ეფექტური მონაწილეობა მის წინააღმდეგ მიმდინარე სისხლის სამართლის პროცესში თანაბრად უნდა უზრუნველყოფდეს ჩანაწერების გაკეთების უფლებას, დაცვის მომზადების ხელშესაწყობად (*Pullicino v. Malta* (dec.), 2000; *Moiseyev v. Russia*, 2008, § 214). ეს ვრცელდება ბრალდებულზე იმის მიუხედავად, წარმოადგენს თუ არა მას ადვოკატი. ცხადია, ბრალდებულის ინტერესების დაცვას ყველაზე მეტად უწყობს ხელს თავად ბრალდებულის დახმარება მისი ადვოკატისთვის საქმის მომზადების პროცესში, სანამ მოხდება ბრალდებულის გამოძახება ჩვენების მისაცემად. დიალოგს ადვოკატსა და მის კლიენტს შორის ხელი არ უნდა შეეშალოს ამ უკანასკნელისთვის შესაბამისი მასალების მიუწოდებლობის გამო, რომლებიც აყალიბებს მის შეხედულებებს ბრალდების მხარის მიერ წარმოდგენილი მტკიცებულებების ძლიერი და სუსტი მხარეების შესახებ. თუმცა, სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ ბრალდებულის მიერ ჩანაწერების რეალურად გამოყენებაზე, როგორც მისი ძირითადი ისე ჯვარედინი დაკითხვის დროს, შეიძლება იმოქმედოს სხვადასხვა ფაქტორებმა. ბრალდებულის სანდოობა ყველაზე კარგად შეიძლება შემოწმდეს იმით, თუ როგორ რეაგირებს ის სასამართლოში მოწმეთა ჩვენების მისაცემ ადგილზე მიმდინარე დაკითხვაზე. აქედან გამომდინარე, შეიძლება გამართლებული იყოს ეროვნული სასამართლოს მიერ იმის აღკვეთა, რომ ბრალდებული არ დაეყრდნოს მოვლენების წერილობით გახსენებას ან გაკეთებული ჩანაწერების წაკითხვას, რათა ეს არ ქმნიდეს იმის შთაბეჭდილებას, თითქოს ის იმეორებს მიცემულ ჩვენებას (*Pullicino v. Malta* (dec.), 2000). ანალოგიურად, სასამართლომ დაადგინა, რომ

კონვენციის მე-6 მუხლი არ ითვალისწინებს დაცვის რომელიმე არგუმენტის, განსაკუთრებით ცილისწამებასთან დაკავშირებული არგუმენტების, შეუზღუდავი გამოყენების უფლებას (*Miljević v. Croatia*, 2020, §§ 55 და 64-66, რომელიც ეხებოდა მოპასუხის გამოხატვის თავისუფლებას კონვენციის მე-10 მუხლის თანახმად).

155. საქმის წარმოებაში ეფექტური მონაწილეობის არარსებობასთან დაკავშირებული საკითხი შეიძლება ასევე წამოიჭრას იმ შემთხვევაში, თუ ეროვნული ორგანოები ვერ დააკმაყოფილებენ მოწყვლადი ბრალდებულების საჭიროებებს (*Hasáliková v. Slovakia*, 2021, § 69, რომელიც შეეხებოდა ინტელექტუალური განვითარების დარღვევების მქონე მოპასუხეებს). ამგვარად, რაც შეეხება სასამართლო პროცესზე არასრულწლოვან მოპასუხეებს, სასამართლომ დაადგინა, რომ სისხლის სამართლის საქმის წარმოება ისე უნდა მიმდინარეობდეს, რომ დაცული იყოს ბავშვის საუკეთესო ინტერესების პრინციპი. მნიშვნელოვანია, რომ სამართალდარღვევის ჩადენაში ბრალდებულ ბავშვს ისე მოექცნენ, რომ სრულად იყოს გათვალისწინებული მისი ასაკი, მოწიფულობის დონე და ინტელექტუალური და ემოციური შესაძლებლობები, და რომ მიღებულ იქნეს ზომები, რომლებიც ხელს შეუწყობს მის მიერ სასამართლო პროცესის გაგებას და მასში მონაწილეობას (*V. v. the United Kingdom* [GC], 1999, §§ 85-86). არასრულწლოვანი მოპასუხის უფლება ეფექტურად მონაწილეობდეს მის წინააღმდეგ მიმდინარე სისხლის სამართლის პროცესში მოითხოვს, რომ შესაბამისმა ორგანოებმა სათანადოდ გაითვალისწინონ მისი მოწყვლადობა და შესაძლებლობები სისხლის სამართლის გამოძიებაში მისი ჩართვის პირველივე ეტაპიდან, განსაკუთრებით კი პოლიციის მიერ მისი დაკითხვის დროს. შესაბამისმა ორგანოებმა უნდა მიიღონ ზომები, რათა შეძლებისდაგვარად შეამცირონ ბავშვის დაშინებისა და დათრგუნვის შეგრძნება და უზრუნველყონ, რომ მას კარგად ესმოდეს გამოძიების ხასიათი და თუ რას ეხება საქმე, მათ შორის ნებისმიერი შესაძლო სასჯელის ზომის მნიშვნელობა და დაცვის უფლება, კერძოდ კი დუმილის უფლება (*Blokhin v. Russia* [GC], 2016, 195).

156. სასამართლოს სხდომის დარბაზში პატიმრობის ზომის შეფარდებამ ასევე შეიძლება გავლენა იქონიოს საქმის განხილვის სამართლიანობაზე იმით, რომ შეზღუდოს ბრალდებულის მიერ საქმის წარმოებაში ეფექტურად მონაწილეობის უფლება (*Svinarenko and Slyadnev v. Russia* [GC], 2014, § 134). ბრალდებულის მიმართ ღირსების შემლახველი მოპყრობა სასამართლო პროცესის დროს, რაც გამოწვეულია მისი მოთავსებით გადავსებულ შუშის კაბინაში კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევით, რთულად თუ შეესაბამება საქმის სამართლიანი განხილვის ცნებას, მხარეთა თანასწორობის, უდანაშაულობის პრეზუმფციისა და იმ ნდობის მნიშვნელობის თვალსაზრისით, რომელსაც სასამართლოები უნდა აღძრავდნენ დემოკრატიულ საზოგადოებაში ხალხში, უპირველეს ყოვლისა კი თავად ბრალდებულებში (*Yaroslav Belousov v. Russia*, 2016, § 147).

157. მიუხედავად ამისა, სისხლის სამართლის საქმის განხილვისას უსაფრთხოების ინტერესებიდან გამომდინარე, განსაკუთრებით ფართომასშტაბიანი ან სენსიტიური საქმეების შემთხვევაში, შეიძლება მოხდეს განსაკუთრებული ზომების, მათ შორის შუშის კაბინების, გამოყენებაც. თუმცა, დაცვის უფლების მნიშვნელობის გათვალისწინებით, ნებისმიერი ზომა, რომელიც ზღუდავს ბრალდებულის მონაწილეობას სასამართლო პროცესში ან მის ურთიერთობას ადვოკატებთან, უნდა დაწესდეს მხოლოდ საჭიროებისამებრ, და უნდა იყოს კონკრეტულ შემთხვევაში არსებული რისკების თანაზომიერი (*იხე*, § 150). საქმეში *Yaroslav Belousov v. Russia*, 2016 (§§ 151-154), სასამართლომ მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევად ცნო ის ფაქტი, რომ მომჩივანს არ შეეძლო ინფორმაციის კონფიდენციალურად გაცვლა თავის ადვოკატთან სასამართლო პროცესის დროს მისი შუშის კაბინაში მოთავსების გამო, და ასევე ის ფაქტი, რომ საქმის

განმხილველმა სასამართლომ არ აღიარა, რომ სხდომის დარბაზის ამგვარი მოწყობა გავლენას ახდენდა მომჩივნის დაცვის უფლებებზე.

158. ანალოგიურად, სასამართლო პროცესის დროს ვიდეოკავშირის გამოყენების შემთხვევაში სასამართლომ დაადგინა, რომ პროცესში მონაწილეობის ეს ფორმა, როგორც ასეთი, არ არის შეუთავსებელი საქმის სამართლიანი და საჯარო განხილვის ცნებასთან. თუმცა, ამ ზომის გამოყენება ნებისმიერ კონკრეტულ შემთხვევაში უნდა ემსახურებოდეს ლეგიტიმურ მიზანს და ჩვენების მიცემის პროცესი უნდა აკმაყოფილებდეს მე-6 მუხლით დადგენილ ჯეროვანი სამართლებრივი პროცედურის დაცვის მოთხოვნას. კერძოდ, უზრუნველყოფილი უნდა იყოს მომჩივნის მიერ სასამართლო პროცესისთვის თვალყურის დევნების შესაძლებლობა და მომჩივნის მოსმენა ტექნიკური შეფერხებების გარეშე, ასევე უზრუნველყოფილი უნდა იყოს მომჩივნის ეფექტური და კონფიდენციალური კომუნიკაცია თავის ადვოკატთან (*Marcello Viola v. Italy*, 2006, §§ 63-67; *Asciutto v. Italy*, 2007, §§ 62-73; *Sakhnovskiy v. Russia* [GC], 2010, § 98).

2. მხარეთა თანასწორობა და შეჯიბრებითი პროცესი

159. მხარეთა თანასწორობა წარმოადგენს საქმის სამართლიანი განხილვის განუყოფელ მახასიათებელს. ეს პრინციპი მოითხოვს, რომ თითოეულ მხარეს მიეცეს გონივრული შესაძლებლობა წარმოადგინოს თავისი საქმე ისეთ პირობებში, რომელიც არ აყენებს მას მოწინააღმდეგესთან შედარებით არახელსაყრელ მდგომარეობაში (*Öcalan v. Turkey* [GC], 2005, § 140; *Foucher v. France*, 1997, § 34; *Bulut v. Austria*, 1996; *Faig Mammadov v. Azerbaijan*, 2017, § 19). მხარეთა თანასწორობა მოითხოვს სამართლიანი ბალანსის დაცვას მხარეებს შორის და ის ვრცელდება სისხლის და სამოქალაქო სამართლის საქმეებზე.

160. შეჯიბრებითი პროცესის უფლება გულისხმობს მხარეთა შესაძლებლობას გაეცნონ და კომენტარები გააკეთონ ყველა მტკიცებულებაზე ან მოსაზრებაზე, რომელიც წარმოდგენილია სასამართლოს გადაწყვეტილებაზე გავლენის მოხდენის მიზნით (*Brandstetter v. Austria*, 1991, § 67). როგორც წესი, შეჯიბრებითი პროცესის პრინციპის თვალსაზრისით სასამართლოს არ სჭირდება იმის დადგენა, მიაყენა თუ არა რაიმე ზიანი მომჩივანს მისთვის შესაბამისი დოკუმენტის მიუწოდებლობამ: დარღვევის არსებობა დამაჯერებელია ზიანის არარსებობის შემთხვევაშიც კი. ცხადია, თავად მომჩივანმა უნდა განსაჯოს, საჭიროებს თუ არა დოკუმენტი მისი მხრიდან კომენტარის გაკეთებას (*Bajić v. North Macedonia*, 2021, § 59). შეჯიბრებითი პროცესის უფლება მჭიდრო კავშირშია მხარეთა თანასწორობის პრინციპთან და, ცხადია, ზოგიერთ შემთხვევაში სასამართლო ადგენს მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევას ორივე ცნების ერთად განხილვისას.

161. ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი საგრძნობლად განვითარდა, განსაკუთრებით იმ მნიშვნელობის თვალსაზრისით, რომელსაც ის ანიჭებს შთაბეჭდილებას და საზოგადოების გაზრდილ სენსიტიურობას მართლმსაჯულების სამართლიანი განხორციელების მიმართ.

162. სისხლის სამართლის საქმეებში მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტი ნაწილობრივ ემთხვევა მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტით გათვალისწინებულ კონკრეტულ გარანტიებს, თუმცა ის არ შემოიფარგლება მასში მითითებული მინიმალური უფლებებით. ცხადია, მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტით გათვალისწინებული გარანტიები, სხვათა შორის, წარმოადგენს მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტით განსაზღვრული საქმის სამართლიანი განხილვის ცნების შემადგენელ ელემენტებს (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, § 251). სასამართლოს განხილული აქვს მხარეთა თანასწორობისა და შეჯიბრებითი პროცესის საკითხები სხვადასხვა სიტუაციებში, რომლებიც ძალიან ხშირად ნაწილობრივ ემთხვევა კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტით გათვალისწინებულ დაცვის უფლებებს.

a. მხარეთა თანასწორობა

163. საქმეში *Borgers v. Belgium*, 1991, სასამართლომ დაადგინა, რომ ადგილი ჰქონდა დაცვის უფლებების შეზღუდვას, რადგან მომჩივანს არ მიეცა საშუალება ეპასუხა სახელმწიფო პროკურორის თანაშემწის მიერ საკასაციო სასამართლოს წინაშე წარდგენილ მოსაზრებებზე, და მას წინასწარ არ მიეწოდა ამ წარდგინებათა ასლი. უთანასწორობა გაიზარდა სახელმწიფო პროკურორის თანაშემწის მონაწილეობით მოსამართლეთა თათბირში მრჩევლის სტატუსით. მსგავსმა გარემოებებმა განაპირობა მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევის დადგენა იმის გამო, რომ არ მოხდა გასაჩივრებასთან დაკავშირებით ზემდგომი პროკურორის მოსაზრებების დაცვის მხარისთვის გაცნობა (*Zahirović v. Croatia*, 2013, §§ 44-50).

164. სასამართლომ დაადგინა მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევა მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტთან ერთობლიობაში სისხლის სამართლის საქმის წარმოებისას, როდესაც დაცვის მხარის ადვოკატს 15 საათის განმავლობაში მოუწია ლოდინი, სანამ საბოლოოდ მიეცემოდა თავისი არგუმენტების წარდგენის საშუალება დილით ადრე (*Makhfi v. France*, 2004). ასევე, სასამართლომ დაადგინა მხარეთა თანასწორობის პრინციპის დარღვევა სისხლის სამართლის საქმეზე უზენაესი სასამართლოს განჩინებასთან მიმართებით. მომჩივანს, რომელიც დამნაშავედ იქნა ცნობილი სააპელაციო წესით და რომელმაც მოითხოვა დასწრება, არ მიეცა დახურულ განმწესრიგებულ სხდომაზე დასწრების საშუალება (*Zhuk v. Ukraine*, 2010, § 35). იგივე ეხება იმ შემთხვევებს, როდესაც მომჩივანს არ ეძლევა უფლება დაესწროს სხდომას სააპელაციო სასამართლოში, სანამ მას ესწრება პროკურატურის წარმომადგენელი (*Eftimov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, 2015, § 41).

165. ამის საპირისპიროდ, მხარეთა თანასწორობის პრინციპთან დაკავშირებული საჩივარი გამოცხადდა მიუღებლად აშკარად დაუსაბუთებლობის საფუძველზე საქმეში, სადაც მომჩივანი ჩიოდა, რომ პროკურორი იდგა მხარეებთან შედარებით შემაღლებულ პლატფორმაზე. ბრალდებული არ იმყოფებოდა არახელსაყრელ მდგომარეობაში მისი ინტერესების დაცვის თვალსაზრისით (*Diriöz v. Turkey*, 2012, § 25).

166. იმ ფაქტმა, რომ კანონმდებლობაში არ არის დადგენილი სისხლის სამართლის საპროცესო წესები, შეიძლება დაარღვიოს მხარეთა თანასწორობის პრინციპი, რადგან ასეთი წესების მიზანია მოპასუხის დაცვა უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენებისგან და, აქედან გამომდინარე, ასეთი წესების არასრულყოფილების ან მათი სიცხადის ნაკლებობით ყველაზე მეტად სწორედ დაცვის მხარე ზარალდება (*Coëme and Others v. Belgium*, 2000, § 102).

167. ბრალდების მხარის და დაცვის მხარის მოწმეებს თანაბრად უნდა ექცეოდნენ; თუმცა, დარღვევის დადგენა დამოკიდებულია იმაზე, რეალურად იყო თუ არა რომელიმე მხარის მოწმე პრივილეგირებულ მდგომარეობაში (*Bonisch v. Austria*, 1985, § 32; ამის საპირისპიროდ იხ. *Brandstetter v. Austria*, 1991, § 45). საქმეში *Thiam v. France*, 2018, §§ 63-68, სასამართლომ მიიჩნია, რომ რესპუბლიკის პრეზიდენტის მონაწილეობას საქმის წარმოებაში დაზარალებულისა და სამოქალაქო მხარის სტატუსით არ დაურღვევია მხარეთა თანასწორობის პრინციპი მიუხედავად იმისა, რომ კონსტიტუციური აკრძალვის გამო შეუძლებელი იყო მისი დაკითხვა მოწმის სახით. სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ ამგვარი კონსტიტუციური აკრძალვა თავისთავად არ ეწინააღმდეგებოდა მე-6 მუხლს. სასამართლომ ასევე აღნიშნა, რომ მომჩივნის მსჯავრდებისას ეროვნულმა სასამართლოებმა არ მიუთითეს მის წინააღმდეგ სამოქალაქო მხარის მიერ წარმოდგენილ რაიმე მტკიცებულებაზე, რის შედეგადაც მათ მოუწევდათ მისი სანდოობისა და

დამაჯერებლობის შემოწმება პრეზიდენტის მოსმენის გზით. სასამართლომ ასევე აღნიშნა, რომ საქმის ხასიათი, არსებული მტკიცებულებები, და მომჩივნისა და სამოქალაქო მხარის არაწინააღმდეგობრივი ვერსიები არცერთ ვითარებაში არ მოითხოვდა ამ უკანასკნელის დაკითხვას. გარდა ამისა, სასამართლომ გაითვალისწინა ის ფაქტი, რომ საქმის მასალებში არ არსებობდა არანაირი მინიშნება, რომ საქმეში პრეზიდენტის ჩართულობამ წახალისა პროკურატურა, მოქცეულიყო ისე, რომ არასათანადო ზემოქმედება მოეხდინა სისხლის სამართლის სასამართლოზე ან ხელი შეეშალა მომჩივნისთვის ეფექტური დაცვის განხორციელებაში.

168. დაცვის მხარის რომელიმე მოწმის მოსმენაზე ან მტკიცებულების განხილვაზე უარის თქმამ, მაგრამ ბრალდების მხარის მოწმეების გამოკითხვამ და მისი მტკიცებულებების განხილვამ შეიძლება წამოჭრას მხარეთა თანასწორობის საკითხი (*Borisova v. Bulgaria*, 2006, §§ 47-48; *Topić v. Croatia*, 2013, § 48). იგივე ვრცელდება იმ შემთხვევაშიც, თუ საქმის განმხილველი სასამართლო უარს იტყვის დაცვის მხარის მოწმეების გამოძახებაზე იმ გაურკვეველი სიტუაციის გამოსარკვევად, რომელიც წარმოადგენს ბრალდების საფუძველს (*Kasparov and Others v. Russia*, 2013, §§ 64-65). ამგვარად, ყველა ასეთ შემთხვევაში იმის განსაზღვრისას იყო თუ არა სასამართლო პროცესი სამართლიანი, სასამართლოს შეიძლება დასჭირდეს *Murtazaliyeva* საქმეში მითითებული შესაბამისი ტესტის გამოყენება, რომლის მიზანია, დაადგინოს, (1) იყო თუ არა მოწმის დაკითხვის მოთხოვნა საკმარისად დასაბუთებული და ბრალდების საგნის შესაბამისი; (2) განიხილეს თუ არა ეროვნულმა სასამართლოებმა ამ ჩვენების შესაბამისობა და წარმოადგინეს თუ არა თავიანთი გადაწყვეტილების საკმარისი მიზეზები, არ გამოეკითხათ ეს მოწმე სასამართლო პროცესზე; და (3) ეროვნული სასამართლოების გადაწყვეტილებამ არ დაეკითხათ მოწმე, შეარყია თუ არა მთლიანობაში სასამართლო პროცესის სამართლიანობა (*Abdullayev v. Azerbaijan*, 2019, §§ 59-60).³

169. მხარეთა თანასწორობის პრინციპი ასევე აქტუალურია საქმის წარმოებისას ექსპერტების დანიშვნასთან დაკავშირებულ საკითხებში (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia (no.2)*, 2020, § 499). მხოლოდ ის ფაქტი, რომ ექსპერტების მოწვევა ხდება ერთ-ერთი მხარის მიერ, არ არის საკმარისი იმისთვის, რომ საქმის წარმოება ჩაითვალოს არასამართლიანად. სასამართლოს განმარტების თანახმად, მიუხედავად იმისა, რომ ამ ფაქტმა შეიძლება გამოიწვიოს ეჭვი ექსპერტების ნეიტრალურობასთან დაკავშირებით, ასეთ ეჭვს აქვს გარკვეული მნიშვნელობა, თუმცა არა გადამწყვეტი. თუმცა, გადამწყვეტი არის ექსპერტების მიერ დაკავებული პოზიცია საქმის წარმოების განმავლობაში და ის, თუ როგორ შეასრულეს მათ თავიანთი ფუნქციები და თუ როგორ აფასებენ მოსამართლეები ექსპერტის დასკვნას. ექსპერტების საპროცესო პოზიციისა და საქმის წარმოების მსვლელობისას მათი როლის დადგენისას, სასამართლო ითვალისწინებს იმ ფაქტს, რომ სასამართლოს მიერ დანიშნული ნებისმიერი ექსპერტის დასკვნა სავარაუდოდ მნიშვნელოვან დატვირთვას ატარებს სასამართლოს მიერ ექსპერტის კომპეტენციაში შემავალი საკითხების შეფასებისთვის (*Shulepova v. Russia*, 2008, § 62; *Poletan and Azirovik v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, 2016, § 94).

170. სასამართლომ დაადგინა, რომ თუ საბრალდებო დასკვნა ეფუძნება იმ ექსპერტის ანგარიშს, რომელიც დანიშნულ იქნა პროკურორის მიერ წინასწარი გამოძიების დროს, საქმის განმხილველი სასამართლოს მიერ იმავე პირის ექსპერტად დანიშვნა წარმოშობს მხარეთა თანასწორობის პრინციპის დარღვევის რისკებს, რომელიც შეიძლება დაბალანსდეს კონკრეტული პროცედურული გარანტიებით (*J.M. and Others v. Austria*, 2017, § 121).

3. იხ. ნაწილი მოწმეთა დაკითხვა (მე-6 მუხლის მე-3(d) პუნქტი).

171. ამასთან დაკავშირებით, საქმის სამართლიანი განხილვის მოთხოვნა არ აკისრებს ვალდებულებას საქმის განმხილველ სასამართლოს, მოითხოვოს ექსპერტის დასკვნა ან სხვა საგამომიებო ღონისძიება მხოლოდ იმიტომ, რომ ეს რომელიმე მხარემ მოითხოვა. როდესაც დაცვის მხარე მოითხოვს სასამართლოს მიერ მოწმის მოსმენას ან სხვა მტკიცებულებების მიღებას (როგორცაა, მაგალითად, ექსპერტის დასკვნა), ეროვნული სასამართლოების გადასაწყვეტია აუცილებელია თუ არა ან მიზანშეწონილია თუ არა სასამართლო პროცესზე ასეთი მტკიცებულებების განსახილველად მიღება. კონვენციის პირობების დაცვით, ეროვნულ სასამართლოს უფლება აქვს უარი თქვას დაცვის მხარის მიერ შემოთავაზებული მოწმეების გამოძახებაზე (*Huseyn and Others v. Azerbaijan*, 2011, § 196; *Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*, 2013, §§ 718 და 721; *Poletan and Azirovik v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, 2016, § 95).

172. ანალოგიურად, მე-6 მუხლის თანახმად, როგორც წესი, სასამართლოს არ ევალება განსაზღვროს სანდო იყო თუ არა ეროვნული სასამართლოს მოსამართლისთვის ხელმისაწვდომი კონკრეტული ექსპერტის დასკვნა. როგორც წესი, ეროვნული სასამართლოს მოსამართლეს აქვს ფართო დისკრეციული უფლებამოსილება გააკეთოს არჩევანი ურთიერთსაწინააღმდეგო ექსპერტის დასკვნებს შორის და აირჩიოს ის დასკვნა, რომელსაც ის მიიჩნევს შესაბამისად და სანდოდ. თუმცა, მტკიცებულებათა დასაშვებობის წესები არ უნდა ართმევდეს შესაძლებლობას დაცვის მხარეს ეფექტურად გააპროტესტოს ექსპერტის დასკვნები, კერძოდ, ალტერნატიული დასკვნებისა და ანგარიშების წარდგენით ან მოპოვებით. გარკვეულ გარემოებებში, უარი ნივთიერი მტკიცებულების ალტერნატიულ საექსპერტო კვლევაზე შეიძლება ჩაითვალოს მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევად (*Stoimenov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, 2007, § 38; *Matytsina v. Russia*, 2014, § 169), რადგან შეიძლება რთული იყოს ექსპერტის დასკვნაზე შედავება, შესაბამისი დარგის სხვა ექსპერტის დახმარების გარეშე (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*, 2013, § 187). გარდა ამისა, ბრალდების მხარის მიერ იმ ტექნიკური დეტალების გაუმჟღავნებლობამ, რომელსაც ეფუძნება ექსპერტის ანგარიში, შეიძლება ხელი შეუშალოს დაცვის მხარეს ექსპერტის ანგარიშის გასაჩივრებაში და, ამგვარად, წამოჭრას მხარეთა თანასწორობის საკითხი მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის თანახმად (*Kartoyev and Others v. Russia*, 2021, §§ 71-73).

173. მხარეთა თანასწორობის პრინციპი შეიძლება ასევე დაირღვეს იმ შემთხვევაში, თუ ბრალდებულს შეზღუდული წვდომა აქვს თავისი საქმის მასალებზე ან სხვა დოკუმენტებზე, საზოგადოებრივი ინტერესებიდან გამომდინარე (*Matyjek v. Poland*, 2007, § 65; *Moiseyev v. Russia*, 2008, § 217).

174. სასამართლომ დაადგინა, რომ საქმის მასალებზე შეუზღუდავი წვდომა და ნებისმიერი ჩანაწერის შეუზღუდავი გამოყენება, მათ შორის, საჭიროების შემთხვევაში, შესაბამისი დოკუმენტების ასლების მიღების შესაძლებლობა, წარმოადგენს საქმის სამართლიანი განხილვის მნიშვნელოვან გარანტიას. საქმეში, სადაც არ იყო უზრუნველყოფილი ასეთი შესაძლებლობა, სასამართლომ დაადგინა მხარეთა თანასწორობის პრინციპის დარღვევა (*Beraru v. Romania*, 2014, § 70). ამ კონტექსტში, მნიშვნელობა ენიჭება როგორც მართლმსაჯულების სამართლიანი აღსრულების გამოვლინებას, ასევე მის მიმართ სენსიტიურობის გაზრდას. დაცვის უფლებების პატივისცემა მოითხოვს, რომ ბრალდებულისთვის ან მისი ადვოკატისთვის საქმის მასალების ხელმისაწვდომობის შეზღუდვამ ხელი უნდა შეუშალოს ბრალდებულისთვის მტკიცებულებების გაცნობას სასამართლო პროცესამდე, და ასევე ბრალდებულისთვის იმის შესაძლებლობის მიცემას, რომ გააკეთოს მათზე კომენტარი ზეპირ წარდგინებებში მისი ადვოკატის საშუალებით (*Öcalan v. Turkey* [GC], 2005, § 140). თუმცა, ზოგიერთ

შემთხვევაში, ბრალდებულს შეიძლება მოეთხოვებოდეს კონკრეტული მიზეზების დასახელება საქმის მასალებში არსებულ კონკრეტულ დოკუმენტზე წვდომისთვის (*Matanović v. Croatia*, 2017, § 177).

175. დაცვის მხარისთვის მტკიცებულებების გაუმჟღავნებლობამ შეიძლება დაარღვიოს მხარეთა თანასწორობის პრინციპი და ასევე შეჯიბრებითი პროცესის უფლებაც (*Kuopila v. Finland*, 2000, § 38, სადაც დაცვის მხარეს არ მიეცა შესაძლებლობა გაეკეთებინა კომენტარი პოლიციის დამატებით ოქმთან დაკავშირებით).

b. შეჯიბრებითი პროცესი (მტკიცებულებების გაცნობა)

176. როგორც წესი, მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის მოითხოვს, რომ პროკურატურის ორგანოებმა გააცნონ დაცვის მხარეს ბრალდებულის სასარგებლოდ ან მის წინააღმდეგ მათ ხელთ არსებული ყველა ნივთიერი მტკიცებულება (*Rowe and Davis v. the United Kingdom* [GC], 2000, § 60). ამ კონტექსტში, ასევე შეიძლება გავრცელდეს მე-6 მუხლის მე-3(b) პუნქტი, რომელიც უზრუნველყოფს რომ მომჩივანს „ჰქონდეს საკმარისი დრო და საშუალებანი საკუთარი დაცვის მოსამზადებლად“ (*Leas v. Estonia*, 2012, § 80).⁴

177. მტკიცებულების ხელმისაწვდომობის საკითხი შეიძლება წარმოიშვას მე-6 მუხლის თანახმად, თუ მტკიცებულება არის შესაბამისი მომჩივნის საქმისთვის, განსაკუთრებით, თუ მან მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია მომჩივნის წინააღმდეგ წაყენებულ ბრალდებაზე. იგივე ვრცელდება იმ შემთხვევაში, თუ მტკიცებულება გამოყენებულ იქნა და მის საფუძველზე მოხდა მომჩივნის ბრალის დადგენა, ან თუ ის შეიცავდა ისეთ დეტალებს, რომლებიც საშუალებას მისცემდა მომჩივანს თავი გაემართლებინა ან შეემცირებინა სასჯელი. ამ კონტექსტში შესაბამისი მტკიცებულება არ არის მხოლოდ ის მტკიცებულება, რომელიც შეესაბამება უშუალოდ საქმის ფაქტებს, არამედ ასევე სხვა მტკიცებულებებიც, რომლებიც შეიძლება დაკავშირებული იყოს პირველის მისაღებობასთან, სანდობასა და სისრულესთან (*Rowe and Davis v. the United Kingdom* [GC], 2000, § 66; *Mirilashvili v. Russia*, 2008, § 200; *Leas v. Estonia*, 2012, § 81; *Matanović v. Croatia*, 2017, § 161).

178. თუმცა, ბრალდებულს შეიძლება მოეთხოვებოდეს კონკრეტული მიზეზების დასახელება, თუ რატომ ითხოვს წვდომას მტკიცებულებებზე, ხოლო ეროვნულ სასამართლოებს უფლება აქვთ განიხილონ ამ მიზეზების მართებულობა (*C.G.P. v. the Netherlands*, კომისიის 1997 წლის 15 იანვრის გადაწყვეტილება; *Janatuinen v. Finland*, 2009, § 45; *Leas v. Estonia*, 2012, § 81; *Matanović v. Croatia*, 2017 § 157). ნებისმიერ შემთხვევაში, ისეთ სისტემაში, სადაც სისხლისსამართლებრივი დევნის ორგანოებს კანონით მოეთხოვებათ გაითვალისწინონ როგორც ექვმიტანილის სასარგებლო, ასევე ექვმიტანილის საწინააღმდეგო ფაქტები, პროცედურა, რომლის დროსაც სისხლისსამართლებრივი დევნის ორგანოები თვითონ ცდილობენ შეაფასონ თუ რა შეიძლება იყოს საქმისთვის შესაბამისი და რა არა, დაცვის უფლებების დამატებითი პროცედურული გარანტიების გარეშე, ვერ დააკმაყოფილებს მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის მოთხოვნებს (*Natunen v. Finland*, 2009, §§ 47-49; *Matanović v. Croatia*, 2017, §§ 158, 181-182).

179. თუმცა, შესაბამისი მტკიცებულებების გაცნობის უფლება არ არის აბსოლუტური უფლება. სისხლის სამართლის საქმის წარმოებაში შეიძლება არსებობდეს კონკურენტული ინტერესები, როგორცაა ეროვნული უშიშროება ან იმ მოწმეთა დაცვის აუცილებლობა, რომლებიც არიან ანგარიშსწორების საფრთხის ქვეშ, ან პოლიციის მიერ დანაშაულის გამოსაძიებლად გამოყენებული მეთოდების გასაიდუმლოება, რომლებიც განხილულ უნდა იქნეს ბრალდებულის უფლებების საპირწონედ. ზოგიერთ შემთხვევაში

4. იხ. ნაწილიდან დაცვის მომზადება (მე-6 მუხლის მე-3(b) პუნქტი).

შიეძლება საჭირო გახდეს გარკვეული მტკიცებულებების გაუმჟღავნებლობა დაცვის მხარისთვის, რათა დაცული იქნეს სხვა პირის ძირითადი უფლებები ან მნიშვნელოვანი საზოგადოებრივი ინტერესები. თუმცა, დაცვის მხარის უფლებების შემზღუდავი მხოლოდ ის ზომები, რომლებიც მკაცრად აუცილებელია, არის დასაშვები მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის თანახმად (*Van Mechelen and Others v. the Netherlands*, 1997, § 58; *Paci v. Belgium*, 2018, § 85). გარდა ამისა, ბრალდებულის საქმის სამართლიანი განხილვის უზრუნველსაყოფად, ნებისმიერი სირთულე, რომელიც გამოწვეულია დაცვის მხარისთვის მისი უფლებების შეზღუდვით, საკმარისად უნდა დაბალანსდეს სასამართლო ხელისუფლების ორგანოების მიერ დაცული პროცედურებით (*Rowe and Davis v. the United Kingdom* [GC], 2000, § 61; *Doorson v. the Netherlands*, 1996, § 72)

180. ბევრ საქმეში, სადაც შესაბამისი მტკიცებულებები არასოდეს გამოვლენილა, სასამართლოსთვის შეუძლებელი იქნებოდა ამის შესაბამისი ინტერესების შეფასება ბრალდებულის ინტერესებთან მიმართებით, მასალის ნახვის გარეშე. აქედან გამომდინარე, სასამართლომ გულდასმით უნდა შეისწავლოს გადაწყვეტილებების მიღების პროცედურა, რათა დარწმუნდეს, რომ ის მაქსიმალურად შეესაბამებოდა შეჯიბრებითი პროცესისა და მხარეთა თანასწორობის მოთხოვნებს, და ითვალისწინებდა ადეკვატურ გარანტიებს ბრალდებულის ინტერესების დასაცავად (*Dowsett v. the United Kingdom*, 2003, §§ 42-43; *Leas v. Estonia*, 2012, § 78).

181. შესაბამისი პროცედურული გარანტიების შეფასებისას, სასამართლომ ასევე უნდა გაითვალისწინოს გაუმჟღავნებელი მასალის მნიშვნელობა და მისი გამოყენება სასამართლო პროცესში (*Jasper v. the United Kingdom* [GC], 2000, §§ 54-55; *M v. the Netherlands*, 2017, § 69, სადაც გაუმჟღავნებელი ინფორმაცია თავისთავად ვერაფერში დაეხმარებოდა დაცვის მხარეს). კერძოდ, სასამართლო უნდა დარწმუნდეს, რომ შიდასახელმწიფოებრივი პროცედურა იძლეოდა მსჯავრდების უსაფრთხოებაზე შესაბამისი მასალის გავლენის გათვალისწინების საშუალებას დაცვის მხარის დეტალური და ინფორმირებული არგუმენტის ფონზე (*Rowe and Davis v. the United Kingdom* [GC], 2000, § 66).

182. მაგალითად, საქმეში *Rowe and Davis v. the United Kingdom* [GC], 2000, სასამართლომ დაადგინა მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევა იმის გამო, რომ პროკურატურამ ვერ წარუდგინა შესაბამისი მტკიცებულებები საქმის განმხილველ მოსამართლეს და არ მისცა მას საშუალება გამოეტანა გადაწყვეტილება მტკიცებულებათა გამჟღავნების საკითხზე, რითაც წაართვა მომჩივნებს საქმის სამართლიანი განხილვის შესაძლებლობა. თუმცა, საქმეში *Jasper v. the United Kingdom* [GC], 2000 (§ 58), სასამართლომ არ დაადგინა მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევა იმ ფაქტზე დაყრდნობით, რომ მასალა, რომლის გამჟღავნებაც არ მოხდა, არ ყოფილა გამოყენებული ბრალდების მხარის მიერ და არასდროს ყოფილა წარდგენილი ნაფიცი მსაჯულებისთვის. საქმეში *Edwards and Lewis v. the United Kingdom* [GC], 2004, მომჩივნებს უარის ეთქვათ მტკიცებულებების გაცნობაზე, რის გამოც მათ წარმომადგენლებს არ მიეცათ იმის საშუალება, რომ მოსამართლის წინაშე სრულყოფილად ედავათ დანაშაულის წაქეზების საქმეზე. შესაბამისად, სასამართლომ დაადგინა მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევა, რადგან მტკიცებულებათა გამჟღავნებისა და დანაშაულის წაქეზების საკითხების დასადგენად გამოყენებული პროცედურა არ შეესაბამებოდა შეჯიბრებითი პროცესის ჩატარებისა და მხარეთა თანასწორობის მოთხოვნებს, და არ ითვალისწინებდა ადეკვატურ გარანტიებს ბრალდებულის ინტერესების დასაცავად.

183. მტკიცებულებათა გაცნობის კონტექსტში შიეძლება წარმოიშვას კომპლექსური საკითხები ელექტრონული მონაცემების გამჟღავნებასთან დაკავშირებით, რომლებიც

შეიძლება შეადგენდნენ ინფორმაციის გარკვეულ მოცულობას ბრალდების მხარის ხელში. ასეთ შემთხვევაში, მნიშვნელოვანი გარანტია დეტალური ანალიზის პროცესში არის იმის უზრუნველყოფა, რომ დაცვის მხარეს ჰქონდეს შესაძლებლობა ჩაერთოს იმ კრიტერიუმების დადგენაში, რომელთა მიხედვითაც უნდა განისაზღვროს, თუ რომელი ინფორმაცია შეიძლება გამჟღავნდეს (*Sigurður Einarsson and Others v. Iceland*, 2019, § 90; იხ. ასევე *Rook v. Germany*, §§ 67 და 72). გარდა ამისა, რაც შეეხება იდენტიფიცირებულ ან მონიშნულ მონაცემებს, უარის თქმა დაცვის მხარისთვის დამატებით მოიძიოს ასეთი მონაცემები, პრინციპში, წამოჭრის დაცვის მოსამზადებლად საკმარისი საშუალებების უზრუნველყოფასთან დაკავშირებულ საკითხს (*Sigurður Einarsson and Others v. Iceland*, 2019, § 91).

184. შეჯიბრებითი პროცესის უფლების დარღვევა ასევე დადგინდა იმ შემთხვევაში, როდესაც საქმის განხილვამდე მხარეებს არ მიუღიათ მომხსენებელი მოსამართლის მოხსენება მაშინ, როდესაც ის მიიღო გენერალურმა ადვოკატმა, და ასევე მათ არც ჰქონდათ შესაძლებლობა ეპასუხათ გენერალური ადვოკატის წარდგინებებზე (*Reinhardt and Slimane-Kaid v. France*, 1998, §§ 105-106).

3. სასამართლო გადაწყვეტილებების დასაბუთება

185. დადგენილი პრეცედენტული სამართლის მიხედვით, რომელიც ასახავს მართლმსაჯულების სათანადოდ განხორციელებასთან დაკავშირებულ პრინციპს, სასამართლოების და ტრიბუნალების გადაწყვეტილებებში ადეკვატურად უნდა იყოს მითითებული ის საფუძვლები, რომლებსაც ისინი ემყარება (*Moreira Ferreira v. Portugal (no. 2)* [GC], 2017, § 84; *Papon v. France* (dec.), 2001).

186. დასაბუთებული გადაწყვეტილებების მიზანია მხარეებისთვის იმის ჩვენება, რომ მათ მოუსმინეს, რაც ხელს უწყობს მათი მხრიდან გადაწყვეტილებების შედარებით ნებაყოფლობით მიღებას. გარდა ამისა, ეს ავალდებულებს მოსამართლეებს, დაამყარონ თავიანთი მსჯელობა ობიექტურ არგუმენტებზე, და ასევე იცავს დაცვის მხარის უფლებებს. ეროვნულმა სასამართლოებმა საკმარისი სიცხადით უნდა მიუთითონ ის საფუძვლები, რომლებსაც ემყარება მათი გადაწყვეტილებები. დასაბუთებული გადაწყვეტილება მნიშვნელოვანია იმისთვის, რომ მომჩივანს საშუალება ჰქონდეს სასარგებლოდ გამოიყენოს მისთვის ხელმისაწვდომი გასაჩივრების უფლება (*Hadjianastassiou v. Greece*, 1992). თუმცა, დასაბუთების მოვალეობის ფარგლები განსხვავდება გადაწყვეტილების ხასიათიდან გამომდინარე და უნდა განისაზღვროს საქმის გარემოებების გათვალისწინებით (*Ruiz Torija v. Spain*, 1994, § 29).

187. ასე, მაგალითად, სისხლის სამართლის საჩივრის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის კონტექსტში, ხმების თანაბრად გაყოფის შემდეგ, რომლის შესაძლებლობასაც იძლეოდა შიდასახელმწიფოებრივი პროცედურები, სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ ხმების თანაბრად გაყოფა, როგორც ასეთი, არ წარმოადგენდა მე-6 მუხლის დარღვევას. თითოეულ შემთხვევაში საჭირო იყო იმის განხილვა, იყო თუ არა საქმის კონკრეტულ გარემოებებში ის გადაწყვეტილებები, რომლითაც არ დაკმაყოფილდა მომჩივნის საჩივარი, საკმარისად დასაბუთებული იმისთვის, რომ მომჩივანს გაეგო, თუ რატომ მოხდა მისი საჩივრის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმა შესაბამისი შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის საფუძველზე, და იყო თუ არა ეს გადაწყვეტილება საკმარისად მკაფიო მის დასკვნასთან და შედეგთან მიმართებით (*Loizides v. Cyprus*,* § 43, სადაც სასამართლომ არ დაადგინა მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევა).

188. მიუხედავად იმისა, რომ სასამართლოები არ არიან ვალდებული ყველა წამოყენებულ არგუმენტზე გასცენ დეტალური პასუხი (*Van de Hurk v. the Netherlands*, 1994, § 61), მათი გადაწყვეტილებიდან ცხადი უნდა იყოს, რომ საქმის ძირითადი საკითხები განხილულ იქნა (*Boldea v. Romania*, 2007, § 30; *Lobzhanidze and Peradze v. Georgia*, 2020, § 66) და რომ კონკრეტული და მკაფიო პასუხი იქნა გაცემული იმ არგუმენტებზე, რომლებიც გადაწყვეტია საქმის შედეგისთვის (*Moreira Ferreira v. Portugal (no. 2)* [GC], 2017, § 84; *S.C. IMH Suceava S.R.L. v. Romania*, 2013, § 40, მტკიცებულებათა შეფასებაში წინააღმდეგობებთან დაკავშირებით; *Karimov and Others v. Azerbaijan*, 2021, § 29, ვალის გამო თავისუფლების აღკვეთის ბრალდებებთან დაკავშირებით).

189. გარდა ამისა, საქმეებში, რომლებიც ეხება კონვენციით უზრუნველყოფილი უფლებების დარღვევას, სასამართლო ცდილობს დაადგინოს, არის თუ არა ეროვნული სასამართლოების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების დასაბუთება ავტომატური ან სტერეოტიპული (*Moreira Ferreira v. Portugal (no. 2)* [GC], 2017, § 84). საბოლოო ჯამში, კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის თანახმად სასამართლო გადაწყვეტილებების დასაბუთებასთან დაკავშირებული საკითხი ჩვეულებრივ წამოიჭრება მაშინ, როდესაც ეროვნული სასამართლოები უგულებელყოფენ მომჩივნის მიერ წამოყენებულ კონკრეტულ, შესაბამის და მნიშვნელოვან საკითხს (*Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine*, 2011, § 280; ამ კონტექსტში იხ. *Rostomashvili v. Georgia*, 2018, § 59; *Zhang v. Ukraine*, 2018, § 73).

190. რაც შეეხება ეროვნული სასამართლოების მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილებების დასაბუთების წესს, წამოიჭრება გარკვეული საკითხი იმასთან დაკავშირებით, თუ როდის შეიძლება ასეთი გადაწყვეტილებები ჩაითვალოს იმდენად თვითნებურად, რომ ზიანს აყენებდეს სასამართლო პროცესის სამართლიანობას. თუმცა, ეს მოხდება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ გადაწყვეტილება არ იქნება დასაბუთებული ან თუ წარმოდგენილი დასაბუთება დაფუძნებული იქნება ეროვნული სასამართლოს მიერ დაშვებულ აშკარა ფაქტობრივ ან სამართლებრივ შეცდომაზე, რაც გამოიწვევს „მართლმსაჯულების განხორციელებაზე უარის თქმას“ (*Moreira Ferreira v. Portugal (no. 2)* [GC], 2017, § 85; *Navalnyy and Ofitserov v. Russia*, 2016, § 119, პოლიტიკურად მოტივირებულ დევნასა და მსჯავრდებასთან დაკავშირებით; და *Navalnyy v. Russia* [GC], 2018, § 83; *Paixão Moreira Sá Fernandes v. Portugal*, 2020, § 72).

ნაფიც მსაჯულების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების დასაბუთება

191. სასამართლომ აღნიშნა, რომ ევროპის საბჭოს რამდენიმე წევრ სახელმწიფოს აქვს არაპროფესიული ნაფიც მსაჯულთა სისტემა, რომელიც ხელმძღვანელობს მართლმსაჯულების განხორციელებაში მოქალაქეთა ჩართვის ლეგიტიმური სურვილით, განსაკუთრებით ყველაზე მძიმე დანაშაულებთან დაკავშირებით. თუმცა, არ არის გათვალისწინებული ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს უფლება კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის თანახმად (*Twomey, Cameron and Guthrie v. the United Kingdom* (dec.), 2013, § 30). ნაფიც მსაჯულებს სისხლის სამართლის საქმეებზე იშვიათად გამოაქვთ გამამტყუნებელი ვერდიქტი, და სამართლიანობასთან ამის შესაბამისობის საკითხი წამოჭრილ იქნა რიგ საქმეებში, ჯერ ევროკომისიის, ახლახან კი ევროპული სასამართლოს მიერ.

192. კონვენცია არ ავალდებულებს ნაფიც მსაჯულებს დასაბუთონ თავიანთი გადაწყვეტილები, ხოლო მე-6 მუხლი არ გამოორიცხავს ბრალდებულის გასამართლებას არაპროფესიონალი ნაფიცი მსაჯულების მიერ, მაშინაც კი, თუ ვერდიქტი არ არის დასაბუთებული (*Saric v. Denmark* (dec.), 1999). მიუხედავად ამისა, იმისთვის რომ

დაკმაყოფილდეს საქმის სამართლიანი განხილვის მოთხოვნა, ბრალდებულს და, ცხადია, საზოგადოებას უნდა შეეძლოს გამოტანილი ვერდიქტის გაგება; ეს წარმოადგენს თვითნებობისგან დაცვის არსებით გარანტიას (*Taxquet v. Belgium* [GC], 2010, § 92; *Legillon v. France*, 2013, § 53).

193. ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს შემთხვევაში, სადაც მონაწილეობენ არაპროფესიონალი ნაფიცი მსაჯულები, გათვალისწინებული უნდა იყოს ნებისმიერი სპეციალური პროცედურული მახასიათებელი იქიდან გამომდინარე, რომ ნაფიც მსაჯულებს, როგორც წესი, არ მოეთხოვებათ ან უფლება არ აქვთ დაასაბუთონ პირადი შეხედულებები. ამ გარემოებებში, მე-6 მუხლი მოითხოვს იმის შეფასებას, არსებობდა თუ არა საკმარისი გარანტიები თვითნებობის რისკის თავიდან ასაცილებლად და ბრალდებულისთვის იმის შესაძლებლობის მისაცემად, რომ გაეგო მისი მსჯავრდების საფუძვლები (*Lhermitte v. Belgium* [GC], 2016, § 68). ასეთი პროცედურული გარანტიები შეიძლება მოიცავდეს, მაგალითად, სასამართლო სხდომის თავმჯდომარის მიერ ნაფიცი მსაჯულებისთვის მიცემულ მითითებებს ან ინსტრუქციებს წამოჭრილ სამართლებრივ საკითხებთან ან წარმოდგენილ მტკიცებულებებთან დაკავშირებით, და მოსამართლის მიერ ნაფიც მსაჯულთა წინაშე დასმულ ზუსტ და ცალსახა კითხვებს, რაც ქმნის საფუძველს, რომელსაც ემყარება ვერდიქტი ან საკმარისად აკომპენსირებს იმ ფაქტს, რომ ნაფიც მსაჯულთა პასუხები არ არის დასაბუთებული (*R. v. Belgium*, კომისიის 1992 წლის 30 მარტის გადაწყვეტილება; *Zarouali v. Belgium*, კომისიის 1994 წლის 29 ივნისის გადაწყვეტილება; *Planka v. Austria*, კომისიის 1996 წლის 15 მაისის გადაწყვეტილება; *Papon v. France* (dec.), 2001). სასამართლომ დაადგინა მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევა საქმეში, სადაც ნაფიც მსაჯულთა სასამართლომ არ დასვა მკაფიო კითხვები თითოეულ მოპასუხესთან მიმართებით დამამძიმებელი გარემოებების არსებობის შესახებ, რითაც საშუალება არ მისცა ნაფიც მსაჯულებს განესაზღვრათ მომჩივნის ინდივიდუალური სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა (*Goktepe v. Belgium*, 2005, § 28).

194. საქმეში *Bellerín Lagares v. Spain* (dec.), 2003, სასამართლომ განაცხადა, რომ გასაჩივრებული გადაწყვეტილება, რომელსაც თან ერთოდა ნაფიც მსაჯულთა თათბირის ოქმი, შეიცავდა იმ ფაქტების ჩამონათვალს, რომელზე დაყრდნობითაც ნაფიცმა მსაჯულებმა დამნაშავედ ცნეს მომჩივანი, ამ ფაქტების სამართლებრივ ანალიზს და, განაჩენის გამოტანის მიზნებისთვის, მითითებას იმ გარემოებებზე, რომლებმაც გავლენა იქონიეს მოცემულ საქმეში მომჩივნის პასუხისმგებლობის ხარისხის დადგენაზე. შესაბამისად, სასამართლომ მიიჩნია, რომ განსახილველი გადაწყვეტილება შეიცავდა საკმარის დასაბუთებას კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის მიზნებისთვის. საქმეში *Matis v. France* (dec.), 2015, სასამართლომ დაადგინა, რომ დოკუმენტი, სადაც დასაბუთებული იყო გადაწყვეტილება (*feuille de motivation*) სასამართლო პროცესის დროს განხილული ძირითადი ბრალდებების მოყვანით, და რომელიც შედგენილ იქნა თათბირის დროს და საბოლოოდ მის საფუძველზე მოხდა ბრალეულობის დადგენა, აკმაყოფილებდა საკმარისი დასაბუთების მოთხოვნებს.

195. გათვალისწინებულ უნდა იქნეს ბრალდებულისთვის ხელმისაწვდომი გასაჩივრების ნებისმიერი საშუალება (*Taxquet v. Belgium* [GC], 2010, § 92). აღნიშნულ საქმეში მომჩივანთან დაკავშირებით დაისვა მხოლოდ ოთხი კითხვა; კითხვები ჩამოყალიბებული იყო სხვა თანაბრად ბრალდებულთან დაკავშირებული კითხვების მსგავსად და საშუალებას არ აძლევდა ბრალდებულს განესაზღვრა მისი მსჯავრდების ფაქტობრივი თუ სამართლებრივი საფუძვლები. ამგვარად, იმის გამო, რომ ბრალდებულმა ვერ გაიგო, თუ

რატომ იქნა ცნობილი დამნაშავედ, მისი საქმის განხილვა არ იქნა მიჩნეული სამართლიანად (*იქვე*, § 100).

196. საქმეში *Judge v. the United Kingdom* (dec.), 2011, სასამართლომ დაადგინა, რომ შოტლანდიის ნაფიცი მსაჯულების დაუსაბუთებელი ვერდიქტის საფუძველი საკმარისი იყო იმისთვის, რომ ბრალდებულს გაეგო ეს ვერდიქტი. გარდა ამისა, სასამართლო დარწმუნდა, რომ შოტლანდიის კანონმდებლობით გათვალისწინებული გასაჩივრების უფლებები საკმარისი იქნებოდა ნაფიც მსაჯულთა არამართლზომიერი ვერდიქტის გამოსასწორებლად. მოქმედი კანონმდებლობის თანახმად, სააპელაციო ინსტანციის სასამართლო სარგებლობდა განხილვის ფართო უფლებამოსილებით და უფლება ჰქონდა გაეუქმებინა ნებისმიერი მსჯავრდება, რომელიც წარმოადგენდა სასამართლო შეცდომას.

197. ამის საპირისპიროდ, საქმეში *Rusishvili v. Georgia*,* §§ 76-80, სასამართლომ დაადგინა, რომ ერთ-ერთ პირველ საქმეში სისხლის სამართლის პროცესის კარდინალური რეფორმის შემდეგ, რომლის შედეგადაც შიდასახელმწიფოებრივ პროცედურებში დაინერგა ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო, სააპელაციო სასამართლოს უნდა განეხილა მომჩივნის მიერ წამოყენებული კონკრეტული საპროცესო საჩივრები და მას არ შეეძლო დასაბუთების გარეშე უარი ეთქვა სამართლის საკითხებთან დაკავშირებული საჩივრის დაკმაყოფილებაზე. ამასთან დაკავშირებით სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ რადგან ნაფიც მსაჯულთა ვერდიქტები არ არის დასაბუთებული, გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა სააპელაციო სასამართლოს როლს, რადგან მასზე იყო დამოკიდებული იმის გამორკვევა, ეფექტურად და სათანადოდ ფუნქციონირებდა იყო თუ არა სხვადასხვა პროცედურული გარანტიები, და გამოიწვია თუ არა სასამართლო სხდომის თავმჯდომარის მიერ ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს გამართვამ პროცესის უსამართლობა.

198. საქმეში *Lhermitte v. Belgium* [GC], 2016 (§§ 75-85), სასამართლომ არ დაადგინა მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევა შემდეგი ფაქტორების საფუძველზე: სასამართლო პროცესის დროს გამოყენებული პროცედურული გარანტიები (კერძოდ მომჩივნის ეფექტური მონაწილეობა მტკიცებულებათა გამოკვლევაში და ის ფაქტი, რომ სასამართლოს თავმჯდომარის მიერ ნაფიცი მსაჯულებისთვის დასმული კითხვები იქნა წაკითხული და მათი ასლი გადაეცათ მხარეებს), საბრალდებო დასკვნაში მითითებული ფაქტებისა და ნაფიც მსაჯულთა წინაშე დასმული კითხვების ერთობლივი ეფექტი, განაჩენის შესახებ გადაწყვეტილების სათანადოდ წარდგენა, და ექსპერტთა დასკვნების შეზღუდული გავლენა, რომლებიც განსხვავდებოდა ნაფიც მსაჯულთა დასკვნებისგან.

199. ანალოგიურად, საქმეში *Ramda v. France*, 2017 (§§ 59-71), რომელიც ეხებოდა სპეციალური ანტიტერორისტული ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილების დასაბუთებას, სასამართლომ არ დაადგინა მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევა სამი საგულდაგულოდ დასაბუთებული დაპატიმრების ორდერის, პირველი ინსტანციის სასამართლოში და სააპელაციო სასამართლოში მოსმენილი არგუმენტების, და ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს წინაშე დასმული ბევრი დეტალური კითხვის ერთობლივად გამოკვლევის გათვალისწინებით, რამაც საშუალება მისცა მომჩივანს გაეგო მის წინააღმდეგ გამოტანილი გამამტყუნებელი ვერდიქტი.

ზემდგომი ინსტანციის სასამართლოების მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილებების დასაბუთება

200. საჩივრის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის შემთხვევაში, სააპელაციო სასამართლოს შეუძლია უბრალოდ დაეთანხმოს ქვედა ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილების დასაბუთებას (*García Ruiz v. Spain* [GC], 1999, § 26; *Stepanyan v. Armenia*, 2009, § 35). რაც

შეეხება სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილებას, მიიღოს თუ არა წარმოებაში სააპელაციო საჩივარი, სასამართლომ დაადგინა, რომ მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტი არ შეიძლება განიმარტოს ისე, თითქოს მოითხოვს, რომ წარმოებაში მიღებაზე უარის თქმა დეტალურად იყოს დასაბუთებული (*Sawoniuk v. the United Kingdom* (dec.), 2001).

201. ამის მიუხედავად, როდესაც დგება ქვედა ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილების ფაქტობრივი ან/და სამართლებრივი საფუძვლის არარსებობის საკითხი, მნიშვნელოვანია, რომ ზემდგომი ინსტანციის სასამართლომ წარმოადგინოს საკუთარი სათანადო დასაბუთება (*Tatishvili v. Russia*, 2007, § 62, სისხლისსამართლებრივ ასპექტებთან მიმართებით). გარდა ამისა, მტკიცებულებათა დასაშვებობაზე აშკარა უარის შემთხვევაში, ზემდგომი ინსტანციის სასამართლო ვერ დაეყრდნობა ასეთ მტკიცებულებას ამ არგუმენტზე სათანადო პასუხის გაუცემლად (*Shabelnik v. Ukraine* (no. 2), 2017, §§ 50-55, ბრალდებულის მიერ ფსიქიატრიული ექსპერტიზის კონტექსტში გაკეთებულ განცხადებებზე დაყრდნობასთან დაკავშირებით).

202. საქმეში *Baydar v. the Netherlands*, 2018 (§§ 45-53), ეროვნული ზემდგომი ინსტანციის სასამართლომ მიერ მიღებული გადაწყვეტილების კონტექსტში, რომელიც უარს აცხადებდა „ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოსთვის“ წინასწარი განჩინებისთვის კითხვით მიმართვაზე (შესაბამისი პრინციპები ჩამოყალიბებულია სამოქალაქოსამართლებრივი ასპექტების კონტექსტში საქმეზე *Dhabbi v. Italy*, 2014, § 31), სასამართლომ გაითვალისწინა პრინციპი, რომლის მიხედვითაც საკასაციო სასამართლოები ასრულებენ საკმარისი დასაბუთების წარმოდგენის ვალდებულებას, როდესაც დამატებითი დასაბუთების გარეშე ეყრდნობიან კონკრეტულ სამართლებრივ დებულებას იმ საკასაციო საჩივრების დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის დროს, რომელთაც არ გააჩნიათ წარმატების პერსპექტივა (*Talmane v. Latvia*, 2016, § 29). სასამართლომ დაადგინა, რომ ეს პრეცედენტული სამართალი შეესაბამებოდა საქმეში *Dhabbi v. Italy*, 2014, დადგენილ პრინციპებს და დაასკვნა, რომ ზემდგომი ინსტანციის სასამართლომ მიერ შესაბამის სამართლებრივ დებულებაზე მითითება იმის დამატებით, რომ არ არსებობდა წინასწარი განჩინების საჭიროება, რადგან საკითხი არ აყენებდა სამართლებრივ საკითხს, რომელიც საჭიროებდა გამორკვევას, შეიცავდა იმის ნაგულისხმევ აღიარებას, რომ „ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოსთვის“ მიმართვა ამ საქმეში სხვა შედეგს ვერ მოიტანდა. ამგვარად, სასამართლომ მიიჩნია, რომ ეს აკმაყოფილებდა მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტით გათვალისწინებულ საკმარისი დასაბუთების მოთხოვნას.

4. დუმილის უფლება და თვითმამხილებელი ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლება

a. მტკიცება და გამოყენების სფერო

203. ყველას, ვისაც ბრალი ედება სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში, აქვს დუმილის და თვითმამხილებელი ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლება (*O'Halloran and Francis v. the United Kingdom* [GC], 2007, § 45; *Funke v. France*, 1993, § 44). მიუხედავად იმისა, რომ დუმილის და თვითმამხილებელი ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლება ცალსახად არ არის აღნიშნული მე-6 მუხლში, ის წარმოადგენს ზოგადად აღიარებულ საერთაშორისო სტანდარტს, რომელიც მე-6 მუხლით გათვალისწინებული საქმის სამართლიანი განხილვის ცნების არსებითი ნაწილია. ბრალდებულის დაცვით ხელისუფლების ორგანოების მხრიდან არასათანადო იძულებისგან, ეს იმუნიტეტი ხელს უწყობს სასამართლო შეცდომის თავიდან აცილებას და მე-6 მუხლის მიზნების

უზრუნველყოფას (*John Murray v. the United Kingdom* [GC], 1996, § 45; *Bykov v. Russia* [GC], 2009, § 92).

204. თვითმამხილებელი ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლება ვრცელდება ყველა სახის სისხლის სამართლის დანაშაულთან, როგორც მსუბუქ, ისე მძიმე დანაშაულებთან დაკავშირებულ სისხლის სამართლის საქმის წარმოებაზე (*Saunders v. the United Kingdom* [GC] 1996, § 74).

205. დუმილის უფლება ვრცელდება იმ მომენტიდან, როდესაც ეჭვმიტანილი იკითხება პოლიციის მიერ (*John Murray v. the United Kingdom* [GC], 1996, § 45). მე-6 მუხლის მიზნებისთვის „ბრალდებულ“ პირს უფლება აქვს გააცნონ მისი თვითმამხილებელი ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლება (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, § 272).

b. მოქმედების სფერო

206. თვითმამხილებელი ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლება გულისხმობს, რომ სისხლის სამართლის საქმეში ბრალდების მხარემ ბრალდებულის ბრალეულობა უნდა დაამტკიცოს ბრალდებულის ნების წინააღმდეგ იძულების თუ შევიწროების გზით მოპოვებული მტკიცებულებების გამოყენების გარეშე (*Saunders v. the United Kingdom* [GC], 1996, § 68; *Bykov v. Russia* [GC], 2009, § 92).

207. თვითმამხილებელი ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლება არ იცავს პირს თვითმამხილებელი განცხადების გაკეთებისგან, როგორც ასეთი, არამედ მისგან მტკიცებულებების იძულების ან შევიწროების გზით მოპოვებისგან. სწორედ იძულების არსებობა იწვევს შემფოთებას იმასთან დაკავშირებით, დაცული იქნა თუ არა თვითმამხილებელი ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლება. ამის გამო, სასამართლომ ჯერ უნდა განიხილოს მტკიცებულების მოპოვების მიზნით გამოყენებული იძულების ხასიათი და ხარისხი (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, § 267).

208. თავის პრეცედენტულ სამართალში სასამართლომ გამოავლინა მინიმუმ სამი სახის ვითარება, რომელიც იწვევს შემფოთებას მე-6 მუხლის დარღვევით არასათანადო იძულებასთან დაკავშირებით. პირველი არის ის შემთხვევა, როდესაც ეჭვმიტანილი ვალდებულია მისცეს ჩვენება სასჯელის მუქარის ფონზე და, შედეგად, ან აძლევს ჩვენებას (*Saunders v. the United Kingdom* [GC], 1996, *Brusco v. France*, 2010) ან მასზე ხდება სასჯელის ზომის დაკისრება ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის გამო (*Heaney and McGuinness v. Ireland*, 2000; *Weh v. Austria*, 2004). მეორე არის ის შემთხვევა, როდესაც რეალური მტკიცებულებების ან ჩვენების მოსაპოვებლად პირზე ხორციელდება ფიზიკური ან ფსიქოლოგიური ზეწოლა, ხშირად ისეთი მოპყრობის სახით, რომელიც არღვევს კონვენციის მე-3 მუხლს (*Jalloh v. Germany* [GC], 2006; *Gäfgen v. Germany* [GC], 2010). მესამე კი არის ის შემთხვევა, როდესაც ხელისუფლების ორგანოები მიმართავენ რაიმე ხრიკს ისეთი ინფორმაციის მისაღებად, რომელიც დაკითხვის დროს ვერ მიიღეს (*Allan v. the United Kingdom*, 2002; ამის საპირისპიროდ იხ. *Bykov v. Russia* [GC], 2009, §§ 101-102).

209. იძულებით მოპოვებული ჩვენება, რომელიც ერთი შეხედვით არამამხილებელი ჩანს, როგორცაა გამამართლებელი შენიშვნები ან უბრალოდ ინფორმაცია ფაქტის საკითხებთან დაკავშირებით, სისხლის სამართლის საქმის წარმოებაში შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ბრალდების მხარის სასარგებლოდ, მაგალითად სასამართლო პროცესის განმავლობაში ბრალდებულის მიერ მიცემული სხვა ჩვენების ან მტკიცებულების საწინააღმდეგოდ ან მათში ეჭვის შეტანის, ან ბრალდებულის სანდოობის სხვაგვარად შერყევის მიზნით. აქედან გამომდინარე, თვითმამხილებელი

ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლება გონივრულად ვერ შემოიფარგლება მხოლოდ იმ ჩვენებებით, რომლებიც უშუალოდ თვითმამხილებელია (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, § 268).

210. თუმცა, თვითმამხილებელი ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლება არ ვრცელდება სისხლის სამართლის საქმის წარმოებაში ისეთი მასალის გამოყენებაზე, რომელიც შეიძლება ბრალდებულისგან მიღებული იყოს იძულების გამოყენებით, მაგრამ არსებობდეს ეჭვიტანილის ნებისგან დამოუკიდებლად, როგორცაა ორდერის შესაბამისად მოპოვებული დოკუმენტები, ადამიანის ამონასუნთქის, სისხლის, შარდის და ქსოვილის ნიმუშები დნმ-ის ანალიზისთვის (*Saunders v. the United Kingdom* [GC], 1996, § 69; *O'Halloran and Francis v. the United Kingdom* [GC], 2007, § 47; თუმცა, იხ. *Bajić v. North Macedonia*, 2021, §§ 69-70, რომელიც ეხებოდა თვითმამხილებელი ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლების სავარაუდო დარღვევას საქმის წარმოებაში ისეთი დოკუმენტური მტკიცებულების გამოყენების გამო, რომელიც მოპოვებულ იქნა მომჩივნის მოწმის სახით დაკითხვის დროს). გარდა ამისა, სასამართლომ დაადგინა, რომ სისხლის სამართლის საქმის წარმოების დროს ბრალდებულის წინააღმდეგ მისი ჩვენებების გამოყენება, რომელიც მას მიცემული ჰქონდა თავშესაფრის მოთხოვნის საქმის წარმოების ფარგლებში, ვერ ჩაითვლებოდა მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევით იძულებით მოპოვებული ჩვენების გამოყენებად (*H. and J. v. the Netherlands* (dec.), 2014).

211. ადვოკატის ადრეულ ეტაპზევე ხელმისაწვდომობა იმ პროცედურული გარანტიების ნაწილია, რომელზეც სასამართლო განსაკუთრებით ამახვილებს ყურადღებას, როდესაც განიხილავს, შელახა თუ არა გამოყენებულმა პროცედურამ თვითმამხილებელი ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლების არსი. იმისთვის, რომ მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტით გათვალისწინებული საქმის სამართლიანი განხილვის უფლება იყოს საკმარისად „პრაქტიკული და ეფექტური“, როგორც წესი, ადვოკატის ხელმისაწვდომობა უზრუნველყოფილი უნდა იყოს პოლიციის მიერ ეჭვიტანილის პირველი დაკითხვიდანვე, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც თითოეული საქმის განსაკუთრებული გარემოებებიდან აშკარაა, რომ არსებობს ამ უფლების შეზღუდვის მნიშვნელოვანი საფუძველი (*Salduz v. Turkey* [GC], 2008, §§ 54-55; *Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, § 256).

212. პოლიციის მიერ დაკავებულ პირებს აქვთ როგორც თვითმამხილებელი ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლება და დუმილის უფლება, ისე ადვოკატის ყოლის უფლება დაკითხვის დროს, უფრო სწორად, როდესაც მათ წინააღმდეგ არსებობს „სისხლისსამართლებრივი ბრალდება“ (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, § 272). ეს უფლებები საკმაოდ გამორჩეულია ერთმანეთისგან: ერთ-ერთ მათგანზე უარის თქმა არ ნიშნავს მეორეზე უარის თქმას. მიუხედავად ამისა, ეს უფლებები ურთიერთშემავსებელი ხასიათისაა, რადგან პოლიციის მიერ დაკავებულ პირებს მითუმეტეს უნდა შეეძლოთ ადვოკატის მომსახურებით სარგებლობა, თუ მათ მანამდე არ აცნობეს შესაბამისმა ორგანოებმა, რომ ჰქონდათ დუმილის უფლება (*Brusco v. France*, 2010, § 54; *Navone and Others v. Monaco*, 2013, § 74). ეჭვიტანილის ინფორმირება იმის შესახებ, რომ მას აქვს დუმილის უფლება იმდენად მნიშვნელოვანია, რომ მაშინაც კი, როდესაც პირი საკუთარი ნებით თანხმობას აცხადებს პოლიციისთვის ჩვენების მიცემაზე მას შემდეგ რაც აცნობებენ, რომ მისი ჩვენება შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მის წინააღმდეგ მტკიცებულების სახით, ეს ვერ ჩაითვლება პირის სრულად ინფორმირებულ არჩევანად, თუ მას მკაფიოდ არ ეცნობა, რომ აქვს დუმილის უფლება, და თუ მან გადაწყვეტილება ადვოკატის დახმარების გარეშე მიიღო (*იქვე; Stojkovic v. France and Belgium*, 2011, § 54).

213. დუმილის და თვითმამხილებელი ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლების მიზანია დაიცვას ექვმიტანილის არჩევანის თავისუფლება იმის გადაწყვეტისას, ილაპარაკოს თუ შეინარჩუნოს დუმილი პოლიციის მიერ მისი დაკითხვის დროს. ეს არჩევანის თავისუფლება ეფექტურად დაირღვა იმ შემთხვევაში, როდესაც დაკითხვის დროს ექვმიტანილმა გადაწყვიტა გამოეყენებინა დუმილის უფლება, ხოლო ხელისუფლების ორგანოებმა სხვადასხვა ხერხს მიმართეს მისგან აღიარებითი ან სხვა თვითმამხილებელი ჩვენების მისაღებად, რომელიც მათ დაკითხვისას ვერ მიიღეს (ამ კონკრეტულ საქმეში, აღიარებითი ჩვენება მოპოვებულ იქნა პოლიციის ინფორმატორის მიერ, რომელიც მომჩივნის საკანში იჯდა), ან როდესაც ამ გზით მიღებული აღიარებითი ან სხვა ჩვენებები სასამართლოს მტკიცებულების სახით წარედგინა (*Allan v. the United Kingdom*, 2002, § 50).

214. ამის საპირისპიროდ, საქმეში *Bykov v. Russia* [GC], 2009 (§§ 102-103), მომჩივანზე არ განხორციელებულა რაიმე ზეწოლა ან იძულება, და ის არ ყოფილა დაკავებული, არამედ შეეძლო საკუთარი არჩევანით შეხვედროდა პოლიციის ინფორმატორს და ესაუბრა მასთან, ან უარი ეთქვა საუბარზე. გარდა ამისა, სასამართლო პროცესზე ამ საუბრის ჩანაწერი არ იქნა წარმოდგენილი როგორც აღიარება, რომლის საფუძველზეც შესაძლებელი იქნებოდა ბრალეულობის დადგენა, არამედ მას ჰქონდა მცირე როლი სასამართლოს მიერ შეფასებულ დიდი მოცულობის მტკიცებულებებში.

c. შეფარდებითი უფლება

215. დუმილის უფლება არ არის აბსოლუტური (*John Murray v. the United Kingdom* [GC], 1996, § 47; *Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, § 269).

216. იმის განხილვისას, შეილახა თუ არა გამოყენებული პროცედურის შედეგად თვითმამხილებელი ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლება, სასამართლო ითვალისწინებს, კერძოდ, შემდეგ ელემენტებს:

- იძულების ხასიათი და ხარისხი;
- პროცედურაში შესაბამისი გარანტიების არსებობა;
- ის, თუ როგორ გამოიყენება ამ გზით მიღებული მასალები (*Jalloh v. Germany* [GC], 2006, § 101; *O'Halloran and Francis v. the United Kingdom* [GC], 2007, § 55; *Bykov v. Russia* [GC], 2009, § 104; *Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, § 269).

217. ერთი მხრივ, მსჯავრის დადება არ უნდა მოხდეს მხოლოდ ან ძირითადად ბრალდებულის დუმილის, ან კითხვებზე პასუხის გაცემაზე ან ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის საფუძველზე. მეორე მხრივ, ისეთ ვითარებაში, როდესაც აშკარად საჭიროა ბრალდებულისგან ახსნა-განმარტების მიღება, მის მიერ დუმილის უფლების გამოყენება არ ნიშნავს იმას, რომ მისი დუმილი არ იქნება მხედველობაში მიღებული ბრალდების მხარის მიერ წარმოდგენილი მტკიცებულებების დამაჯერებლობის შეფასებისას. აქედან გამომდინარე, არ შეიძლება ითქვას, რომ ბრალდებულის მიერ დუმილის უფლების გამოყენებას სისხლის სამართლის საქმის წარმოების განმავლობაში არ ექნება თავისი შედეგები (*John Murray v. the United Kingdom* [GC], 1996, § 47).

218. წარმოადგენს თუ არა ბრალდებულის დუმილზე დაყრდნობით უარყოფითი დასკვნების გამოტანა მე-6 მუხლის დარღვევას, უნდა დადგინდეს საქმის ყველა გარემოების გათვალისწინებით, განსაკუთრებული ყურადღება კი უნდა მიექცეს მტკიცებულებების შეფასებისას ეროვნული სასამართლოების მიერ ასეთი დასკვნებისთვის მინიჭებულ წონას და ამ ვითარებაში გამოყენებული იძულების ხარისხს (*იქვე*, § 47). პრაქტიკაში უნდა არსებობდეს ადეკვატური გარანტიები იმის

უზრუნველსაყოფად, რომ ასეთი უარყოფითი დასკვნები არ გასცდება მე-6 მუხლით დაშვებულ ფარგლებს. ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს შემთხვევაში, ამ საკითხთან მიმართებით აღსანიშნავია საქმის განმხილველი მოსამართლის მიმართვა ნაფიცი მსაჯულებისთვის უარყოფით დასკვნებთან დაკავშირებით (*O'Donnell v. the United Kingdom*, 2015, § 51).

219. გარდა ამისა, შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს კონკრეტული სახის დანაშაულის გამოძიებისა და დასჯის მიმართ არსებული საზოგადოებრივი ინტერესის წონაც, რომელიც უნდა განიხილებოდეს პირის ინტერესის საპირწონედ, რომ მტკიცებულებები მის წინააღმდეგ კანონიერად იქნეს მოპოვებული. თუმცა, საზოგადოებრივი ინტერესი ვერ ამართლებს ისეთ ზომებს, რომლებიც სპობს მომჩივნის დაცვის უფლების არსს, მათ შორის, თვითმამხილებელი ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლებას (*Jalloh v. Germany* [GC], 2006, § 97). საზოგადოებრივი ინტერესებით ვერ იქნება გამართლებული არასასამართლო გამოძიების პროცესში იძულების გზით მოპოვებული პასუხების გამოყენება სასამართლო განხილვის პროცესში ბრალდებულის მხილებისთვის (*Heaney and McGuinness v. Ireland*, 2000, § 57).

5. მტკიცებულებების გამოყენება

220. მიუხედავად იმისა, რომ მე-6 მუხლი უზრუნველყოფს საქმის სამართლიანი განხილვის უფლებას, ის არ ადგენს წესებს მტკიცებულებათა დასაშვებობასთან დაკავშირებით, როგორც ასეთი, რაც უპირველესად შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობით რეგულირდება (*Schenk v. Switzerland*, 1988, §§ 45-46; *Moreira Ferreira v. Portugal (no. 2)* [GC], 2017, § 83; *Heglas v. the Czech Republic*, 2007, § 84).

221. აქედან გამომდინარე, პრინციპში, სასამართლოს ფუნქციაში არ შედის იმის განსაზღვრა, შეიძლება თუ არა დასაშვები იყოს კონკრეტული ტიპის მტკიცებულებები, მაგალითად, შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის თანახმად უკანონოდ მოპოვებული მტკიცებულებები. კითხვა მდგომარეობს იმაში, არის თუ არა მთლიანობაში სასამართლო პროცესი, მათ შორის მტკიცებულებების მოპოვების ფორმა, სამართლიანი (*Ayetullah Ay v. Turkey*, 2020, §§ 123-130). ეს მოიცავს სავარაუდო უკანონობის და, როდესაც საქმე ეხება კონვენციით გათვალისწინებული სხვა უფლების დარღვევას, აღმოჩენილი დარღვევის ხასიათის გამოკვლევას (*Khan v. the United Kingdom*, 2000, § 34; *P.G. and J.H. v. the United Kingdom*, 2001, § 76; *Allan v. the United Kingdom*, 2002, § 42). ასე, მაგალითად, სასამართლომ გააკრიტიკა ეროვნული სასამართლოების მიერ გადამწყვეტი მნიშვნელობის მინიჭება პირის დაკავების განმახორციელებელი პოლიციელების ჩვენებებისთვის მომჩივნის წინააღმდეგ დაუმორჩილებლობის ბრალდებებთან დაკავშირებით მაშინ, როდესაც თავად მთავრობამ აღიარა (ცალმხრივი განცხადებით), რომ დაკავების გარემოებები ეწინააღმდეგებოდა კონვენციის მე-3 მუხლით გათვალისწინებული დამამცირებელი მოპყრობის აკრძალვას (*Boutaffala v. Belgium*,* §§ 87-88).

222. იმის განსაზღვრისას, სამართლიანი იყო თუ არა მთლიანობაში სასამართლო პროცესი, ასევე გათვალისწინებული უნდა იქნეს დაცული იყო თუ არა დაცვის უფლებები. კერძოდ, უნდა შემოწმდეს, მიეცა თუ არა მომჩივნს საშუალება ედავა მტკიცებულებათა ნამდვილობაზე და შეეწინააღმდეგებოდა ასეთი მტკიცებულებების გამოყენებას. გარდა ამისა, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული მტკიცებულებების ხარისხი, ისევე როგორც მათი მოპოვების გარემოებები და ის ფაქტი, ეჭვქვეშ აყენებს თუ არა ეს გარემოებები მტკიცებულებების სანდოობასა თუ სიზუსტეს. მიუხედავად იმისა, რომ სამართლიანობის პრობლემა ყოველთვის არ დგება იმ შემთხვევაში, როდესაც

მოპოვებული მტკიცებულება არ არის გამყარებული სხვა მასალებით, შეიძლება აღინიშნოს, რომ, როდესაც მტკიცებულება არის ძალიან მყარი და არ არსებობს მისი არასანდოობის რისკი, დამადასტურებელი მტკიცებულების საჭიროებაც შესაბამისად უფრო სუსტია (*Bykov v. Russia* [GC], 2009, § 89; *Jalloh v. Germany* [GC], 2006, § 96). ამასთან დაკავშირებით, სასამართლო ასევე მნიშვნელობას ანიჭებს იმას, იყო თუ არა მტკიცებულება გადამწყვეტი სისხლის სამართლის საქმის წარმოების შედეგისთვის (*Gäfgen v. Germany* [GC], 2010, § 164).

223. რაც შეეხება სავარაუდო უკანონობის ხასიათის შესწავლას, ზემოაღნიშნული ტესტი გამოყენებულ იქნა ისეთ საჩივრებთან დაკავშირებულ საქმეებში, სადაც საქმის წარმოებაში გამოყენებული იყო დაცვის უფლებების დარღვევით მოპოვებული მტკიცებულებები. ეს ეხება, მაგალითად, რამდენიმე პირს შორის ექვმიტანილის ამოცნობის შედეგად მოპოვებული მტკიცებულებების გამოყენებას (*Laska and Lika v. Albania*, 2010), სასამართლო ექსპერტიზისთვის ექვმიტანილისგან ნიმუშების არასათანადოდ აღებას (*Horvatić v. Croatia*, 2013), თანაბრადღებულზე ზეწოლის განხორციელებას, მათ შორის თანაბრადღებულის დაკითხვას ადვოკატის გარეშე (*Erkapić v. Croatia*, 2013; *Dominka v. Slovakia* (dec.), 2018; *Stephens v. Malta* (no. 3), 2020, §§ 64-67; *Tonkov v. Belgium*, 2022, §§ 64-68); ბრალდებულის წინააღმდეგ ჩადებული მტკიცებულებების გამოყენებას (*Layijov v. Azerbaijan*, 2014, § 64; *Sakit Zahidov v. Azerbaijan*, 2015, §§ 46-49; *Kobiashvili v. Georgia*, 2019, §§ 56-58), სხვა მამხილებელი მოწმისგან მიღებული და ნივთიერი მტკიცებულებების უსამართლოდ გამოყენებას ბრალდებულის წინააღმდეგ (*Ilgar Mammadov v. Azerbaijan* (no. 2), 2017; *Ayetullah Ay v. Turkey*, 2020); საქმის წარმოებისას თვითმამხილებელი ჩვენებების გამოყენებას (*Belugin v. Russia*, 2019, § 68-80); და საქმის წარმოებისას ექსპერტისგან მიღებული მტკიცებულებების გამოყენებას (*Erduran and Em Export Dış Tic A.Ş. v. Turkey*, 2018, §§ 107-112; ასევე იხ. *Avagyan v. Armenia*, 2018, § 41, and *Gülğacı v. Turkey* (dec.), 2021, §§ 35-40).

224. იგივე ტესტი იქნა გამოყენებული იმ საქმეებში, რომლებიც ეხებოდა საკითხს, იყო თუ არა სავარაუდოდ მე-8 მუხლის დარღვევით მოპოვებული ინფორმაციის მტკიცებულების სახით გამოყენება მთლიანობაში სასამართლო პროცესის უსამართლოდ მიჩნევის საფუძველი მე-6 მუხლის მნიშვნელობით. ეს ეხება, მაგალითად, საქმეებს, რომლებიც დაკავშირებულია (არაკანონიერი) ფარული თვალთვალთ მოპოვებული მტკიცებულებების გამოყენებასთან (*Bykov v. Russia* [GC], 2009, §§ 69-83; *Khan v. the United Kingdom*, 2000, § 34; *Dragojević v. Croatia*, 2015, §§ 127-135; *Nițulescu v. Romania*, 2015; *Dragoș Ioan Rusu v. Romania*, 2017, §§ 47-50; *Falzarano v. Italy* (dec.), 2021, §§ 43-48; *Lysyuk v. Ukraine*, 2021, §§ 67-76), და ჩხრეკისა და ამოღების ოპერაციებთან (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*, 2013, §§ 699-705; *Prade v. Germany*, 2016; *Tortladze v. Georgia*, 2021, §§ 69, 72-76, რომელიც ეხებოდა საპატიო კონსულის შენობის ჩხრეკას; *Budak v. Turkey*, 2021, §§ 68-73 და 84-86, რომელიც ეხებოდა, კერძოდ, დამსწრეთა არარსებობასთან დაკავშირებული საკითხების გამოკვლევის მნიშვნელობას).

225. თუმცა, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება სისხლის სამართლის საქმის წარმოებაში მე-3 მუხლის დარღვევით მოპოვებული მტკიცებულებების გამოყენებას. ასეთი მტკიცებულებების გამოყენება, რომელიც მოპოვებულია კონვენციით გარანტირებული ერთ-ერთი არსებითი და აბსოლუტური უფლების დარღვევის შედეგად, ყოველთვის წამოჭრის სერიოზულ საკითხებს საქმის წარმოების სამართლიანობასთან დაკავშირებით, მაშინაც კი, თუ ასეთი მტკიცებულებების მიღებამ არ შეასრულა გადამწყვეტი როლი მსჯავრის დადებაში (*Jalloh v. Germany* [GC], 2006, §§ 99 და 105; *Harutyunyan v. Armenia*, 2007, § 63; ამის საპირისპიროდ იხ. *Mehmet Ali Eser v. Turkey*, 2019,

§ 41, სადაც რეალურად არ მომხდარა იძულებით მიღებული ჩვენებების გამოყენება მომჩივნის მსჯავრდების დროს).

226. აქედან გამომდინარე, სისხლის სამართლის საქმის წარმოებაში მე-3 მუხლის დარღვევით მოპოვებული ჩვენებების გამოყენება, იმის მიუხედავად, მოპყრობა კლასიფიცირებულია როგორც წამება, არაადამიანური თუ დამამცირებელი მოპყრობა, ქმნის მთლიანობაში სასამართლო პროცესის ავტომატურად უსამართლოდ მიჩნევის საფუძველს მე-6 მუხლის დარღვევის გამო (*Gäfgen v. Germany* [GC], 2010, § 166; *Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, § 254; *El Haski v. Belgium*, 2012, § 85; *Cēsnieks v. Latvia*, 2014, §§ 67-70). იგივე პრინციპები ვრცელდება კერძო პირების მხრიდან არასათანადო მოპყრობის შედეგად მოპოვებული ჩვენებების სისხლის სამართლის საქმის წარმოებაში გამოყენებაზე (*Ćwik v. Poland*, 2020).

227. ეს ასევე ეხება უშუალოდ წამების აქტების შედეგად მოპოვებული რეალური მტკიცებულებების გამოყენებას (*Gäfgen v. Germany* [GC], 2010, § 167; *Jalloh v. Germany* [GC], 2006, § 105). ისეთი მტკიცებულებების მიღება, რომლებიც მოპოვებულია მე-3 მუხლის დარღვევით არაადამიანურ მოპყრობად კლასიფიცირებული ქმედების შედეგად, რომელიც არ წარმოადგენს წამებას, არღვევს მე-6 მუხლს მხოლოდ იმ შემთხვევაში თუ დამტკიცდება, რომ მე-3 მუხლის დარღვევამ იმოქმედა მოპასუხის წინააღმდეგ მიმდინარე საქმის წარმოების შედეგზე, ე.ი. იმოქმედა მისთვის მსჯავრის დადებაზე ან სასჯელის მისჯაზე (*Gäfgen v. Germany* [GC], 2010, § 178; *El Haski v. Belgium*, 2012, § 85; *Zličić v. Serbia*, 2021, § 119).

228. ეს პრინციპები გამოიყენება არა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც მე-3 მუხლის დარღვევით მოპყრობის მსხვერპლი არის რეალური მოპასუხე, არამედ ასევე როდესაც საქმე ეხება მესამე მხარესაც (*El Haski v. Belgium*, 2022, § 85; *Urazbayev v. Russia*, 2019, § 73). კერძოდ, სასამართლომ დაადგინა, რომ წამების შედეგად მოპოვებული მტკიცებულების გამოყენება სასამართლო პროცესზე აშკარად წარმოადგენს მართლმსაჯულების განხორციელებაზე უარის თქმას მაშინაც კი, თუ პირი, რომლისგანაც მოხდა ამ გზით მტკიცებულების მოპოვება, იყო მესამე მხარე (*Othman (Abu Qatada) v. the United Kingdom*, 2012, §§ 263 და 267; *Kaçiu and Kotorri v. Albania*, 2013, § 128; *Kormev v. Bulgaria*, 2017, §§ 89-90).

229. ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ სასამართლომ დაადგინა, რომ მე-3 მუხლის თანახმად მისაღები საჩივრის არარსებობა, პრინციპში, ხელს არ უშლის მას განიხილოს მომჩივნის ბრალდებები იმასთან დაკავშირებით, რომ პოლიციის ჩვენებების მოპოვება მოხდა იძულების ან ზეწოლის მეთოდების გამოყენებით და, აქედან გამომდინარე, მათი მიღება საქმის მასალებში, რომელსაც დაეყრდნო საქმის განმხილველი სასამართლო, წარმოადგენდა მე-6 მუხლით უზრუნველყოფილი საქმის სამართლიანი განხილვის უფლების დარღვევას (*Mehmet Duman v. Turkey*, 2018, § 42). იგივე ვრცელდება იმ შემთხვევაშიც, როდესაც მომჩივანი ჩივის სავარაუდოდ არასათანადო მოპყრობის შედეგად მოპოვებული მტკიცებულებების გამოყენებაზე, რომელიც სასამართლომ ვერ დაადგინა მის ხელთ არსებულ მასალაზე დაყრდნობით (არ წარმოადგენს კონვენციის მე-3 მუხლის არსებით დარღვევას). ასეთ შემთხვევაში, იმდენად, რამდენადაც მომჩივანმა შექმნა, ერთი შეხედვით, საქმე სავარაუდოდ არასათანადო მოპყრობის შედეგად მოპოვებულ რეალურ მტკიცებულებებთან დაკავშირებით, ეროვნული სასამართლოები ვალდებული არიან გამოარკვიონ საქმის გარემოებები, ხოლო მათ მიერ ამ ვალდებულების შეუსრულებლობამ შეიძლება გამოიწვიოს მე-6 მუხლის დარღვევა (*Bokhonko v. Georgia*, 2020, § 96).

230. საქმეში *Sassi and Benchellali v. France*, 2021, §§ 89-102, სასამართლომ განიხილა მომჩივანთა საჩივარი საფრანგეთში მათ წინააღმდეგ მიმდინარე სისხლის სამართლის საქმის წარმოების უსამართლობასთან დაკავშირებით, რომელიც შეეხებოდა გუანტანამოში, ამერიკის შეერთებული შტატების ბაზაზე, მათ მიერ საფრანგეთის გარკვეული ორგანოებისთვის მიცემულ ჩვენებებს. მიუხედავად იმისა, რომ სასამართლომ მანამდე აღნიშნა ამ კონტექსტში ამერიკის შეერთებული შტატების ორგანოების მიერ დაკავებულ ტერორიზმში ეჭვმიტანილთა არასათანადო მოპყრობისა და შეურაცხყოფის ბრალდებები, ამ საქმეში მომჩივანთა მიერ მე-3 მუხლის თანახმად შეტანილი საჩივარი ფრანგ აგენტებთან მიმართებით, გამოცხადდა მიუღებლად. მიუხედავად ამისა, სასამართლომ მიიჩნია, რომ მე-6 მუხლის მიხედვით საჭირო იყო იმის გამორკვევა, გაითვალისწინეს თუ არა და რამდენად გაითვალისწინეს ეროვნულმა სასამართლოებმა მომჩივანთა ბრალდებები არასათანადო მოპყრობასთან დაკავშირებით იმის მიუხედავად, რომ ზემოაღნიშნულს სავარაუდოდ ადგილი ჰქონდა იმ სახელმწიფოს ფარგლებს გარეთ, სადაც მიმდინარეობდა საქმის წარმოება, და ასევე აღნიშნულის ნებისმიერი შესაძლო ზემოქმედება საქმის წარმოების სამართლიანობაზე. კერძოდ, სასამართლოს უნდა გამოერკვია, სათანადოდ განიხილეს თუ არა ეროვნულმა სასამართლოებმა მომჩივანთა შესაგებელი მათი ჩვენებების სანდოობასა და მტკიცებულებით მნიშვნელობასთან დაკავშირებით, და მიეცათ თუ არა მომჩივნებს ეფექტური შესაძლებლობა გაესაჩივრებინათ ამ ჩვენებების მისაღებობა და სადავო გაეხადათ მათი გამოყენება. ამ ფაქტებთან მიმართებაში სასამართლომ დაადგინა, რომ სწორედ ასე იყო. აღნიშნა რა, რომ გასაჩივრებული ჩვენებების საფუძველზე არ მომხდარა არც სისხლის სამართლის საქმის წარმოების დაწყება მომჩივანთა წინააღმდეგ და არც მათი მსჯავრდება, სასამართლომ არ დაადგინა კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევა.

231. საქმის წარმოებაში მტკიცებულებების გამოყენებასთან დაკავშირებული საკითხი ჩნდება ასევე იმ მოწმეთა მიერ წარმოდგენილი მტკიცებულებების დასაშვებობასთან მიმართებით, რომლებიც თანამშრომლობენ ბრალდების მხარესთან. ამასთან დაკავშირებით სასამართლომ დაადგინა, რომ იმ ჩვენებების გამოყენებამ, რომლებიც მოწმემ მისცა ხელშეუხებლობის ან სხვა უპირატესობის სანაცვლოდ, შეიძლება ეჭვქვეშ დააყენოს ბრალდებულის წინააღმდეგ მიმდინარე სასამართლო პროცესის სამართლიანობა და წამოჭრას დელიკატური საკითხები, რადგან მათი ხასიათიდან გამომდინარე, შესაძლებელია ასეთი ჩვენებებით მანიპულირება, და მათი მიცემა შეიძლება მოხდეს მხოლოდ უპირატესობების მოპოვების ან პირადი შურისძიების მიზნით. თუმცა, ასეთი ჩვენებების გამოყენება თავისთავად არ არის საკმარისი იმისთვის, რომ საქმის წარმოება მიჩნეულ იქნას უსამართლოდ (*Verhoek v. the Netherlands* (dec.), 2004; *Cornelis v. the Netherlands* (dec.), 2004). თითოეულ შემთხვევაში, შეფასების გაკეთებისას სასამართლო განიხილავს მთლიანობაში პროცესს, რომლის დროსაც ითვალისწინებს როგორც დაცვის უფლებებს, ისე საზოგადოებისა და მსხვერპლთა ინტერესებს დანაშაულის სათანადოდ დასჯის მიმართ და, საჭიროების შემთხვევაში, მოწმეთა უფლებების მიმართ (*Habran and Dalem v. Belgium*, 2017, § 96).

232. საქმეში *Adamčo v. Slovakia*, 2019, §§ 56-71, რომელიც ეხებოდა მსჯავრდებას თანამონაწილის ჩვენებისთვის გადამწყვეტი მნიშვნელობის მინიჭების საფუძველზე, რომელიც მან მისცა საპროცესო შეთანხმებიდან გამომდინარე, სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-6 მუხლის დარღვევა შემდეგი ასპექტების გათვალისწინებით: ჩვენება წარმოადგენდა ერთადერთს თუ არა, იმ დროისთვის მინიმუმ გადამწყვეტ მტკიცებულებას მაინც მომჩივნის წინააღმდეგ; ეროვნულმა სასამართლოებმა არ განიხილეს ის ფართო კონტექსტი, რომელშიც მოწმემ მიიღო უპირატესობები ბრალდების მხარისგან; საპროცესო შეთანხმება გაფორმდა ბრალდების მხარესთან სასამართლოს

მონაწილეობის გარეშე; და ეროვნულმა სასამართლოებმა ვერ წარმოადგინეს შესაბამისი დასაბუთება მომჩივნის არგუმენტებთან დაკავშირებით.

233. ამის საპირისპიროდ, საქმეში *Kadagishvili v. Georgia*, 2020, §§ 156-157, სასამართლომ არ მიიჩნია, რომ ექვმიტანილთა ჩვენებებზე დაყრდნობით, რომლებმაც დადეს საპროცესო შეთანხმება პროკურატურასთან, სასამართლო პროცესი მთლიანად უსამართლო იყო. სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა იმ ფაქტზე, რომ საპროცესო შეთანხმების დადების პროცედურა განხორციელდა კანონის შესაბამისად და ადეკვატური სასამართლო განხილვის ფონზე. გარდა ამისა, მოწმეებმა მისცეს ჩვენებები საქმის განმხილველ სასამართლოს მომჩივნის საქმეში, ხოლო ამ უკანასკნელს ჰქონდა მათი ჯვარედინი დაკითხვის საკმარისი შესაძლებლობა. სასამართლოსთვის ასევე მნიშვნელოვანი იყო ის, რომ მომჩივნის საქმეში საპროცესო შეთანხმების დადების პროცედურის ფარგლებში არ მომხდარა ფაქტების დადგენა, მომჩივნის სასამართლო პროცესზე მათი სრულყოფილი და სათანადო გამოკვლევის გარეშე.

234. დაბოლოს, უნდა აღინიშნოს, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში შეიძლება წარმოიშვას ხელისუფლების ორგანოების პოზიტიური ვალდებულება, გამოიძიონ და შეაგროვონ მტკიცებულებები ბრალდებულის სასარგებლოდ. საქმეში *V.C.L. and A.N. v. the United Kingdom*, 2021, §§ 195-200, რომელიც შეეხებოდა ადამიანებით ვაჭრობას, სადაც მოხდა ტრეფიკინგის მსხვერპლთა გასამართლება ნარკოტიკული დანაშაულებისთვის (რომელიც ჩადენილი იყო მათ ტრეფიკინგთან დაკავშირებით), სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ მტკიცებულებები ბრალდებულის ტრეფიკინგის მსხვერპლის სტატუსთან დაკავშირებით უნდა ჩაითვალოს დაცვის „ძირითად ასპექტად“, რომელთა უზრუნველყოფაც მას შეუზღუდავად უნდა შეეძლოს. ამასთან დაკავშირებით სასამართლომ მიუთითა კონვენციის მე-4 მუხლის თანახმად სახელმწიფოს პოზიტიურ ვალდებულებაზე პოტენციური ტრეფიკინგის შემთხვევების გამოძიებასთან დაკავშირებით.⁵ განსახილველ საქმეში სასამართლომ მიიჩნია, რომ მომჩივანთა ტრეფიკინგის მსხვერპლთა სტატუსის არასათანადო შეფასება ხელს უშლიდა ხელისუფლების ორგანოებს მოეპოვებინათ მტკიცებულება, რომელიც შესაძლოა მათი დაცვის ძირითადი ასპექტი ყოფილიყო.

6. დანაშაულის წაქეზება მისი მხილების განზრახვით

a. ზოგადი ასპექტები

235. სასამართლომ აღიარა ხელისუფლების ორგანოების მხრიდან სპეციალური საგამოძიებო მეთოდების გამოყენების აუცილებლობა, განსაკუთრებით ორგანიზებული დანაშაულისა და კორუფციის საქმეებში. ამასთან დაკავშირებით სასამართლომ დაადგინა, რომ სპეციალური საგამოძიებო მეთოდების, კერძოდ ფარული ოპერაციების ჩატარების ტექნიკის გამოყენება თავისთავად არ არღვევს საქმის სამართლიანი განხილვის უფლებას. თუმცა იმის გამო, რომ ასეთი ტექნიკის გამოყენება მოიცავს პოლიციის მხრიდან დანაშაულის წაქეზების რისკს, მათი გამოყენება მკაცრად დაცულ ფარგლებში უნდა მოხდეს (*Ramanauskas v. Lithuania* [GC], 2008, § 51).

236. მიუხედავად იმისა, რომ ორგანიზებული დანაშაულის რაოდენობის ზრდა მოითხოვს სახელმწიფოებისგან შესაბამისი ზომების მიღებას, საქმის სამართლიანი განხილვის უფლება, საიდანაც გამომდინარეობს მართლმსაჯულების სათანადოდ განხორციელების მოთხოვნა, ვრცელდება ყველა სახის სისხლის სამართლის

5. დამატებით იხ. *ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-4 მუხლის გზამკვლევი*.

დანაშაულზე, დაწყებული მსუბუქი დანაშაულიდან და დამთავრებული მძიმე დანაშაულებით. მართლმსაჯულების სამართლიანი განხორციელების უფლებას იმდენად გამორჩეული ადგილი უჭირავს დემოკრატიულ საზოგადოებაში, რომ დაუშვებელია მისი შეწირვა მიზანშეწონილობის გამო (*ოქვე*, § 53). ამასთან დაკავშირებით სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ პოლიციას შეუძლია იმოქმედოს ფარულად, მაგრამ მან არ უნდა მოახდინოს დანაშაულის წაქეზება (*Khudobin v. Russia*, 2006, § 128).

237. ასევე, მიუხედავად იმისა, რომ კონვენცია არ გამორიცხავს ისეთ წყაროებზე დაყრდნობას, როგორცაა ანონიმური ინფორმატორები, წინასწარი გამოძიების ეტაპზე და იმ შემთხვევებში, როდესაც ეს გამართლებულია დანაშაულის ხასიათიდან გამომდინარე, საქმის განხილველი სასამართლოს მიერ ასეთი წყაროების შემდგომი გამოყენება მსჯავრდებისთვის უკვე სხვა საკითხია (*Teixeira de Castro v. Portugal*, 1998, § 35). ასეთი გამოყენება შეიძლება მისაღები იყოს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ არსებობს უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენებისგან დამცავი ადეკვატური და საკმარისი გარანტიები, კერძოდ, საგამოძიებო ღონისძიებების დაშვების, განხორციელებისა და ზედამხედველობის მკაფიო და პროგნოზირებადი პროცედურები (*Ramanauskas v. Lithuania* [GC], 2008, § 51). რაც შეეხება ორგანოს, რომელიც ახორციელებს კონტროლს ფარულ ოპერაციებზე, სასამართლომ მიიჩნია, რომ მიუხედავად იმისა, რომ ასეთ შემთხვევაში სასამართლო ზედამხედველობა იქნებოდა ყველაზე შესაფერისი საშუალება, შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სხვა საშუალებებიც, თუ იარსებებს ადეკვატური პროცედურები და გარანტიები, როგორცაა პროკურორის მხრიდან ზედამხედველობა (*Bannikova v. Russia*, 2010, § 50; *Tchokhanelidze v. Georgia*, 2018, § 51).

238. მიუხედავად იმისა, რომ შეიძლება დაშვებულ იქნას ფარული აგენტების გამოყენება, თუ ეს დაექვემდებარება მკაფიო შეზღუდვებსა და გარანტიებს, საზოგადოებრივი ინტერესი ვერ ამართლებს პოლიციის მიერ წაქეზების შედეგად მოპოვებული მტკიცებულებების გამოყენებას, რადგან ეს თავიდანვე დააყენებდა ბრალდებულს საქმის სამართლიანი განხილვის უფლების ჩამორთმევის საშიშროების წინაშე (*Ramanauskas v. Lithuania* [GC], 2008, § 54). ამ კონტექსტში ფარული აგენტები შეიძლება იყვნენ სახელმწიფო აგენტები ან მათი მითითებებისა და ზედამხედველობის ქვეშ მოქმედი კერძო პირები. თუმცა, საჩივარი, რომელიც ეხებოდა დანაშაულის წაქეზებას კერძო პირის მიერ, რომელიც არ მოქმედებდა ხელისუფლების ორგანოების მითითებებით ან მათი სხვაგვარი ზედამხედველობის ქვეშ, განიხილება მტკიცებულებათა გამოყენების ზოგადი წესების მიხედვით და არა როგორც მხილების განზრახვით დანაშაულის წაქეზების საკითხი (*Shannon v. the United Kingdom* (dec.), 2004).

239. მხილების განზრახვით დანაშაულის წაქეზების აკრძალვა ვრცელდება ასევე ისეთი ოპერაციების ტექნიკის გამოყენებაზეც, რომელიც მოიცავს სახელმწიფო ორგანოების მიერ ეჭვმიტანილთან ერთზე მეტ უკანონო გარიგებაში შესვლას. სასამართლომ დაადგინა, რომ ასეთი ოპერაციების ტექნიკა არის აღიარებული და მისაღები საშუალება ისეთი დანაშაულის გამოსაძიებლად, სადაც დანაშაულებრივი ქმედება არ არის ერთჯერადი, იზოლირებული დანაშაულებრივი ინციდენტი, არამედ არის განგრძობადი უკანონო საქმიანობა. თუმცა, მხილების განზრახვით დანაშაულის წაქეზების აკრძალვის შესაბამისად, ფარული აგენტების მოქმედებები მიმართული უნდა იყოს მიმდინარე დანაშაულებრივი ქმედებების გამოძიებაზე ძირითადად პასიური გზით და არ უნდა ახდენდეს ისეთ გავლენას, რომ იწვევდეს იმაზე უფრო დიდი დანაშაულის ჩადენას, ვიდრე პირი გეგმავდა ასეთი წაქეზების გარეშე. შესაბამისად, როდესაც სახელმწიფო ორგანოები იყენებენ ოპერაციების ტექნიკას, რომელიც მოიცავს ეჭვმიტანილთან ერთზე მეტ უკანონო გარიგებაში შესვლას, ფარული აგენტის შეღწევა და მონაწილეობა

თითოეულ უკანონო გარიგებაში არ უნდა აფართოებდეს პოლიციის როლს ფარული აგენტების როლს მიღმა ისე, რომ გადაიზარდოს აგენტი-პროვოკატორების როლში. გარდა ამისა, გამოძიების ფარგლების გაზრდა უნდა მოხდეს საფუძვლიან მიზეზებზე დაყრდნობით, როგორცაა მსჯავრდებისთვის საკმარისი მტკიცებულებების მოპოვება, ექვმიტანილის დანაშაულებრივი საქმიანობის ხასიათისა და გავრცელების ფარგლების უკეთ გაცნობა, ან უფრო დიდი დანაშაულებრივი წრის გამოვლენა. ასეთი მიზეზების არარსებობის შემთხვევაში სახელმწიფო ორგანოები შეიძლება ჩართული აღმოჩნდნენ ისეთ მოქმედებებში, რომლებიც არასათანადოდ აფართოებს დანაშაულის ფარგლებს ან მასშტაბებს (*Grba v. Croatia*, 2017, §§ 99-101).

240. კერძოდ, ფარული აგენტების არასათანადო ქცევის შედეგად ერთ ან რამდენიმე უკანონო გარიგებაში, ან ისეთ მოქმედებებში ჩართვით, რომლებიც აფართოებს დანაშაულის ფარგლებს ან მასშტაბებს, სახელმწიფო ორგანოებმა შესაძლოა უსამართლოდ დააკისრონ მოპასუხეს გაზრდილი სასჯელი სასჯელის ზომის განსაზღვრულ ფარგლებში ან დამამძიმებელ გარემოებებში ჩადენილი დანაშაულისთვის. თუ დადგინდა რომ ასე მოხდა, გამოტანილ უნდა იქნეს შესაბამისი დასკვნები კონვენციის საფუძველზე, სახელმწიფო ორგანოების არასათანადო ქცევის შედეგად განხორციელებულ კონკრეტულ უკანონო გარიგებასთან დაკავშირებით, ან მთლიანობაში მრავალ უკანონო გარიგებებში შესვლასთან დაკავშირებით. სამართლიანობის მიზნით, დაკისრებული სასჯელი უნდა იყოს იმ სამართალდარღვევის შესაბამისი, რომლის ჩადენასაც რეალურად გეგმავდა მოპასუხე. ამგვარად, მიუხედავად იმისა, რომ უსამართლობა არ იქნებოდა პირის მსჯავრდება, უსამართლობა იქნებოდა მისი დასჯა დანაშაულებრივი ქმედებების იმ ნაწილისთვის, რომელიც განხორციელდა სახელმწიფო ორგანოების არასათანადო ქცევის შედეგად (*იქვე*, §§ 102-103).

241. სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი მხილების განზრახვით დანაშაულის წაქეზებასთან დაკავშირებით ასევე ეხება დანაშაულის წაქეზების ირიბ შემთხვევებსაც. ეს ნიშნავს ვითარებას, როდესაც პირი უშუალოდ არ ეკონტაქტება ფარული ოპერაციების განმახორციელებელ პოლიციელებს, თუმცა ჩართული იყო დანაშაულში თანამონაწილის მიერ, რომელიც უშუალოდ წააქეზეს პოლიციელებმა, რომ ჩაედინა დანაშაული. ამასთან დაკავშირებით სასამართლომ შეფასებისთვის შეადგინა შემდეგი ტესტი: (ა) იყო თუ არა პოლიციისთვის პროგნოზირებადი, რომ პირი, რომლის უშუალოდ წაქეზებაც მოხდა რომ ჩაედინა დანაშაული, დაუკავშირდებოდა სხვა პირებს დანაშაულში მონაწილეობის მისაღებად; (ბ) იყო თუ არა ამ მეორე პირის მოქმედებები განსაზღვრული პოლიციელების მიერ; და (გ) განიხილავდა თუ არა ეროვნული სასამართლო დანაშაულში ჩართულ პირებს თანამონაწილეებად (*Akbay and Others v. Germany*, 2020, § 117).

242. მხილების განზრახვით დანაშაულის წაქეზებასთან დაკავშირებით თავის პრეცედენტულ სამართალში სასამართლომ შეიმუშავა კრიტერიუმები, რათა განესხვავებინა კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევით ჩადენილი დანაშაულის წაქეზება, კანონიერი ფარული ოპერაციების ტექნიკის გამოყენებისას დასაშვები ქცევისგან, სისხლის სამართლის გამოძიების დროს. სასამართლომ განმარტა, რომ ვინაიდან შეუძლებელია იმ სიტუაციების მრავალფეროვნების შემცირება, რომლებიც შესაძლოა განვითარდეს ამ კონტექსტში, მხოლოდ გამარტივებული კრიტერიუმების საკონტროლო ნუსხამდე, სასამართლო იხილავს მხილების განზრახვით დანაშაულის წაქეზებასთან დაკავშირებულ საჩივრებს ორი ტესტის საფუძველზე, ესენია წაქეზების მატერიალურ-სამართლებრივი ტესტი და პროცედურული ტესტი (*Matanović v. Croatia*, 2017, § 122; *Ramanauskas v. Lithuania (no. 2)*, 2018, § 55).

b. წაქეზების მატერიალურ-სამართლებრივი ტესტი

243. კანონიერი ფარული გამოძიებისგან განსხვავებით, სასამართლომ დანაშაულის წაქეზება მისი მხილების განზრახვით განსაზღვრა⁶ როგორც მდგომარეობა, სადაც მონაწილე პოლიციელები, იქნებიან ისინი უსაფრთხოების ძალების წარმომადგენლები თუ მათი მითითებით მოქმედი პირები, არ შემოიფარგლებიან დანაშაულებრივი ქმედებების ძირითადად პასიური ფორმით გამოძიებით, არამედ ისეთ გავლენას ახდენენ სუბიექტზე, რომ იწვევენ ისეთი დანაშაულის ჩადენას, რომლის ჩადენაც სხვა შემთხვევაში არ მოხდებოდა, რათა შესაძლებელი იყოს დანაშაულის დადგენა, ანუ მტკიცებულებების მოპოვება და სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყება (*Ramanauskas v. Lithuania* [GC], 2008, § 55).

244. იმის გადაწყვეტისას, იყო თუ არა გამოძიება „ძირითადად პასიური“, სასამართლო განიხილავს ფარული ოპერაციის მიზნებს და მისი განმხორციელებელი ორგანოების ქცევას. კერძოდ, სასამართლო ადგენს, არსებობდა თუ არა ობიექტური ეჭვები იმასთან დაკავშირებით, რომ მომჩივანი ჩართული იყო დანაშაულებრივ ქმედებებში ან იყო წინასწარ განწყობილი სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენისთვის (*Bannikova v. Russia*, 2010, § 38).

245. შეფასებისას სასამართლო ითვალისწინებს რიგ ფაქტორებს. მაგალითად, საეტაპო საქმეში *Teixeira de Castro v. Portugal* (1998, §§ 37-38), სასამართლომ, სხვათა შორის, გაითვალისწინა ის ფაქტი, რომ მომჩივანი არ იყო ნასამართლევ, რომ მასთან დაკავშირებით არ ჩატარებულა გამოძიება, რომ მას არ იცნობდნენ პოლიციელები, რომ მის სახლში არ აღმოჩნდა ნარკოტიკული საშუალება და რომ ნარკოტიკული საშუალების ის რაოდენობა, რომელიც მას აღმოაჩნდა დაკავებისას, არ აღემატებოდა ფარული აგენტების მიერ მოთხოვნილ რაოდენობას. სასამართლომ დაადგინა, რომ აგენტების ქმედებები სცდებოდა ფარული აგენტების ქმედებებს, რადგან მათ წაქეზეს პირი დანაშაულის ჩადენაში, და არაფერი მიუთითებდა იმაზე, რომ მათი ჩარევის გარეშე მოხდებოდა აღნიშნული დანაშაულის ჩადენა.

246. ნასამართლობა თავისთავად არ მიუთითებს სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენისადმი წინასწარ განწყობილებაზე (*Constantin and Stoian v. Romania*, 2009, § 55). თუმცა, მომჩივნის მიერ დანაშაულის მოდალობების ცოდნა (*Virgil Dan Vasile v. Romania*, 2018, § 53) და ის ფაქტი, რომ ის არ გამოვიდა გარიგებიდან მიუხედავად ამის არაერთი შესაძლებლობისა, ან არ შეატყობინა დანაშაულის შესახებ შესაბამის ორგანოებს, სასამართლომ მიიჩნია მანამდე არსებული დანაშაულებრივი ქმედების ან განზრახვის მანიშნებლად (*Gorgievski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, 2009, § 53; *Matanović v. Croatia*, 2017, §§ 142-143).

247. კიდევ ერთი ფაქტორი, რომელიც გათვალისწინებულ უნდა იქნეს, არის ის, განხორციელდა თუ არა მომჩივანზე ზეწოლა რათა ჩაედინა დანაშაული. მომჩივანთან საკუთარი ინიციატივით დაკავშირება მაშინ, როდესაც არ არსებობდა რაიმე ობიექტური ეჭვი, რომ მომჩივანი ჩართული იყო დანაშაულებრივ ქმედებებში ან რომ მას განზრახული ჰქონდა სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენა (*Burak Hun v. Turkey*, 2009, § 44; *Sepil v. Turkey*, 2013, § 34), რამდენიმეჯერ შეთავაზება მიუხედავად იმისა, რომ მომჩივანმა პირველ შეთავაზებაზე უარი განაცხადა, დაჟინებული მოთხოვნა (*Ramanauskas v. Lithuania* [GC], 2008, § 67, ამის საპირისპიროდ იხ. *Ramanauskas v. Lithuania (no. 2)*, 2018, § 68, სადაც თავად მომჩივანმა ითხოვა, რომ მას დაჰკავშირებოდნენ), საშუალოსთან შედარებით

---

6. ტერმინები დანაშაულის წაქეზება მისი მხილების განზრახვით, პოლიციის მიერ წაქეზება და აგენტი-პროვოკატორები სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალში მონაცვლეობით გამოიყენება

ფასის გაზრდა (*Malininas v. Lithuania*, 2008, § 37) და მომჩივანში თანაგრძნობის გამოწვევა აბსტინენციის სიმპტომების ხსენებით (*Vanyan v. Russia*, 2005, §§ 11 და 49), სასამართლომ მიიჩნია ქცევებად, რომლებითაც შეიძლება ჩაითვალოს, რომ ზეწოლა განხორციელდა მომჩივანზე რათა ჩაედინა დანაშაული, განურჩევლად იმისა, აგენტი იყო უსაფრთხოების ძალების წარმომადგენელი თუ კერძო პირი, რომელიც მოქმედებდა მათი მითითებით.

248. კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია ის, შეიძლება თუ არა ჩაითვალოს, რომ სახელმწიფო აგენტი „ჩაერთო“ ან მან „შეაღწია“ დანაშაულებრივ მოქმედებებში, და არ მოუხდენია მათი ინიცირება. პირველ საქმეში განსახილველი მოქმედებები ექცევა ფარული ოპერაციის ფარგლებში. საქმეში *Miliniene v. Lithuania* (2008, §§ 37-38) სასამართლომ მიიჩნია, რომ მიუხედავად იმისა, რომ პოლიციამ გავლენა მოახდინა მოვლენების განვითარებაზე, განსაკუთრებით საუბრების ჩასაწერად კერძო პირისთვის ტექნიკური აღჭურვილობის გადაცემით და მომჩივნისთვის ფინანსური სარგებლის შეთავაზების მხარდაჭერით, მისი ქმედებები განხილულ იქნა როგორც დანაშაულებრივ მოქმედებებში „ჩართვა“ და არა როგორც დანაშაულებრივი მოქმედებების ინიცირება, რადგან ამ შემთხვევაში ინიციატივა კერძო პირს ეკუთვნოდა. ეს უკანასკნელი ჩიოდა პოლიციაში, რომ მომჩივანი მოითხოვდა ქრთამს მის საქმეში ხელსაყრელი შედეგის მისაღწევად, და მხოლოდ ამ საჩივრის შემდეგ მოხდა ოპერაციის ჩატარებაზე ნებართვის გაცემა, რომელიც განხორციელდა გენერალური პროკურორის მოადგილის ზედამხედველობით, საჩივრის გადამოწმების მიზნით (მსგავსი მსჯელობისთვის იხ. *Sequeira v. Portugal* (dec.), 2003; *Eurofinacom v. France* (dec.), 2004).

249. ფარული საპოლიციო ოპერაციის დაწყებისა და განხორციელების წესით შეიძლება შეფასდეს, მოხდა თუ არა მომჩივნის წაქეზება მისი მხილების განზრახვით დანაშაულის ჩადენაში. საგამოძიებო ღონისძიებაზე ნებართვის გაცემის და მისი განხორციელებისა და ზედამხედველობის მკაფიო და პროგნოზირებადი პროცედურების არარსებობა მიანიშნებს, რომ აღნიშნული ქმედებები წარმოადგენს დანაშაულის წაქეზებას მისი მხილების განზრახვით: მაგალითისთვის იხ. *Teixeira de Castro v. Portugal*, 1998, § 38, სადაც სასამართლომ აღნიშნა ის ფაქტი, რომ ფარული აგენტების ჩარევა არ მომხდარა ნარკოტიკებით უკანონო ვაჭრობის საწინააღმდეგო ოფიციალური ოპერაციის ფარგლებში, რომელსაც ზედამხედველობდა მოსამართლე; *Ramanauskas v. Lithuania* [GC], 2008, § 64, სადაც არ იყო მითითებული, თუ რა მიზეზებმა ან პირადმა მოტივებმა აიძულა ფარული აგენტი დაჰკავშირებოდა მომჩივანს საკუთარი ინიციატივით, ამ საკითხის მისი ზემდგომებისთვის შეტყობინების გარეშე; და *Tchokhanelidze v. Georgia*, 2018, § 51, სადაც არ მომხდარა ფარულ ოპერაციაზე ოფიციალური ნებართვის გაცემა და არ განხორციელებულა ამ ოპერაციის ზედამხედველობა.

250. საქმეში *Vanyan v. Russia*, 2005 (§§ 46-47), სასამართლომ აღნიშნა, რომ საპოლიციო ოპერაციაზე ნებართვის გაცემა მოხდა იმ ორგანოს მარტივი ადმინისტრაციული გადაწყვეტილებით, რომელმაც მოგვიანებით ჩაატარა ეს ოპერაცია, რომ გადაწყვეტილება შეიცავდა ძალიან მცირე ინფორმაციას დაგეგმილი საკონტროლო შესყიდვის მიზეზებისა და მიზნების შესახებ, და რომ ეს ოპერაცია არ ექვემდებარებოდა სასამართლო განხილვას ან სხვა დამოუკიდებელ ზედამხედველობას. ამასთან დაკავშირებით, რუსეთის შესაბამისი ორგანოების მიერ გამოყენებული „საკონტროლო შესყიდვის“ ტექნიკა გულდასმით იქნა გამოკვლეული საქმეში *Veselov and Others v. Russia* (2012, § 127), სადაც სასამართლომ დაადგინა, რომ ეს პროცედურა იყო ნაკლოვანი, და რომ ის აყენებდა მომჩივნებს პოლიციის მხრიდან თვითნებური ქმედებების რისკის ქვეშ და არყევდა მათ წინააღმდეგ მიმდინარე სისხლის სამართლის საქმის წარმოების სამართლიანობას. სასამართლომ დამატებით დაადგინა, რომ არც ეროვნულმა სასამართლოებმა განიხილეს

სათანადოდ მომჩივანთა შესაგებელი მხილების განზრახვით დანაშაულის წაქეზებასთან დაკავშირებით, კერძოდ კი, არ განიხილეს საკონტროლო შესყიდვის მიზეზები და პოლიციისა და მათი ინფორმატორების ქცევა მომჩივანთა მიმართ (ასევე იხ. *Kuzmina and Others v. Russia*, 2021, სადაც სასამართლომ განიხილა რუსეთის ეროვნული მართლწესრიგის სტრუქტურული ხარვეზები მხილების განზრახვით დანაშაულის წაქეზების საკითხებთან დაკავშირებით).

c. მხილების განზრახვით დანაშაულის წაქეზებასთან დაკავშირებით დაცვის პოზიციის სასამართლო განხილვა

251. იმ საქმეებში, რომლებიც წამოჭრის საკითხს მხილების განზრახვით დანაშაულის წაქეზებასთან დაკავშირებით, კონვენციის მე-6 მუხლის მოთხოვნები სრულდება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მომჩივანს შეუძლია თავის სასამართლო პროცესზე წამოაყენოს წაქეზების საკითხი შესაგებლის ან სხვა სახით. მხოლოდ ის ფაქტი, რომ დაცულია ზოგადი გარანტიები, როგორცაა მხარეთა თანასწორობის პრინციპი და დაცვის უფლებები, საკმარისი არ არის (*Ramanauskas v. Lithuania* [GC], 2008, § 69). ასეთ შემთხვევებში სასამართლომ მიუთითა, რომ სწორედ ბრალდების მხარეს ევალება დაამტკიცოს, რომ წაქეზებას ადგილი არ ჰქონია, თუ მოპასუხის ბრალდებები არ არის სრულიად წარმოუდგენელი.

252. მხილების განზრახვით დანაშაულის წაქეზების შესახებ შესაგებლის წარმოდგენის შემთხვევაში, თუ არსებობს ამის პირველადი მტკიცებულება, სასამართლო ხელისუფლების ორგანო ვალდებულია გამოიკვლიოს საქმის ფაქტები და მიიღოს აუცილებელი ზომები სიმართლის გამოსავლენად, რათა დადგინდეს, ჰქონდა თუ არა ადგილი დანაშაულის წაქეზებას. თუ ის აღმოაჩენს, რომ ადგილი ჰქონდა დანაშაულის წაქეზებას, მან უნდა გამოიტანოს დასკვნები კონვენციის შესაბამისად (*ოქვ*, § 70). მხოლოდ ის ფაქტი, რომ მომჩივანმა აღიარა ბრალი სისხლისსამართლებრივ ბრალდებაში, არ ათავისუფლებს საქმის განმხილველ სასამართლოს მხილების განზრახვით დანაშაულის წაქეზების ბრალდებების გამოკვლევის მოვალეობისგან (*ოქვ*, § 72). ცხადია სასამართლომ დაადგინა, რომ მხილების განზრახვით დანაშაულის წაქეზების წინააღმდეგ დაცვა აუცილებლად გულისხმობს, რომ ბრალდებული აღიარებს რომ ქმედება, რომლის ჩადენაც მას ბრალად ედება, ნამდვილად იქნა ჩადენილი, თუმცა ამტკიცებს, რომ ეს მოხდა პოლიციის მხრიდან უკანონო წაქეზების გამო (*Berlizev v. Ukraine*, 2021, § 46; ამის საპირისპიროდ იხ. *Yakhymovych v. Ukraine*, 2021, § 46, სადაც სავარაუდო შეკვეთილი მკვლელობის კონტექსტში მომჩივანმა უარყო ბრალდებები, თუმცა საქმის წარმოების ფარგლებში, იმპლიციტურად თუ ექსპლიციტურად, წამოაყენა სარჩელი მხილების განზრახვით დანაშაულის წაქეზებასთან დაკავშირებით).

253. ამასთან დაკავშირებით სასამართლო ამოწმებს, ერთი შეხედვით მხილების განზრახვით დანაშაულის წაქეზებასთან დაკავშირებული საჩივარი წარმოადგენს მატერიალურ-სამართლებრივ დაცვას შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის თანახმად, იძლევა მტკიცებულებების გამორიცხვის საფუძველს, თუ იწვევს სხვა მსგავს შედეგებს (*Bannikova v. Russia*, 2010, § 54). მიუხედავად იმისა, რომ ეროვნული ორგანოების გადასაწყვეტია, თუ რომელი პროცედურაა მიზანშეწონილი დანაშაულის წაქეზებასთან დაკავშირებული შესაგებლის შემთხვევაში, სასამართლო მოითხოვს, რომ განსახილველი პროცედურა იყოს შეჯიბრებითი, ამომწურავი, ყოვლისმომცველი და გადამწყვეტი დანაშაულის წაქეზების საკითხთან დაკავშირებით (*ოქვ*, § 57). გარდა ამისა, საგამოძიებო ორგანოების მიერ ინფორმაციის გაუმჟღავნებლობის კონტექსტში, სასამართლო

განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს შეჯიბრებითი პროცესისა და მხარეთა თანასწორობის პრინციპების დაცვას (*იქვე*, § 58).

254. როდესაც ბრალდებული ამტკიცებს, რომ ის წააქეხეს დანაშაულის ჩადენაში, სისხლის სამართლის სასამართლოებმა გულდასმით უნდა განიხილონ საქმის მასალები, რადგან იმისთვის, რომ სასამართლო პროცესი იყოს სამართლიანი კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის მნიშვნელობით, უნდა გამოირიცხოს პოლიციის მხრიდან წაქეხების შედეგად მოპოვებული ყველა მტკიცებულება, ან გამოყენებულ უნდა იქნეს მსგავსი შედეგების მქონე პროცედურა (*Akbay and Others v. Germany*, 2020, §§ 123-124). ეს განსაკუთრებით ეხება იმ შემთხვევებს, როდესაც საპოლიციო ოპერაცია ტარდება საკმარისი სამართლებრივი ჩარჩოს ან ადეკვატური გარანტიების გარეშე (*Ramanauskas v. Lithuania* [GC], 2008, § 60). ასეთ სისტემაში მხილების განზრახვით დანაშაულის წაქეხებასთან დაკავშირებული შესაგებლის გამოკვლევა სასამართლოს მიერ წარმოადგენს ფარული ოპერაციების მიზეზების მართებულობის გადამოწმების და იმის დადგენის ერთადერთ ეფექტურ საშუალებას, მოქმედებდნენ თუ არა აგენტები „ძირითადად პასიურად“ ამ ოპერაციების დროს (*Lagutin and Others v. Russia*, 2014, § 119). ასევე აუცილებელია, რომ ეროვნული სასამართლოების უარი მხილების განზრახვით დანაშაულის წაქეხებასთან დაკავშირებული შესაგებლის დაკმაყოფილებაზე იყოს საკმარისად დასაბუთებული (*Sandu v. the Republic of Moldova*, 2014, § 38; *Tchokhonelidze v. Georgia*, 2018, § 52)

255. თუ არსებული ინფორმაცია არ აძლევს საშუალებას სასამართლოს დაასკვნას, მოხდა თუ არა მომჩივნის წაქეხება დანაშაულის ჩადენაში, მისი მხილების განზრახვით დანაშაულის წაქეხებასთან დაკავშირებული შესაგებლის სასამართლო განხილვა გადამწყვეტი ხდება სასამართლოს მიერ მხილების განზრახვით დანაშაულის წაქეხების საქმეების შეფასების მეთოდოლოგიის შესაბამისად (*Edwards and Lewis v. the United Kingdom* [GC], 2004, § 46; *Ali v. Romania*, 2010, § 101; ასევე იხ. *Khudobin v. Russia*, 2006, სადაც ეროვნულმა სასამართლოებმა ვერ გააანალიზეს შესაბამისი ფაქტობრივი და სამართლებრივი ელემენტები, რათა განესხვავებინათ დანაშაულის წაქეხება საგამოძიებო მოქმედებების კანონიერი ფორმისგან; *V. v. Finland*, 2007, სადაც მომჩივანმა ვერ შეძლო დაცვა დანაშაულის წაქეხების შესახებ საჩივარში).

d. სასამართლოს მიერ მხილების განზრახვით დანაშაულის წაქეხების საქმეების შეფასების მეთოდოლოგია

256. მხილების განზრახვით დანაშაულის წაქეხების მატერიალურ-სამართლებრივი და პროცედურული ტესტების გამოყენებისას სასამართლო პირველ რიგში უნდა დარწმუნდეს, რომ განსახილველი ვითარება ერთი შეხედვით მიეკუთვნება „მხილების განზრახვით დანაშაულის წაქეხების საქმეების“ კატეგორიას. თუ სასამართლო დარწმუნდება, რომ მომჩივნის საჩივარი მიეკუთვნება „მხილების განზრახვით დანაშაულის წაქეხების საქმეების“ კატეგორიას, პირველ ეტაპზე ის გააკეთებს შეფასებას დანაშაულის წაქეხების მატერიალურ-სამართლებრივი ტესტის საფუძველზე. თუ, დანაშაულის წაქეხების მატერიალურ-სამართლებრივი ტესტის მიხედვით, არსებული ინფორმაციის საფუძველზე სასამართლოს შეუძლია საკმარისი დარწმუნებით დაადგინოს, რომ სახელმწიფო ორგანოებმა მომჩივნის ქმედებები ძირითადად პასიურად გამოიძიეს და არ წაუქეხებიათ ის დანაშაულის ჩადენაში, ეს ჩვეულებრივ საკმარისი იქნება სასამართლოსთვის დაასკვნას, რომ ფარული ღონისძიებების შედეგად მოპოვებული მტკიცებულებების შემდგომი გამოყენება მომჩივნის წინააღმდეგ სისხლის

სამართლის საქმის წარმოებაში არ წამოჭრის საკითხს მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის თანახმად.

257. თუმცა, თუ სასამართლოს დასკვნები მატერიალურ-სამართლებრივ ტესტზე დაყრდნობით არის არასარწმუნო, საქმის მასალებში ინფორმაციის ნაკლებობის, ინფორმაციის გაუმჟღავნებლობის ან მხარეების მიერ მოვლენების ინტერპრეტაციაში შეუსაბამობის გამო, ან თუ მატერიალურ-სამართლებრივი ტესტის საფუძველზე სასამართლო დაადგენს, რომ მოხდა მომჩივნის წაქეზება მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევით, მეორე ეტაპზე სასამართლო ჩაატარებს პროცედურულ ტესტს. სასამართლომ განმარტა, რომ ის იყენებს პროცედურულ ტესტს რათა განსაზღვროს, მიიღეს თუ არა ეროვნულმა სასამართლოებმა აუცილებელი ზომები დანაშაულის წაქეზების სადავო საჩივრის გარემოებების გამოსარკვევად, და მოხდა თუ არა სათანადო დასკვნების გამოტანა კონვენციის შესაბამისად იმ შემთხვევაში თუ დადგინდა, რომ ადგილი ჰქონდა დანაშაულის წაქეზებას, ან იმ შემთხვევაში თუ ბრალდების მხარემ ვერ შეძლო იმის დამტკიცება, რომ დანაშაულის წაქეზებას ადგილი არ ჰქონია. მომჩივნის წინააღმდეგ საქმის წარმოება ვერ იქნება სამართლიანი კონვენციის მე-6 მუხლის თანახმად, თუ სახელმწიფო ორგანოების ქმედებების შედეგად მოხდა მომჩივნის წაქეზება ჩაედინა დანაშაული, რომლისთვისაც მოხდა მისი მსჯავრდება, ხოლო ეროვნულმა სასამართლოებმა სათანადოდ არ განიხილეს დანაშაულის წაქეზების ბრალდებები (*Matanović v. Croatia*, 2017, §§ 131-135; *Ramanauskas v. Lithuania (no. 2)*, 2018, § 62; *Virgil Dan Vasile v. Romania*, 2018, §§ 47-50; *Akbay and Others v. Germany*, 2020, §§ 111-124).

7. უშუალოების პრინციპი

258. სასამართლომ დაადგინა, რომ სამართლიანი სისხლის სამართლის საქმის წარმოების მნიშვნელოვანი ელემენტი ასევე არის ბრალდებულის მოწმესთან დაპირისპირების შესაძლებლობა მოსამართლის თანდასწრებით, რომელიც საბოლოოდ წყვეტს საქმეს. ეს უშუალოების პრინციპი მნიშვნელოვანი გარანტიაა სისხლის სამართლის საქმის წარმოებისას, სადაც საქმის განმხილველი სასამართლოს მოსაზრებებს მოწმის ქცევასა და სანდოობასთან დაკავშირებით შეიძლება მნიშვნელოვანი შედეგები ჰქონდეს ბრალდებულისთვის. აქედან გამომდინარე, მნიშვნელოვანი მოწმის მოსმენის შემდეგ საქმის განმხილველი სასამართლოს შემადგენლობის ცვლილების შემთხვევაში, უნდა მოხდეს ამ მოწმის განმეორებით მოსმენა (*P.K. v. Finland* (dec.), 2002).

259. თუმცა, ეს არ ნიშნავს იმას, რომ უშუალოების პრინციპი კრძალავს საქმის წარმოების მსვლელობისას სასამართლოს შემადგენლობის ცვლილებას. შეიძლება წარმოიშვას ძალიან მკაფიო ადმინისტრაციული ან პროცედურული ფაქტორები, რომლებიც შეუძლებელს ხდის საქმეში მოსამართლის მონაწილეობის გაგრძელებას. სასამართლომ აღნიშნა, რომ შესაძლებელია ზომების მიღება იმის უზრუნველსაყოფად, რომ მოსამართლეებს, რომლებიც აგრძელებენ საქმის განხილვას, სათანადოდ ესმოდეთ მტკიცებულებები და არგუმენტები, მაგალითად, ჩანაწერების ხელმისაწვდომობის გზით, თუ მოწმის სანდოობა სადავო არ არის, ან ახალი შემადგენლობის სასამართლოს მიერ შესაბამისი არგუმენტების ან მნიშვნელოვანი მოწმეების ხელახლა მოსმენის გზით (*Cutean v. Romania*, 2014, § 61).

260. საქმეში *P.K. v. Finland* (dec.), 2002, სასამართლომ არ მიიჩნია, რომ უშუალოების პრინციპის დაუცველობა თავისთავად იწვევდა საქმის სამართლიანი განხილვის უფლების დარღვევას. სასამართლომ გაითვალისწინა ის ფაქტი, რომ მიუხედავად იმისა, რომ სასამართლო სხდომის თავმჯდომარე შეიცვალა, სამი არაპროფესიონალი მოსამართლე უცვლელი დარჩა მთელი პროცესის განმავლობაში. სასამართლომ ასევე

აღნიშნა, რომ მოწმის სანდოობა არცერთ ეტაპზე არ ყოფილა სადავო და არც საქმის მასალებში არ ყოფილა რაიმე მითითება, რაც გაამართლებდა ეჭვებს მის სანდოობასთან დაკავშირებით. ამ გარემოებებში, ის ფაქტი, რომ სასამართლო სხდომის ახალ თავმჯდომარეს ხელთ ჰქონდა იმ სხდომის ოქმი, რომელზეც მოხდა მოწმის მოსმენა, დიდწილად აკომპენსირებდა საქმის წარმოებაში უშუალოების პრინციპის დაუცველობას. სასამართლომ დამატებით აღნიშნა, რომ მომჩივნის მსჯავრდება არ იყო დაფუძნებული მხოლოდ ხსენებული მოწმის ჩვენებებზე, და რომ არაფერი მიუთითებდა იმაზე, რომ სასამართლო სხდომის თავმჯდომარე შეიცვალა საქმის შედეგზე გავლენის მოხდენის ან რაიმე სხვა არასათანადო მოტივით. ანალოგიური მოსაზრებებით სასამართლომ არ დაადგინა მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევა საქმეში *Graviano v. Italy* (2005, §§ 39-40) და *Škaro v. Croatia* (2016, §§ 22-31).

261. ამის საპირისპიროდ, საქმეში *Cutean v. Romania* (2014, §§ 60-73), სასამართლომ დაადგინა მე-6 მუხლის დარღვევა, რადგან არცერთ მოსამართლეს თავდაპირველი კოლეგიიდან, რომლებმაც მოუსმინეს მომჩივანს და მოწმეებს განსჯადობის პირველ დონეზე, არ გაუგრძელებიათ საქმის განხილვა. სასამართლომ ასევე აღნიშნა, რომ მომჩივნისა და მოწმეების ჩვენებები წარმოადგენდა შესაბამის მტკიცებულებას მისი მსჯავრდებისთვის, რომელიც მოსამართლეს უშუალოდ არ მოუსმენია. ამ გარემოებებში სასამართლომ დაადგინა, რომ ჩვენებების ჩანაწერების ხელმისაწვდომობა ვერ დააკომპენსირებს სასამართლო პროცესში უშუალოების პრინციპის დაუცველობას (იხ. ასევე *Beraru v. Romania*, 2014, § 66).

262. საქმეში *Cerovšek and Božičnik v. Slovenia* (2017, §§ 37-48) სასამართლომ დაადგინა მე-6 მუხლის დარღვევა, რადგან მომჩივანთა წინააღმდეგ გამოტანილი ვერდიქტების, ე.ი. მათი მსჯავრდებისა და სასჯელის, დასაბუთება არ წარმოუდგენიათ იმ მოსამართლეებს, რომლებმაც ისინი გამოიტანეს, არამედ ის წარმოადგინეს სხვა მოსამართლეებმა, რომლებიც არ მონაწილეობდნენ სასამართლო პროცესში (იხ. ასევე *Svanidze v. Georgia*, 2019, §§ 34-38, რომელიც ეხება საქმის განმხილველი მოსამართლის შეცვლას შემცვლელი მოსამართლით, რომელიც არ მონაწილეობდა მტკიცებულებათა გამოკვლევაში).

263. ანალოგიურად, საქმეში *Iancu v. Romania*, 2021, §§ 52-60, მიუხედავად იმისა, რომ უშუალოების პრინციპის შესაბამისობის საკითხი ღიად დარჩა, სასამართლომ ამ პრინციპის საფუძველზე განიხილა მოსამართლის სახელით გადაწყვეტილების სხდომის თავმჯდომარის მიერ ხელმოწერის საკითხი, რომელიც მონაწილეობდა საქმის განხილვაში, თუმცა გადაწყვეტილების გამოტანამდე პენსიაზე გავიდა. სასამართლოს არ დაუდგენია მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევა განსაკუთრებით შემდეგი ელემენტების ხაზგასმით: გადაწყვეტილება გამოიტანა სასამართლო შემადგენლობამ, რომელიც იხილავდა საქმეს და ჩართული იყო მტკიცებულებების უშუალო ანალიზში; გადაწყვეტილება შედგენილ იქნა შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის დაცვით მოსამართლის თანაშემწის მიერ, რომელიც მონაწილეობდა მოსმენებსა და მსჯელობებში, და რომელმაც სასამართლოს კოლეგიის სახელით წარმოადგინა მსჯავრდების საფუძველები; პენსიაზე გასულ მოსამართლეს ობიექტურად არ შეეძლო ხელი მოეწერა გადაწყვეტილებაზე; გადაწყვეტილების ხელმოწერა ყველა წევრის მიერ არ წარმოადგენდა ზოგად სტანდარტს ევროპის საბჭოს ყველა წევრ სახელმწიფოში; შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის თანახმად, სხდომის თავმჯდომარის მიერ ხელმოწერის დასაშვებობა შემოიფარგლებოდა მხოლოდ იმ საქმეებით, სადაც საქმის განმხილველ მოსამართლეს არ შეეძლო გადაწყვეტილებაზე ხელის მოწერა; და სხდომის თავმჯდომარემ გადაწყვეტილებას ხელი მოაწერა პენსიაზე გასული მოსამართლის სახელით, და არა საკუთარი (თავმჯდომარის) სახელით.

264. უშუალოდ პრინციპთან დაკავშირებული საკითხი შეიძლება ასევე დადგეს იმ შემთხვევაშიც, როდესაც სააპელაციო სასამართლო გააუქმებს ქვემდგომი ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილებას და გამართლებს მომჩივანს სისხლისსამართლებრივ ბრალდებაში მტკიცებულებების ახლად გამოკვლევის, მათ შორის მოწმეების მოსმენის, გარეშე (*Hanu v. Romania*, 2013, § 40; *Lazu v. the Republic of Moldova*, 2016, § 43). ანალოგიურად, უშუალოდ პრინციპის საკითხი დგება საქმის განმხილველი სასამართლოს შემადგენლობის ცვლილების შემთხვევაშიც, როდესაც საქმე ხელახლა განსახილველად გადაეგზავნება სხვა მოსამართლეს. გარდა ამისა, ასეთ ვითარებაში ასევე ვრცელდება სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის პრინციპები ბრალდების მხარის მოწმეთა დაკითხვის უფლებასთან დაკავშირებით (*Famulyak v. Ukraine* (dec.), 2019, §§ 36-38; *Chernika v. Ukraine*, 2020, §§ 40-46 და 54).⁷

8. სამართლებრივი განსაზღვრულობა და წინააღმდეგობრივი პრეცედენტული სამართალი

265. სამართლებრივი განსაზღვრულობის პრინციპი მოითხოვს, რომ სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოებმა პატივი სცენ სასამართლოს საბოლოო გადაწყვეტილების სავალდებულობას. სისხლის სამართლის საქმის წარმოების დუბლირებისგან დაცვა არის ერთ-ერთი სპეციფიკური გარანტია, რომელიც დაკავშირებულია მე-6 მუხლის თანახმად სისხლის სამართლის საქმის წარმოებაში საქმის სამართლიანი განხილვის ზოგად გარანტიასთან (*Bratyakin v. Russia* (dec.), 2006).

266. თუმცა, სამართლებრივი განსაზღვრულობის მოთხოვნები არ არის აბსოლუტური. სისხლის სამართლის საქმეებში ეს მოთხოვნები უნდა შეფასდეს, მაგალითად No. 7 ოქმის მე-4 მუხლის მე-2 პუნქტის გათვალისწინებით, რომელიც პირდაპირ აძლევს უფლებას სახელმწიფოს განაახლოს საქმის წარმოება ახალი ფაქტების გამოვლენის გამო, ან იმ შემთხვევაში, თუ წინა საქმის წარმოებაში აღმოჩენილია არსებითი ხარვეზი, რომელსაც შესაძლოა გავლენა მოეხდინა საქმის შედეგზე. მიუხედავად ამისა, N7 ოქმის მე-4 მუხლთან შესაბამისობა თავისთავად საკმარისი არ არის მე-6 მუხლით გათვალისწინებული საქმის სამართლიანი განხილვის მოთხოვნასთან შესაბამისობის დასადგენად (*Nikitin v. Russia*, 2004, § 56).

267. საქმის ცალკეულმა განსაკუთრებულმა გარემოებებმა შეიძლება გამოავლინოს, რომ საბოლოო გადაწყვეტილების ხელახლა განსახილველად გადაცემის პროცედურის გამოყენების წესმა შეიძლება დაარღვია საქმის სამართლიანი განხილვის არსი. კერძოდ, სასამართლომ უნდა შეაფასოს, გამოიყენეს თუ არა მოცემულ საქმეში ასეთი პროცედურის დაწყებისა და განხორციელების უფლებამოსილება შესაბამისმა ორგანოებმა ისე, რომ მაქსიმალურად იქნა დაცული სამართლიანი ბალანსი პირის ინტერესებსა და სისხლის სამართლის სისტემის ეფექტურობის უზრუნველყოფის აუცილებლობას შორის (*იქვე*, § 57).

268. სამართლებრივი განსაზღვრულობის პრინციპი ასევე უზრუნველყოფს სამართლებრივი სიტუაციების გარკვეულ სტაბილურობას და ხელს უწყობს სასამართლოების მიმართ საზოგადოების ნდობის გაზრდას. მეორე მხრივ, სასამართლოს ურთიერთსაწინააღმდეგო გადაწყვეტილებების არსებობამ შეიძლება შექმნას სამართლებრივი ბუნდოვანების მდგომარეობა, რომელმაც შესაძლოა შეამციროს საზოგადოების ნდობა სასამართლო სისტემის მიმართ, მაშინ როცა ასეთი ნდობა აშკარად არის კანონის უზენაესობაზე დაფუძნებული სახელმწიფოს ერთ-ერთი არსებითი

7. იხ. ნაწილი მოწმეთა დაკითხვის უფლება.

კომპონენტი. თუმცა, სამართლებრივი განსაზღვრულობის მოთხოვნები და საზოგადოების ლეგიტიმური ნდობის დაცვა არ ანიჭებს შეძენილ უფლებას პრეცედენტული სამართლის თანმიმდევრულობას, ხოლო თავად პრეცედენტული სამართლის განვითარება არ ეწინააღმდეგება მართლმსაჯულების სათანადოდ განხორციელებას, რადგან რომ არ მომხდარიყო დინამიკური და ევოლუციური მიდგომის შენარჩუნება, ეს შექმნიდა რეფორმის ან გაუმჯობესების შეფერხების საფრთხეს (*Borg v. Malta*, 2016, § 107).

269. იმის შეფასებისას, არღვევდა თუ არა ეროვნული ზემდგომი ინსტანციის სასამართლოების ურთიერთსაწინააღმდეგო გადაწყვეტილებები მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტით გათვალისწინებულ საქმის სამართლიანი განხილვის მოთხოვნას, სასამართლო იყენებს ტესტს, რომელიც პირველად შემუშავებულ იქნა სამოქალაქო სამართლის საქმეებში (*Nejdet Şahin and Perihan Şahin v. Turkey* [GC], 2011, § 53), და რომელიც გულისხმობს იმის დადგენას, არსებობს თუ არა „ძირეული და დიდი ხნის განმავლობაში არსებული განსხვავებები“ სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალში, უზრუნველყოფს თუ არა შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობა შესაბამის მექანიზმებს ასეთი შეუსაბამობების აღმოსაფხვრელად, ხდება თუ არა, ან რამდენად ხდება, ასეთი მექანიზმების გამოყენება (*Borg v. Malta*, 2016, § 108).

270. დაბოლოს, სამართლებრივი განსაზღვრულობის საკითხი შესაძლოა წარმოიშვას მიმდინარე სისხლის სამართლის საქმის წარმოებაში საკანონმდებლო ჩარევის შემთხვევაშიც. საქმეში *Chim and Przywieczerski v. Poland*, 2018, §§ 199-207, კონვენციის მე-7 მუხლის მიხედვით მის პრეცედენტულ სამართალზე დაყრდნობით სასამართლომ არ დაადგინა მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევა საკანონმდებლო ცვლილებებთან დაკავშირებით, რომლითაც გახანგრძლივდა ხანდაზმულობის ვადები მომჩივნის წინააღმდეგ არსებულ საქმეში.

9. საზიანო საქვეყნოობა

271. სასამართლომ დაადგინა, რომ მტრულმა კამპანიამ პრესაში შეიძლება უარყოფითად იმოქმედოს სასამართლო პროცესის სამართლიანობაზე საზოგადოებრივ აზრზე და, შედეგად, ნაფიც მსაჯულებზე, ზემოქმედების გამო, რომლებმაც უნდა გადაწყვიტონ ბრალდებულის ბრალეულობის საკითხი (*Akay v. Turkey* (dec.), 2002; *Craxi v. Italy (no. 1)*, 2002, § 98; *Beggs v. the United Kingdom* (dec.), 2012, § 123). ამგვარად, მტრულმა კამპანიამ პრესაში შესაძლოა გავლენა იქონიოს მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტით გათვალისწინებულ სასამართლოს მიუკერძოებლობაზე და ასევე მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტით გათვალისწინებულ უდანაშაულობის პრეზუმფციაზე (*Ninn-Hansen v. Denmark* (dec.), 1999; *Anguelov v. Bulgaria* (dec.), 2004).⁸

272. ამავდროულად, მიმდინარე მოვლენების პრესაში გაშუქება წარმოადგენს გამოხატვის თავისუფლების განხორციელებას, რომელიც უზრუნველყოფილია კონვენციის მე-10 მუხლით (*Bédat v. Switzerland* [GC], 2016, § 51). თუ სასამართლო პროცესის ირგვლივ მიმდინარეობს მტრული კამპანია პრესაში, გადაწყვეტია არა ეჭვმიტანილის სუბიექტური შიში საქმის განმხილველი სასამართლოს მიკერძოებულობასთან დაკავშირებით, რამდენადაც გასაგები არ უნდა იყოს ეს, არამედ ის, შეიძლება თუ არა მისი შიში იყოს ობიექტურად გამართლებული საქმის კონკრეტულ გარემოებებში (*Wloch v. Poland* (dec.), 2000; *Daktaras v. Lithuania* (dec.), 2000; *Priebke v. Italy* (dec.), 2001; *Butkevicius*

8. იხ. ნაწილიარახელსაყრელი კამპანია პრესაში.

v. Lithuania (dec.), 2002; *G.C.P. v. Romania*, 2011, § 46; *Mustafa (Abu Hamza) v. the United Kingdom* (dec.), 2011, §§ 37-40).

273. პრეცედენტულ სამართალში იდენტიფიცირებულია შემდეგი ფაქტორები, რომლებიც დაკავშირებულია საქმის განმხილველი სასამართლოს სამართლიანობაზე ასეთი კამპანიის გავლენის ევროპული სასამართლოს მიერ შეფასებასთან: პრესაში წარმოებული კამპანიიდან სასამართლო პროცესის დაწყებამდე, კერძოდ კი, საქმის განმხილველი სასამართლოს შემადგენლობის განსაზღვრამდე, გასული დრო; მოხდა თუ არა სადავო პუბლიკაციების გაცემა ან მათი მიწოდება შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოების მიერ; და იქონია თუ არა გავლენა ამ პუბლიკაციებმა მოსამართლეებზე ან ნაფიც მსაჯულებზე, და ამით განაპირობა თუ არა სასამართლო პროცესის შედეგის მიკერძოებულობა (*Beggs v. the United Kingdom* (dec.), 2012, § 124; *Abdulla Ali v. the United Kingdom*, 2015, §§ 87-91; *Paulikas v. Lithuania*, 2017, § 59).

274. გარდა ამისა, ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს კონტექსტში ასევე აღსანიშნავია ნაფიცი მსაჯულებისთვის მიცემული ნებისმიერი მითითების შინაარსი (*Beggs v. the United Kingdom* (dec.), 2012, § 124). ეროვნულ სასამართლოებს, რომლებიც მთლიანად შემდგარია პროფესიონალი მოსამართლეებისგან, ნაფიცი მსაჯულებისგან განსხვავებით, ზოგადად აქვთ შესაბამისი გამოცდილება და მომზადება, რაც საშუალებას აძლევს მათ გაუძლონ ყოველგვარ გარე ზეგავლენას (*Craxi v. Italy (no. 1)*, 2002, § 104; *Mircea v. Romania*, 2007, § 75).

10. საპროცესო შეთანხმება

275. სასამართლომ აღნიშნა, რომ შეიძლება ევროპული სისხლის სამართლის სისტემის საერთო მახასიათებლად ჩაითვალოს ის ფაქტი, რომ ბრალდებულის წინააღმდეგ შეიძლება არსებობდეს ნაკლები ბრალდება ან მას შეიძლება შეუმცირდეს სასჯელი, თუ ის სასამართლოს წინაშე აღიარებს ბრალს ან განაცხადებს, რომ არ აპირებს შედავებას, ან თუ არსებითად ითანამშრომლებს საგამოძიებო ორგანოებთან (*Natsvlshvili and Togonidze v. Georgia*, 2014, § 90). აქედან გამომდინარე, არაფერია უკანონო თავად ბრალდების ან სასჯელის შეთანხმების პროცესში (*იქვე*), ან პირზე ზეწოლის განხორციელებაში, რომ დაეთანხმოს საქმის წინასწარ გადაწყვეტას იმ ფაქტით, რომ აუცილებელი იქნება მისი სასამართლოში გამოცხადება (*Deweert v. Belgium*, 1980, § 51). სასამართლოსთვის საპროცესო შეთანხმება, სისხლის სამართლის საქმეების სწრაფად გადაწყვეტის და სასამართლოების, პროკურორებისა და ადვოკატების სამუშაო დატვირთვის შემსუბუქების გარდა, თუ სწორად იქნება გამოყენებული, შეიძლება ასევე იყოს მოხერხებული საშუალება კორუფციასთან და ორგანიზებულ დანაშაულთან საბრძოლველად, და მან შეიძლება ხელი შეუწყოს დაკისრებული სასჯელის რაოდენობის შემცირებას, შედეგად კი პატიმართა რაოდენობის შემცირებასაც (*Natsvlshvili and Togonidze v. Georgia*, 2014, § 90).

276. სასამართლომ ასევე აღნიშნა, რომ საპროცესო შეთანხმების შედეგად ბრალდებულის წინააღმდეგ სისხლისსამართლებრივი ბრალდება განისაზღვრება შემოკლებული სასამართლო განხილვით, რაც, არსებითად, წარმოადგენს რიგ საპროცესო უფლებებზე უარის თქმას (*Navalnyy and Ofitserov v. Russia*, 2016, § 100). ეს თავისთავად არ წარმოადგენს პრობლემას, რადგან მე-6 მუხლის არც ფორმა და არც შინაარსი არ გამორიცხავს პირის მიერ ამ გარანტიებზე თავისუფალი ნებით უარის თქმას.⁹ ამგვარად, უარის თქმის კანონიერებასთან დაკავშირებულ პრინციპებთან ანალოგიით,

9. იხ. ნაწილიმე-6 მუხლის ზოგადი დებულებები სისხლისსამართლებრივ ქრილში.

სასამართლომ დაადგინა, რომ საპროცესო შეთანხმებაზე დათანხმების გადაწყვეტილებას თან უნდა ახლდეს შემდეგი პირობები: (ა) საპროცესო შეთანხმებაზე დათანხმებისას მომჩივანს სრულად უნდა ესმოდეს საქმის ფაქტები და სამართლებრივი შედეგები, და მან ეს ჭეშმარიტად საკუთარი ნებით უნდა გააკეთოს; და (ბ) საპროცესო შეთანხმების შინაარსი და მხარეებს შორის მისი მიღწევის წესი უნდა დაექვემდებაროს საკმარის სასამართლო განხილვას (*Natsvlshvili and Togonidze v. Georgia*, 2014, §§ 91-92).

277. საქმეში *V.C.L. and A.N. v. the United Kingdom*, 2021, §§ 195-200, რომელიც შეეხებოდა ადამიანებით ვაჭრობას, სადაც მოხდა ტრეფიკინგის მსხვერპლთა გასამართლება ნარკოტიკული დანაშაულებისთვის (რომელიც ჩადენილი იყო მათ ტრეფიკინგთან დაკავშირებით), და სადაც მათ თავი დამნაშავედ ცნეს მოცემულ ბრალდებებში, სასამართლომ დაადგინა, რომ რადგან შესაბამის ორგანოებს არ შეუფასებიათ, იყვნენ თუ არა მომჩივნები ტრეფიკინგის მსხვერპლნი და, თუ ასე იყო, იქონია თუ არა ამ ფაქტმა გავლენა მათ სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაზე, ბრალის აღიარება არ მომხდარა „ფაქტების სრულად გაცნობიერების“ საფუძველზე. გარდა ამისა, ასეთ გარემოებებში, მომჩივანთა მიერ უფლებებზე უარის თქმა ეწინააღმდეგებოდა ტრეფიკინგის წინააღმდეგ ბრძოლისა და ტრეფიკინგის მსხვერპლთა დაცვის მიმართ არსებულ მნიშვნელოვან საზოგადოებრივ ინტერესს. აქედან გამომდინარე, სასამართლო არ დაეთანხმა, რომ ბრალის აღიარება უტოლდებოდა კონვენციის მე-6 მუხლით გათვალისწინებულ უფლებებზე უარის თქმას.

B. საქვეყნოდ განხილვა

კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტი

„1. ყოველი ადამიანი, ... მისთვის წარდგენილი სისხლისსამართლებრივი ბრალდების ... გამორკვევისას, აღჭურვილია ... მისი საქმის ... საქვეყნოდ განხილვის უფლებით ... სასამართლოს მიერ.“ სასამართლო გადაწყვეტილება ცხადდება საქვეყნოდ, თუმცა მთელ სასამართლო პროცესზე ან მის ნაწილზე პრესა და საზოგადოება შეიძლება არ იქნეს დაშვებული დემოკრატიულ საზოგადოებაში მორალის, საზოგადოებრივი წესრიგის ან ეროვნული უშიშროების ინტერესებისთვის, აგრეთვე, როდესაც ამას მოითხოვს არასრულწლოვანის ინტერესები, ან მხარეთა პირადი ცხოვრების დაცვა, ანდა, რამდენადაც, სასამართლოს აზრით, ეს მკაცრად აუცილებელია განსაკუთრებული გარემოებების არსებობის გამო, ვინაიდან საქვეყნობა დააზარალებდა მართლმსაჯულების ინტერესს.

HUDOC-ის საკვანძო სიტყვები

საქვეყნოდ განხილვა (6-1): ზეპირი მოსმენა (6-1); პრესის არდაშვება (6-1); საზოგადოების არდაშვება (6-1)

აუცილებელი დემოკრატიულ საზოგადოებაში (6-1); მორალის დაცვა (6-1); საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვა (6-1); ეროვნული უშიშროება (6-1); არასრულწლოვანთა დაცვა (6-1); მხარეთა პირადი ცხოვრების დაცვა (6-1); მკაცრი აუცილებლობის ფარგლები (6-1); მართლმსაჯულების ინტერესისთვის ზიანის მიყენება (6-1)

საქვეყნოდ გამოცხადებული გადაწყვეტილება (6-1)

1. საქვეყნობის პრინციპი

278. საქმის წარმოების საქვეყნობა იცავს პროცესის მხარეებს მართლმსაჯულების ფარული განხორციელებისგან ისე, რომ მასზე საზოგადოების კონტროლი არ არსებობდეს; ეს ასევე არის სასამართლოებისადმი ნდობის შენარჩუნების ერთ-ერთი საშუალება. მართლმსაჯულების განხორციელების ჩვენებით საქვეყნობა ხელს უწყობს მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის მიზნის მიღწევას, რაც არის საქმის სამართლიანი განხილვა, რომლის უზრუნველყოფაც ნებისმიერი დემოკრატიული საზოგადოების ერთ-ერთი ძირითადი პრინციპია (*Riepan v. Austria*, 2000, § 27; *Krestovskiy v. Russia*, 2010, § 24; *Sutter v. Switzerland*, 1984, § 26).

279. მიუხედავად იმისა, რომ მთლიანობაში საქმის წარმოების სამართლიანობა წარმოადგენს კონვენციის მე-6 მუხლის ყოვლისმომცველ პრინციპს, მოპასუხის საქმის საქვეყნოდ განხილვის უფლების (დაურღვევლობა) დარღვევა საზოგადოებისა და პრესის პროცესზე არდაშვებასთან მიმართებით ყოველთვის არ არის დაკავშირებული მოპასუხის სხვა საპროცესო უფლებების, მათ შორის მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტით დაცული უფლებების, რეალურ დარღვევასთან. ამგვარად, მაშინაც კი, თუ მომჩივანს სხვა შემთხვევაში ექნებოდა ადეკვატური შესაძლებლობა წარმოედგინა დაცვა ზეპირი მოსმენის უფლებისა და მხარეთა თანასწორობის და შეჯიბრებითი პროცედურის პრინციპების სათანადოდ გათვალისწინებით, შესაბამისმა ორგანოებმა უნდა დაამტკიცონ, რომ პროცესის გამართვა დახურულ რეჟიმში მკაცრად აუცილებელია საქმის გარემოებებიდან გამომდინარე (*Kilin v. Russia*, 2021, §§ 111-112).

280. სასამართლო პროცესის საქვეყნოობის პრინციპი მოიცავს ორ ასპექტს: საქმის საქვეყნოდ განხილვა და გადაწყვეტილებების საქვეყნოდ გამოცხადება (*Sutter v. Switzerland*, 1984, § 27; *Tierce and Others v. San Marino*, 2000, § 93).

2. ზეპირი მოსმენის უფლება და საქმის განხილვაზე დასწრება

a. ზეპირი მოსმენის უფლება

281. მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტით გათვალისწინებული საქმის „საქვეყნოდ განხილვის“ უფლება აუცილებლად გულისხმობს „ზეპირი მოსმენის“ უფლებას (*Döry v. Sweden*, 2002, § 37).

282. თუმცა, განხილვის გამართვის ვალდებულება არ არის აბსოლუტური ყველა საქმეში, რომელზეც ვრცელდება მე-6 მუხლის სისხლისსამართლებრივი ასპექტები. „სისხლისსამართლებრივი ბრალდების“ ცნების გაფართოებით იმ საქმეებზე, რომლებიც არ მიეკუთვნება სისხლის სამართლის ტრადიციულ კატეგორიებს (როგორცაა ადმინისტრაციული სახდელები, საბაჟო სამართალი და პირგასამტეხლო), არსებობს განსხვავებული წონის სისხლისსამართლებრივი ბრალდებები. მიუხედავად იმისა, რომ საქმის სამართლიანი განხილვის მოთხოვნები ყველაზე მკაცრია მძიმე სისხლის სამართლის დანაშაულებთან მიმართებით, მე-6 მუხლის სისხლისსამართლებრივი ასპექტებით გათვალისწინებული გარანტიები ყოველთვის არ ვრცელდება სრული სიმკაცრით სხვა კატეგორიის საქმეებზე, რომლებზეც ვრცელდება იგივე ასპექტები, თუმცა ისინი არ არიან რაიმე მნიშვნელოვანი სტიგმის მატარებელი (*Jussila v. Finland* [GC], 2006, §§ 41-43).

283. მიუხედავად ამისა, ზეპირ მოსმენაზე უარის თქმა შეიძლება გამართლებული იყოს მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში (*Grande Stevens and Others v. Italy*, 2014, §§ 121-122). ის გარემოებები, რომელშიც შეიძლება გამართლებული იყოს ზეპირ მოსმენაზე უარის თქმა, ძირითადად დამოკიდებულია განსჯადი სასამართლოს მიერ განსახილველი საკითხების ხასიათზე, კერძოდ, წამოჭრის თუ არა ისინი რაიმე ფაქტობრივ ან სამართლებრივ საკითხს, რომელიც ადეკვატურად ვერ გადაწყდება საქმის მასალებზე დაყრდნობით. ზეპირი მოსმენა შეიძლება არ იყოს საჭირო, თუ არ დგას სანდოობის საკითხი ან არ არსებობს სადავო ფაქტები, რომლებიც საჭიროებენ მტკიცებულებების ზეპირად წარმოდგენას ან მოწმეთა ჯვარედინ დაკითხვას, და თუ ბრალდებულს მიეცა ადეკვატური შესაძლებლობა, წერილობით წარმოედგინა თავისი საქმე და სადავო გაეხადა მის წინააღმდეგ წარდგენილი მტკიცებულებები. ამასთან დაკავშირებით კანონიერია ეროვნული ხელისუფლების ორგანოების მიერ ეფექტურობისა და ეკონომიურობის მოთხოვნების გათვალისწინება (*Jussila v. Finland* [GC], 2006, §§ 41-43 და 47-48, რომელიც ეხებოდა პირგასამტეხლოსთან დაკავშირებულ საქმის წარმოებას; *Suhadolc v. Slovenia* (dec.), 2011, რომელიც ეხებოდა საგზაო მოძრაობასთან დაკავშირებული სამართალდარღვევების შემაჯამებელ პროცედურას; *Sancakli v. Turkey*, 2018, § 45, რომელიც ეხებოდა სასტუმროს მეპატრონისთვის ადმინისტრაციული ჯარიმის დაკისრებას შენობის პროსტიტუციისთვის გამოყენების გამო). თუმცა, იმ შემთხვევაში, როდესაც სადავო დანაშაულს შეესწრო საჯარო მოხელე, ზეპირ მოსმენას შეიძლება არსებითი მნიშვნელობა ჰქონდეს ბრალდებულის ინტერესების დასაცავად იმ თვალსაზრისით, რომ ამით შესაძლოა შემოწმდეს საჯარო მოხელის დასკვნების სანდოობა (*Produkcija Plus Storitveno podjetje d.o.o. v. Slovenia*, 2018, § 54).

284. გარდა ამისა, ზოგიერთ შემთხვევაში, მაშინაც კი, თუ საქმე ეხება ტექნიკური ხასიათის საკითხს, რომელიც ჩვეულებრივ გადაწყდებოდა ზეპირი მოსმენის გარეშე,

საქმის გარემოებებიდან გამომდინარე შეიძლება საჭირო გახდეს ზეპირი მოსმენის ჩატარება საქმის სამართლიანი განხილვის პრინციპის დაცვის მიზნით (*Özmutur İnşaat Elektrik Nakliyat Temizlik San. ve Tic. Ltd. Şti. v. Turkey*, 2017, § 37).

285. ნებისმიერ შემთხვევაში, საქმის ზეპირი მოსმენისთვის თავის არიდებისას ეროვნულმა სასამართლოებმა უნდა წარმოადგინონ თავიანთი გადაწყვეტილების საკმარისი დასაბუთება (*Mtchedlishvili v. Georgia*, 2021, § 39, რომელიც ეხებოდა სააპელაციო ეტაპზე ზეპირი მოსმენის ჩაუტარებლობას მიუხედავად გარკვეული საკითხებისა, რომლებიც, საქმის სამართლიანი განხილვის პრინციპიდან გამომდინარე, მოითხოვდა დაინტერესებული პირების მიერ პირადად მიცემული ჩვენებების უშუალოდ შეფასებას).

b. სასამართლო პროცესზე დასწრება

286. საქმის ზეპირი მოსმენის და საქვეყნოდ განხილვის პრინციპები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სისხლის სამართლის კონტექსტში, სადაც სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებულ პირს, როგორც წესი, უნდა შეეძლოს პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ საქმის განხილვაზე დასწრება (*Jussila v. Finland* [GC], 2006, § 40; *Tierce and Others v. San Marino*, 2000, § 94; *Igor Pascari v. the Republic of Moldova*, 2016, § 27, რომელიც ეხებოდა მომჩივნის არდაშვებას სასამართლო პროცესზე, რომელზეც დადგინდა საგზაო-სატრანსპორტო შემთხვევის ჩადენაში მისი ბრალეულობა).

287. დაუსწრებლად რთულია დაინახო, თუ როგორ შეეძლო ამ პირს ესარგებლა მე-6 მუხლის მე-3(c), (d) და (e) პუნქტებით განსაზღვრული კონკრეტული უფლებებით, კერძოდ, უფლებით „დაიცვას თავი პირადად“, „თვითონ დაკითხოს ან დააკითხვინოს მოწმეები“, და „ისარგებლოს თარჯიმნის უფასო დახმარებით, თუ მას არ შეუძლია გაიგოს სასამართლოში გამოყენებული ენა ან ილაპარაკოს ამ ენაზე“. აქედან გამომდინარე, სისხლის სამართლის დანაშაულში მოპასუხის მიერ საქმის განხილვაზე დასწრების უფლების უზრუნველყოფის მოვალეობა არის ერთ-ერთ არსებითი მოთხოვნა მე-6 მუხლის თანახმად (*Hermi v. Italy* [GC], 2006, §§ 58-59; *Sejdovic v. Italy* [GC], 2006, §§ 81 და 84; *Arps v. Croatia*, 2016, § 28).

288. გარდა ამისა, საქმის განხილვაზე დასწრების უფლება საშუალებას აძლევს ბრალდებულს გადაამოწმოს მისი დაცვის სიზუსტე და შეადაროს ის დაზარალებულთა და მოწმეთა ჩვენებებს (*Medenica v. Switzerland*, 2001, § 54). ეროვნულმა სასამართლოებმა უნდა გამოიჩინონ სათანადო გულისხმიერება საქმის განხილვაზე ბრალდებულის დასწრების უზრუნველსაყოფად მისი სათანადოდ გამოძახებით (*Colozza v. Italy*, 1985, § 32; *M.T.B. v. Turkey*, 2018, §§ 49-53) და მათ უნდა მიიღონ ზომები, რათა ხელი შეუშალოს საქმის განხილვაზე მის გაუმართლებელ გამოუცხადებლობას (*Medenica v. Switzerland*, 2001, § 54).

289. მიუხედავად იმისა, რომ მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტი ვერ განიმარტება ისე, თითქოს მომჩივანს ანიჭებდეს უფლებას მიიღოს სასამართლო დოკუმენტები რაიმე კონკრეტული ფორმით, როგორცაა დაზღვეული საფოსტო გზავნილი, მართლმსაჯულების განხორციელების ინტერესებიდან გამომდინარე, მომჩივანს უნდა ეცნობოს სასამართლო განხილვის შესახებ ისე, მან იცოდეს არა მხოლოდ სასამართლო განხილვის თარიღი, დრო და ადგილი, არამედ ასევე საკმარისი დრო ჰქონდეს თავისი საქმის მოსამზადებლად და სასამართლო განხილვაზე დასასწრებად (*Vyacheslav Korchagin v. Russia*, 2018, § 65).

290. სასამართლო განხილვა შეიძლება ჩატარდეს ბრალდებულის დაუსწრებლად, თუ მან უარი თქვა სასამართლო განხილვაზე დასწრების უფლებაზე. ასეთი უარი შეიძლება იყოს

აშკარა ან ნაგულისხმევი პირის ქცევიდან გამომდინარე, მაგალითად, როდესაც ის ცდილობს სასამართლო პროცესისთვის თავის არიდებას (*Lena Atanasova v. Bulgaria*, 2017, § 52; მაგალითისთვის იხ. *Chong Coronado v. Andorra*, 2020, §§ 42-45). თუმცა, მე-6 მუხლით გათვალისწინებულ გარანტიებზე უარის თქმა უნდა აკმაყოფილებდეს ევროპული სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალში დადგენილ „გაცნობიერებული და გონივრული“ უარის თქმის ტესტს (*Sejdic v. Italy* [GC], 2006, §§ 86-87).¹⁰

291. ამასთან დაკავშირებით, სასამართლომ დაადგინა, რომ თუ სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებულს პირადად არ ეცნობა, მხოლოდ პირის „ძებნილის“ სტატუსიდან გამომდინარე, რომელიც დადგინდა არასაკმარისი ფაქტობრივი საფუძვლის მქონე ვარაუდზე დაყრდნობით, არ შეიძლება იმ დასკვნის გაკეთება, რომ მოპასუხემ უარის თქვა სასამართლო პროცესზე დასწრებისა და თავის დაცვის უფლებაზე. გარდა ამისა, სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებულის არ უნდა ეკისრებოდეს იმის მტკიცების ტვირთი, რომ ის არ ცდილობდა მართლმსაჯულებისთვის თავის არიდებას ან რომ მისი გამოუცხადებლობა გამოწვეული იყო ფორს-მაჟორული გარემოებებით. ამავდროულად, ეროვნულ ორგანოებს შეუძლიათ შეაფასონ, წარმოადგინა თუ არა ბრალდებულმა გამოუცხადებლობის საპატიო მიზეზი, ან მის საქმის მასალებში თუ არსებობდა დასკვნის გამოტანის საფუძველი, რომ მისი გამოუცხადებლობა გამოწვეული იყოს მისგან დამოუკიდებელი მიზეზებით (*იქვე*, § 87). ნებისმიერ შემთხვევაში, საჭიროა ობიექტური ფაქტორების ჩვენება იმ დასკვნის გამოსატანად, რომ შეიძლება ჩაითვალოს, რომ ბრალდებულმა ნამდვილად იცოდა მის წინააღმდეგ მიმდინარე სასამართლო პროცესის შესახებ (*Yeşer v. Turkey*,* § 33).

292. სასამართლომ ასევე დაადგინა, რომ სასამართლო პროცესის ჩატარების შეუძლებლობამ შეიძლება თავისთავად მოახდინოს სისხლის სამართლის საქმის წარმოების პარალიზება იმ თვალსაზრისით, რომ ამან შეიძლება გამოიწვიოს, მაგალითად, მტკიცებულებების გაფანტვა, სისხლისსამართლებრივი დევნის ხანდაზმულობის ვადის ამოწურვა, ან სასამართლო შეცდომა (*Colozza v. Italy*, 1985, § 29). ამგვარად, სასამართლო განხილვის ჩატარება ბრალდებულის დაუსწრებლად თავისთავად არ ეწინააღმდეგება მე-6 მუხლს. თუმცა, თუ შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობა იძლევა სასამართლო პროცესის გამართვის უფლებას სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებული პირის გამოუცხადებლობის მიუხედავად, რომელიც არის მომჩივნის პოზიციაში, მას შემდეგ რაც ბრალდებული შეიტყობს სასამართლო პროცესის შესახებ, მას უნდა შეეძლოს მიიღოს ინფორმაცია ბრალდების ახლად განსაზღვრული არსებითი მხარის შესახებ იმ სასამართლოსგან, რომელმაც მას მოუსმინა (*Sanader v. Croatia*, 2015, §§ 77-78).

293. მიუხედავად იმისა, რომ ბრალდებულის დაუსწრებლად გამართული სასამართლო პროცესი თავისთავად არ ეწინააღმდეგება კონვენციის მე-6 მუხლს, მართლმსაჯულების განხორციელებაზე უარის თქმას მაინც აქვს ადგილი, თუ დაუსწრებლად მსჯავრდებულ პირს შემდგომ არ შეუძლია მიიღოს იმ სასამართლოსგან, რომელმაც მას მოუსმინა, ინფორმაცია ბრალდების ახლად განსაზღვრული არსებითი მხარის შესახებ როგორც სამართლებრივ ისე ფაქტის საკითხებთან მიმართებით, როდესაც არ არის დადგენილი, რომ მას უარი ჰქონდა ნათქვამი პროცესზე დასწრებისა და თავის დაცვის უფლებაზე, ან თუ მას განზრახული ჰქონდა სასამართლოსთვის თავის არიდება (*Sejdic v. Italy* [GC], 2006, § 82). ეს გამომდინარეობს იქიდან, რომ როგორც თავდაპირველი საქმის წარმოების, ისე საქმის ხელახალი განხილვის დროს, სისხლის სამართლის დანაშაულში მოპასუხის

10. იხ. ნაწილი მე-6 მუხლის ზოგადი დებულებები სისხლისსამართლებრივ კრილში.

მიერ სასამართლო სხდომის დარბაზში დასწრების უფლების უზრუნველყოფა არის ერთ-ერთი არსებითი მოთხოვნა მე-6 მუხლის თანახმად (*Stoichkov v. Bulgaria*, 2005, § 56).

294. საქმეში *Sanader v. Croatia* (2015, §§ 87-88), სასამართლომ დაადგინა, რომ არათანაზომიერი იყო იმის მოთხოვნა, რომ დაუსწრებლად გასამართლებული პირი, რომელმაც არ იცოდა მის წინააღმდეგ არსებული სისხლისსამართლებრივი დევნისა და წაყენებული ბრალდების შესახებ, არ ცდილობდა სასამართლო პროცესისთვის თავის არიდებას და ცალსახად უარს არ ამბობდა პროცესზე დასწრების უფლებაზე, უნდა გამოცხადებულიყო ეროვნული ორგანოების წინაშე და წარმოადგინა სისხლის სამართლის საქმის წარმოების განმავლობაში მისი საცხოვრებელი ადგილის მისამართი იმისთვის, რომ შესძლებოდა საქმის ხელახალი განხილვის მოთხოვნა. ეს განსაკუთრებით გამომდინარეობდა იქიდან, რომ როგორც კი მოპასუხე მოექცეოდა ეროვნული ორგანოების განსჯადობის ფარგლებში, მას აღეკვეთებოდა თავისუფლება დაუსწრებლად დადებული მსჯავრის საფუძველზე. ამასთან დაკავშირებით სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ ბრალდებული არ არის ვალდებული ჩაბარდეს პატიმრობაში იმისთვის, რომ უზრუნველყოფილი იქნეს მისი საქმის ხელახალი განხილვის უფლება ისეთ პირობებში, რომლებიც შესაბამისობაშია კონვენციის მე-6 მუხლთან. თუმცა, სასამართლომ განმარტა, რომ ეს კითხვის ნიშნის ქვეშ არ აყენებდა იმას, უნდა მომხდარიყო თუ არა ხელახალი წარმოებისას სასამართლო პროცესზე მომჩივნის დასწრების უზრუნველყოფა, მისთვის აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობის შეფარდებით ან შესაბამისი შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობით გათვალისწინებული სხვა ზომების გამოყენებით. საჭიროების შემთხვევაში, ასეთ ზომებს უნდა ჰქონოდა განსხვავებული სამართლებრივი საფუძველი, როგორცაა მომჩივნის მიერ განსახილველი დანაშაულის ჩადენის გონივრული ეჭვი და მისი დაკავების „შესაბამისი და საკმარისი მიზეზების“ არსებობა (ამის საპირისპიროდ, იხ. *Chong Coronado v. Andorra*, 2020, §§ 38-40, სადაც დაკავება არ იყო სავალდებულო საქმის ხელახალი განხილვის კონტექსტში).

295. დაბოლოს, საკითხი საქმის განხილვაზე დასწრების მოთხოვნასთან დაკავშირებით წამოიჭრება მაშინ, როდესაც ბრალდებულს ეკრძალება თავისი საქმის განხილვაში მონაწილეობა მისი არასათანადო ქცევის გამო (*Idalov v. Russia* [GC], 2012, § 175; *Marguš v. Croatia* [GC], 2014, § 90; *Ananyev v. Russia*, 2009, § 43).

296. ამ კონტექსტში სასამართლომ დაადგინა, რომ მართლმსაჯულების სათანადოდ განხორციელებისთვის აუცილებელია, რომ სასამართლოს სხდომის დარბაზში დაცული იყოს ღირსება, წესრიგი და ზრდილობის წესები, როგორც სასამართლო პროცესის დამახასიათებელი ნიშნები. მოპასუხის მიერ სათანადო ქცევის ელემენტარული სტანდარტების უხეში უგულებელყოფა ვერ და არ უნდა იქნეს დაშვებული. თუმცა, თუ მომჩივნის ქცევიდან გამომდინარე გამართლებულია მისი გაყვანა სხდომის დარბაზიდან და სასამართლო პროცესის მის დაუსწრებლად გაგრძელება, სხდომის დარბაზიდან მისი გაყვანის თაობაზე გადაწყვეტილების მიღებამდე სასამართლო სხდომის თავმჯდომარეს ევალება დაადგინოს, რომ მომჩივანს შეეძლო გონივრულად განეჭვრიტა მისი ქცევის შედეგები (*Idalov v. Russia* [GC], 2012, §§ 176-177). გარდა ამისა, განხილულ უნდა იქნეს, შეეძლო თუ არა მომჩივნის ადვოკატს დაცვის უფლებების გამოყენება მომჩივნის დაუსწრებლად (*Marguš v. Croatia* [GC], 2014, § 90), და მოხდა თუ არა ამ საკითხის განხილვა და, საჭიროების შემთხვევაში, გამოსწორება სააპელაციო წარმოების დროს (*Idalov v. Russia* [GC], 2012, § 179).

c. სააპელაციო სხდომაზე დასწრება

297. პრინციპი, რომ სასამართლო განხილვა უნდა იყოს საქვეყნო, გულისხმობს ბრალდებულის უფლებას, პირადად მისცეს ჩვენება სააპელაციო სასამართლოში. ამ თვალსაზრისით, საქვეყნოობის პრინციპის მიზანია ბრალდებულის დაცვის უფლებების უზრუნველყოფა (*Tierce and Others v. San Marino*, 2000, § 95). ამგვარად, როდესაც ბრალდებული ასაბუთებს სააპელაციო სხდომაზე მის გამოუცხადებლობას, ეროვნულმა სასამართლოებმა უნდა განიხილონ ეს დასაბუთება და წარმოადგინონ თავიანთი გადაწყვეტილების საკმარისი მიზეზები (*Henri Rivière and Others v. France*, 2013, § 33).

298. თუმცა, მოპასუხის პირადად დასწრებას არ აქვს იგივე გადამწყვეტი მნიშვნელობა სააპელაციო სხდომის შემთხვევაში, როგორც აქვს მისი საქმის პირველადი განხილვის შემთხვევაში. სააპელაციო სასამართლოში მიმდინარე საქმის წარმოებაზე მე-6 მუხლის გავრცელება დამოკიდებულია საქმის წარმოების განსაკუთრებულ მახასიათებლებზე, და მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული საქმის წარმოების სისრულე ეროვნულ მართლწესრიგში და ამაში სააპელაციო სასამართლოს როლი (*Hermi v. Italy* [GC], 2006, § 60).

299. აპელაციის ნებართვასთან დაკავშირებული საქმის წარმოება და საქმის წარმოება, რომელიც ეხება მხოლოდ სამართლის საკითხებს და არ ეხება ფაქტის საკითხებს, შეიძლება აკმაყოფილებდეს მე-6 მუხლის მოთხოვნებს მიუხედავად იმისა, რომ მომჩივანს არ მიეცა პირადად მოსმენის შესაძლებლობა სააპელაციო ან საკასაციო სასამართლოს მიერ იმ პირობით, თუ პირველი ინსტანციის სასამართლოში მისი საქმე საქვეყნოდ იქნა განხილული (*Monnell and Morris v. the United Kingdom*, 1985, § 58, რომელიც ეხება აპელაციის ნებართვას; *Sutter v. Switzerland*, 1984, § 30, რომელიც ეხება საკასაციო სასამართლოს).

300. მაშინაც კი, როდესაც სააპელაციო სასამართლოს აქვს საქმის როგორც სამართლის ისე ფაქტის საკითხებთან დაკავშირებით განხილვის განსჯადობა, მე-6 მუხლი ყოველთვის არ მოითხოვს საქვეყნოდ განხილვის უფლების, მითუმეტეს, პროცესზე დასწრების უფლების, გამოყენებას (*Fejde v. Sweden*, 1991, § 31). ამ საკითხის გადასაწყვეტად გათვალისწინებული უნდა იქნეს კონკრეტული საქმის წარმოების სპეციფიკური მახასიათებლები და ის, თუ როგორ მოხდა მომჩივნის ინტერესების რეალურად წარმოდგენა და დაცვა სააპელაციო სასამართლოს წინაშე, განსაკუთრებით გადასაწყვეტი საკითხების ხასიათიდან გამომდინარე (*Seliwiak v. Poland*, 2009, § 54; *Sibgatullin v. Russia*, 2009, § 36).

301. თუმცა, როდესაც სააპელაციო სასამართლოს უფლება აქვს შეცვალოს, მათ შორის გაზარდოს, ქვედა ინსტანციის სასამართლოს მიერ დაკისრებული სასჯელი, და როდესაც სააპელაციო საქმის წარმოებისას შესაძლოა წამოიჭრას ისეთი საკითხები, რომლებიც გულისხმობს ბრალდებულის პიროვნებისა და ხასიათის, და გონებრივი მდგომარეობის შეფასებას დანაშაულის ჩადენის მომენტში, რაც ამგვარ საქმის წარმოებას ანიჭებს ბრალდებულისთვის გადამწყვეტ მნიშვნელობას, საქმის სამართლიანი განხილვისთვის მნიშვნელოვანია, რომ ბრალდებულს შეეძლოს სასამართლო განხილვაზე დასწრება და მასში მონაწილეობის მიღება (*Dondarini v. San Marino*, 2004, § 27; *Popovici v. Moldova*, 2007, § 68; *Lacadena Calero v. Spain*, 2011, § 38; *X v. the Netherlands*, 2021, § 45). ეს განსაკუთრებით ეხება იმ შემთხვევებს, როდესაც სააპელაციო სასამართლო განიხილავს მომჩივნისთვის დაკისრებული სასჯელის გაზრდის საკითხს (*Zahirović v. Croatia*, 2013, § 57; *Hokkeling v. the Netherlands*, 2017, § 58). ამ კონტექსტში, როდესაც სასამართლო პროცესზე განსახილველი საკითხები მოითხოვს მომჩივნის დასწრებას, შეიძლება საჭირო გახდეს

სასამართლო პროცესზე მისი მიწვევა, ამასთან დაკავშირებით მისი კონკრეტული მოთხოვნის გარეშე (*Mirčetić v. Croatia*, 2021, § 24).

302. როგორც წესი, როდესაც სააპელაციო სასამართლო ცვლის პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ გამოტანილ გამამართლებელ განაჩენს, მან უნდა მიიღოს დადებითი ზომები ბრალდებულის მოსმენის შესაძლებლობის უზრუნველსაყოფად (*Botten v. Norway*, 1996, § 53; *Dănilă v. Romania*, 2007, § 41; *Gómez Olmeda v. Spain*, 2016, § 32). ალტერნატივის სახით, სააპელაციო სასამართლო უნდა შემოიფარგლებოდეს ქვედა ინსტანციის სასამართლოს გამამართლებელი განაჩენის გაუქმებით და საქმის ხელახალი განხილვისთვის უკან დაბრუნებით (*Július Pór Sigurþórsson v. Iceland*, 2019, § 38). ამ კონტექსტში, სასამართლო პროცესზე ბრალდებულის დასწრებასთან მჭიდროდ დაკავშირებული საკითხი დგება ასევე იმ მტკიცებულებათა დამატებითი გამოკვლევის საჭიროებასთან მიმართებით, რომლის საფუძველზეც მოხდა მომჩივნისთვის მსჯავრის დადება (*ოქვ*, § 42; ამის საპირისპიროდ იხ. *Marilena-Carmen Popa v. Romania*, 2020, §§ 45-47, და *Zirnite v. Latvia*, 2020, § 54, სადაც მომჩივნის გამამართლებელი განაჩენის გაუქმება არ ეფუძნებოდა მოწმის ჩვენების სანდოობის ხელახლა შეფასებას; ასევე იხ. *Ignat v. Romania*, 2021, §§ 56-57, რომელიც ეხება შეუთანხმებლობას პირველი ინსტანციის და ბოლო ინსტანციის სასამართლოებს შორის, მოწმის ჩვენების შესაბამისობის შეფასების წესთან დაკავშირებით დოკუმენტური მტკიცებულებების ფონზე, რომელიც არ მოიცავდა, როგორც ასეთი, მოწმეთა სანდოობისა და საიმედოობის საკითხებს). შესაბამისობის შემთხვევაში, ეს შეიძლება ეხებოდეს მოწმეთა დაკითხვის აუცილებლობას (*Dan v. the Republic of Moldova (No. 2)*, 2020).

303. თუმცა, ბრალდებულმა შეიძლება მკაფიოდ ან თავისი ქცევით უარი განაცხადოს სააპელაციო საქმის წარმოებაში მონაწილეობის ან მოსმენის უფლებაზე (*Kashlev v. Estonia*, §§ 45-46; *Hernández Royo v. Spain*, § 39; *Bivolaru v. Romania (no. 2)*, §§ 138-146). მიუხედავად ამისა, საქმის წარმოებაში მონაწილეობის უფლებაზე უარის თქმა თავისთავად არ გულისხმობდეს მოსმენის უფლებაზე უარის თქმას (*Maestri and Others v. Italy*, §§ 56-58). თითოეულ შემთხვევაში მნიშვნელოვანია დადგინდეს, გააკეთა თუ არა შესაბამისმა სასამართლომ ყველაფერი, რაც მისგან გონივრულად მოსალოდნელი იყო, რათა უზრუნველყო მომჩივნის მონაწილეობა საქმის წარმოებაში. ვიდეოკავშირის საშუალებით დაკითხვა შეიძლება იყოს საქმის წარმოებაში ეფექტური მონაწილეობის უზრუნველყოფის ერთ-ერთი ღონისძიება (*Bivolaru v. Romania (no. 2)*, §§ 138-139, 144-145).

304. სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი ამ საკითხთან დაკავშირებით განასხვავებს ორ მდგომარეობას: ერთი მხრივ, როდესაც სააპელაციო სასამართლოს, რომელმაც გააუქმა გამამართლებელი განაჩენი ისე, რომ თავად არ მოუსმინა იმ ზეპირ ჩვენებას, რომელსაც ეს გამამართლებელი განაჩენი ეფუძნებოდა, არა მხოლოდ ჰქონდა სამართლის და ფაქტის საკითხების განხილვის განსჯადობა, არამედ მან რეალურად მოახდინა ფაქტების ხელახლა შეფასება; და, მეორე მხრივ, როდესაც სააპელაციო სასამართლო არ ეთანხმებოდა ქვედა ინსტანციის სასამართლოს მხოლოდ დადგენილ ფაქტებთან მიმართებით კანონმდებლობის განმარტებასთან ან/და მის გამოყენებასთან დაკავშირებით მაშინაც კი, თუ მას ასევე ჰქონდა განსჯადობა ამ ფაქტებთან მიმართებითაც. მაგალითად, საქმეში *Igual Coll v. Spain*, 2008, § 36, სასამართლომ მიიჩნია, რომ სააპელაციო სასამართლომ წარმოადგინა არა უბრალოდ განსხვავებული სამართლებრივი ინტერპრეტაცია ან მოახდინა კანონის განსხვავებულად გამოყენება პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ უკვე დადგენილ ფაქტებთან მიმართებით, არამედ განახორციელა ფაქტების ხელახალი შეფასება წმინდა სამართლებრივი მოსაზრებების მიღმა (ასევე იხ. *Spînu v. Romania*, 2008, §§ 55-59; *Andreescu v. Romania*, 2010,

§§ 65-70; *Almenara Alvarez v. Spain*, 2011). ანალოგიურად, საქმეში *Marcos Barrios v. Spain*, 2010, §§ 40-41) სასამართლომ დაადგინა, რომ სააპელაციო სასამართლომ გამოთქვა აზრი ფაქტის საკითხებთან დაკავშირებით, როგორცაა მოწმის სანდოობა, რითაც შეცვალა პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ დადგენილი ფაქტები და ახალი პოზიციით მიუდგა ფაქტებს, რომლებსაც გადაწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდათ მომჩივნის ბრალეულობის დასადგენად (ასევე იხ. *García Hernández v. Spain*, 2010, §§ 33-34).

305. ამის საპირისპიროდ, საქმეში *Bazo González v. Spain*, 2008, სასამართლომ დაადგინა, რომ ადგილი არ ჰქონია მე-6 მუხლის 1-ლი პუნქტის დარღვევას, რადგან ასპექტები, რომლებიც უნდა განეხილა სააპელაციო სასამართლოს მომჩივნისთვის მსჯავრის დასადგენად, იყო უმთავრესად სამართლებრივი ხასიათის, და მის გადაწყვეტილებაში ცალსახად იყო აღნიშნული, რომ მისი საქმე არ იყო მტკიცებულებათა ხელახალი შეფასება; ამის ნაცვლად, სააპელაციო სასამართლომ მიიღო მხოლოდ ქვედა ინსტანციის სასამართლოსგან განსხვავებული სამართლებრივი ინტერპრეტაცია (ასევე იხ. *Lamatic v. Romania*, 2020). ანალოგიურად, საქმეში *Ignat v. Romania*, 2021, §§ 47-59, სადაც პირველი და ბოლო ინსტანციის სასამართლოები ვერ შეთანხმდნენ არსებული დოკუმენტური მტკიცებულებების შეფასების წესთან დაკავშირებით, ევროპულმა სასამართლომ არ მიიჩნია, რომ ბოლო ინსტანციის სასამართლო ვალდებული იყო უშუალოდ მოესმინა მოწმის ჩვენება.

306. თუმცა, როგორც სასამართლომ განმარტა საქმეში *Suuripää v. Finland*, 2010, § 44, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული ის, რომ შესაძლებელია ფაქტები და სამართლებრივი ინტერპრეტაცია იმდენად იყოს გადაჯაჭვული ერთმანეთთან, რომ რთული იყოს მათი ერთმანეთისგან გამიჯვნა.

3. გამონაკლისები საქვეყნოების წესიდან

307. სასამართლო პროცესი აკმაყოფილებს საქვეყნოების მოთხოვნას, თუ საზოგადოებას შეუძლია მიიღოს ინფორმაცია მისი გამართვის თარიღისა და ადგილის შესახებ, და თუ ეს ადგილი ადვილად მისაღვამია საზოგადოებისთვის (*Riepan v. Austria*, 2000, § 29).

308. საქვეყნოდ განხილვის მოთხოვნაზე ვრცელდება გამონაკლისები. ეს კარგად ჩანს თვითონ მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის ტექსტიდან, რომელიც შეიცავს პირობას, რომ „მთელ სასამართლო პროცესზე ან მის ნაწილზე პრესა და საზოგადოება შეიძლება არ იქნეს დაშვებული ... როდესაც ამას მოითხოვს არასრულწლოვანის ინტერესები, ან მხარეთა პირადი ცხოვრების დაცვა, ანდა, რამდენადაც, სასამართლოს აზრით, ეს მკაცრად აუცილებელია განსაკუთრებული გარემოებების არსებობის გამო, ვინაიდან საქვეყნოება დააზარალებდა მართლმსაჯულების ინტერესს.“ სასამართლო პროცესის მთლიანად თუ ნაწილობრივ გამართვა დახურულ რეჟიმში მკაცრად აუცილებელი უნდა იყოს საქმის გარემოებებიდან გამომდინარე (*Welke and Białek v. Poland*, 2011, § 74; *Martinie v. France* [GC], 2006, § 40).

309. თუ არსებობს ერთი ან მეტი ასეთი გამონაკლისის გამოყენების საფუძველი, შესაბამისი ორგანოები ვალდებული არ არიან, თუმცა უფლება აქვთ, გასცენ სასამართლო პროცესის დახურულ რეჟიმში ჩატარების განკარგულება, თუ მათ მიაჩნიათ რომ ასეთი შეზღუდვა გამართლებულია (*Toeva v. Bulgaria* (dec.), 2004). გარდა ამისა, პრაქტიკაში, საქვეყნოდ განხილვის უფლების ინტერპრეტაციისას, სასამართლო იყენებს მკაცრი აუცილებლობის ტესტს, როგორც არ უნდა იყოს საქვეყნოების პრინციპის დაუცველობის დასაბუთება (*Yam v. the United Kingdom*, 2020, § 54).

310. მიუხედავად იმისა, რომ სისხლის სამართლის საქმის წარმოებისას არის საქვეყნობის მაღალი მოლოდინი, ზოგჯერ შეიძლება საჭირო გახდეს მე-6 მუხლით გათვალისწინებული საქმის წარმოების ღიაობისა და საქვეყნობის შეზღუდვა, მაგალითად, მოწმეების უსაფრთხოების ან კონფიდენციალურობის დაცვის მიზნით, ან მართლმსაჯულების განხორციელებისას ინფორმაციისა და შეხედულებების თავისუფლად გაცვლის ხელშესაწყობად (*B. and P. v. the United Kingdom*, 2001, § 37; ასევე იხ. *Frâncu v. Romania*, 2020, მე-8 მუხლის თვალსაზრისით).

311. უსაფრთხოების პრობლემები ბევრ სისხლის სამართლის საქმის წარმოებაში დგება, თუმცა შემთხვევები, როდესაც მხოლოდ უსაფრთხოების მიზეზით არის გამართლებული საზოგადოების არდაშვება სასამართლო პროცესზე, ძალიან იშვიათია (*Riepan v. Austria*, 2000, § 34). უსაფრთხოების ღონისძიებები უნდა იყოს ვიწროდ მიზანმიმართული და უნდა შეესაბამებოდეს აუცილებლობის პრინციპს. სასამართლო ხელისუფლების ორგანოებმა უნდა განიხილონ ყველა შესაძლო ალტერნატივა სასამართლოს სხდომის დარბაზში უსაფრთხოებისა და დაცულობის უზრუნველსაყოფად და უპირატესობა უნდა მიანიჭონ ნაკლებად მკაცრ ზომას უფრო მკაცრ ზომასთან შედარებით, თუ ამით შესაძლებელია იმავე მიზნის მიღწევა (*Krestovskiy v. Russia*, 2010, § 29). ასე, მაგალითად, უბრალო ვარაუდი, რომ უკანონო შეიარაღებული ჯგუფის ზოგიერთი წევრი არ იქნა დაკავებული, ვერ ამართლებს უსაფრთხოების მიზნით საზოგადოების არდაშვებას მთლიან სასამართლო პროცესზე (*Kartoyev and Others v. Russia*, 2021, § 60).

312. საზოგადოებრივი წესრიგისა და უსაფრთხოების მოსაზრებებიდან გამომდინარე შეიძლება გამართლებული იყოს საზოგადოების არდაშვება მსჯავრდებული პატიმრების წინააღმდეგ მიმდინარე ციხის დისციპლინურ სამართალწარმოებასთან დაკავშირებულ პროცესზე (*Campbell and Fell v. the United Kingdom*, 1984, § 87).

313. ჩვეულებრივი სისხლის სამართლის საქმის წარმოების ფარგლებში სასამართლო პროცესის გამართვა ციხეში სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ ის არ არის საქვეყნო. თუმცა, სასამართლო პროცესის ჩვეულებრივი სხდომის დარბაზის გარეთ გამართვასთან დაკავშირებული დაბრკოლებების აღკვეთის მიზნით, სახელმწიფო ვალდებულია მიიღოს საკომპენსაციო ზომები, რათა უზრუნველყოს საზოგადოებისა და მედიის სათანადოდ ინფორმირება სასამართლო პროცესის ჩატარების ადგილის შესახებ და მათთვის ქმედითი წვდომის მინიჭება (*Riepan v. Austria*, 2000, §§ 28-29).

314. საქმის მასალებში გასაიდუმლოებული ინფორმაციის არსებობა ავტომატურად არ გულისხმობს სასამართლო პროცესის საზოგადოებისთვის დახურვის აუცილებლობას ისე, რომ არ მოხდეს ღიაობის დაბალანსება ეროვნული უშიშროების საკითხებით. სისხლის სამართლის საქმის წარმოებაზე საზოგადოების არდაშვებამდე, სასამართლოებმა უნდა გამოიტანონ კონკრეტული დასკვნები, რომ პროცესის დახურულ რეჟიმში ჩატარება აუცილებელია გადაუღახავი სახელმწიფო ინტერესების დასაცავად, და პროცესი უნდა იყოს იმდენად გასაიდუმლოებული, რამდენადაც ეს აუცილებელია ამ ინტერესის დასაცავად (*Belashev v. Russia*, 2008, § 83; *Welke and Biatek v. Poland*, 2011, § 77). გარდა ამისა, იმის თეორიული შესაძლებლობა, რომ საქმის წარმოების რომელიმე ეტაპზე შეიძლება განხილულ იქნეს გასაიდუმლოებული ინფორმაცია, ვერ ამართლებს სასამართლო პროცესზე საზოგადოების არდაშვებას (*Kartoyev and Others v. Russia*, 2021, § 59).

315. სასამართლოს ჩვეული მიდგომა ასეთ საქმეებში არის სასამართლო პროცესის დახურულ რეჟიმში ჩატარების გადაწყვეტილების გაანალიზება და საქმის ფაქტების გათვალისწინებით იმის შეფასება, არის თუ არა ეს მიზეზები გამართლებული. თუმცა, მკაცრი აუცილებლობის ტესტის გამოყენება შეიძლება დაკავშირებული იყოს

განსაკუთრებულ გამოწვევებთან, როდესაც სასამართლო პროცესის ნაწილობრივ დახურულ რეჟიმში გამართვის საფუძველი ეხება ეროვნულ უშიშროებას. ეროვნული უშიშროების საკითხების სენსიტიური ხასიათი გულისხმობს იმას, რომ საზოგადოების არდაშვების მიზეზები შეიძლება თავად იყოს კონფიდენციალური, და მოპასუხე მთავრობებს შეიძლება არ სურდეთ დეტალების გაცნობა სასამართლოსთვის. ასეთი სენსიტიურობა, პრინციპში, ლეგიტიმურია და სასამართლო მზადაა მიიღოს აუცილებელი ზომები მხარეთა მიერ მისთვის საქმის წარმოების დროს გამჟღავნებული საიდუმლო ინფორმაციის დასაცავად. თუმცა, ზოგიერთ შემთხვევაში კონფიდენციალურობის დაცვის ასეთი გარანტიებიც კი შეიძლება ჩაითვალოს არასაკმარისად, ინფორმაციის გასაჯაროების შემთხვევაში არსებითი ეროვნული ინტერესებისთვის სერიოზული ზიანის მიყენების რისკის შესამცირებლად. აქედან გამომდინარე, სასამართლოს შეიძლება ეთხოვოს იმის შეფასება, აკმაყოფილებს თუ არა საზოგადოებისა და პრესის არდაშვება მკაცრი აუცილებლობის ტესტის მოთხოვნას ისე, რომ თავად არ ჰქონდეს წვდომა იმ მასალაზე, რომლის საფუძველზეც გაკეთდა შეფასება ადგილობრივ დონეზე (*Yam v. the United Kingdom*, 2020, § 55).

316. ამასთან დაკავშირებით, სასამართლო არ არის კარგად მომზადებული რათა შეედავოს ეროვნული ხელისუფლების ორგანოების ისეთ გადაწყვეტილებებს, რომლებიც წამოჭრის

ეროვნული უშიშროების საკითხებს. თუმცა, მაშინაც კი, როდესაც საქმე ეხება ეროვნულ უშიშროებას, ღონისძიებები, რომლებიც გავლენას ახდენს ადამიანის ძირითად უფლებებზე, უნდა ექვემდებარებოდეს შეჯიბრებით პროცესს, გადაწყვეტილების მიზეზების განსახილველად შესაბამისი კომპეტენციის მქონე დამოუკიდებელი ორგანოს წინაშე. იმ შემთხვევებში, როდესაც სასამართლოს არ აქვს წვდომა ეროვნულ უშიშროებასთან დაკავშირებულ მასალაზე, რომელსაც ეფუძნება ადამიანის უფლებების შეზღუდვის გადაწყვეტილებები, სასამართლო ზედმიწევნით შეისწავლის გადაწყვეტილების მიღების ეროვნულ პროცესს რათა დარწმუნდეს, რომ გამოყენებული იქნა ადეკვატური გარანტიები დაინტერესებული პირის ინტერესების დასაცავად. ეს ასევე ეხება იმის დადგენას, შეესაბამებოდა თუ არა სისხლის სამართლის საქმის წარმოების დახურულ რეჟიმში გამართვის გადაწყვეტილება მე-6 მუხლით გათვალისწინებულ საქვეყნოდ განხილვის უფლებას, დაბალანსებული იყო თუ არა საზოგადოებრივი ინტერესის მოსაზრებები ღიაობის აუცილებლობასთან მიმართებით, მოხდა თუ არა ყველა მტკიცებულების გაცნობა დაცვის მხარისთვის, და იყო თუ არა მთლიანობაში საქმის წარმოება სამართლიანი (*იქვე*, §§ 56-57).

317. დაბოლოს, სასამართლო პროცესის დახურულ რეჟიმში გამართვის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას, ეროვნულმა სასამართლოებმა უნდა წარმოადგინონ ამის საკმარისი დასაბუთება, საიდანაც ჩანს, რომ პროცესის დახურულ რეჟიმში გამართვა არის მკაცრად აუცილებელი მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის მნიშვნელობით (*Chaushev and Others v. Russia*, 2016, § 24).

4. გადაწყვეტილების საქვეყნოდ გამოცხადება

318. სასამართლოს არ მიაჩნდა თავი ვალდებულიად, განესაზღვრა სიტყვების „საქვეყნოდ გამოცხადება“ ზუსტი ინტერპრეტაცია (*Sutter v. Switzerland*, 1984, § 33; *Campbell and Fell v. the United Kingdom*, 1984, § 91).

319. ფორმულირების მიუხედავად, რომელიც თითქოს გულისხმობს გადაწყვეტილების ღია სასამართლოში წაკითხვის აუცილებლობას, გადაწყვეტილების გასაჯაროების სხვა საშუალებებიც შეიძლება აკმაყოფილებდეს მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის მოთხოვნას.

როგორც წესი, მოპასუხე სახელმწიფოს შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის თანახმად „გადაწყვეტილების“ გამოქვეყნების ფორმა უნდა შეფასდეს კონკრეტული საქმის წარმოების განსაკუთრებული მახასიათებლების გათვალისწინებით და ამ კონტექსტში მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის მოთხოვნაზე მითითებით, რაც გულისხმობს საზოგადოების მიერ სასამართლო ხელისუფლების კონტროლის უზრუნველყოფას საქმის სამართლიანი განხილვის უფლების დაცვის მიზნით. ამ შეფასების გაკეთებისას მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული მთლიანი სასამართლო პროცესი (*Welke and Biatek v. Poland*, 2011, § 83, სადაც დახურულ რეჟიმში გამართული საქმის წარმოების ფარგლებში გამოტანილი გადაწყვეტილებების სარეზოლუციო ნაწილის საქვეყნოდ გამოცხადების შეზღუდვა არ ეწინააღმდეგებოდა მე-6 მუხლს). ამგვარად, გადაწყვეტილების მიწოდება სასამართლოს კანცელარიისთვის და მისი გამოქვეყნება ოფიციალურ კრებულებში შეიძლება აკმაყოფილებდეს საქვეყნოდ გამოცხადების მოთხოვნას (*Sutter v. Switzerland*, 1984, § 34).

320. გაუმართლებელია სასამართლოს მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილების მთლიანად დაფარვა საზოგადოებისგან. ეროვნულ უშიშროებასთან დაკავშირებული ლეგიტიმური მოსაზრებები შეიძლება დაკმაყოფილდეს გარკვეული მექანიზმებით, მაგალითად, სასამართლო გადაწყვეტილებების მხოლოდ იმ ნაწილების გასაიდუმლოებით, რომელთა გამჟღავნებაც საფრთხეს შეუქმნის ეროვნულ უშიშროებას ან სხვათა უსაფრთხოებას (*Raza v. Bulgaria*, 2010, § 53; *Fazliyski v. Bulgaria*, 2013, §§ 67-68).

321. საქვეყნოდ განხილვის უფლება და გადაწყვეტილების საქვეყნოდ გამოცხადების უფლება წარმოადგენს მე-6 მუხლით გათვალისწინებულ ორ სხვადასხვა უფლებას. ის ფაქტი, რომ ერთ-ერთი ამ უფლებებიდან არ არის დარღვეული, არ ნიშნავს იმას, რომ მეორე უფლება ვერ იქნება დარღვეული. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, სასჯელის საქვეყნოდ გამოცხადება ვერ გამოასწორებს სასამართლო პროცესის გაუმართლებლად დახურულ რეჟიმში გამართვას (*Artemov v. Russia*, 2014, § 109).

C. გონივრული ვადა

კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტი

„1. ყოველი ადამიანი, ... მისთვის წარდგენილი სისხლისსამართლებრივი ბრალდების ... გამორკვევისას, აღჭურვილია გონივრულ ვადაში ... მისი საქმის ... განხილვის უფლებით ...“

HUDOC-ის საკვანძო სიტყვები

გონივრული ვადა (6-1)

1. საქმის წარმოების ხანგრძლივობის განსაზღვრა

322. სისხლის სამართლის საქმეებთან მიმართებით მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის მიზანი, რომლის თანახმადაც ყველას აქვს გონივრულ ვადაში საქმის განხილვის უფლება, არის იმის უზრუნველყოფა, რომ ბრალდებულ პირებს არ უწყვედეთ ბრალდებულის სტატუსში ყოფნა ძალიან დიდი ხნის განმავლობაში, და რომ მოხდეს მათი ბრალეულობის დადგენა (*Wemhoff v. Germany*, 1968, § 18; *Kart v. Turkey* [GC], 2009, § 68).

a. გასათვალისწინებელი ვადის დინების დაწყების პერიოდი

323. გასათვალისწინებელი პერიოდი იწყება იმ დღეს, როდესაც ხდება პირისთვის ბრალის წაყენება (*Neumeister v. Austria*, 1968, § 18).

324. „გონივრული ვადის“ ათვლა შეიძლება დაიწყოს მანამდე, სანამ საქმე გადაეცემა საქმის განმხილველ სასამართლოს (*Deweert v. Belgium*, 1980, § 42), მაგალითად, დაკავების მომენტიდან (*Wemhoff v. Germany*, 1968, § 19), პირისთვის ბრალის წაყენების მომენტიდან (*Neumeister v. Austria*, 1968, § 18), წინასწარი გამოძიების დაწყების მომენტიდან (*Ringeisen v. Austria*, 1971, § 110; *Šubinski v. Slovenia*, 2007, §§ 65-68), ან მომჩივნის მოწმის სტატუსით დაკითხვის მომენტიდან, როდესაც ის ეჭვმიტანილია დანაშაულის ჩადენაში (*Kalēja v. Latvia*, 2017, § 40). თუმცა, ნებისმიერ შემთხვევაში, ეს მომენტი არის ის, როდესაც მომჩივანი შეიტყობს ბრალდების შესახებ ან როდესაც მასზე არსებითად იმოქმედებს სისხლის სამართლის გამოძიების ან საქმის წარმოების კონტექსტში მიღებული ზომები (*Mamič v. Slovenia (no. 2)*, 2006, §§ 23-24); *Liblik and Others v. Estonia*, 2019, § 94).

325. „ბრალდება“ ამ კონტექსტში გაგებული უნდა იქნეს მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის ავტონომიური მნიშვნელობით (*McFarlane v. Ireland* [GC], 2010, § 143).¹¹

b. პერიოდის დასასრული

326. სასამართლომ დაადგინა, რომ სისხლის სამართლის საქმეებში პერიოდი, რომელზეც ვრცელდება მე-6 მუხლი, მოიცავს კონკრეტული საქმის წარმოების მთლიან პერიოდს (*König v. Germany*, 1978, § 98), მათ შორის სააპელაციო საქმის წარმოებას (*Delcourt v. Belgium*, 1970, §§ 25-26; *König v. Germany*, 1978, § 98; *V. v. the United Kingdom* [GC], 1999, § 109; თუმცა, იხ. *Nechay v. Ukraine*, 2021, § 64, სადაც მომჩივნის ფსიქიატრიული ინტერნირების პროცედურასთან დაკავშირებული გარდამავალი პერიოდი არ იქნა გათვალისწინებული მომჩივნის წინააღმდეგ მიმდინარე სისხლის სამართლის საქმის წარმოების მთლიან პერიოდში). გარდა ამისა, მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტი წარმოების დასრულების პერიოდად მიუთითებს ბრალდების დამდგენი გადაწყვეტილების გამოტანის მომენტს; ეს შეიძლება იყოს სააპელაციო სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებაც, როდესაც ის იღებს გადაწყვეტილებას ბრალდების არსებით მხარეზე (*Neumeister v. Austria*, 1968, § 19).

327. გასათვალისწინებელი პერიოდი გრძელდება მინიმუმ გამამართლებელი ან გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანამდე, მაშინაც კი, თუ ასეთი გადაწყვეტილება მიიღება სააპელაციო საჩივართან დაკავშირებით. ამის გარდა არ არსებობს სხვა მიზეზი, რომლის გამოც საქმის განხილვის გაჭიანურებისგან დაცვის გარანტიების მოქმედება უნდა დასრულდეს საქმის პირველი მოსმენის მომენტისთვის: ასევე თავიდან უნდა იქნეს აცილებული საქმის განმხილველი სასამართლოს მიერ პროცესის გაუმართლებელი გადავადება ან განხილვის ზედმეტად გაჭიანურება (*Wemhoff v. Germany*, 1968, § 18).

328. მსჯავრის დადების შემთხვევაში არ ხდება „სისხლისსამართლებრივი ბრალდების ... გამორკვევა“ მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის მნიშვნელობით, სანამ სასჯელი საბოლოოდ არ არის დადგენილი (*Eckle v. Germany*, 1982, § 77; *Ringeisen v. Austria*, 1971, § 110; *V. v. the United Kingdom* [GC], 1999, § 109).

329. ნებისმიერი სასამართლოს მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილების აღსრულება უნდა ჩაითვალოს სასამართლო პროცესის განუყოფელ ნაწილად მე-6 მუხლის მიზნებისთვის (*Assanidze v. Georgia* [GC], 2004, § 181). კონვენციის მე-6 მუხლით გათვალისწინებული

11. იხ. ნაწილი „ბრალდების“ არსებობა.

გარანტიები მოჩვენებითი იქნებოდა, ხელშემკვრელი სახელმწიფოს შიდასახელმწიფოებრივი სამართლებრივი ან ადმინისტრაციული სისტემა რომ იძლეოდეს იმის საშუალებას, რომ შესასრულებლად სავალდებულო საბოლოო გამამართლებელი სასამართლო განაჩენი დარჩეს აღუსრულებელი გამამართლებელი პირის საზიანოდ. სისხლის სამართლის საქმის წარმოება შეადგენს ერთ მთლიანობას და მე-6 მუხლით გათვალისწინებული დაცვა არ წყვეტს მოქმედებას გამამართლებელი განაჩენის გამოტანის შემდეგ (*ოქვ*, § 182). სახელმწიფო ადმინისტრაციულ ორგანოებს რომ შეეძლოთ უარი თქვან აღსრულებაზე ან არ აღასრულონ მოპასუხის გამამართლებელი განაჩენი, ან თუნდაც გააჭიანურონ მისი აღსრულება, მე-6 მუხლით გათვალისწინებული გარანტიები, რომლითაც მოპასუხემ მანამდე ისარგებლა სასამართლო პროცესის განმავლობაში, ნაწილობრივ მოჩვენებითი გახდებოდა (*ოქვ*, § 183).

330. დაბოლოს, გადაწყვეტილება სისხლის სამართლის საქმის წარმოების შეწყვეტის თაობაზე, თუნდაც მისი შემდგომ ეტაპზე განახლების შესაძლებლობით, ნიშნავს, რომ სისხლის სამართლის საქმის წარმოების ხანგრძლივობის გამოთვლისას არ ხდება შემდგომი პერიოდის გათვალისწინება, თუ მიიღება გადაწყვეტილება სისხლის სამართლის გამოძიების შეწყვეტის შესახებ, ეს აღარ მოქმედებს პირზე და პირი აღარ განიცდის გაურკვევლობას, რომლის შეზღუდვაც წარმოადგენს შესაბამისი გარანტიის მიზანს (*Nakhmanovich v. Russia*, 2006, § 89). თუმცა, პირზე ზემოქმედება წყდება მხოლოდ იმ მომენტიდან, როდესაც მას ეცნობება ასეთი გადაწყვეტილების შესახებ (*Borzonov v. Russia*, 2009, § 38; *Niedermeier v. Germany* (dec.), 2009), ან როდესაც მის სტატუსთან დაკავშირებული გაურკვევლობა სხვა გზით აღმოიფხვრება (*Gröning v. Germany* (dec.), 2020).

2. გონივრული ვადის შეფასება

a. პრინციპები

331. საქმის წარმოების ხანგრძლივობის გონივრულობა უნდა განისაზღვროს საქმის გარემოებებიდან გამომდინარე, რაც მოითხოვს საერთო შეფასებას (*Boddaert v. Belgium*, 1992, § 36). როდესაც საქმის წარმოების გარკვეული ეტაპები თავისთავად მისაღები სისწრაფით მიმდინარეობს, საქმის წარმოების საერთო ხანგრძლივობა შეიძლება მაინც აღემატებოდეს „გონივრულ ვადას“ (*Dobbertin v. France*, 1993, § 44).

332. მე-6 მუხლი მოითხოვს, რომ საქმის წარმოება იყოს სწრაფი, თუმცა ის ასევე ადგენს მართლმსაჯულების სათანადოდ განხორციელების უფრო ზოგად პრინციპს. დაცული უნდა იქნეს სამართლიანი ბალანსი ამ ძირითადი მოთხოვნის სხვადასხვა ასპექტს შორის (*Boddaert v. Belgium*, 1992, § 39).

b. კრიტერიუმები

333. იმის განსაზღვრისას, იყო თუ არა სისხლის სამართლის საქმის წარმოების ხანგრძლივობა გონივრული, სასამართლო ითვალისწინებს ისეთ ფაქტორებს, როგორცაა: საქმის სირთულე, მომჩივნის ქცევა და შესაბამისი ადმინისტრაციული და სასამართლო ორგანოების ქცევა (*König v. Germany*, 1978, § 99; *Neumeister v. Austria*, 1968, § 21; *Ringeisen v. Austria*, 1971, § 110; *Pélissier and Sassi v. France* [GC], 1999, § 67; *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark*, 2004, § 45; *Chiarello v. Germany*, 2019, § 45; *Liblik and Others v. Estonia*, 2019, § 91).

334. საქმის სირთულე. ის შეიძლება გამოდინარეობდეს, მაგალითად, ბრალდებების რაოდენობიდან, საქმის წარმოებაში ჩართული ადამიანების რაოდენობიდან, როგორცაა ბრალდებულები და მოწმეები, ან საქმის საერთაშორისო განზომილებიდან (*Neumeister v. Austria*, 1968, § 20, სადაც სადავო ტრანზაქციებს გაუთვალისწინებელი შედეგები მოჰყვა სხვადასხვა ქვეყანაში, რის გამოც საჭირო გახდა ინტერპოლის დახმარება და ორმხრივი სამართლებრივი დახმარების შესახებ ხელშეკრულებების განხორციელება, და რომელიც ეხებოდა 22 პირს, რომელთა ნაწილი საზღვარგარეთ იმყოფებოდა). საქმე ასევე შეიძლება იყოს უკიდურესად რთული, როდესაც ეჭვები უკავშირდება თანამდებობრივ დანაშაულს, იმავე ფართომასშტაბიან თაღლითობას, რომელშიც ჩართულია რამდენიმე კომპანია და კომპლექსური ტრანზაქციები, რომელთა მიზანია საგამომიებო ორგანოების მხრიდან საქმიანობის შესწავლისგან თავის არიდება, და რომლებიც მოითხოვს მნიშვნელოვან საბუღალტრო და ფინანსურ ექსპერტიზას (*C.P. and Others v. France*, 2000, § 30). ანალოგიურად, ფულის გათეთრების საერთაშორისო ბრალდებებთან დაკავშირებული საქმე, რომელიც მოიცავდა გამოძიებას რამდენიმე ქვეყანაში, მიჩნეული იქნა განსაკუთრებით რთულად (*Arewa v. Lithuania*, 2021, § 52).

335. მიუხედავად იმისა, რომ საქმე შეიძლება იყოს გარკვეულწილად რთული, სასამართლო ვერ ჩათვლის გაურკვეველი უმოქმედობის ხანგრძლივ პერიოდებს „გონივრულად“ (*Adiletta and Others v. Italy*, 1991 § 17, სადაც საქმის წარმოების მთლიანი პერიოდი შეადგენდა ცამეტ წელსა და ხუთ თვეს, მათ შორის ხუთწლიან დაყოვნებას საქმის გამომძიებელი მოსამართლისთვის გადაცემასა და ბრალდებულის და მოწმეების დაკითხვას შორის, და ერთი წლით და ცხრა თვით დაყოვნებას საქმის გამომძიებელი მოსამართლისთვის დაბრუნებიდან მომჩივანთა სასამართლო პროცესის განახლებამდე). გარდა ამისა, მიუხედავად იმისა, რომ საქმის სირთულემ შეიძლება გაამართლოს გარკვეული დროის გასვლა, ეს თავისთავად შეიძლება არ იყოს საკმარისი საქმის წარმოების მთლიანი ხანგრძლივობის გასამართლებლად (*Rutkowski and Others v. Poland*, 2015, § 137).

336. მომჩივნის ქცევა მე-6 მუხლი არ მოითხოვს მომჩივანთა აქტიურ თანამშრომლობას სასამართლო ხელისუფლების ორგანოებთან. ასევე არ შეიძლება მათი დადანაშაულება შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობით გათვალისწინებული სამართლებრივი დაცვის საშუალებების სრულად გამოყენებაში. თუმცა, მათი ქცევა წარმოადგენს ობიექტურ ფაქტს, რომელიც ვერ მიეწერება მოპასუხე სახელმწიფოს და რომელიც მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული იმის განსაზღვრისას, აღემატება თუ არა საქმის წარმოების ხანგრძლივობა გონივრულ ვადას (*Eckle v. Germany*, 1982, § 82, სადაც მომჩივნები სულ უფრო ხშირად მიმართავდნენ ისეთ ქმედებებს, რომლებიც იწვევდა საქმის წარმოების გაჭიანურებას, როგორცაა მოსამართლეთა აცილების სისტემატურად მოთხოვნა; ზოგიერთი ასეთი ქმედება შეიძლება მიზანმიმართულ ხელშეშლაზეც კი მიუთითებდეს *Sociedade de Construções Martins & Vieira, Lda., and Others v. Portugal*, 2014, § 48).

337. იმ ქცევის ერთ-ერთი მაგალითი, რომელიც მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული, არის მომჩივნის განზრახვა გაეჭიანურებინა გამოძიება, სადაც ეს ჩანს საქმის მასალებიდან (*I.A. v. France*, 1998, § 121, როდესაც მომჩივანი, სხვათა შორის, დაელოდა სანამ აცნობებდნენ რომ საქმის პროკურორისთვის გადაცემა იყო გარდაუვალი, სანამ მოითხოვდა მთელი რიგი დამატებითი საგამომიებო ღონისძიებების ჩატარებას).

338. მომჩივანი ვერ გამოიყენებს მიმალვაში ყოფნის პერიოდს, რომლის განმავლობაშიც ის ცდილობდა თავის სამშობლოში მართლმსაჯულების წინაშე წარდგენისთვის თავის არიდებას. როდესაც ბრალდებული გარბის სახელმწიფოდან, რომელიც იცავს კანონის

უზენაესობის პრინციპს, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ გაქცევის შემდეგ მას არ აქვს უფლება პრეტენზია გამოთქვას საქმის წარმოების არაგონივრულ ხანგრძლივობასთან დაკავშირებით, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ ის წარმოადგენს საკმარის საფუძველს ამ ვარაუდის გასაქარწყლებლად (*Vayıç v. Turkey*, 2006, § 44).

339. შესაბამის ორგანოების ქცევა: მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტი ხელშემკვრელ სახელმწიფოებს აკისრებს მოვალეობას რომ მოაწყონ თავიანთი სასამართლო სისტემები ისე, რომ მათი სასამართლოები აკმაყოფილებდნენ აღნიშნული მუხლის თითოეულ მოთხოვნას (*Abdoella v. the Netherlands*, 1992, § 24; *Dobbartin v. France*, 1993, § 44). ეს ზოგადი პრინციპი ვრცელდება მართლმსაჯულების სისტემის შორსმომავალი რეფორმებისა და მათგან გამომდინარე გასაგები შეფერხების კონტექსტშიც კი (*Bara and Kola v. Albania*, 2021, § 94).

340. მიუხედავად იმისა, რომ სასამართლოების დროებითი გადატვირთულობა არ აკისრებს პასუხისმგებლობას ხელშემკვრელ სახელმწიფოებს, თუ ისინი იღებენ გამოსასწორებელ ზომებს რათა საჭირო ოპერატიულობით გაუმკლავდნენ ამ ტიპის განსაკუთრებულ შემთხვევებს (*Milasi v. Italy*, 1987, § 18; *Baggetta v. Italy*, 1987, § 23), შესაბამისი ორგანოების მიერ სამუშაო დატვირთვაზე მითითებას და ამ საკითხის მოსაგვარებლად მიღებულ სხვადასხვა ზომებს იშვიათად თუ ენიჭება გადამწყვეტი მნიშვნელობა სასამართლოს მიერ (*Eckle v. Germany*, 1982, § 92).

341. ანალოგიურად, ეროვნულ სასამართლოებს ეკისრებათ პასუხისმგებლობა პროცესის მონაწილეების (როგორცაა: მოწმეები, თანაბრალდებულები და წარმომადგენლები) გამოუცხადებლობისთვის, რის შედეგადაც ხდება სასამართლო პროცესის გადადება (*Tychko v. Russia*, 2015, § 68). მეორე მხრივ, ეროვნულ სასამართლოებს ვერ დაჰბრალდებათ საქმის განხილვის მნიშვნელოვნად გაჭიანურება, რომელიც გამოწვეულია მომჩივნის ჯანმრთელობის მდგომარეობით (*Yaikov v. Russia*, 2015, § 76).

342. საქმის წარმოების ხანგრძლივობის გონივრულობის შეფასებისას გათვალისწინებული უნდა იქნას ის, თუ რა დევს სასწორზე მომჩივნისთვის. მაგალითად, როდესაც პირი იმყოფება წინასწარ პატიმრობაში, ეს ფაქტორი გასათვალისწინებელია იმის შეფასებისას, მოხდა თუ არა ბრალის დადგენა გონივრულ ვადაში (*Abdoella v. the Netherlands*, 1992, § 24, სადაც ორ შემთხვევაში უზენაეს სასამართლოში დოკუმენტების გადაზღვრისთვის საჭირო დრომ შეადგინა 21 თვეზე მეტი იმ 52 თვიდან, რომლის განმავლობაშიც მიმდინარეობდა საქმის განხილვა (*Starokadomskiy v. Russia (no. 2)*, 2014, §§ 70-71). თუმცა, თავად ის ფაქტი, რომ მომჩივანი იყო საზოგადო მოღვაწე და რომ საქმემ მნიშვნელოვნად მიიპყრო მედიის ყურადღება, თავისთავად არ უზრუნველყოფს იმას, რომ საქმე იმსახურებდა პრიორიტეტულ მოპყრობას (*Liblik and Others v. Estonia*, 2019, § 103).

3. რამდენიმე მაგალითი

a. გონივრული ვადის გადაჭარბება

- 9 წელი და 7 თვე, საქმე არ იყო განსაკუთრებით რთული, გარდა მონაწილე პირთა რაოდენობისა (35), ამბოხების პერიოდის შემდეგ სასამართლოს განსაკუთრებულ სამუშაო დატვირთვასთან გასამკლავებლად შესაბამისი ორგანოების მიერ მიღებული ზომების მიუხედავად (*Milasi v. Italy*, 1987, §§ 14-20).
- 13 წელი და 4 თვე, რეგიონში არსებული პოლიტიკური პრობლემები და სასამართლოების ზედმეტი სამუშაო დატვირთვა; სახელმწიფოს მცდელობები

სასამართლოების სამუშაო პირობების გასაუმჯობესებლად დაიწყო წლების შემდეგ (*Baggetta v. Italy*, 1987, §§ 20-25).

- 5 წელი, 5 თვე და 18 დღე, მათ შორის 33 თვე გადაწყვეტილების გამოტანიდან პასუხისმგებელი მოსამართლის მიერ გადაწყვეტილების სრული წერილობითი ვერსიის შედგენამდე ისე, რომ არ მომხდარა ადეკვატური დისციპლინური ზომების მიღება (*B. v. Austria*, 1990, §§ 48-55).
- 5 წელი და 11 თვე, საქმე იყო რთული დასაკითხი ადამიანების რაოდენობიდან და გამოსაკვლევი დოკუმენტების ტექნიკური ხასიათიდან გამომდინარე დამამძიმებელ გარემოებებში მითვისების საქმეზე, თუმცა ეს ვერ ამართლებს გამოძიებას, რომელსაც ხუთი წელი და ორი თვე დასჭირდა; ასევე რამდენიმე უმოქმედობის პერიოდი შესაბამისი ორგანოების ბრალეულობით. ამგვარად, მიუხედავად იმისა, რომ საქმის განხილვის ეტაპის ხანგრძლივობა გონივრული ჩანდა, არ შეიძლება ითქვას, რომ გამოძიება გულმოდგინედ ჩატარდა (*Rouille v. France*, 2004, § 29).
- 12 წელი, 7 თვე და 10 დღე, საქმე არ იყო განსაკუთრებით რთული და არც მომჩივანს გამოუყენებია საქმის წარმოების გაჭიანურების რაიმე ტაქტიკა, მაგრამ ორი წელი და ცხრა თვეზე მეტი გავიდა ადმინისტრაციულ სასამართლოში საჩივრის შეტანიდან საგადასახადო ორგანოების პირველი შესაგებლის მიღებამდე (*Clinique Mozart SARL v. France*, 2004, §§ 34-36).

ბ. გონივრული ვადა არ იქნა გადაჭარბებული

- 5 წელი და 2 თვე, თაღლითობისა და თაღლითური გაკოტრების ურთიერთდაკავშირებული საქმეების სირთულე, სადაც მომჩივანმა უამრავი შუამდგომლობა და საჩივარი წარადგინა არა მხოლოდ მის გათავისუფლებასთან დაკავშირებით, არამედ ასევე უმეტესი მოსამართლეების აცილების და საქმის წარმოების სხვა იურისდიქციებში გადატანის თაობაზე (*Ringeisen v. Austria*, 1971, § 110).
- 7 წელი და 4 თვე: ის ფაქტი, რომ 7 წელზე მეტი გავიდა ბრალის წაყენებიდან ისე, რომ არ მომხდარა ბრალის დადგენა ბრალდებულის მიმართ გამამტყუნებელი ან გამამართლებელი განაჩენის გამოტანით, აშკარად მიუთითებდა განსაკუთრებით ხანგრძლივ პერიოდზე, რომელიც უმეტეს შემთხვევაში მიჩნეული იქნებოდა გონივრული ვადის გადაჭარბებად; გარდა ამისა, 15 თვის განმავლობაში მოსამართლეს არ დაუკითხავს არცერთი თანაბრალდებული ან მოწმე და არ შეუსრულებია არც სხვა მოვალეობები; თუმცა, საქმე იყო უაღრესად რთული (ბრალდებების და საქმეში ჩართული პირების რაოდენობა, საქმის საერთაშორისო ხასიათი, რაც მოიცავდა საზღვარგარეთ სასამართლო დახმარების თხოვნასთან დაკავშირებულ სირთულეებს, და ა.შ.) (*Neumeister v. Austria*, 1968, § 21).
- 4 წელზე და 10 თვეზე ცოტა ნაკლები, განსჯადობის ორ დონეზე, როდესაც საქმე ეხებოდა საკონსტიტუციო სამართალწარმოებას და მოიცავდა საერთაშორისო ელემენტის მქონე კომპლექსურ და ახალ სამართლის საკითხებს (*Shorazova v. Malta*, 2022, §§ 136-139).

VI. კონკრეტული გარანტიები

A. უდანაშაულობის პრეზუმფცია (მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტი)

კონვენციის მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტი

„2. ყოველი ბრალდებული უდანაშაულოდ მიიჩნევა, ვიდრე მისი ბრალეულობა არ დამტკიცდება კანონის შესაბამისად.“

HUDOC-ის საკვანძო სიტყვები

სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებული (6-2) – უდანაშაულობის პრეზუმფცია (6-2) – კანონის შესაბამისად ბრალეულობის დამტკიცება (6-2)

1. მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის მოქმედების სფერო

a. სისხლის სამართლის საქმის წარმოება

343. მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტი მოიცავს უდანაშაულობის პრეზუმფციის პრინციპს. ის მოითხოვს, მათ შორის, შემდეგს: (1) თავიანთი მოვალეობების შესრულება სასამართლოს წევრებმა არ უნდა დაიწყონ წინასწარ ჩამოყალიბებული აზრით, რომ ბრალდებულმა ჩაიდინა ის დანაშაული, რომელშიც მას ბრალი ედება; (2) მტკიცების ტვირთი ეკისრება ბრალდების მხარეს; და (3) ნებისმიერი ეჭვი სარგებლის მომტანია ბრალდებულისთვის (*Barberà, Messegueé and Jabardo v. Spain*, 1988, § 77).

344. განიხილება რა პროცედურულ გარანტიად თავად სისხლის სამართლის პროცესის კონტექსტში, უდანაშაულობის პრეზუმფცია აწესებს მოთხოვნებს, სხვათა შორის, მტკიცების ტვირთთან დაკავშირებით (*Telfner v. Austria*, 2001, § 15); ფაქტისა და სამართლის სამართლებრივ პრეზუმფციებთან დაკავშირებით (*Salabiaku v. France*, 1988, § 28; *Radio France and Others v. France*, 2004, § 24); თვითმამხილებელი ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლებასთან დაკავშირებით (*Saunders v. the United Kingdom*, 1996, § 68); წინასასამართლო საქვეყნოობასთან დაკავშირებით (*G.C.P. v. Romania*, 2011, § 46); და საქმის განხილველი სასამართლოს ან სხვა საჯარო მოხელეების მიერ მოპასუხის ბრალეულობის შესახებ წინასწარ გამოთქმულ მოსაზრებებთან დაკავშირებით (*Allet de Ribemont*, 1995, §§ 35-36, *Nešťák v. Slovakia*, 2007, § 88).

345. მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტი არეგულირებს მთლიანობაში სისხლის სამართლის საქმის წარმოებას, სისხლისსამართლებრივი დევნის შედეგის მიუხედავად, და არა მხოლოდ ბრალდების არსებითი მხარის განხილვას (*Poncelet v. Belgium*, 2010, § 50; *Minelli v. Switzerland*, 1983, § 30; *Garycki v. Poland*, 2007, § 68). შესაბამისად, უდანაშაულობის პრეზუმფცია ვრცელდება ბრალდებულის გამამართლებელი გადაწყვეტილების სარეზოლუციო დებულებებში წარმოდგენილ საფუძვლებზე, რომლისგანაც შეუძლებელია დასაბუთების გამიჯვნა. ის შეიძლება დაირღვეს იმ შემთხვევაში, თუ დასაბუთება ასახავს მოსაზრებას, რომ სინამდვილეში ბრალდებული არის დამნაშავე (*Cleve v. Germany*, 2015, § 41).

346. თუმცა, უდანაშაულობის პრეზუმფცია ჩვეულებრივ არ ვრცელდება იმ შემთხვევაში, როდესაც პირის მიმართ არ არსებობს სისხლისსამართლებრივი ბრალდება, მაგალითად, როდესაც ხდება მომჩივნის მიმართ ღონისძიებების გამოყენება მის წინააღმდეგ

სისხლისსამართლებრივი ბრალდების წარდგენამდე (*Gogitidze and Others v. Georgia*, 2015, §§ 125-126; *Larrañaga Arando and Others v. Spain* (dec.), 2019, §§ 45-46; *Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia (no.2)*, 2020, § 543; ამის საპირისპიროდ იხ. *Batiashvili v. Georgia*, 2019, § 79, სადაც გამონაკლისის სახით მოხდა მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის გამოყენება მტკიცებულების სავარაუდო გაყალბების შემთხვევაზე, რათა მომხდარიყო დანაშაულის არსებობაში ეჭვის შეტანა ბრალის ოფიციალურად წარდგენამდე, რომელიც შემდეგ წარდგენილ იქნა მომჩივნის წინააღმდეგ ამ გაყალბების შემთხვევიდან ძალიან მალე *Farzaliyev v. Azerbaijan*, 2020, § 48). უდანაშაულობის პრეზუმფციის გავრცელება არ წყდება მხოლოდ იმიტომ, რომ პირველი ინსტანციის სასამართლოში საქმის წარმოების შედეგად მოხდა მოპასუხის მსჯავრდება, თუ საქმის განხილვა გრძელდება სააპელაციო ინსტანციაში (*Konstas v. Greece*, 2011, § 36).

347. ბრალდებულის სათანადო წესით დამნაშავედ ცნობის შემდეგ, მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტი ვეღარ გავრცელდება განაჩენის გამოტანის პროცესში ბრალდებულის ხასიათსა და ქცევასთან დაკავშირებულ ბრალდებებზე (*Bikas v. Germany*, 2018, § 57), გარდა იმ შემთხვევისა, თუ ეს ბრალდებები არის ისეთი ხასიათის და ხარისხის, რომ უტოლდება კონვენციის ავტონომიური მნიშვნელობით ახალი „ბრალდების“ წამოყენებას (*Böhmer v. Germany*, 2002, § 55; *Geerings v. the Netherlands*, 2007, § 43; *Phillips v. the United Kingdom*, 2001, § 35).

348. მიუხედავად ამისა, პირის უფლება, ითვლებოდეს უდანაშაულოდ და მოითხოვოს, რომ ბრალდების მხარემ აიღოს მის წინააღმდეგ წამოყენებული ბრალდების მტკიცების ტვირთი, წარმოადგენს მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტით გათვალისწინებული საქმის სამართლიანი განხილვის ზოგადი ცნების ნაწილს, რომელიც ვრცელდება განაჩენის გამოტანის პროცედურაზე (*ibid.*, §§ 39-40; *Grayson and Barnham v. the United Kingdom*, 2008, §§ 37 და 39).

349. სისხლის სამართლის ძირითადი წესი, რომლის მიხედვითაც, დანაშაულებრივი ქმედების ჩამდენი პირი ვერ გადაურჩება სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას, წარმოადგენს კონვენციის მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტით გათვალისწინებული უდანაშაულობის პრეზუმფციის გარანტიას. შესაბამისად, მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტი ირღვევა იმ შემთხვევაში, თუ მომჩივანი არ წარდგა სასამართლოს წინაშე და მისი მსჯავრდება მოხდა მისი გარდაცვალების შემდეგ (*Magnitskiy and Others v. Russia*, 2019, § 284, დამატებითი მითითებით).

b. პარალელური სამართალწარმოება

350. მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტი შეიძლება გავრცელდეს იმ სამართალწარმოებისას გამოტანილ სასამართლოს გადაწყვეტილებებზე, რომელიც არ იყო მიმართული მომჩივნის როგორც „ბრალდებულის“ წინააღმდეგ, არამედ ეხებოდა და კავშირი ჰქონდა მის წინააღმდეგ ერთდროულად მიმდინარე სისხლის სამართლის საქმის წარმოებასთან, როდესაც ის მოიცავს პირის ბრალეულობის ნაადრევ შეფასებას (*Böhmer v. Germany*, 2002, § 67; *Diamantides v. Greece (no. 2)*, 2005, § 35). ასე, მაგალითად, უდანაშაულობის პრეზუმფცია შეიძლება გამოყენებული იქნეს მომჩივნის წინააღმდეგ ექსტრადიციის სამართალწარმოების ფარგლებში გამოტანილ სასამართლოს გადაწყვეტილებებზე, თუ კანონმდებლობის, პრაქტიკის ან ფაქტების მიხედვით არსებობდა მჭიდრო კავშირი სადავო ჩვენებებს შორის, რომლებიც მიცემულ იქნა ექსტრადიციის სამართალწარმოების და მომთხოვნ სახელმწიფოში მომჩივნის წინააღმდეგ მიმდინარე სისხლის სამართლის საქმის წარმოების კონტექსტში (*Eshonkulov v. Russia*, 2015, §§ 74-75).

351. გარდა ამისა, სასამართლომ განიხილა მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის გამოყენება პარალელური სისხლის სამართლის საქმის წარმოების ფარგლებში თანაბრადებულთა წინააღმდეგ მიცემულ ჩვენებებთან დაკავშირებით, რომლებიც არ იყო სავალდებულო მომჩივანთან მიმართებით, თუ არ არსებობდა პირდაპირი კავშირი მომჩივნის წინააღმდეგ მიმდინარე სამართალწარმოებასა და ამ პარალელურ სამართალწარმოებას შორის. სასამართლოს განმარტების თანახმად, მიუხედავად იმისა, რომ პარალელური სამართალწარმოების ფარგლებში მიცემული ჩვენებები არ იყო სავალდებულო მომჩივანთან მიმართებით, მათ მაინც შეიძლებოდა ჰქონოდათ საზიანო გავლენა მომჩივნის წინააღმდეგ მიმდინარე სამართალწარმოებაზე ისევე, როგორც ნებისმიერი სხვა საჯარო ხელისუფლების ორგანოს მიერ ეჭვმიტანილის ბრალეულობასთან დაკავშირებით ნაადრევად გამოთქმულ მოსაზრებას, რომელიც მჭიდრო კავშირში იყო მიმდინარე სისხლის სამართლის საქმის წარმოებასთან (*Karaman v. Germany*, 2014, § 43; *Bauras v. Lithuania*, 2017, § 52).

352. ყველა ასეთი პარალელურ სამართალწარმოების დროს, სასამართლოები ვალდებული არიან თავი შეიკავონ ნებისმიერი ისეთი განცხადებისგან, რომელიც შეიძლება ზიანის მომტანი იყოს მიმდინარე სამართალწარმოებისთვის, თუნდაც ისინი არ იყოს სავალდებულო. ამასთან დაკავშირებით სასამართლომ დაადგინა, რომ თუ ბრალდების ხასიათიდან გამომდინარე გარდაუვალია მესამე მხარის ჩართულობის დადგენა ერთი სამართალწარმოების ფარგლებში, და ეს დასკვნები გავლენას იქონიებს ცალკე გასამართლებული მესამე მხარის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის შეფასებაზე, ეს უნდა ჩაითვალოს საქმეთა გამოყოფის სერიოზულ დაბრკოლებად. ასეთი ძლიერი ფაქტობრივი კავშირის მქონე საქმეების ცალკე სისხლის სამართლის საქმის წარმოების ფარგლებში განხილვის ნებისმიერი გადაწყვეტილება უნდა ეფუძნებოდეს ყველა გამათანაბრებელი ინტერესის გულდასმით შეფასებას, ხოლო თანაბრადებულს უნდა მიეცეს საშუალება სადავო გახადოს საქმეთა გამოყოფა (*Navalnyy and Ofitserov v. Russia*, 2016, § 104).

353. სასამართლომ დამატებით დაადგინა, რომ მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტი ვრცელდებოდა სამართალწარმოებაზე, რომელიც ეხებოდა პირობით ვადამდე გათავისუფლების შესახებ გადაწყვეტილების გაუქმებას, სადაც მითითება კეთდებოდა მომჩივნის წინააღმდეგ მიმდინარე ახალ სისხლის სამართლის გამოძიებაზე (*El Kaada v. Germany*, 2015, § 37).

354. სასამართლომ ასევე მიიჩნია, რომ მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტი ვრცელდებოდა მომჩივნის წინააღმდეგ მიმდინარე პარალელური დისციპლინური სამართალწარმოების ფარგლებში მიცემულ ჩვენებებზეც, როდესაც მის წინააღმდეგ მიმდინარე როგორც სისხლის სამართლის ისე დისციპლინური სამართალწარმოება დაიწყო სისხლის სამართლის დანაშაულების ჩადენის ეჭვის საფუძველზე, და როდესაც დისციპლინურ სახდელში მნიშვნელოვნად იყო გათვალისწინებული ის, სინამდვილეში ჩაიდინა თუ არა მომჩივანმა ის დანაშაულები, რომლებშიც მას ბრალი ედებოდა სისხლის სამართლის საქმის წარმოების ფარგლებში (*Kemal Coşkun v. Turkey*, 2017, § 44; ასევე იხ. *Istrate v. Romania*, 2021, §§ 63-66).

355. ანალოგიურად, მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტი ვრცელდება იმ შემთხვევაშიც, როდესაც მომჩივნის წინააღმდეგ პარალელურად მიმდინარეობს ორი სისხლის სამართლის საქმის წარმოება. ასეთ შემთხვევებში, უდანაშაულობის პრეზუმფცია გამორიცხავს ბრალეულობის დადგენას იმ დანაშაულისთვის, რომელიც არ შედის კომპეტენტური საქმის განმხილველი სასამართლოს წინაშე მიმდინარე სამართალწარმოების ფარგლებში, პარალელურ სამართალწარმოებაში არსებული პროცედურული გარანტიების და სისწრაფის ზოგადი მოსაზრებების მიუხედავად. ამგვარად, კონკრეტულ დანაშაულთან

დაკავშირებული ერთი სამართალწარმოების ფარგლებში იმის განხილვა, რომ მომჩივანმა ჩაიდინა სხვა დანაშაული, რომელიც ექვემდებარება სასამართლო განხილვას პარალელური სამართალწარმოების ფარგლებში, ეწინააღმდეგება მომჩივნის უდანაშაულოდ მიჩნევის უფლებას ამ სხვა დანაშაულთან მიმართებით (*Kangers v. Latvia*, 2019, §§ 60-61).

356. დაბოლოს, სასამართლომ დაადგინა, რომ მე-6 მუხლი ვრცელდება საპარლამენტო მოკვლევის საქმის წარმოებაზე, რომელიც ხორციელდება მომჩივნის წინააღმდეგ მიმდინარე სისხლის სამართლის საქმის წარმოების პარალელურად. ასეთ ვითარებაში სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ საპარლამენტო მოკვლევის საქმის წარმოების წარმართვასა და მასთან დაკავშირებით გადაწყვეტილების მიღებაზე პასუხისმგებელ ორგანოებს ეკისრებათ უდანაშაულობის პრეზუმფციის პრინციპის დაცვის ვალდებულება (*Rywin v. Poland*, 2016, § 208).

c. მომდევნო სამართალწარმოება

357. უდანაშაულობის პრეზუმფცია ასევე იცავს პირს, რომელიც გამართლდა სისხლისსამართლებრივ ბრალდებაში ან რომლის მიმართაც შეწყდა სისხლის სამართლის საქმის წარმოება, იმისგან, რომ საჯარო მოხელეები და სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოები მას მოექცნენ ისე, თითქოს ის სინამდვილეში იყოს დამნაშავე იმ დანაშაულში, რომლის ჩადენაც მას ბრალად ედება. პირის გამართლების ან მის წინააღმდეგ სამართალწარმოების შეწყვეტის შესახებ გადაწყვეტილების პატივისცემის გარეშე, მე-6 მუხლით დადგენილი გარანტიები თეორიული და მოჩვენებითი იქნებოდა. გარდა ამისა, სისხლის სამართლის საქმის წარმოების დასრულების შემდეგ ასევე სასწორზე დევს პირის რეპუტაცია და ის, თუ როგორ მიიღებს ამ პირს საზოგადოება (*Allen v. the United Kingdom* [GC], 2013, § 94). გარკვეულწილად, მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტით გათვალისწინებული დაცვა ამ კუთხით შეიძლება ემთხვეოდეს მე-8 მუხლით გათვალისწინებულ დაცვას (*G.I.E.M. S.R.L. and Others v. Italy* (merits) [GC], 2018, § 314).

358. როდესაც დგება მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის გამოყენების საკითხი მომდევნო სამართალწარმოების კონტექსტში, მომჩივანმა უნდა აჩვენოს კავშირის არსებობა დასრულებულ სისხლის სამართლის საქმის წარმოებასა და მომდევნო სამართალწარმოებას შორის. მაგალითად, ასეთი კავშირი სავარაუდოდ არსებობს იმ შემთხვევაში, როდესაც მომდევნო სამართალწარმოება მოითხოვს წინა სისხლის სამართლის საქმის წარმოების შედეგების განხილვას, კერძოდ კი, როდესაც ეს ავალდებულებს სასამართლოს გააანალიზოს სისხლის სამართლის გადაწყვეტილება; ჩაერთოს სისხლის სამართლის საქმეში არსებული მტკიცებულებების განხილვაში ან შეფასებაში; შეაფასოს მომჩივნის მონაწილეობა ზოგიერთ ან ყველა მოვლენაში, რომელიც იწვევს სისხლისსამართლებრივ ბრალდებას; ან გააკეთოს კომენტარი მომჩივნის შესაძლო ბრალეულობის ძირითად მინიშნებებზე (*Allen v. the United Kingdom* [GC], 2013, § 104; ასევე იხ. *Martínez Agirre and Others v. Spain* (dec.), 2019, §§ 46-52, სადაც არ დადგინდა კავშირის არსებობა კომპენსაციასთან დაკავშირებულ მომდევნო სამართალწარმოებასა და წინა სისხლის სამართლის გამოძიებას შორის).

359. სასამართლომ განიხილა მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის გამოყენების საკითხი სისხლის სამართლის საქმის წარმოების დასრულების შემდეგ გამოტანილ სასამართლო გადაწყვეტილებებთან მიმართებით, რომლებიც ეხებოდა, მათ შორის, შემდეგს (*Allen v. the United Kingdom* [GC], 2013, § 98 დამატებითი მითითებებით):

- ყოფილი ბრალდებულის ვალდებულებას დაეფარა სასამართლო წარმოებისა და ბრალდების ხარჯები;

- ყოფილი ბრალდებულის შუამდგომლობას კომპენსაციის თაობაზე წინასწარი პატიმრობისთვის ან სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით გამოწვეული სხვა უხერხულობისთვის; იგულისხმება, რომ მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტი არ უზრუნველყოფს წინასწარი პატიმრობისთვის კომპენსაციის მიღების უფლებას ბრალდების მოხსნის ან გამამართლებელი განაჩენის შემთხვევაში და, ამგვარად, უბრალოდ კომპენსაციაზე უარის თქმა თავისთავად არ წარმოშობს უდანაშაულობის პრეზუმციის საკითხს (*Cheema v. Belgium*, 2016, § 23);
- ყოფილი ბრალდებულის შუამდგომლობას დაცვის ხარჯების ანაზღაურებასთან დაკავშირებით (დამატებით იხ. *Lutz v. Germany*, 1987, § 59, სადაც სასამართლომ დაადგინა, რომ არც მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტი და არც კონვენციის რომელიმე სხვა დებულება არ ანიჭებს სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებულს მის მიერ გაწეული ხარჯების ანაზღაურების უფლებას მის წინააღმდეგ მიმდინარე სამართალწარმოების შეწყვეტის შემთხვევაში);
- ყოფილი ბრალდებულის შუამდგომლობას უკანონო ან არამართლზომიერი გამოძიების ან სისხლისსამართლებრივი დევნის შედეგად მიყენებული ზიანის ანაზღაურებაზე;
- სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დაკისრებას დაზარალებულისთვის კომპენსაციის გადახდასთან დაკავშირებით;
- მომჩივნის მიერ მზღვეველების მიმართ შეტანილი სამოქალაქო სარჩელის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმას;
- ბავშვზე მზრუნველობის ორდერის ძალაში დატოვებას მას შემდეგ, რაც ბრალდების მხარემ გადაწყვიტა არ წაეყენებინა ბრალი მშობლის მიმართ ბავშვზე ძალადობისთვის;
- დისციპლინურ ან საჩივრის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის საკითხებს (*Teodor v. Romania*, 2013, §§ 42-46, რომელიც ეხებოდა სამოქალაქო სარჩელის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმასთან დაკავშირებულ სამართალწარმოებას);
- მომჩივნის სოციალური საცხოვრებლის უფლების გაუქმებას;
- ციხიდან პირობითი გათავისუფლების მოთხოვნას (*Müller v. Germany*, 2014, § 35);
- სისხლის სამართლის საქმის წარმოების ხელახლა გახსნასთან დაკავშირებულ სამართალწარმოებას მას შემდეგ, რაც სასამართლომ აღმოაჩინა წინა საქმეში კონვენციის დარღვევა, სადაც მომჩივნებს ექცეოდნენ ისე როგორც მსჯავრდებულებს, და შენახული იქნა მათი ნასამართლობა თავდაპირველი მსჯავრდებისთვის (*Dicle and Sadak v. Turkey*, 2015, §§ 61-66);
- მომჩივნის მიწის ჩამორთმევას მიუხედავად იმისა, რომ მის წინააღმდეგ არსებული სისხლის სამართლის საქმე არ დაკმაყოფილდა ხანდაზმულობის ვადის გასვლის გამო (*G.I.E.M. S.R.L. and Others v. Italy* (merits) [GC], 2018, §§ 314-318);
- მსჯავრდებას მომდევნო ადმინისტრაციულ სამართალწარმოებაში (რომელიც კონვენციის ავტონომიური მნიშვნელობით დაკვალიფიცირდა როგორც „სისხლისსამართლებრივი“) სისხლის სამართლის საქმის წარმოებაში პირის იმავე ბრალდებაში გამართლების შემდეგ (*Kapetanios and Others v. Greece*, 2015, § 88);
- ეროვნული სასამართლოების მიერ მომჩივნის საჩივრის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმას, რომელიც მომჩივანმა შეიტანა პროკურორის გადაწყვეტილების წინააღმდეგ, რომლითაც ის ცნობილი იქნა დამნაშავედ იმ დანაშაულებში,

რომლებშიც მას ბრალი წაუყენეს მიუხედავად იმისა, რომ მის წინააღმდეგ დაწყებული სისხლის სამართლის საქმის წარმოება შეწყდა ხანდაზმულობის ვადის გასვლის გამო (*Caraian v. Romania*, 2015, §§ 74-77).

360. სასამართლომ ასევე დაადგინა, რომ მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტი ვრცელდება მომჩივნის უდანაშაულობაში ეჭვის შეტანის შემთხვევაზე, ამნისტიის აქტის მიღებით და ამ აქტის შესაბამისად მომჩივნის წინააღმდეგ სისხლის სამართლის საქმის წარმოების შეწყვეტით. თუმცა, საქმის ფაქტებთან დაკავშირებით სასამართლომ არ დაადგინა მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის დარღვევა იმ საფუძველზე, რომ ამნისტიის აქტის ტექსტში მომჩივნები არ იყვნენ სახელებით დაკავშირებული მასში აღწერილ დანაშაულთან, და არც სხვა გარემოებები არ აღძრავდა ეჭვს მომჩივნების უდანაშაულობასთან დაკავშირებით (*Béres and Others v. Hungary*, 2017, §§ 27-34).

2. ზიანის მომტანი განცხადებები

361. მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტი არ არის მხოლოდ პროცედურული გარანტია. ის ასევე მიზნად ისახავს სამართლიანი სისხლის სამართლის პროცესისთვის ზიანის მიყენების აღკვეთას იმ ზიანის მომტანი განცხადებებით, რომლებიც კეთდება სასამართლო პროცესთან მჭიდრო კავშირში (იხ. *Kasatkin v. Russia* (dec.), 2021, § 22, რომელიც ეხება საზიანო განცხადებებთან მიმართებით სამართლებრივი დაცვის საშუალებების საკითხს).

362. თუმცა, როდესაც ადგილი არ აქვს, ან არ ჰქონია, სისხლის სამართლის საქმის წარმოებას, სისხლის სამართლის დანაშაულებრივ ან სხვა საძრახის ქმედებებში ბრალეულობასთან დაკავშირებული განცხადებები უფრო მეტად შეესაბამება ცილისწამებისგან დაცვის და სამოქალაქო უფლებების განსაზღვრის მიზნით სასამართლოს სათანადო ხელმისაწვდომობის ასპექტებს, რაც წამოჭრის საკითხებს კონვენციის მე-8 და მე-6 მუხლების საფუძველზე (*Zollmann v. the United Kingdom* (dec.), 2003; *Ismoilov and Others v. Russia*, 2008, § 160; *Mikolajová v. Slovakia*, 2011, §§ 42-48; *Larrañaga Arando and Others v. Spain* (dec.), 2019, § 40). გარდა ამისა, ზიანის მომტანი განცხადებები უნდა ეხებოდეს იმავე სისხლის სამართლის დანაშაულს, რომელთან მიმართებითაც არის მოთხოვნილი უდანაშაულობის პრეზუმფციის დაცვა ამ უკანასკნელ სამართალწარმოებაში (იქვე, § 48).

363. როდესაც სადავო განცხადება კეთდება კერძო სუბიექტის მიერ (როგორცაა გაზეთი) და ის არ წარმოადგენს ხელისუფლების ორგანოების მიერ მიწოდებული ოფიციალური ინფორმაციის რომელიმე ნაწილის სიტყვიერ რეპროდუცირებას (ან სხვაგვარ პირდაპირ ციტირებას), ეს წარმოშობს საკითხს არა მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის, არამედ კონვენციის მე-8 მუხლის თანახმად (*Mityanin and Leonov v. Russia*, 2019, §§ 102 and 105).

364. არსებითად უნდა გაიმიჯნოს ერთმანეთისგან განცხადება იმის თაობაზე, რომ პირი უბრალოდ ეჭვიმტანილია დანაშაულის ჩადენაში, და მკაფიო განცხადება იმის თაობაზე, საბოლოო მსჯავრდების არარსებობის ფონზე, რომ პირმა ჩაიდინა განსაზღვრული დანაშაული (*Ismoilov and Others v. Russia*, 2008, § 166; *Nešťák v. Slovakia*, 2007, § 89). ეს უკანასკნელი არღვევს უდანაშაულობის პრეზუმფციას, ხოლო პირველი სასამართლოს მიერ განხილულ სხვადასხვა გარემოებებში მიჩნეულია არაწინააღმდეგობრივად (*Garycki v. Poland*, 2007, § 67).

365. არღვევს თუ არა მოსამართლის ან სხვა საჯარო ხელისუფლების ორგანოს განცხადება უდანაშაულობის პრეზუმფციის პრინციპს, უნდა განისაზღვროს იმ კონკრეტული გარემოებებიდან გამომდინარე, რომელშიც გაკეთდა ეს სადავო განცხადება (*Daktaras v. Lithuania*, 2000, § 42; *A.L. v. Germany*, 2005, § 31).

366. მოსამართლეთა განცხადებები უფრო მკაცრად კონტროლდება, ვიდრე საგამომიებო ორგანოების განცხადებები (*Pandy v. Belgium*, 2006, § 43). საგამომიებო ორგანოების მიერ გაკეთებულ ასეთ განცხადებებთან დაკავშირებით მომჩივანს შეუძლია წამოაყენოს საჩივარი სამართალწარმოების დროს ან საქმის განმხილველი სასამართლოს გადაწყვეტილების გასაჩივრებისას, თუ მას მიაჩნია, რომ ასეთმა განცხადებამ უარყოფითი გავლენა იქონია სასამართლო პროცესის სამართლიანობაზე (*Czajkowski v. Poland* (dec.), 2007).

367. ბრალდებულის უდანაშაულობასთან დაკავშირებით ეჭვის გამოთქმა გასაგებია, თუ სისხლის სამართლის საქმის წარმოების დასრულების შედეგად არ მომხდარა ბრალდების არსებით მხარეზე გადაწყვეტილების გამოტანა (*Sekanina v. Austria*, 1993, § 30). თუმცა, როგორც კი გამამართლებელი განაჩენი საბოლოო გახდება, ბრალეულობის შესახებ რაიმე ეჭვის გამოთქმა შეუთავსებელია უდანაშაულობის პრეზუმფციასთან (*Rushiti v. Austria*, 2000, § 31; *O. v. Norway*, 2003, § 39; *Geerings v. the Netherlands*, 2007, § 49; *Paraponiaris v. Greece*, 2008, § 32; *Marinoni v. Italy*, 2021, §§ 48 და 59). მიუხედავად ამისა, ამ კონტექსტში, შეუფერებელი ნათქვამის შემთხვევაში, სასამართლომ საჭიროდ ჩათვალა მთლიანობაში განეხილა სამართალწარმოების კონტექსტი და მისი განსაკუთრებული მახასიათებლები. ეს მახასიათებლები გახდა გადაწყვეტი ფაქტორი იმის შეფასებისთვის, გამოიწვია თუ არა ასეთმა განცხადებამ კონვენციის მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის დარღვევა. სასამართლომ მიიჩნია, რომ ეს მახასიათებლები ასევე გამოიყენება იმ შემთხვევებში, როდესაც გადაწყვეტილების ენა შეიძლება არასწორად იქნეს გაგებული, თუმცა შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის კონტექსტის სწორი შეფასების საფუძველზე, ვერ დაკვალიფიცირდება როგორც განცხადება სისხლისსამართლებრივი ბრალეულობის შესახებ (*Fleischner v. Germany*, 2019, § 65, და *Milachikj v. North Macedonia*, 2021, §§ 38-40; ამის საპირისპიროდ, იხ. *Pasquini v. San Marino* (no. 2), 2020, სადაც სადავო განცხადებები უტოლდებოდა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ცალსახად დაკისრებას, რომელიც ვერ აიხსნებოდა კონკრეტული შიდასახელმწიფოებრივი კონტექსტით; ასევე იხ. *Felix Guțu v. the Republic of Moldova*, 2020).

a. სასამართლო ხელისუფლების ორგანოების მიერ გაკეთებული განცხადებები

368. უდანაშაულობის პრეზუმფცია დაირღვევა, თუ სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებულთან დაკავშირებული სასამართლო გადაწყვეტილება ასახავს მოსაზრებას, რომ ის არის დამნაშავე, სანამ მისი ბრალეულობა არ დამტკიცება კანონის შესაბამისად. ამასთან დაკავშირებით, უდანაშაულობის პრეზუმფციის უფლების დარღვევის განზრახვის არარსებობა არ გამორიცხავს კონვენციის მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის დარღვევას (*Avaz Zeynalov v. Azerbaijan*, 2021, § 69). ოფიციალური დასკვნის არარსებობის შემთხვევაშიც კი, საკმარისია რომ არსებობდეს გარკვეული დასაბუთება იმასთან დაკავშირებით, რომ სასამართლო ბრალდებულს მიიჩნევს დამნაშავედ (იხ. სამართლის მთავარი წყარო *Minelli v. Switzerland*, 1983, § 37; და უფრო ახალი საქმე *Nerattini v. Greece*, 2008, § 23; *Didu v. Romania*, 2009, § 41; *Gutsanovi v. Bulgaria*, 2013, §§ 202-203). თვითონ სასამართლოს მიერ ასეთი მოსაზრების ნაადრევად გამოთქმა აუცილებლად ეწინააღმდეგება ამ პრეზუმფციას (*Nešták v. Slovakia*, 2007, § 88; *Garycki v. Poland*, 2007, § 66). ამგვარად, ფორმულირებამ: „მტკიცე რწმენა, რომ მომჩივანმა კვლავ ჩაიდინა დანაშაული“ სამართალწარმოების დროს, რომელიც ეხებოდა პირობით ვადამდე გათავისუფლებას, დაარღვია მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტი (*El Kaada v. Germany*, 2015, §§ 61-63).

369. თუმცა იმ ვითარებაში, როდესაც ცალკე განხილული სასამართლო გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილი თავისთავად არ არის პრობლემატური მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, თუმცა მისთვის წარმოდგენილი დასაბუთება – არის, ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ გადაწყვეტილება წაკითხული უნდა იქნეს სხვა სასამართლოს გადაწყვეტილებასთან ერთად, რომელმაც მოგვიანებით განიხილა საქმე. თუ ერთობლივად წაკითხვის შედეგად ჩანდა, რომ პირის უდანაშაულობა აღარ იდგა ეჭვქვეშ, ითვლებოდა რომ შიდა სასამართლო პროცესი დასრულდა ბრალეულობის დადგენის გარეშე, და არ არსებობდა საქმის განხილვის გაგრძელების ან ადგილობრივი სამართალწარმოებისთვის მტკიცებულებათა გამოკვლევის საჭიროება, მიიჩნეოდა რომ დაკმაყოფილებული იყო მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის მოთხოვნა (*Adolf v. Austria*, 1982, § 40; *A. v. Norway* (dec.), 2018, § 40).

370. მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის გამოყენების თვალსაზრისით ყურადსაღებია განცხადების ნამდვილი მნიშვნელობა და არა მისი პირდაპირი ფორმულირება (*Lavents v. Latvia*, 2002, § 126). ზოგიერთი შეუსაბამო ნათქვამის სამწუხარო გამოყენებაც კი არ უნდა იყოს გადამწყვეტი უდანაშაულობის პრეზუმფციის დაუცველობის დადგენისთვის, კონკრეტული სამართალწარმოების ხასიათის და კონტექსტის გათვალისწინებით (*Allen v. the United Kingdom* [GC], 2013, § 126; *Lähteenmäki v. Estonia*, 2016, § 45). ამგვარად, ექსპერტის ანგარიშიდან ციტირებული პოტენციურად ზიანის მომტანი განცხადება არ არღვევს უდანაშაულობის პრეზუმფციას პირობით ვადამდე გათავისუფლებასთან დაკავშირებულ სამართალწარმოებაში, სადაც სასამართლოს გადაწყვეტილების ყურადღებით წაკითხვამ გამოიწვია გაგება, რომელიც ეხებოდა მომჩივნის რეპუტაციას და მის მიღებას საზოგადოების მიერ. თუმცა, სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ უფრო გონივრული იქნებოდა რომ ეროვნული სასამართლო ან მკაფიოდ გამიჯვნოდა ექსპერტის შეცდომაში შემყვან განცხადებებს, ან ერჩია ექსპერტისთვის თავი შეეკავებინა მომჩივნის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის შესახებ საკუთარი ინიციატივით განცხადებების გაკეთებისგან, რათა თავიდან აეცილებინა მცდარი წარმოდგენა, რომ ბრალეულობისა და უდანაშაულობის საკითხები შეიძლება რაიმე სახით ყოფილიყო დაკავშირებული მიმდინარე სამართალწარმოებასთან (*Müller v. Germany*, 2014, §§ 51-52).

371. ის ფაქტი, რომ მომჩივანი საბოლოოდ დამნაშავედ იქნა ცნობილი, არ აუქმებს მის თავდაპირველ უფლებას, უდანაშაულოდ იყოს მიჩნეული კანონის შესაბამისად ბრალეულობის დამტკიცებამდე (*Matijašević v. Serbia*, 2006, § 49; *Nešťák v. Slovakia*, 2007, § 90, რომელიც ეხებოდა მომჩივნის წინასწარი პატიმრობის ვადის გახანგრძლივებასთან დაკავშირებულ გადაწყვეტილებებს; ასევე იხ. *Vardan Martirosyan v. Armenia*, 2021, §§ 88-89, სადაც სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა იმ ფაქტზე, რომ ზემდგომი სასამართლო არ ეცადა ზიანის მომტანი განცხადების გამოსწორებას). თუმცა, ზემდგომ სასამართლოს შეუძლია გამოასწოროს ქვედა ინსტანციის სასამართლოს სადავო განცხადებები მათი ფორმულირების შესწორებით ისე, რომ გამოიცილოს ბრალეულობის ნებისმიერი ზიანის მომტანი ვარაუდი (*Benghezal v. France*, 2022, § 36).

b. საჯარო მოხელეების მიერ გაკეთებული განცხადებები

372. უდანაშაულობის პრეზუმფცია შეიძლება დაარღვიოს არა მხოლოდ მოსამართლემ ან სასამართლომ, არამედ ასევე სხვა სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანომაც (*Allet de Ribemont v. France*, 1995, § 36; *Daktaras v. Lithuania*, 2000, § 42; *Petyo Petkov v. Bulgaria*, 2010, § 91). ეს ეხება, მაგალითად, პოლიციელებს (*Allet de Ribemont v. France*, 1995, §§ 37 და 41); რესპუბლიკის პრეზიდენტს (*Peša v. Croatia*, 2010, § 149; პრემიერ-მინისტრს ან შინაგან

საქმეთა მინისტრს (*Gutsanovi v. Bulgaria*, 2013, §§ 194-198); იუსტიციის მინისტრს (*Konstas v. Greece*, 2011, §§ 43 და 45); პარლამენტის თავმჯდომარეს (*Butkevičius v. Lithuania*, 2002, § 53); პროკურორს (*Daktaras v. Lithuania*, 2000, § 42) და პროკურატურის სხვა წარმომადგენლებს, როგორცაა გამომძიებელი (*Khuzhin and Others v. Russia*, 2008, § 96).

373. მეორე მხრივ, მწვავე პოლიტიკურ ვითარებაში პოლიტიკური პარტიის თავმჯდომარის განცხადებები, რომელიც სამართლებრივად და ფინანსურად დამოუკიდებელი იყო სახელმწიფოსგან, ვერ ჩაითვლება საზოგადოებრივ ინტერესებში მოქმედი საჯარო მოხელის განცხადებებად მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად (*Mulosmani v. Albania*, 2013, § 141).

374. მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტი კრძალავს საჯარო მოხელეების მიერ მიმდინარე სისხლის სამართლის გამოძიებასთან დაკავშირებით განცხადებების გაკეთებას, რომლებიც საზოგადოებას დაარწმუნებს ეჭვმიტანილის ბრალეულობაში და ზიანს მიაყენებს კომპეტენტური სასამართლო ხელისუფლების ორგანოს მიერ ფაქტების შეფასებას (*Ismoilov and Others v. Russia*, 2008, § 161; *Butkevičius v. Lithuania*, 2002, § 53).

375. თუმცა, უდანაშაულობის პრეზუმფციის პრინციპი ხელს არ უშლის ხელისუფლების ორგანოებს მიაწოდონ საზოგადოებას ინფორმაცია მიმდინარე სისხლის სამართლის გამოძიების შესახებ, მაგრამ მათ ეს უნდა გააკეთონ უდანაშაულობის პრეზუმფციის დასაცავად აუცილებელი წინდახედულებითა და სიფრთხილით (*Fatullayev v. Azerbaijan*, 2010, § 159; *Allet de Ribemont v. France*, 1995, § 38; *Garycki v. Poland*, 2007, § 69).

376. სასამართლომ ხაზი გაუსვა, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია საჯარო მოხელეების მიერ თავიანთ განცხადებებში სიტყვების სწორად შერჩევა, სანამ მოხდება პირის გასამართლება და დანაშაულში მისი ბრალეულობის დადგენა (*Daktaras v. Lithuania*, 2000, § 41; *Arrigo and Vella v. Malta* (dec.), 2005; *Khuzhin and Others v. Russia*, 2008, § 94). მაგალითად, საქმეში *Gutsanovi v. Bulgaria* (2013, §§ 195-201) სასამართლომ დაადგინა, რომ მომჩივნის დაკავების შემდეგ, თუმცა მოსამართლის წინაშე მის წარდგენამდე, ჟურნალში გამოქვეყნებული შინაგან საქმეთა მინისტრის განცხადებები, სადაც მან ხაზგასმით აღნიშნა, რომ ის, რაც მომჩივანმა გააკეთა, წარმოადგენდა წლების განმავლობაში მაქინაციის დახვეწილ სისტემას, არღვევდა მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტით გათვალისწინებულ უდანაშაულობის პრეზუმფციას. მეორე მხრივ, სატელევიზიო შოუში პრემიერ-მინისტრის სპონტანური განცხადებები მომჩივნის წინასწარ პატიმრობაში მოთავსებასთან დაკავშირებით ეჭვქვეშ არ აყენებდა მომჩივნის უდანაშაულობის პრეზუმფციას.

377. ანალოგიურად, საქმეში *Filat v. the Republic of Moldova*, 2021, §§ 45-51, სასამართლომ მიიჩნია, რომ იმუნიტეტზე უარის თქმასთან დაკავშირებით მიმდინარე საპარლამენტო სამართალწარმოების კონტექსტში გენერალური პროკურორისა და პარლამენტის თავმჯდომარის განცხადებები, რომლებიც მიუთითებდა მომჩივნის იმუნიტეტის მოხსნის მოთხოვნის დამადასტურებელ მტკიცებულებაზე, არ არღვევდა კონვენციის მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტს.

378. თავად პროკურორის მიერ გაკეთებული ზიანის მომტანი კომენტარები წამოჭრის საკითხს მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის საფუძველზე, მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტით გათვალისწინებული სხვა მოსაზრებების მიუხედავად, როგორცაა არახელსაყრელ წინასასამართლო საქვეყნობასთან დაკავშირებული მოსაზრებები (*Turyev v. Russia*, 2016, § 21).

3. არახელსაყრელი კამპანია პრესაში

379. დემოკრატიულ საზოგადოებაში პრესაში გაკეთებული მკაცრი კომენტარები ზოგჯერ გარდაუვალია საზოგადოებრივი ინტერესის მქონე საქმეების შემთხვევაში (*Viorel Burzo v. Romania*, 2009, § 160; *Akay v. Turkey* (dec.), 2002).

380. თუმცა, პრესაში მიმდინარე მტრულმა კამპანიამ შეიძლება უარყოფითად იმოქმედოს სასამართლო პროცესის სამართლიანობაზე, საზოგადოებრივ აზრზე და მომჩივნის უდანაშაულობის პრეზუმფციაზე ზემოქმედებით.¹²

381. ამასთან დაკავშირებით სასამართლომ დაადგინა, რომ პრესამ არ უნდა გადააბიჯოს გარკვეულ საზღვრებს, კერძოდ, სისხლის სამართლის საქმის წარმოებაში ბრალდებულთა პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის დაცვასთან და უდანაშაულობის პრეზუმფციასთან მიმართებით (*Bédat v. Switzerland* [GC], 2016, § 51). ის ფაქტი, რომ კონვენციის მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებულ ყველა პირს აქვს უფლება ითვლებოდეს უდანაშაულოდ სანამ არ დამტკიცდება მათი ბრალეულობა, მნიშვნელოვანია კონკურენტული ინტერესების დაბალანსებისთვის, რაც სასამართლომ უნდა განახორციელოს მე-10 მუხლის გათვალისწინებით (*Axel Springer SE and RTL Television GmbH v. Germany*, 2017, § 40, რომელიც ეხებოდა იმ სურათების გამოქვეყნების აკრძალვას, რომლითაც შესაძლებელი იქნებოდა ბრალდებულის იდენტიფიცირება). ამ კონტექსტში, ბრალდებულის მიერ დანაშაულის აღიარება თავისთავად არ აუქმებს მისი უდანაშაულობის პრეზუმფციის დაცვის ვალდებულებას (*იქვე*, § 51).

382. ექვმიტანილის ფოტოების გამოქვეყნება თავისთავად არ არღვევს უდანაშაულობის პრეზუმფციას (*Y.B. and Others v. Turkey*, 2004, § 47) და არც პოლიციის მიერ ფოტოების გადაღება არ წამოჭრის საკითხს ამ კუთხით (*Mergen and Others v. Turkey*, 2016, § 68). თუმცა, ექვმიტანილის ფოტოების ტელევიზიით გავრცელებამ შეიძლება გარკვეულ გარემოებებში წამოჭრას საკითხი მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად (*Rupa v. Romania* (no. 1), 2008, § 232).

4. სასჯელის ზომა ინფორმაციის მიუწოდებლობისთვის

383. უდანაშაულობის პრეზუმფცია მჭიდრო კავშირშია თვითმამხილებელი ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლებასთან (*Heaney and McGuinness v. Ireland*, 2000, § 40).

384. მანქანის მფლობელების მიმართ არსებული მოთხოვნა, რომ მოახდინონ მძღოლის იდენტიფიცირება საგზაო სამართალდარღვევის დროს, არ არის შეუთავსებელი კონვენციის მე-6 მუხლთან (*O'Halloran and Francis v. the United Kingdom* [GC], 2007).

385. მძღოლების მიერ ამონასუნთქის ან სისხლის ანალიზის გაკეთების ვალდებულება არ ეწინააღმდეგება უდანაშაულობის პრეზუმფციის პრინციპს (*Tirado Ortiz and Lozano Martin v. Spain* (dec.), 1999).

5. მტკიცების ტვირთი

386. მტკიცების ტვირთთან დაკავშირებული მოთხოვნები უდანაშაულობის პრეზუმფციის პრინციპის თვალსაზრისით ითვალისწინებს, მათ შორის, რომ სწორედ ბრალდების მხარეს ევალება აცნობოს ბრალდებულს მის წინააღმდეგ აღძრული საქმის შესახებ, რათა ბრალდებულმა შეძლოს შესაბამისად დაცვის მომზადება და წარმოდგენა,

12. იხ. ნაწილი საზიანო საქვეყნოობა.

და ასევე წარმოადგინოს ბრალდებულის მსჯავრდებისთვის საკმარისი მტკიცებულებები (*Barberà, Messegué and Jabardo v. Spain*, 1988, § 77; *Janosevic v. Sweden*, 2002, § 97).

387. უდანაშაულობის პრეზუმფცია ირღვევა იმ შემთხვევაში, როდესაც მტკიცების ტვირთი ბრალდების მხარეიდან დაცვის მხარეზე გადადის (*Telfner v. Austria*, 2001, § 15). თუმცა, დაცვის მხარეს შეიძლება მოეთხოვებოდეს ახსნა-განმარტების მიცემა მას შემდეგ, რაც ბრალდების მხარე საკმარისი მტკიცებულებებით საქმეს აღძრავს მის წინააღმდეგ (*ibid.*, § 18; *Poletan and Azirovik v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, 2016, §§ 63-67). ასე, მაგალითად, ბრალდებულის მიერ ჩვენებიდან არასასურველი დასკვნების გამოტანა, რომელიც აღმოჩნდება რომ არ არის სიმართლე, არ წამოჭრის საკითხს მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად (*Kok v. the Netherlands* (dec.), 2000).

388. სასამართლომ ასევე დაადგინა, რომ *in dubio pro reo* (ეჭვის დროს ბრალდებულის სასარგებლოდ) პრინციპი წარმოადგენს უდანაშაულობის პრეზუმფციის სპეციფიკურ გამოხატვას (*Barberà, Messegué and Jabardo v. Spain*, 1988, § 77; *Tsalkitzis v. Greece (no. 2)*, 2017, § 60). ამ პრინციპთან დაკავშირებით საკითხი შეიძლება წარმოიშვას იმ შემთხვევაში, თუ ეროვნული სასამართლოების გადაწყვეტილებები მომჩივნის დამნაშავედ ცნობასთან დაკავშირებით არ არის საკმარისად დასაბუთებული (*Melich and Beck v. the Czech Republic*, 2008, §§ 49-55; *Ajdarić v. Croatia*, 2011, § 51), ან თუ მომჩივანს დაეკისრება მტკიცების უკიდურესი და მიუღწევადი ტვირთი ისე, რომ მისი დაცვის მხარეს წარმატების მცირედი პერსპექტივაც კი არ აქვს (*Nemtsov v. Russia*, 2014, § 92; *Topić v. Croatia*, 2013, § 45; *Frumkin v. Russia*, 2016, § 166; ასევე იხ. *Navalnyy and Gunko v. Russia*, 2020, §§ 68-69, და *Boutaffala v. Belgium*,* § 89, მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის თვალსაზრისით).

389. მტკიცების ტვირთი არ შეიძლება შეიცვალოს საკომპენსაციო სამართალწარმოებით, სამართალწარმოების შეწყვეტის შესახებ საბოლოო გადაწყვეტილების შემდეგ (*Capeau v. Belgium*, 2005, § 25). სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლება არ გამოორიცხავს კომპენსაციის გადახდის სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დადგენას, რომელიც გამომდინარეობს იმავე ფაქტებიდან, ნაკლებად მკაცრი მტკიცების ტვირთის საფუძველზე (*Ringvold v. Norway*, 2003, § 38; *Y v. Norway*, 2003, § 41; *Lundkvist v. Sweden* (dec.), 2003).

6. ფაქტებისა და სამართლის პრეზუმფცია

390. პირის უფლება, ითვლებოდეს უდანაშაულოდ სისხლის სამართლის საქმეში და მოითხოვოს, რომ ბრალდების მხარემ აიღოს მის წინააღმდეგ წამოყენებული ბრალდების მტკიცების ტვირთი, არ არის აბსოლუტური, რადგან ფაქტების ან სამართლის პრეზუმფცია ვრცელდება ყველა სისხლის სამართლის სისტემაში და არ არის აკრძალული კონვენციით (*Falk v. the Netherlands* (dec.), 2004, რომელიც ეხებოდა მანქანის რეგისტრირებულ მეპატრონეზე ჯარიმის დაკისრებას, რომელიც რეალურად არ მართავდა მანქანას საგზაო მოძრაობის სამართალდარღვევის დროს). კერძოდ, ხელშემკვრელ სახელმწიფოებს შეუძლიათ გარკვეულ პირობებში დააწესონ სასჯელი მარტივი ან ობიექტური ფაქტისთვის იმის მიუხედავად, გამომდინარეობს თუ არა ის სისხლისსამართლებრივი განზრახვიდან თუ დაუდევრობიდან (*Salabiaku v. France*, 1988, § 27, კონტრაბანდის გამო სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის პრეზუმფციასთან დაკავშირებით, რომელიც გამომდინარეობდა ნარკოტიკული საშუალებების ფლობიდან; *Janosevic v. Sweden*, 2002, § 100, ობიექტურ საფუძველებზე დაყრდნობით პირგასამტეხლოსთან და მათ აღსრულებასთან დაკავშირებით, სასამართლოს გადაწყვეტილებამდე; *Busuttil v. Malta*, 2021, § 46, დირექტორის

პასუხისმგებლობის პრეზუმფციასთან დაკავშირებით ნებისმიერი მოქმედებისთვის, რომელიც კანონით კომპანიას უნდა შეესრულებინა).

391. თუმცა, მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტი მოითხოვს რომ სახელმწიფოებმა ეს პრეზუმფციები დაიცვან გონივრულ ფარგლებში, რაც ითვალისწინებს იმის მნიშვნელობას, თუ რა დევს სასწორზე, და დაცვის უფლებების პატივისცემას (*Salabiaku v. France*, 1988, § 28; *Radio France and Others v. France*, 2004, § 24, რადიოგადაცემებში ცილისმწამებლური განცხადებების გამო გამომცემლობის დირექტორის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის პრეზუმფციასთან დაკავშირებით; *Västberga Taxi Aktiebolag and Vulic v. Sweden*, 2002, § 113, პირგასამტეხლოსთვის ობიექტურ პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებით; *Klouvi v. France*, 2011, § 41, ბოროტი განზრახვის მქონე ბრალდებისგან დაცვის შეუძლებლობასთან დაკავშირებით სამართლის პრეზუმფციიდან გამომდინარე, რომ მტკიცებულებების არარსებობის გამო გამართლებული ბრალდებულის წინააღმდეგ არსებული ბრალდება იყო არასწორი; *Iasir v. Belgium*, 2016, § 30, თანაბრადებულის მიერ დანაშაულში მონაწილეობის არსებით ვარაუდებთან დაკავშირებით; *Zschüschen v. Belgium* (dec.), 2017, § 22, ფულის გათეთრების სამართალწარმოებასთან დაკავშირებით).

392. სისხლის სამართალში პრეზუმფციების გამოყენებისას ხელშემკვრელ სახელმწიფოებს მოეთხოვებათ ბალანსის დაცვა რაც სასწორზე დევს იმის მნიშვნელობასა და დაცვის უფლებებს შორის; სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, გამოყენებული საშუალებები უნდა იყოს მისაღწევი ლეგიტიმური მიზნის თანაზომიერი (*Janosevic v. Sweden*, 2002, § 101; *Falk v. the Netherlands* (dec.), 2004).

B. დაცვის უფლებები (მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტი)

კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტი

„3. ყოველ ბრალდებულს აქვს, სულ მცირე, შემდეგი უფლებები:

(a) მისთვის გასაგებ ენაზე დაუყოვნებლივ და დაწვრილებით გააცნონ წარდგენილი ბრალდების არსი და საფუძველი;

(b) ჰქონდეს საკმარისი დრო და საშუალებანი საკუთარი დაცვის მოსამზადებლად;

(c) დაიცვას თავი პირადად ან მის მიერ არჩეული დამცველის მეშვეობით ან, თუ მას არ გააჩნია საკმარისი საშუალება იურიდიული მომსახურების ასანაზღაურებლად, უფასოდ ისარგებლოს ასეთი მომსახურებით ხაზინის ხარჯზე, როდესაც ამას მოითხოვს მართლმსაჯულების ინტერესები;

(d) თვითონ დაკითხოს ან დააკითხვინოს მისი ბრალდების მოწმეები, და, გამოაძახებინოს და დააკითხვინოს მისი დაცვის მოწმეები ბრალდების მოწმეების თანაბარ პირობებში;

(e) ისარგებლოს თარჯიმნის უფასო დახმარებით, თუ მას არ შეუძლია გაიგოს სასამართლოში გამოყენებული ენა ან ილაპარაკოს ამ ენაზე.“

HUDOC-ის საკვანძო სიტყვები

ბრალდებული (6-3) – დაცვის უფლება (6-3)

(a) ინფორმაცია წარდგენილი ბრალდების არსისა და საფუძვლის შესახებ (6-3-a) – ინფორმაციის დაუყოვნებლივ გაცნობა (6-3-a) – გასაგებ ენაზე ინფორმაციის მიწოდება (6-3-a) – ინფორმაციის დაწვრილებით გაცნობა (6-3-a)

(b) დაცვის მომზადება (6-3-b) – საკმარისი დრო (6-3-b) – საკმარისი საშუალებები (6-3-b) – საქმის სათანადო მასალების ხელმისაწვდომობა (6-3-b)

თავის დაცვა პირადად (6-3-c) – თავის დაცვა დამცველის მეშვეობით (6-3-c) – თავის დაცვა პირის მიერ არჩეული დამცველის მიერ (6-3-c) – არასაკმარისი საშუალებები (6-3-c) – უფასო იურიდიული მომსახურება (6-3-c) – რასაც მოითხოვს მართლმსაჯულების ინტერესები (6-3-c)

(d) მოწმეები (6-3-d) – მოწმეთა დაკითხვა (6-3-d) – მოწმეთა გამოაძახება (6-3-d) – თანაბარი პირობები (6-3-d)

(e) თარჯიმნის უფასო დახმარება (6-3-e)

393. მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტის მოთხოვნები დაცვის უფლებებთან დაკავშირებით უნდა განიხილებოდეს, როგორც კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტით უზრუნველყოფილი საქმის სამართლიანი განხილვის უფლების ცალკეული ასპექტები (*Gäfgen v. Germany* [GC], 2010, § 169; *Sakhnovskiy v. Russia* [GC], 2010, § 94).

394. მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტით გათვალისწინებული სპეციფიკური გარანტიები ასახავს საქმის სამართლიანი განხილვის ცნებას ტიპურ პროცედურულ მდგომარეობასთან მიმართებით, რომელიც წარმოიქმნება სისხლის სამართლის საქმეებში, მაგრამ მათი მიზანი ყოველთვის არის უზრუნველყონ ან ხელი შეუწყონ მთლიანობაში სისხლის სამართლის საქმის წარმოების სამართლიანობის უზრუნველყოფას. აქედან გამომდინარე, მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტით გათვალისწინებული გარანტიები არ არის თავისთავად მიზანი, და ისინი შესაბამისად უნდა იყოს განმარტებული იმ ფუნქციის

გათვალისწინებით, რომელიც მათ აქვთ სამართალწარმოების საერთო კონტექსტში (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, § 251; *Mayzit v. Russia*, 2005, § 77; *Can v. Austria*, კომისიის 1984 წლის 12 ივლისის ანგარიში, § 48).

1. ინფორმაცია წარდგენილი ბრალდების არსისა და საფუძვლის შესახებ (მე-6 მუხლის მე-3(a) პუნქტი)

კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3(a) პუნქტი

„3. ყოველ ბრალდებულს აქვს, სულ მცირე, შემდეგი უფლებები:

(a) მისთვის გასაგებ ენაზე დაუყოვნებლივ და დაწვრილებით გააცნონ წარდგენილი ბრალდების არსი და საფუძველი;

HUDOC-ის საკვანძო სიტყვები

ბრალდებული (6-3) – დაცვის უფლება (6-3)

ინფორმაცია წარდგენილი ბრალდების არსისა და საფუძვლის შესახებ (6-3-a) – ინფორმაციის დაუყოვნებლივ გაცნობა (6-3-a) – გასაგებ ენაზე ინფორმაციის მიწოდება (6-3-a) – ინფორმაციის დაწვრილებით გაცნობა (6-3-a)

a. ზოგადი

395. მე-6 მუხლის მე-3(a) პუნქტის მოქმედების სფერო უნდა შეფასდეს კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტით უზრუნველყოფილი საქმის სამართლიანი განხილვის უფრო ზოგადი უფლების გათვალისწინებით. სისხლის სამართლის საქმეებში მოპასუხის წინააღმდეგ წაყენებული ბრალდების შესახებ და, შედეგად, სასამართლოს მიერ ამ საკითხთან დაკავშირებით მიღებული სამართლებრივი დახასიათების შესახებ სრული და დაწვრილებითი ინფორმაციის მიწოდება არის არსებითი წინაპირობა საქმის სამართლიანი განხილვის უზრუნველსაყოფად (*Pélissier and Sassi v. France* [GC], 1999, § 52; *Sejdovic v. Italy* [GC], 2006, § 90; *Varela Geis v. Spain*, 2013, § 42).

396. მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტის (a) და (b) ქვეპუნქტები დაკავშირებულია ერთმანეთთან იმით, რომ წარდგენილი ბრალდების არსისა და საფუძვლის შესახებ ინფორმაციის მიწოდების უფლება უნდა განიხილებოდეს ბრალდებულის მიერ დაცვის მომზადების უფლების გათვალისწინებით (*Pélissier and Sassi v. France* [GC], 1999, § 54; *Dallos v. Hungary*, 2001, § 47).

b. ინფორმაცია წარდგენილი ბრალდების შესახებ

397. მე-6 მუხლის მე-3(a) პუნქტი მიუთითებს მოპასუხისთვის წარდგენილი ბრალდების შესახებ შეტყობინებისთვის განსაკუთრებული ყურადღების მიქცევის აუცილებლობაზე. დანაშაულთან დაკავშირებულ დეტალებს გადამწყვეტი როლი აქვთ სისხლის სამართლის საქმის წარმოების პროცესში, რადგანაც სწორედ ეჭვმიტანილისთვის მათი მიწოდების მომენტიდან ითვლება ეჭვმიტანილი ოფიციალურად წერილობით ინფორმირებულად მის მიმართ წაყენებული ბრალდების ფაქტობრივი და სამართლებრივი საფუძვლების თაობაზე (*Pélissier and Sassi v. France* [GC], 1999, § 51; *Kamasinski v. Austria*, 1989, § 79).

398. მე-6 მუხლის მე-3(a) პუნქტი უფლებას ანიჭებს მოპასუხეს ინფორმირებული იყოს არა მხოლოდ ბრალდების „საფუძვლის“ შესახებ, რაც მოიცავს იმ ქმედებებს, რომელთა

სავარაუდოდ ჩადენაც მას ბრალად ედება, არამედ ასევე ბრალდების „არსის“ შესახებ, რაც გულისხმობს ამ ქმედებებისთვის მიცემულ სამართლებრივ დახასიათებას (*Mattocchia v. Italy*, 2000, § 59; *Penev v. Bulgaria*, 2010, §§ 33 and 42).

399. აუცილებელი არაა, რომ ასეთ ინფორმაციაში მითითებული იყოს ის მტკიცებულება, რომელსაც ეფუძნება ბრალდება (*X. v. Belgium*, კომისიის 1977 წლის 9 მაისის გადაწყვეტილება; *Collozza and Rubinat v. Italy*, კომისიის 1983 წლის 5 მაისის ანგარიში).

400. მე-6 მუხლის მე-3(a) პუნქტი არ აწესებს რაიმე სპეციალურ ფორმალურ მოთხოვნას იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა მოხდეს ბრალდებულისთვის ინფორმაციის მიწოდება მის წინააღმდეგ წარდგენილი ბრალდების არსისა და საფუძვლის შესახებ (*Pélissier and Sassi v. France* [GC], 1999, § 53; *Drassich v. Italy*, 2007, § 34; *Giosakis v. Greece (no. 3)*, 2011, § 29). ამასთან დაკავშირებით, საბრალდებო დასკვნა გადამწყვეტ როლს ასრულებს სისხლის სამართლის საქმის წარმოების პროცესში, რადგანაც სწორედ მოპასუხისთვის მისი მიწოდების მომენტიდან ითვლება მოპასუხე ოფიციალურად წერილობით ინფორმირებულად მის მიმართ წაყენებული ბრალდების ფაქტობრივი და სამართლებრივი საფუძვლების თაობაზე (*Kamasinski v. Austria*, 1989, § 79).

401. ბრალდებულის ინფორმირების ვალდებულება მთლიანად ეკისრება ბრალდების მხარეს და ის არ შეიძლება შესრულდეს პასიურად ინფორმაციის გასაჯაროებით ისე, რომ არ მოხდეს ინფორმაციის მიწოდება დაცვის მხარისთვის (*Mattocchia v. Italy*, 2000, § 65; *Chichlian and Ekindjian v. France*, კომისიის 1989 წლის 16 მარტის ანგარიში, § 71).

402. ინფორმაცია რეალურად უნდა მიიღოს ბრალდებულმა; მიღების კანონიერი ვარაუდი არ არის საკმარისი (*C. v. Italy*, კომისიის 1988 წლის 11 მაისის გადაწყვეტილება).

403. თუ გასაჩივრებული მდგომარეობა განპირობებულია თავად ბრალდებულის ქცევით, ამ უკანასკნელს არ შეუძლია განაცხადოს დაცვის მხარის უფლებების დარღვევის შესახებ (*Erdogan v. Turkey*, კომისიის 1992 წლის 9 ივლისის გადაწყვეტილება ; *Campbell and Fell v. the United Kingdom*, 1984, § 96).

404. მენტალური ჯანმრთელობის პრობლემების მქონე პირის შემთხვევაში, ხელისუფლების ორგანოები ვალდებული არიან მიიღონ დამატებითი ზომები, რათა პირი იყოს დაწვრილებით ინფორმირებული მის წინააღმდეგ წარდგენილი ბრალდების არსისა და საფუძვლის შესახებ (*Vaudelle v. France*, 2001, § 65).

c. ბრალდების კვალიფიკაციის შეცვლა

405. ბრალდებულს სათანადოდ და სრულად უნდა ეცნობოს ბრალდებაში შეტანილი ნებისმიერი ცვლილების შესახებ, მათ შორის მისი „საფუძვლის“ ცვლილების შესახებ, და ის უზრუნველყოფილი უნდა იყოს ადეკვატური დროითა და საშუალებებით რათა მოახდინოს მათზე რეაგირება და მოამზადოს დაცვა ხალი ინფორმაციის ან ბრალდების საფუძველზე (*Mattocchia v. Italy*, 2000, § 61; *Bäckström and Andersson v. Sweden* (dec.), 2006; *Varela Geis v. Spain*, 2013, § 54).

406. ინფორმაცია წარდგენილ ბრალდებასთან დაკავშირებით, მათ შორის სამართლებრივი დახასიათება, რომელიც შეიძლება სასამართლომ მიანიჭოს ამ საკითხს, მიწოდებულ უნდა იქნეს საბრალდებო დასკვნით სასამართლო პროცესამდე, ან მინიმუმ სასამართლო პროცესის მსვლელობისას სხვა საშუალებებით, როგორცაა ბრალდების ფორმალური ან ნაგულისხმები გაფართოება. მხოლოდ მითითება იმ აბსტრაქტულ შესაძლებლობაზე, რომ სასამართლომ შეიძლება გამოიტანოს ბრალდების მხარისგან

განსხვავებული დასკვნა დანაშაულის კვალიფიკაციასთან დაკავშირებით, ცხადია არ არის საკმარისი (*I.H. and Others v. Austria*, 2006, § 34).

407. დანაშაულის კვალიფიკაციის შეცვლა ითვლება საკმარისად პროგნოზირებად მოვლენად ბრალდებულისთვის, თუ ის ეხება ბრალდებისთვის ნიშანდობლივ ელემენტს (*De Salvador Torres v. Spain*, 1996, § 33; *Sadak and Others v. Turkey (no. 1)*, 2001, §§ 52 და 56; *Juha Nuutinen v. Finland*, 2007, § 32). დამატებით უნდა იქნეს განხილული ის, გახდა თუ არა სადავო სამართალწარმოებაში ხელახლა კვალიფიცირებული დანაშაულის ელემენტები (*Penev v. Bulgaria*, 2010, § 41).

408. სამართალწარმოების მიმდინარეობისას ფაქტების ხელახლა კვალიფიცირების შემთხვევაში, ბრალდებულს უნდა მიეცეს შესაძლებლობა გამოიყენოს დაცვის უფლებები პრაქტიკულად, ეფექტურად და დროულად (*Pélissier and Sassi v. France* [GC], 1999, § 62; *Block v. Hungary*, 2011, § 24; *Haxhia v. Albania*, 2013, §§ 137-138; *Pereira Cruz and Others v. Portugal*, 2018, § 198).

409. ბრალდების შესახებ შეტყობინების ხარვეზები შეიძლება გამოსწორდეს სააპელაციო საქმის წარმოებაში, თუ ბრალდებულს აქვს შესაძლებლობა წარმოადგინოს დაცვა ზემდგომი სასამართლოს წინაშე ხელახლა ფორმულირებულ ბრალდებასთან დაკავშირებით და სადავო გახადოს მისი მსჯავრდება ყველა შესაბამის სამართლებრივ და ფაქტობრივ ასპექტთან დაკავშირებით (*Dallos v. Hungary*, 2001, §§ 49-52; *Sipavičius v. Lithuania*, 2002, §§ 30-33; *Zhupnik v. Ukraine*, 2010, §§ 39-43; *I.H. and Others v. Austria*, 2006, §§ 36-38; *Gelenidze v. Georgia*, 2019, § 30).

d. “დაწვრილებით”

410. ინფორმაციის ადეკვატურობა უნდა შეფასდეს მე-6 მუხლის მე-3(b) პუნქტთან მიმართებით, რომელიც ყველას ანიჭებს უფლებას ჰქონდეს საკმარისი დრო და საშუალებები დაცვის მოსამზადებლად, და მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტით გათვალისწინებულ საქმის სამართლიანი განხილვის უფრო ზოგად უფლებასთან მიმართებით (*Mattoccia v. Italy*, 2000, § 60; *Bäckström and Andersson v. Sweden* (dec.), 2006).

411. მიუხედავად იმისა, რომ „ამომწურავი“ ინფორმაციის მოცულობა განსხვავდება თითოეული საქმის კონკრეტული გარემოებების მიხედვით, ბრალდებულს მინიმუმ უნდა მიეწოდოს საკმარისი ინფორმაცია იმისთვის, რომ სრულად გაიგოს მის წინააღმდეგ წარდგენილი ბრალდების მასშტაბები, რათა მოამზადოს სათანადო დაცვა (*Mattoccia v. Italy*, 2000, § 60). მაგალითად, ინფორმაცია იქნება ამომწურავი თუ სრულად არის ჩამოთვლილი ის დანაშაულები, რომლებშიც ბრალდებულს ბრალი ედება, თუ მითითებულია დანაშაულის ჩადენის ადგილი და თარიღი, თუ მითითებულია სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისი მუხლები და ნახსენებია დაზარალებულის სახელი (*Brozicek v. Italy*, 1989, § 42).

412. დანაშაულის ზოგიერთი კონკრეტული დეტალი შეიძლება დადგინდეს არა მხოლოდ საბრალდებო დასკვნიდან, არამედ ასევე ბრალდების მხარის მიერ საქმეში მომზადებული სხვა დოკუმენტებიდან და მასალებიდან (*Previti v. Italy* (dec.), 2009, § 208). გარდა ამისა, დანაშაულის ფაქტობრივი დეტალები შესაძლოა დაზუსტდეს და უფრო კონკრეტულად მიეთითოს სამართალწარმოების მიმდინარეობისას (*Sampech v. Italy* (dec.), 2015, § 110; *Pereira Cruz and Others v. Portugal*, 2018, § 198).

e. “დაუყოვნებლივ”

413. ინფორმაცია ბრალდებულს უნდა მიეწოდოს დროულად, რათა მან მოამზადოს თავისი დაცვა, რაც წარმოადგენს მე-6 მუხლის მე-3(a) პუნქტის ძირითად მიზანს (*C. v. Italy*, კომისიის 1988 წლის 11 მაისის გადაწყვეტილება, სადაც მომჩივნისთვის ბრალდების შესახებ შეტყობინება სასამართლო პროცესამდე ოთხი თვით ადრე ჩაითვალა მისაღებად; ამის საპირისპიროდ იხ. *Borisova v. Bulgaria*, 2006, §§ 43-45, სადაც მომჩივანს მხოლოდ რამდენიმე საათი ჰქონდა ადვოკატის გარეშე დაცვის მოსამზადებლად).

414. მე-6 მუხლის მე-3(a) პუნქტთან შესაბამისობის განხილვისას სასამართლომ გაითვალისწინა სიტყვების „ბრალდებული“ და „სისხლისსამართლებრივი ბრალდება“ ავტონომიური მნიშვნელობა, რომლებიც უნდა განიმარტოს ობიექტურ, და არა ფორმალურ, ვითარებაზე მითითებით (*Padin Gestoso v. Spain* (dec.), 1999; *Casse v. Luxembourg*, 2006, § 71).

f. “ენა”

415. თუ ჩანს ან არსებობს იმის ვარაუდის საფუძველი, რომ ბრალდებულმა არ იცის საკმარისად ის ენა, რომელზეც წარმოდგენილია ინფორმაცია, შესაბამისმა ორგანოებმა უნდა მიაწოდონ მას თარგმანი (*Brozicek v. Italy*, 1989, § 41; *Tabaï v. France* (dec.), 2004).

416. მიუხედავად იმისა, რომ მე-6 მუხლის მე-3(a) პუნქტი არ აკონკრეტებს, რომ შესაბამისი ინფორმაცია წერილობით ან წერილობით თარგმნილი ფორმით უნდა მიეწოდოს უცხოელ მოპასუხეს, თუ მოპასუხემ არ იცის ენა, რომელზეც მიმდინარეობს სამართალწარმოება, ეს შეიძლება პრაქტიკულად არახელსაყრელ მდგომარეობაში აყენებდეს მას, თუ მას არ მიეწოდება საბრალდებო დასკვნის წერილობითი თარგმანი მისთვის გასაგებ ენაზე (*Hermi v. Italy* [GC], 2006, § 68; *Kamasinski v. Austria*, 1989, § 79).

417. თუმცა, საკმარისი ინფორმაცია ბრალდების შესახებ შეიძლება ასევე იყოს მიწოდებული იქნეს საბრალდებო დასკვნის ზეპირი თარგმანის საშუალებით, თუ ეს საშუალებას მისცემს ბრალდებულს მოამზადოს თავისი დაცვა (*ოქვე*, § 81; *Husain v. Italy* (dec.), 2005).

418. ამ დებულების თანახმად ბრალდებულს არ აქვს უფლება მიიღოს სასამართლო საქმის მასალების სრული თარგმანი (*X. v. Austria*, კომისიის 1975 წლის 29 მაისის გადაწყვეტილება).

419. ბრალდების თარგმნისთვის გაწეული ხარჯები უნდა გაიღოს სახელმწიფომ მე-6 მუხლის მე-3(e) პუნქტის შესაბამისად, რომელიც უზრუნველყოფს თარჯიმნის უფასო დახმარების უფლებას (*Luedicke, Belkacem and Koç v. Germany*, 1978, § 45).

2. დაცვის მომზადება (მე-6 მუხლის მე-3(b) პუნქტი)

კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3(b) პუნქტი

„3. ყოველ ბრალდებულს აქვს, სულ მცირე, შემდეგი უფლებები:

...

(b) ჰქონდეს საკმარისი დრო და საშუალებანი საკუთარი დაცვის მოსამზადებლად;“

HUDOC-ის საკვანძო სიტყვები

ბრალდებული (6-3) – დაცვის უფლება (6-3)

დაცვის მომზადება (6-3-b) – საკმარისი დრო (6-3-b) – საკმარისი საშუალებები (6-3-b) – საქმის სათანადო მასალების ხელმისაწვდომობა (6-3-b)

a. ზოგადი ასპექტები

420. „დაცვის უფლებები“, რომელთა არასრული ჩამონათვალიც წარმოდგენილია მე-6 მუხლის მე-3(b) პუნქტში, უპირველეს ყოვლისა დადგენილია ბრალდების მხარესა და დაცვის მხარეს შორის მაქსიმალური თანასწორობის უზრუნველსაყოფად. საშუალებები, რომლებიც უნდა მიეცეს ბრალდებულს, შემოიფარგლება მხოლოდ იმით, რაც ეხმარება ან შეიძლება დაეხმაროს მას დაცვის მომზადებაში (*Mayzit v. Russia*, 2005, § 79).

421. კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3(b) პუნქტი ეხება სათანადო დაცვის ორ ელემენტს: საშუალებებს და დროს. ეს დებულება გულისხმობს, რომ ბრალდებულის სახელით არსებითი დაცვის მიზნებით მოქმედება შეიძლება მოიცავდეს ყველაფერს, რაც „აუცილებელია“ სასამართლო პროცესისთვის მოსამზადებლად. ბრალდებულს უნდა ჰქონდეს დაცვის მომზადების საშუალება სათანადოდ და იმის შესაძლებლობის შეზღუდვის გარეშე, რომ საქმის განმხილველი სასამართლოს წინაშე წარმოადგინოს ყველა შესაბამისი დაცვის არგუმენტი და, ამგვარად, გავლენა მოახდინოს სასამართლო პროცესის შედეგზე (*Can v. Austria*, კომისიის 1984 წლის ივლისის ანგარიში, § 53; *Gregačević v. Croatia*, 2012, § 51).

422. ბრალდებულისთვის მიცემული დროისა და საშუალებების ადეკვატურობის საკითხი უნდა შეფასდეს თითოეული კონკრეტული საქმის გარემოებების გათვალისწინებით (*Iglin v. Ukraine*, 2012, § 65; *Galstyan v. Armenia*, 2007, § 84).

b. საკმარისი დრო

423. იმის შეფასებისას, ჰქონდა თუ არა ბრალდებულს საკმარისი დრო დაცვის მოსამზადებლად, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს სამართალწარმოების ხასიათს, ასევე საქმის სირთულეს და სამართალწარმოების ეტაპს (*Gregačević v. Croatia*, 2012, § 51).

424. მე-6 მუხლის მე-3(b) პუნქტი იცავს ბრალდებულს ნაჩქარევი სასამართლო პროცესისგან (*Kröcher and Möller v. Switzerland*, კომისიის 1981 წლის 9 ივლისის გადაწყვეტილება; *Bonzi v. Switzerland*, კომისიის 1978 წლის 12 ივლისის გადაწყვეტილება; *Borisova v. Bulgaria*, 2006, § 40; *Malofeyeva v. Russia*, 2013, § 115; *Gafgaz Mammadov v. Azerbaijan*, 2015, § 76-82). მიუხედავად იმისა, რომ მნიშვნელოვანია სამართალწარმოების დროულად განხორციელება, ეს არ უნდა მოხდეს რომელიმე მხარის საპროცესო უფლებების ხარჯზე (*OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia*, 2011, § 540).

425. იმის დადგენისას, დაცულია თუ არა მე-6 მუხლის მე-3(b) პუნქტის მოთხოვნები, ასევე მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული ადვოკატის ჩვეული სამუშაო დატვირთვა; თუმცა, არ არის უსაფუძვლო ადვოკატისთვის იმის თხოვნა, რომ გარკვეულწილად მაინც გადაანაწილოს პრიორიტეტები თავის სამუშაოში, თუ ეს აუცილებელია კონკრეტული საქმის განსაკუთრებული აქტუალობიდან გამომდინარე (*Mattick v. Germany* (dec.), 2005). ამ კონტექსტში, საქმეში, სადაც მომჩივანს და მის ადვოკატს ხუთი დღე ჰქონდათ დაახლოებით 1500-გვერდიანი ექვსი ტომისგან შემდგარი საქმის შესასწავლად,

სასამართლომ მიიჩნია, რომ დაცვის მხარისთვის საქმის მასალების შესასწავლად მიცემული დრო არ იყო საკმარისი მე-6 მუხლის 1-ელი და მე-3(b) პუნქტებით გარანტირებული უფლების არსის დასაცავად. სასამართლომ გაითვალისწინა ის ფაქტი, რომ საჩივარში მომჩივანმა დეტალურად გააანალიზა საქმის მასალები, რომ ის სააპელაციო სასამართლოში წარმოდგენილი იყო ორი ადვოკატით, რომლებიც ადასტურებდნენ, რომ საკმარისი დრო ჰქონდათ საქმის მასალების შესასწავლად და რომ მომჩივანი არ იყო შეზღუდული ადვოკატებთან მისი შეხვედრების რაოდენობითა და ხანგრძლივობით (*Lambin v. Russia*, 2017, §§ 43-48).

426. კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3(b) პუნქტი არ მოითხოვს, რომ იმ სასამართლო პროცესისთვის მომზადება, რომელიც გრძელდება გარკვეული პერიოდის განმავლობაში, დასრულდეს პირველ მოსმენამდე. შეუძლებელია სასამართლო პროცესის მიმდინარეობის წინასწარ სრულად დროში გაწერა; ასევე პროცესში შეიძლება გამოვლინდეს ისეთი ელემენტები, რომლებიც მანამდე არ გამოვლენილა და რომლებიც საჭიროებს მხარეთა მხრიდან დამატებით მომზადებას (*Mattick v. Germany* (dec.), 2005).

427. მე-6 მუხლის მე-3(b) პუნქტის თანახმად, „საკმარისი დროის“ მოთხოვნასთან დაკავშირებული საკითხი შეიძლება დადგეს საქმის მასალების შესწავლის შეზღუდულ დროსთან დაკავშირებით (*Huseyn and Others v. Azerbaijan*, 2011, § 174-178; *Iglin v. Ukraine*, 2012, §§ 70-73; see *Nevzlin v. Russia*, 2022, §§ 144-150, სადაც დაცვის მხარეს მიეცა ორი კვირა, შაბათ-კვირის და უქმე დღეების ჩათვლით, რათა შეესწავლა 19000-გვერდიანი საქმის მასალები, რომლებიც ეხებოდა ბრალდებებს მკვლელობის და მკვლელობის მცდელობის რამდენიმე ეპიზოდთან დაკავშირებით), ან ბრალდების შესახებ შეტყობინებასა და საქმის მოსმენას შორის მოკლე პერიოდთან დაკავშირებით (*Vyrentsov v. Ukraine*, 2013, §§ 75-77). გარდა ამისა, დაცვის მხარეს უნდა მიეცეს დამატებითი დრო სამართალწარმოებისას გამოვლენილი სხვადასხვა გარემოებების შემთხვევაში, რათა მან შეცვალოს თავისი პოზიცია, მოამზადოს შუამდგომლობა, შეიტანოს საჩივარი და ა.შ. (*Miminoshvili v. Russia*, 2011, § 141). ასეთი „გარემოებები“ შეიძლება მოიცავდეს ცვლილებებს საბრალდებო დასკვნაში (*Pélissier and Sassi v. France* [GC], 1999, § 62), ბრალდების მხარის მიერ ახალი მტკიცებულებების წარმოდგენას (*G.B. v. France*, 2001, §§ 60-62), ან სასამართლო პროცესის განმავლობაში ექსპერტის დასკვნის უეცრად და მკვეთრად შეცვლას (*ოქვ*, §§ 69-70).

428. ბრალდებულს შეუძლია მოითხოვოს სასამართლო სხდომის შეჩერება ან გადადება, თუ არსებობს პრობლემა გამოყოფილ დროსთან დაკავშირებით (*Campbell and Fell v. the United Kingdom*, 1984, § 98; *Bäckström and Andersson v. Sweden* (dec.), 2006; *Craxi v. Italy* (no. 1), 2002, § 72), გამონაკლისი შემთხვევების გარდა (*Goddi v. Italy*, 1984, § 31), ან თუ შიდასახელმწიფოებრივ კანონმდებლობაში ან პრაქტიკაში არ არსებობს ასეთი უფლების საფუძველი (*Galstyan v. Armenia*, 2007, § 85).

429. გარკვეულ გარემოებებში სასამართლომ შეიძლება შეაჩეროს სასამართლო განხილვა თავისი შუამდგომლობით, რათა საკმარისი დრო მისცეს დაცვის მხარეს (*Sadak and Others v. Turkey* (no. 1), 2001, § 57; *Sakhnovskiy v. Russia* [GC], 2010, §§ 103 and 106).

430. იმისთვის, რომ ბრალდებულმა ეფექტურად გამოიყენოს მისთვის ხელმისაწვდომი გასაჩივრების უფლება, ეროვნულმა სასამართლოებმა საკმარისი სიცხადით უნდა მიუთითონ ის საფუძვლები, რომლებზედაც მათ დააფუძნეს გადაწყვეტილება (*Hadjianastassiou v. Greece*, 1992, § 33). თუ სააპელაციო ვადის ამოწურვამდე არ არის ხელმისაწვდომი სრულად დასაბუთებული გადაწყვეტილება, ბრალდებულს უნდა მიეწოდოს საკმარისი ინფორმაცია, რათა მან შეძლოს ინფორმირებული სააპელაციო საჩივრის შეტანა (*Zoon v. the Netherlands*, 2000, §§ 40-50; *Baucher v. France*, 2007, §§ 46-51).

431. სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ, რომ სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებულმა ყველა პირმა ისარგებლოს მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტით გათვალისწინებული გარანტიებით. მსჯავრდებულ მომჩივნებზე იმის პასუხისმგებლობის დაკისრება, რომ გაარკვიონ თუ როდის იწყება ან იჭურება გამოყოფილი ვადა, არ შეესაბამება იმ „გულისხმიერებას“, რომელიც უნდა გამოიჩინონ ხელშემკვრელმა სახელმწიფოებმა მე-6 მუხლით გარანტირებული უფლებების ეფექტურად სარგებლობის უზრუნველსაყოფად (*Vacher v. France*, 1996, § 28).

c. საკმარისი საშუალებანი

432. „საშუალებანი“, რომლებიც უნდა ჰქონდეს სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებულ ყველა პირს, გულისხმობს დაცვის მომზადების მიზნით სამართალწარმოების ფარგლებში ჩატარებული გამოძიების შედეგების გაცნობის შესაძლებლობას (*Huseyn and Others v. Azerbaijan*, 2011, § 175; *OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia*, 2011, § 538).

433. მე-6 მუხლის მე-3(b) პუნქტის თანახმად სახელმწიფოების მოვალეობა, უზრუნველყონ ბრალდებულის მიერ სისხლის სამართლის საქმის წარმოებისას დაცვის წარმოდგენის უფლება, მოიცავს ვალდებულებას, რომ სამართალწარმოება ჩატარდეს ისე, რომ ზიანი არ მიაყენოს ბრალდებულის კონცენტრირების უნარს და მის მიერ საკუთარი პოზიციის საზრიანად დაცვას. ბრალდებულის დაკავების შემთხვევაში, ამ კუთხით გასათვალისწინებელია მისი პატიმრობის, ტრანსპორტირების, კვების და სხვა მსგავსი საკითხები (*Razvozzhayev v. Russia and Ukraine and Udaltsov v. Russia*, 2019, § 252).

434. კერძოდ, როდესაც პირი წინასასამართლო პატიმრობაში იმყოფება, „საშუალებანი“-ს ცნება შეიძლება მოიცავდეს პატიმრობის ისეთ პირობებს, რომლებიც საშუალებას აძლევს პირს კითხულობდეს და წერდეს შესაბამისი კონცენტრაციით (*Mayzit v. Russia*, 2005, § 81; *Moiseyev v. Russia*, 2008, § 221). მნიშვნელოვანია, რომ როგორც ბრალდებულს, ასევე მის ადვოკატს, შეეძლოთ მონაწილეობა მიიღონ სამართალწარმოებაში და წარადგინონ არგუმენტები ზედმეტი დადლილობის გარეშე (*Barberà, Messegué and Jabardo v. Spain*, 1988, § 70; *Makhfi v. France*, 2004, § 40; *Fakailo (Safoka) and Others v. France*, 2014, § 50). ამგვარად, საქმეში *Razvozzhayev v. Russia and Ukraine and Udaltsov v. Russia*, 2019, §§ 253-254, სასამართლომ დაადგინა, რომ დადლილობის საერთო ეფექტმა, რომელიც გამოწვეული იყო ციხეებს შორის ხანგრძლივი გადაყვანით ცუდ პირობებში და რვა საათზე ნაკლები დასვენებით, რომელიც განმეორდა კვირაში ოთხი დღის განმავლობაში, ოთხ თვეზე მეტი ხნის განმავლობაში, სერიოზულად შეარყია მომჩივნის შესაძლებლობა თვალყური ედევნებინა სასამართლო პროცესისთვის, გაეკეთებინა წარდგინებები, გაეკეთებინა შენიშვნები და მითითებები მიეცა თავისი ადვოკატებისთვის. ამ გარემოებებში და იმის გათვალისწინებით, რომ არასაკმარისად იქნა განხილული მომჩივნის თხოვნა სასამართლო სხდომების ისეთ განრიგთან დაკავშირებით, რომელიც შესაძლოა ნაკლებად ინტენსიური ყოფილიყო, სასამართლომ მიიჩნია, რომ მომჩივანს არ მიეცა საკმარისი საშუალებები დაცვის მოსამზადებლად, რამაც დაარღვია კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი და მე-3 (b) პუნქტებით გათვალისწინებული საქმის სამართლიანი განხილვისა და მხარეთა თანასწორობის მოთხოვნები.

435. საშუალებები, რომლებიც უნდა მიეცეს ბრალდებულს, შემოიფარგლება მხოლოდ იმით, რაც ეხმარება ან შეიძლება დაეხმაროს მას დაცვის მომზადებაში (*Padin Gestoso v. Spain* (dec.), 1999; *Mayzit v. Russia*, 2005, § 79). ზოგიერთ შემთხვევაში, ეს შეიძლება ეხებოდეს მომჩივნისთვის საშუალების მიცემას მოიპოვოს მტკიცებულებები თავის

სასარგებლოდ (*Lilian Erhan v. the Republic of Moldova*,* §§ 20-21, სადაც პოლიციამ უარი თქვა წაჰყოლოდა მომჩივანს საავადმყოფოში ბიოლოგიური შემოწმების ჩასატარებლად, რათა სადავო გაეხადა ნასვამ მდგომარეობაში მანქანის მართვის ბრალდებები).

436. მე-6 მუხლის მე-3(b) პუნქტის გარანტიები ასევე ეხება ბრალდებულის მიერ საქმის მასალებზე წვდომას და მისთვის მტკიცებულებების გაცნობას, და ამ მხრივ ეს გარანტიები ნაწილობრივ ემთხვევა მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტით გათვალისწინებულ შეჯიბრებითი პროცესისა და მხარეთა თანასწორობის პრინციპებს (*Rowe and Davis v. the United Kingdom* [GC], 2000, § 59; *Leas v. Estonia*, 2012, § 76).¹³ არ არის აუცილებელი, რომ ბრალდებულს პირდაპირი წვდომა ჰქონდეს საქმის მასალებზე, საკმარისია, რომ მას ამის შესახებ ინფორმაცია მიაწოდონ მისმა წარმომადგენლებმა (*Kremzow v. Austria*, 1993, § 52). თუმცა, საქმის მასალებზე ბრალდებულის წვდომის შეზღუდვამ ხელი არ უნდა შეუშალოს ბრალდებულისთვის მტკიცებულებების გაცნობას სასამართლო პროცესამდე, და ასევე ბრალდებულისთვის იმის შესაძლებლობის მიცემას, რომ გააკეთოს მათზე კომენტარი ზეპირ წარდგინებებში მისი ადვოკატის საშუალებით (*Öcalan v. Turkey* [GC], 2005, § 140).

437. როდესაც ბრალდებულს უფლება ეძლევა თავად დაიცვას თავი, მისთვის საქმის მასალებზე წვდომის აკრძალვა წარმოადგენს დაცვის მხარის უფლებების დარღვევას (*Foucher v. France*, 1997, §§ 33-36).

438. დაცვის წარმოების ხელშეწყობის მიზნით, ბრალდებულს ხელი არ უნდა შეეშალოს საქმის მასალებიდან შესაბამისი დოკუმენტების ასლების მიღებაში, და შენიშვნების გაკეთებასა და გამოყენებაში (*Rasmussen v. Poland*, 2009, §§ 48-49; *Moiseyev v. Russia*, 2008, §§ 213-218; *Matyjek v. Poland*, 2007, § 59; *Seleznev v. Russia*, 2008, §§ 64-69).

439. ბრალდებულისთვის უზრუნველყოფილი „საშუალებანი“ მოიცავს კონსულტაციას მის ადვოკატთან (*Campbell and Fell v. the United Kingdom*, 1984, § 99; *Goddi v. Italy*, 1984, § 31). ბრალდებულის მიერ თავის ადვოკატთან საუბრის შესაძლებლობა არის არსებითი მნიშვნელობის მისი დაცვის მომზადებისთვის (*Bonzi v. Switzerland*, კომისიის 1978 წლის 12 ივლისის გადაწყვეტილება; *Can v. Austria*, კომისიის 1984 წლის 12 ივლისის ანგარიში, § 52). ამგვარად, მე-6 მუხლის მე-3(b) პუნქტის თანახმად საკითხი წამოიჭრება იმ შემთხვევაში, თუ სასამართლო განხილვის დროს ბრალდებულის მოთავსება შუშის კაბინაში ხელს უშლის მის ეფექტურ კონსულტაციას ადვოკატთან (*Yaroslav Belousov v. Russia*, 2016, §§ 148-153).

440. მე-6 მუხლის მე-3(b) პუნქტი ნაწილობრივ ემთხვევა კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3(c) პუნქტით გათვალისწინებულ იურიდიული მომსახურების უფლებას (*Lanz v. Austria*, 2002, §§ 50-53; *Öcalan v. Turkey* [GC], 2005, § 148; *Trepashkin v. Russia (no. 2)*, 2010, §§ 159-168).¹⁴

13. იხ. ნაწილი საქმის წარმოებაში ეფექტური მონაწილეობა და მხარეთა თანასწორობა და შეჯიბრებითი პროცესი .

14. იხ. ნაწილი პირადად ან დამცველის მეშვეობით თავის დაცვის უფლება (მე-6 მუხლის მე-3(c) პუნქტი).

3. პირადად ან დამცველის მეშვეობით თავის დაცვის უფლება (მე-6 მუხლის მე-3(c) პუნქტი)

კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3(c) პუნქტი

„3. ყოველ ბრალდებულს აქვს, სულ მცირე, შემდეგი უფლებები:

...

(c) დაიცვას თავი პირადად ან მის მიერ არჩეული დამცველის მეშვეობით ან, თუ მას არ გააჩნია საკმარისი საშუალება იურიდიული მომსახურების ასანაზღაურებლად, უფასოდ ისარგებლოს ასეთი მომსახურებით ხაზინის ხარჯზე, როდესაც ამას მოითხოვს მართლმსაჯულების ინტერესები;“

HUDOC-ის საკვანძო სიტყვები

სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებული (6-3) – დაცვის უფლება (6-3)

თავის დაცვა პირადად (6-3-c) – თავის დაცვა დამცველის მეშვეობით (6-3-c) – თავის დაცვა პირის მიერ არჩეული დამცველის მიერ (6-3-c) – არასაკმარისი საშუალებები (6-3-c) – უფასო იურიდიული მომსახურება (6-3-c) – რასაც მოითხოვს მართლმსაჯულების ინტერესები (6-3-c)

441. მე-6 მუხლის მე-3(c) პუნქტი მოიცავს მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტით გათვალისწინებული საქმის სამართლიანი განხილვის უფლების კონკრეტულ ასპექტებს (*Dvorski v. Croatia* [GC], 2015, § 76; *Correia de Matos v. Portugal* (dec.), 2001; *Foucher v. France*, 1997, § 30). ეს ქვეპუნქტი უზრუნველყოფს, რომ ბრალდებულის წინააღმდეგ სამართალწარმოება არ განხორციელდეს საქმეში დაცვის მხარის ადეკვატური წარმომადგენლობის გარეშე (*Pakelli v. Germany*, კომისიის 1981 წლის 12 დეკემბრის ანგარიში, § 84). ის მოიცავს სამ უფლებას: თავის დაცვა პირადად, თავის დაცვა პირის მიერ არჩეული დამცველის მეშვეობით, და გარკვეულ პირობებში, უფასო იურიდიული მომსახურების უფლება (*Pakelli v. Germany*, 1983, § 31).

a. გამოყენების სფერო

442. ყველა ბრალდებული დაცული უნდა იყოს მე-6 მუხლის მე-3(c) პუნქტის საფუძველზე, სამართალწარმოების ყველა ეტაპზე (*Imbrioscia v. Switzerland*, 1993, § 37). ამგვარად, ეს დაცვა შეიძლება გავრცელდეს საქმის განსახილველად გაგზავნამდე კი, თუ და იმდენად, რამდენადაც შესაძლებელია რომ სერიოზული ზიანი მიადგეს სასამართლო პროცესის სამართლიანობას მე-6 მუხლის დებულებების თავიდანვე დაუცველობის გამო (*Öcalan v. Turkey* [GC], 2005, § 131; *Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, § 253; *Magee v. the United Kingdom*, 2000, § 41).

443. მიუხედავად იმისა, რომ მე-6 მუხლის მე-3(b) პუნქტი დაკავშირებულია სასამართლო პროცესისთვის მომზადების ასპექტებთან, მე-6 მუხლის მე-3(c) პუნქტი ბრალდებულს ანიჭებს უფრო ზოგად უფლებას, მიიღოს ადვოკატის იურიდიული მომსახურება და მხარდაჭერა მთელი სამართალწარმოების განმავლობაში (*Can v. Austria*, კომისიის 1984 წლის 12 ივლისის ანგარიში, § 54). მიუხედავად ამისა, წინასასამართლო ეტაპზე (წინასწარი გამოძიების დროს) მე-6 მუხლის მე-3(c) პუნქტის გამოყენება დამოკიდებულია სამართალწარმოების განსაკუთრებულ მახასიათებლებზე და საქმის გარემოებებზე

(*Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, § 253; *Brennan v. the United Kingdom*, 2001, § 45; *Berliński v. Poland*, 2002, § 75).

444. ანალოგიურად, სააპელაციო ან საკასაციო სასამართლოებთან მიმართებით მე-6 მუხლის მე-3(c) პუნქტის გამოყენების წესი დამოკიდებულია შესაბამისი სამართალწარმოების განსაკუთრებულ მახასიათებლებზე (*Meftah and Others v. France* [GC], 2002, § 41). მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული მთლიანი სასამართლო პროცესი, რომელიც მიმდინარეობს ეროვნული მართლწესრიგის დაცვით, და ამ პროცესში სააპელაციო ან საკასაციო სასამართლოების როლი (*ოქვე; Monnell and Morris v. the United Kingdom*, 1985, § 56). აუცილებელია ისეთი საკითხების გათვალისწინება, როგორცაა: სააპელაციო საჩივრის წარმოებაში მიღების პროცედურის ხასიათი და მისი მნიშვნელობა მთლიანი სისხლის სამართლის საქმის წარმოების კონტექსტში, სააპელაციო სასამართლოს უფლებამოსილების ფარგლები და სააპელაციო სასამართლოს წინაშე რეალურად მომჩივნის ინტერესების წარმოდგენის და დაცვის ფორმა (*ოქვე*).

ბ. თავის დაცვის უფლება

445. კონვენციის მე-6 მუხლის საგანი და მიზანი მთლიანობაში გვიჩვენებს, რომ სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებულ პირს უფლება აქვს მონაწილეობა მიიღოს სასამართლო განხილვაში (*Zana v. Turkey* [GC], 1997, § 68; *Monnell and Morris v. the United Kingdom*, 1985, § 58).¹⁵ ამ უფლებასთან მჭიდროდ დაკავშირებული მე-6 მუხლის მე-3(c) პუნქტი კი საშუალებას აძლევს ბრალდებულს პირადად დაიცვას თავი. აქედან გამომდინარე, როგორც წესი, ეს არ ეწინააღმდეგება მე-6 მუხლის მოთხოვნებს, თუ ბრალდებული საკუთარი ნებით თავად დაიცავს თავს, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ მართლმსაჯულების ინტერესები სხვაგვარად არ მოითხოვს (*Galstyan v. Armenia*, 2007, § 91).

446. მე-6 მუხლის 1-ელი და მე-3(c) პუნქტები ყოველთვის არ აძლევენ უფლებას ბრალდებულს გადაწყვიტოს, თუ როგორ იქნება მისი დაცვა წარმოდგენილი (*Correia de Matos v. Portugal* (dec.), 2001). არჩევანი მე-6 მუხლის მე-3(c) პუნქტში მითითებულ ორ ალტერნატივას შორის, კერძოდ, მომჩივნის მიერ თავის დაცვის უფლება პირადად ან მის მიერ არჩეული დამცველის მეშვეობით ან, გარკვეულ გარემოებებში, სასამართლოს მიერ დანიშნული დამცველის მეშვეობით, პრინციპში დამოკიდებულია მოქმედ შიდასახელმწიფოებრივ კანონმდებლობაზე ან სასამართლოს რეგლამენტზე. ამ გადაწყვეტილების მიღებისას წევრი სახელმწიფოები სარგებლობენ შეფასების თავისუფლების ფარგლებით, რომლებიც არის შეზღუდული (*Correia de Matos v. Portugal* [GC], 2018, § 122).

447. ამ პრინციპების გათვალისწინებით, სასამართლო პირველ რიგში განიხილავს, წარმოდგენილი იყო თუ არა შესაბამისი და საკმარისი საფუძველი კონკრეტულ საქმეში გამოყენებული საკანონმდებლო არჩევანისთვის. მეორე რიგში, შესაბამისი და საკმარისი საფუძველების არსებობის შემთხვევაშიც კი, მთლიანად სისხლის სამართლის საქმის წარმოების სამართლიანობის შეფასების კონტექსტში მაინც აუცილებელია იმის განხილვა, წარმოადგინეს თუ არა ეროვნულმა სასამართლოებმა სათანადო და საკმარისი საფუძველები სადავო წესის გამოყენებისას. ამ უკანასკნელთან დაკავშირებით მიზანშეწონილია იმის შეფასება, მიეცა თუ არა ბრალდებულს პრაქტიკაში თავის სასამართლო პროცესში ეფექტური მონაწილეობის მიღების შესაძლებლობა (*ოქვე*, § 143).

15. იხ. ნაწილი ზეპირი მოსმენის უფლება და საქმის განხილვაზე დასწრება.

448. საქმეში *Correia de Matos v. Portugal* [GC] (2018, §§ 144-169) სასამართლომ გაითვალისწინა მთლიანობაში ის პროცედურული კონტექსტი, რომელშიც გამოყენებული იქნა სავალდებულო წარმომადგენლობის მოთხოვნა, მათ შორის, შეეძლო თუ არა ბრალდებულს სამართალწარმოებაში პირადად ჩარევა. სასამართლომ დამატებით გაითვალისწინა სახელმწიფოს შეფასების თავისუფლების ფარგლები და ჩათვალა, რომ საკანონმდებლო ორგანოს სადავო არჩევანის დასაბუთება იყო შესაბამისი და საკმარისი. გარდა ამისა, იმის გამო, რომ არ არსებობდა მომჩივნის წინააღმდეგ მიმდინარე სისხლის სამართლის საქმის წარმოების უსამართლოდ მიჩნევის საფუძველი, სასამართლომ დაასკვნა, რომ ადგილი არ ჰქონია კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი და მე-3(c) პუნქტების დარღვევას.

449. გარდა ამისა, როდესაც ბრალდებული ირჩევს რომ პირადად დაიცვას თავი, ის განზრახ უარს ამბობს ადვოკატის დახმარებაზე და ითვლება ვალდებულად გამოიჩინოს სათანადო გულისხმიერება თავისი დაცვის განხორციელებისას (*Melin v. France*, 1993, § 25). კერძოდ, სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებულის დაცვის უფლების ცნება გადაიტვირთებოდა თუ ჩაითვლებოდა, რომ შეუძლებელია მისი გასამართლება, როდესაც, ამ უფლების გამოყენებისას, ის განზრახ წამოაყენებს ცრუ ეჭვებს მოწმის ან სისხლის სამართლის საქმის წარმოებაში მონაწილე ნებისმიერი სხვა პირის მიმართ დასჯადი ქცევის შესახებ (*Brandstetter v. Austria*, 1991, § 52). უბრალოდ იმის შესაძლებლობა, ბრალდებული შემდგომ შეიძლება გასამართლდეს თავისი დაცვის მიზნით წამოყენებული ბრალდებების გამო, ვერ ჩაითვლება მე-6 მუხლის მე-3(c) პუნქტით გათვალისწინებული მისი უფლებების დარღვევად. პოზიცია შეიძლება განსხვავდებოდეს, თუ ამ კუთხით ზედმეტად მკაცრი შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის ან პრაქტიკის გამო შემდგომი სისხლისსამართლებრივი დევნის რისკი ისეთია, რომ ის ნამდვილად აბრკოლებს ბრალდებულს, თავისუფლად გამოიყენოს თავისი დაცვის უფლებები (*იქვე*, § 53).

c. იურიდიული მომსახურება

i. ადვოკატის ხელმისაწვდომობა

a. უფლების მოქმედების სფერო

450. სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებული ყველა პირის უფლება ადვოკატის მიერ ეფექტურ დაცვაზე არის საქმის სამართლიანი განხილვის ერთ-ერთი ძირითადი მახასიათებელი (*Salduz v. Turkey* [GC], 2008, § 51; *Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, § 255; *Simeonovi v. Bulgaria* [GC], 2017, § 112; *Beuze v. Belgium* [GC], 2018, § 123). როგორც წესი, ეჭვმიტანილს უნდა მიეცეს იურიდიული მომსახურების გამოყენების უფლება კონვენციის ავტონომიური მნიშვნელობით მის წინააღმდეგ „სისხლისსამართლებრივი ბრალდების“ წარდგენის მომენტიდან (*Simeonovi v. Bulgaria* [GC], 2017, § 110).¹⁶ ამასთან დაკავშირებით, სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ პირი იძენს ეჭვმიტანილის სტატუსს, რომელიც მოითხოვს მე-6 მუხლით გათვალისწინებული გარანტიების გამოყენებას, არა იმ მომენტში, როდესაც ეს სტატუსი მას ოფიციალურად მიენიჭება, არამედ მაშინ, როდესაც ეროვნულ ორგანოებს აქვთ ამ პირის სისხლის სამართლის დანაშაულში მონაწილეობის ეჭვის დამაჯერებელი მიზეზები (*Truten v. Ukraine*, 2016, § 66; *Knox v. Italy*, 2019, § 152; contrast *Bandaletov v. Ukraine*, 2013, §§ 61-66, რომელიც ეხება მომჩივნის მიერ მოწმის სახით მიცემულ ნებაყოფლობით ჩვენებებს; და

16. იხ. ნაწილი ზოგადი პრინციპები.

Sršen v. Croatia (dec.), 2019, §§ 43-45, რომელიც ეხება ავტოსაგზაო შემთხვევის მონაწილეთაგან რუტინული ინფორმაციის მოპოვებას, მათ შორის სისხლის ნიმუშების აღებას).

451. ასე, მაგალითად, ადვოკატის ხელმისაწვდომობის უფლება წამოიჭრება, როდესაც ხდება პირის დაკავება და დაკითხვა პოლიციის მიერ (*Simeonovi v. Bulgaria* [GC], 2017, § 111; *Sirghi v. Romania*, 2016, § 44), ასევე როდესაც არ ხდება პირისთვის თავისუფლების აღკვეთა, თუმცა ის დაბარებულია დაკითხვაზე პოლიციაში სისხლის სამართლის დანაშაულში მისი მონაწილეობის ეჭვის გამო (*Dubois v. France*, 2022, §§ 45-46 და 69-75). ეს უფლება ასევე შეიძლება წამოიჭრას საპროცესო მოქმედებების დროსაც, როგორცაა იდენტიფიკაციის პროცედურები ან მოვლენების გახსენება და დანაშაულის ადგილის დათვალიერება (*İbrahim Öztürk v. Turkey*, 2009, §§ 48-49; *Türk v. Turkey*, 2017, § 47; *Mehmet Duman v. Turkey*, 2018, § 41) ასევე ჩხრეკისა და ამოღების ოპერაციები (*Ayetullah Ay v. Turkey*, 2020, §§ 135 და 163). გარდა ამისა, ბრალდებულის მიერ სისხლის სამართლის პროცესში ეფექტურად მონაწილეობის უფლება ზოგადად მოიცავს არა მხოლოდ პროცესზე დასწრების უფლებას, არამედ საჭიროების შემთხვევაში იურიდიული დახმარების მიღების უფლებასაც (*Lagerblom v. Sweden*, 2003, § 49; *Galstyan v. Armenia*, 2007, § 89). იმავე თვალსაზრისით, მომჩივნის ადვოკატის უბრალოდ დასწრება ვერ ანაზღაურებს ბრალდებულის გამოუცხადებლობას (*Zana v. Turkey* [GC], 1997, § 72).

452. საქმეში *Beuze v. Belgium* [GC] (2018, §§ 125-130), წინა პრეცედენტულ სამართალზე მითითებით, სასამართლომ განმარტა, რომ ადვოკატის ხელმისაწვდომობის უფლების მიზნები მოიცავდა შემდეგს: სასამართლო შეცდომის პრევენცია და, უპირველეს ყოვლისა, მე-6 მუხლის მიზნების შესრულება, კერძოდ, საგამომიებო ან სისხლისსამართლებრივი დევნის ორგანოებსა და ბრალდებულს შორის მხარეთა თანასწორობის პრინციპის დაცვა; პოლიციის მიერ დაკავებული ეჭვმიტანილების მოწყვლადობის საპირწონეობა; პოლიციის მხრიდან იძულებისა და არასათანადო მოპყრობისგან ეჭვმიტანილთა დაცვის ძირითადი გარანტია; ბრალდებულის თვითმამხილებელი ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლების და დუმილის უფლების დაცვის უზრუნველყოფა, რომლებიც შესაძლოა ზუსტად ისევე, როგორც ადვოკატის ხელმისაწვდომობის უფლება, უზრუნველყოფილი იყოს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ბრალდებულს სათანადოდ ეცნობება ამ უფლებების შესახებ. ამასთან დაკავშირებით, ადვოკატთან დაუყოვნებელი წვდომა, რომელსაც შეუძლია მიაწოდოს ბრალდებულს ინფორმაცია მისი საპროცესო უფლებების შესახებ, სავარაუდოდ, აღკვეთს უსამართლობას, რომელიც შეიძლება გამოიწვიოს უფლებების შესახებ შესაბამისი ინფორმაციის არქონამ.

453. საქმეში *Beuze v. Belgium* [GC] (2018, §§ 133-134), სასამართლომ ასევე განიხილა ადვოკატის ხელმისაწვდომობის უფლების შინაარსი. სასამართლომ განასხვავა ორი მინიმალური მოთხოვნა: (1) გამოკითხვამდე ადვოკატთან დაკავშირებისა და მასთან კონსულტაციის უფლება, რომელიც ასევე მოიცავს ადვოკატისთვის კონფიდენციალური მითითებების მიცემის უფლებას; და (2) ადვოკატის ფიზიკურად დასწრება პოლიციაში პირველად გამოკითხვაზე და წინასასამართლო სამართალწარმოების ფარგლებში ნებისმიერ შემდგომ დაკითხვაზე. ადვოკატის დასწრებამ უნდა უზრუნველყოს ეფექტური და პრაქტიკული სამართლებრივი დახმარება.

454. ამ უკანასკნელ მინიმალურ მოთხოვნასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ საქმეში *Soytemiz v. Turkey* (2018, §§ 44-46, 27), სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ ადვოკატის დახმარების უფლება მოითხოვს არა მხოლოდ ადვოკატის დასწრების ნებართვას, არამედ ასევე რომ მას მიეცეს საშუალება, აქტიურად დაეხმაროს ეჭვმიტანილს, მათ შორის, პოლიციის მიერ დაკითხვის დროს, და ჩაერიოს ეჭვმიტანილის

უფლებების დაცვის უზრუნველსაყოფად. ადვოკატის დახმარების უფლება მოქმედებს პოლიციის მიერ დაკითხვის მთელი პერიოდის განმავლობაში მის დასრულებამდე, მათ შორის, როდესაც ხდება მიცემული ჩვენებების წაკითხვა და ეჭვმიტანილს ეთხოვება მათი დადასტურება და ხელმოწერა, რადგან ადვოკატის დახმარება ამ დროს არის თანაბრად მნიშვნელოვანი. ამგვარად, პრინციპში, პოლიცია ვალდებულია თავი შეიკავოს ან გადადოს დაკითხვა, თუ დაკითხვის დროს ეჭვმიტანილი მოითხოვს ადვოკატის დახმარების უფლებით სარგებლობას, სანამ არ მოვა ადვოკატი და არ შეძლებს ეჭვმიტანილის დახმარებას. იგივე ვრცელდება იმ შემთხვევაშიც, თუ ადვოკატი იძულებული ხდება ან მას სთხოვენ დატოვოს პოლიციის მიერ დაკითხვის პროცესი დაკითხვის დასრულებამდე და მიცემული ჩვენებების წაკითხვამდე და ხელმოწერამდე.

455. საქმეში *Doyle v. Ireland*, 2019, მომჩივანს მიეცა უფლება წარმომადგენელი ყოფილიყო ადვოკატის მიერ, თუმცა მის ადვოკატს არ მიეცა უფლება დასწრებოდა პოლიციის მიერ მომჩივნის გამოკითხვას, იმ დროს მოქმედი შესაბამისი საპოლიციო პრაქტიკიდან გამომდინარე. სასამართლომ არ დაადგინა კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი და მე-3(ც) პუნქტების დარღვევა. მან მიიჩნია, რომ პოლიციის დაკითხვის დროს მომჩივნის ადვოკატთან წვდომის უფლების სადავო შეზღუდვის მიუხედავად, შეუქცევადად არ დარღვეულა სამართალწარმოების საერთო სამართლიანობა. კერძოდ, სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა შემდეგ ფაქტებზე: მომჩივანს მიეცა ადვოკატთან კონსულტაციის საშუალება; ის არ იყო განსაკუთრებით მოწყვლადი; მან შეძლო გაესაჩივრებინა მტკიცებულებების დასაშვებობა და სადავო გაეხადა მათი გამოყენება; საქმის გარემოებები ფართოდ იქნა განხილული ეროვნული სასამართლოების მიერ; მომჩივნის მსჯავრდება გამყარებული იყო მნიშვნელოვანი დამოუკიდებელი მტკიცებულებებით; საქმის განმხილველმა მოსამართლემ სათანადო მითითებები მისცა ნაფიც მსაჯულებს; გონივრული საზოგადოებრივი ინტერესის ასპექტები ამართლებდა მომჩივნის სისხლისსამართლებრივ დევნას; და არსებობდა მნიშვნელოვანი პროცედურული გარანტიები, კერძოდ, პოლიციის ყველა გამოკითხვა ჩაიწერა ვიდეოზე და ხელმისაწვდომი იყო მოსამართლეებისა და ნაფიცი მსაჯულებისთვის და, მიუხედავად მომჩივნის ადვოკატის ფიზიკურად გამოუცხადებლობისა, მას ჰქონდა შესაძლებლობა, რომელიც მან გამოიყენა კიდევ, შეეჩერებინა გამოკითხვა მის კლიენტთან დამატებითი კონსულტაციის მიზნით.

456. დამატებით საქმეში *Beuze v. Belgium* [GC], 2018, (§ 135) სასამართლომ მიუთითა, რომ თითოეული საქმის კონკრეტული გარემოებებისა და შესაბამისი სამართლებრივი სისტემის მიხედვით, სამართალწარმოების სამართლიანობას შეიძლება ასევე საფრთხე შეუქმნას შემდეგმა შეზღუდვებმა: (1) უარი საქმის მასალებზე წვდომაზე ან ამასთან დაკავშირებული სირთულეები, რომლებსაც აწყდება ადვოკატი სისხლის სამართლის საქმის წარმოების ადრეულ ეტაპზე ან წინასწარი გამოძიების დროს, და (2) ის ფაქტი, რომ ადვოკატი არ მონაწილეობს საგამოძიებო მოქმედებებში, როგორცაა რამდენიმე პირს შორის ეჭვმიტანილის ამოცნობა ან მოვლენათა გახსენება.

457. გარდა ამისა, სასამართლომ მიუთითა, რომ თითოეული საქმიდან გამომდინარე, სამართალწარმოების მთლიანი სამართლიანობის შეფასებისას გათვალისწინებული უნდა იყოს იურიდიულ მომსახურებასთან დაკავშირებული მთელი რიგი სერვისები, როგორცაა: საქმის განხილვა, დაცვის მომზადება, გამამართლებელი მტკიცებულებების შეგროვება, დაკითხვისთვის მომზადება, გასაჭირში მყოფი ბრალდებულის მხარდაჭერა და პატიმრობის პირობების შემოწმება (*იქვე*, § 136).

458. იურიდიული წარმომადგენლობის უფლება არ არის დამოკიდებული ბრალდებულის დასწრებაზე (*Van Geyselghem v. Belgium* [GC], 1999, § 34; *Campbell and Fell*

v. the United Kingdom, 1984, § 99; *Poitrimol v. France*, 1993, § 34). ის ფაქტი, რომ სათანადოდ დაბარების მიუხედავად მოპასუხე არ გამოცხადდება, საბაზის არარსებობის შემთხვევაშიც კი ვერ ამართლებს მისთვის ადვოკატის მიერ დაცვის უფლების ჩამორთმევას (*Van Geyselghem v. Belgium* [GC], 1999, § 34; *Pelladoah v. the Netherlands*, 1994, § 40; *Krombach v. France*, 2001, § 89; *Galstyan v. Armenia*, 2007, § 89). მაშინაც კი, თუ კანონმდებელს უნდა შეეძლოს დაუსაბუთებელი გამოუცხადებლობის თავიდან აცილება, მას არ შეუძლია პირის დასჯა იურიდიული მომსახურების უფლებიდან გამონაკლისების დაწესებით. ლეგიტიმური მოთხოვნა, რომ ბრალდებული უნდა დაესწროს სასამართლო განხილვას, შეიძლება დაკმაყოფილდეს დაცვის უფლების ჩამორთმევის გარდა სხვა საშუალებებით (*Tolmachev v. Estonia*, 2015, § 48). ამგვარად, წამოიჭრება საკითხი მე-6 მუხლის მე-3(c) პუნქტის მიხედვით, თუ მომჩივნის ადვოკატს არ შეუძლია დაცვის განხორციელება შესაბამის სასამართლოში საქმის განხილვაზე, მათ შორის სააპელაციო სასამართლოს სხდომაზე, მომჩივნის დაუსწრებლად (*Lala v. the Netherlands*, 1994, §§ 30-35; *Tolmachev v. Estonia*, 2015, §§ 51-57).

459. იმისთვის, რომ იურიდიული მომსახურების უფლება იყოს პრაქტიკული და ეფექტური და არა მხოლოდ თეორიული, მისი განხორციელება არ უნდა იყოს დამოკიდებული ზედმეტად ფორმალისტური პირობების შესრულებაზე: სასამართლომ უნდა უზრუნველყოს სასამართლო პროცესის სამართლიანობა და რომ შესაბამისად ადვოკატს, რომელიც ესწრება სასამართლო პროცესს ბრალდებულის გამოუცხადებლობის შემთხვევაში მისი დაცვის მიზნით, მიეცეს ამის შესაძლებლობა (*Van Geyselghem v. Belgium* [GC], 1999, § 33; *Pelladoah v. the Netherlands*, 1994, § 41).

ბ. ადვოკატის დროული ხელმისაწვდომობის შეზღუდვები

460. ადვოკატის დროული ხელმისაწვდომობა წარმოადგენს მნიშვნელოვან საპირწონეს პოლიციის მიერ დაკავებული ექვმიტანილების მოწყვლადობის წინააღმდეგ, უზრუნველყოფს არსებით დაცვას პოლიციის მიერ ექვმიტანილთა იძულებისა და არასათანადო მოპყრობისგან, და ხელს უწყობს სასამართლო შეცდომის პრევენციას და მე-6 მუხლის მიზნების შესრულებას, კერძოდ, საგამომიებო ან სისხლისსამართლებრივი დევნის ორგანოებსა და ბრალდებულს შორის მხარეთა თანასწორობის პრინციპის დაცვას (*Salduz v. Turkey* [GC], 2008, §§ 53-54; *Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, § 255; *Simeonovi v. Bulgaria* [GC], 2017, § 112).

461. თუმცა, შესაძლებელია, რომ იურიდიულ მომსახურებაზე წვდომა შეფერხდეს გამონაკლის შემთხვევებში. შეესაბამება თუ არა ადვოკატის ხელმისაწვდომობის ასეთი შეზღუდვა საქმის სამართლიანი განხილვის უფლებას, მოწმდება ორ ეტაპად. პირველ ეტაპზე სასამართლო აფასებს არსებობდა თუ არა შეზღუდვის მნიშვნელოვანი საფუძველი. შემდეგ ის აფასებს ზიანს, რომელსაც ასეთი შეზღუდვა აყენებს დაცვის უფლებებს მოცემულ საქმეში. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, სასამართლომ უნდა განიხილოს შეზღუდვის გავლენა მთლიანად სასამართლო პროცესის სამართლიანობაზე და გადაწყვიტოს, იყო თუ არა პროცესი მთლიანობაში სამართლიანი (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, § 257).

462. სასამართლომ განმარტა, რომ მნიშვნელოვანი საფუძვლის კრიტერიუმი არის მკაცრი. იურიდიულ კონსულტაციაზე ადრეული ხელმისაწვდომობის ძირითადი ხასიათისა და მნიშვნელობის გათვალისწინებით, განსაკუთრებით ექვმიტანილის პირველი დაკითხვისას, იურიდიულ კონსულტაციაზე წვდომის შეზღუდვა დასაშვებია მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში და ის უნდა იყოს დროებითი და უნდა ეფუძნებოდეს საქმის კონკრეტული გარემოებების ინდივიდუალურ შეფასებას. იმის შეფასებისას, არსებობდა

თუ არა მნიშვნელოვანი საფუძველი, მნიშვნელოვანია განხილულ იქნეს ჰქონდა თუ არა იურიდიული კონსულტაციის შეზღუდვის გადაწყვეტილებას საფუძველი შიდასახელმწიფოებრივ კანონმდებლობაში და იყო თუ არა კანონით საკმარისად შემოფარგლული იურიდიული კონსულტაციის შეზღუდვის ფარგლები და შინაარსი, რათა მასზე დაყრდნობით მომხდარიყო ოპერატიული გადაწყვეტილების მიღება იმ პირების მიერ, რომელთაც ეკისრებოდათ მისი გამოყენების პასუხისმგებლობა (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, § 258).

463. ასეთი მნიშვნელოვანი საფუძველი იარსებებს, მაგალითად, როდესაც დამაჯერებლად იქნება ნაჩვენები, რომ არსებობდა მოცემულ შემთხვევაში სიცოცხლის, თავისუფლების ან ფიზიკური მთლიანობისთვის სერიოზული უარყოფითი შედეგების თავიდან აცილების გადაუდებელი აუცილებლობა. ასეთ ვითარებაში, ხელისუფლებას ეკისრება გადაუდებელი ვალდებულება დაიცვას პოტენციური ან ფაქტობრივი დაზარალებული პირის უფლებები განსაკუთრებით კონვენციის მე-2 და მე-3 მუხლების და მე-5 მუხლის 1 პუნქტის თანახმად (*ibid.*, § 259; *Simeonovi v. Bulgaria* [GC], 2017, § 117). მეორე მხრივ, ინფორმაციის გაჟონვის ზოგადი რისკი ვერ იქნება მნიშვნელოვანი საფუძველი ადვოკატის ხელმისაწვდომობის უფლების შეზღუდვის გასამართლებლად (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, § 259) და ასევე მნიშვნელოვანი საფუძველი ვერ იარსებებს, თუ ადვოკატის ხელმისაწვდომობის უფლების შეზღუდვა იყო შესაბამისი ორგანოების ადმინისტრაციული პრაქტიკის შედეგი (*Simeonovi v. Bulgaria* [GC], 2017, § 130). მთავრობამ უნდა აჩვენოს მნიშვნელოვანი საფუძველის არსებობა. სასამართლოს არ ევალება საკუთარი შუამდგომლობით განიხილოს, არსებობდა თუ არა მნიშვნელოვანი საფუძველი კონკრეტულ საქმეში (*Rodionov v. Russia*, 2018, § 161).

464. საქმეში *Beuze v. Belgium* [GC] (2018, §§ 142-144 and 160-165), სასამართლომ განმარტა, რომ პირველი დაკითხვის დროს ადვოკატის ხელმისაწვდომობის ზოგადი და სავალდებულო (ამ შემთხვევაში კანონით გათვალისწინებული) შეზღუდვა ვერ ჩაითვლება მნიშვნელოვან საფუძველად: ასეთი შეზღუდვა არ გამოირიცხავს ეროვნული ხელისუფლების ორგანოების მიერ ინდივიდუალური და საქმისთვის შესაფერისი შეფასების გზით იმის დადგენის საჭიროებას, არსებობს თუ არა მნიშვნელოვანი საფუძველი. ნებისმიერ შემთხვევაში, მთავრობას ეკისრება ადვოკატის ხელმისაწვდომობის უფლების შეზღუდვის მნიშვნელოვანი საფუძველის წარმოდგენის ტვირთი.

465. თუმცა, მნიშვნელოვანი საფუძველის არარსებობა თავისთავად არ იწვევს კონვენციის მე-6 მუხლის დარღვევას. იმის შეფასებისას, დაირღვა თუ არა საქმის სამართლიანი განხილვის უფლება, აუცილებელია სასამართლო პროცესის მთლიანობაში განხილვა, და ასევე მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტით გათვალისწინებული უფლებების მიჩნევა საქმის სამართლიანი განხილვის უფლების სპეციფიკურ ასპექტებად და არა თავისთავად მიზნად (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, § 262; *Simeonovi v. Bulgaria* [GC], 2017, § 118).

466. კერძოდ, როდესაც დგინდება მნიშვნელოვანი საფუძველის არსებობა, უნდა მოხდეს მთლიანი პროცესის ჰოლისტიკური შეფასება, რათა დადგინდეს, იყო თუ არა პროცესი „სამართლიანი“ მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის მიზნებისთვის. მეორე მხრივ, როდესაც არ არსებობს იურიდიული კონსულტაციის ხელმისაწვდომობის შეზღუდვის მნიშვნელოვანი საფუძველი, სასამართლო ძალიან მკაცრად აფასებს პროცესის სამართლიანობას. თუ მოპასუხე მთავრობა ვერ წარმოადგენს მნიშვნელოვან საფუძველს, ეს მნიშვნელოვნად გადაწონის ბალანსს სასამართლო პროცესის მთლიანი სამართლიანობის შეფასებისას და შესაძლოა დადგინდეს კიდევ მე-6 მუხლის 1-ელი და მე-3(c) პუნქტების დარღვევა. ასეთ

შემთხვევაში, მთავრობას ეკისრება პასუხისმგებლობა დამაჯერებლად წარმოაჩინოს, თუ რატომ არ მოხდა გამონაკლისის სახით და საქმის კონკრეტულ გარემოებებში სასამართლო პროცესის მთლიანი სამართლიანობისთვის შეუქცევადი ზიანის მიყენება იურიდიული კონსულტაციის ხელმისაწვდომობის შეზღუდვით (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, §§ 264-265; *Dimitar Mitev v. Bulgaria*, 2018, § 71). ამასთან დაკავშირებით სასამართლო განსაკუთრებით გაითვალისწინებს მომჩივნის ადვოკატის ხელმისაწვდომობის უფლების შეზღუდვის შეფასებას ეროვნული სასამართლოების მიერ, ან ასეთი შეფასების არსებობას, და გამოაქვს შესაბამისი დასკვნები (*Bjarki H. Diego v. Iceland*, 2022, §§ 59 in fine and 60).

467. ამ კონტექსტში, სასამართლო ასევე ითვალისწინებს თვითმამხილებელი ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლებას და შესაბამისი ორგანოების ვალდებულებას აცნობონ მომჩივანს ამ უფლებების შესახებ (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, §§ 266-273).¹⁷ თუ შეფერხდა ადვოკატის ხელმისაწვდომობის უფლება ან თუ ეჭვიმტანილს არ ეცნობა იურიდიული მომსახურების უფლების, თვითმამხილებელი ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლების და დუმილის უფლების შესახებ, მთავრობისთვის კიდევ უფრო რთული იქნება იმის ჩვენება, რომ მთლიანობაში სამართალწარმოება იყო სამართლიანი (*Beuze v. Belgium* [GC], 2018, § 146). აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ თვითმამხილებელი ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლების საკითხი დგება არა მხოლოდ რეალური აღიარების ან პირდაპირ მამხილებელი შენიშვნების გაკეთების შემთხვევაში, არამედ ასევე ისეთ განცხადებებთან დაკავშირებითაც, რომლებიც შეიძლება ჩაითვალოს რომ „მნიშვნელოვნად მოქმედებს“ ბრალდებულის მდგომარეობაზე (*იძვე*, § 178). ეს განსაკუთრებით ეხება კომპლექსურ დანაშაულებს, როგორცაა კომპლექსური ფინანსური დანაშაულები, სადაც ასე მკაფიოდ ვერ დგინდება განცხადების თვითმამხილებელი ხასიათი (*Bjarki H. Diego v. Iceland*, 2022, § 57).

468. საქმეში *Beuze v. Belgium* [GC] (2018, §§ 144, 160-165) სასამართლომ დაადასტურა, რომ საქმეში *Ibrahim and Others* შემუშავებული ორეტაპიანი ტესტი ასევე ვრცელდება ზოგად და სავალდებულო (ამ შემთხვევაში კანონით გათვალისწინებულ) შეზღუდვებზეც. თუმცა, ასეთ ვითარებაში, სასამართლო ძალიან მკაცრად აფასებს სამართალწარმოების სამართლიანობას, და მნიშვნელოვანი საფუძვლის არარსებობამ შეიძლება მნიშვნელოვნად გადაწონოს ბალანსი და შესაძლოა დადგინდეს კიდევ მე-6 მუხლის 1-ელი და მე-3(ე) პუნქტების დარღვევა.

469. მთლიანობაში სამართალწარმოების განხილვისას მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული ფაქტორების შემდეგი არასრული ჩამონათვალი (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, § 274; *Beuze v. Belgium* [GC], 2018, § 150; *Sitnevskiy and Chaykovskiy v. Ukraine*, 2016, §§ 78-80):

- იყო თუ არა მომჩივანი განსაკუთრებით მოწყვლადი, მაგალითად, მისი ასაკის ან გონებრივი შესაძლებლობების გამო;
- წინასასამართლო სამართალწარმოების მარეგულირებელი სამართლებრივი ჩარჩო და მტკიცებულებათა დასაშვებობა, და ამ პირობების დაცულობა; გამორიცხვის წესი გამოყენებისას, განსაკუთრებით ნაკლებად სავარაუდოა, რომ მთლიანობაში სასამართლო პროცესი ჩაითვალოს უსამართლოდ;
- მიეცა თუ არა მომჩივანს საშუალება ედავა მტკიცებულებათა ნამდვილობაზე და შეეწინააღმდეგებოდა ასეთი მტკიცებულებების;

17. იხ. ნაწილი დუმილის უფლება და თვითმამხილებელი ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლება.

- მტკიცებულების ხარისხი და ეჭვქვეშ აყენებს თუ არა ის გარემოებები, რომლებშიც ის მოპოვებულ იქნა, მის სანდოობასა და სიზუსტეს, ნებისმიერი იძულების ხარისხისა და ხასიათის გათვალისწინებით;
- თუ მტკიცებულება უკანონოდ იქნა მოპოვებული, განსახილველი უკანონობა და, თუ ეს გამომდინარეობს კონვენციის სხვა მუხლის დარღვევიდან, დარღვევის ხასიათი;
- ჩვენების შემთხვევაში, ჩვენების ხასიათი და ის ფაქტი, მოხდა თუ არა მისი დროულად გაუქმება ან შეცვლა.
- მტკიცებულებების გამოყენება და, კერძოდ, იყო თუ არა მტკიცებულებები იმ მამტკიცებელი მტკიცებულებების განუყოფელი ან მნიშვნელოვანი ნაწილი, რომელსაც ეფუძნებოდა მსჯავრდება, და საქმეში არსებული სხვა მტკიცებულებების ძალა (დამატებით იხ. *Brus v. Belgium*, 2021, §§ 34-36, სადაც სასამართლო არ დაეთანხმა, რომ მსჯავრდებისთვის მტკიცებულებების ზოგად საკმარისობაზე დაყრდნობას შეიძლებოდა შეეცვალა ადვოკატის დროული ხელმისაწვდომობის გაუმართლებელ შეზღუდვასთან დაკავშირებული საერთო სამართლიანობის შეფასება);
- მოხდა თუ არა ბრალეულობის შეფასება პროფესიონალი თუ არაპროფესიონალი მოსამართლეების ან ნაფიცი მსაჯულების მიერ, და ამ უკანასკნელ შემთხვევაში, ნაფიც მსაჯულთათვის მიცემული მითითებების შინაარსი;
- საზოგადოებრივი ინტერესის წილი კონკრეტული დანაშაულის გამოძიებასა და დასჯაში;
- შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობითა და პრაქტიკით გათვალისწინებული სხვა შესაბამისი პროცედურული გარანტიები

470. სამართლიანობის შეფასებისას სასამართლო ითვალისწინებს ეროვნული სასამართლოების მიერ გაკეთებულ შეფასებას, რომლის არარსებობაც, ერთი შეხედვით, შეუთავსებელია საქმის სამართლიანი განხილვის მოთხოვნასთან. თუმცა, ასეთი შეფასების არარსებობისას, სასამართლომ თავად უნდა განსაზღვროს მთლიანობაში სამართალწარმოების სამართლიანობა. გარდა ამისა, ამის განსაზღვრისას სასამართლომ არ უნდა იმოქმედოს როგორც მეოთხე ინსტანციის სასამართლომ, სამართალწარმოების შედეგის კითხვის ნიშნის ქვეშ დაყენებით, ან ფაქტებისა და მტკიცებულებების შეფასებაში, ან მსჯავრდების გამამართლებელი მტკიცებულებების საკმარისობის შეფასებაში მონაწილეობით. ეს საკითხები, სუბსიდიარობის პრინციპთან ერთად, წარმოადგენს ეროვნული სასამართლოების განსჯადობის სფეროს (*Kohen and Others v. Turkey*,* § 59)

ჩ. ადვოკატის ხელმისაწვდომობის უფლებაზე უარის თქმა

471. ნებისმიერი სავარაუდო უარი ადვოკატის ხელმისაწვდომობის უფლებაზე უნდა აკმაყოფილებდეს სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალში არსებულ „გაცნობიერებული და გონივრული“ უარის თქმის სტანდარტს (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, § 272; *Pishchalnikov v. Russia*, 2009, § 77).¹⁸ ამ სტანდარტის გამოყენებისას იგულისხმება, რომ ეჭვიმტანილმა უნდა იცოდეს მისი უფლებების, მათ შორის ადვოკატის ხელმისაწვდომობის უფლების შესახებ (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom* [GC], 2016, § 272; *Rodionov v. Russia*, 2018, § 151). დამატებითი გარანტიებია საჭირო, როდესაც ბრალდებული ითხოვს ადვოკატს, რადგან თუ მას არ ეყოლება

18. იხ. ნაწილი მე-6 მუხლის ზოგადი დებულებები სისხლისსამართლებრივ ჭრილში.

ადვოკატი, მცირდება მისთვის მისი უფლებების შესახებ შეტყობინების ალბათობა და, შედეგად, ამ უფლებების დაცვის შესაძლებლობა (*Pishchalnikov v. Russia*, 2009, § 78).

472. არ შეიძლება დადგინდეს, რომ ექვმიტანილმა უარი თქვა იურიდიული მომსახურების უფლებაზე, თუ მას დაპატიმრებისთანავე არ მიუღია ინფორმაცია ამ უფლების შესახებ (*Simeonovi v. Bulgaria* [GC], 2017, § 118). ანალოგიურად, შესაბამისი პროცედურული გარანტიების გარეშე განხორციელებული საპროცესო მოქმედების კონტექსტში, ადვოკატის ყოლის უფლებაზე უარის თქმა წინასწარ დაბეჭდილ ფრაზაზე: „არ მოუთხოვია ადვოკატი“ ხელმოწერით, არის საექვო მომჩივნის მიერ უფლებაზე ცალსახა უარის თქმის დემონსტრირების მიზნებისთვის (*Bozkaya v. Turkey*, 2017, § 48; *Rodionov v. Russia*, 2018, § 155; ამის საპირისპიროდ იხ. *Sklyar v. Russia*, 2017, §§ 22-25, სადაც მომჩივანმა მკაფიოდ განაცხადა უარი ადვოკატის ყოლის უფლებაზე). მანამდე განცხადებული შესაძლო უარი, მაშინაც კი, თუ ის კანონიერად არის განცხადებული, აღარ ჩაითვლება ქმედითად თუ ამის შემდეგ მომჩივანი მკაფიოდ მოითხოვს ადვოკატის ყოლას (*Artur Parkhomenko v. Ukraine*, 2017, § 81). გარდა ამისა, თუ მომჩივანი ექვემდებარებოდა პოლიციის მხრიდან არაადამიანურ და ღირსების შემლახველ მოპყრობას, არ შეიძლება ჩაითვალოს, რომ ასეთ ვითარებაში მისი უარი ადვოკატის ხელმისაწვდომობის უფლებაზე არის ქმედითი (*Turbylev v. Russia*, 2015, § 96).

473. უფრო ზოგადად, სასამართლომ განმარტა, რომ მას აინტერესებდა პოლიციაში ყოფნისას ხელმოწერილი დოკუმენტების მამტკიცებელი ღირებულება. თუმცა, სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ როგორც კონვენციის მე-6 მუხლით გათვალისწინებული ბევრი სხვა გარანტიის შემთხვევაში, ეს ხელმოწერები არ წარმოადგენს მიზანს, და ისინი განხილული უნდა იქნეს საქმის ყველა გარემოების გათვალისწინებით. გარდა ამისა, უარის ბეჭდური ფორმულირების გამოყენება შეიძლება წარმოადგენდეს გამოწვევას იმის დადგენისას, გამოხატავს თუ არა ტექსტი რეალურად ბრალდებულის თავისუფალ და ინფორმირებულ გადაწყვეტილებას ადვოკატის ხელმისაწვდომობის უფლებაზე უარის თქმის შესახებ (*Akdağ v. Turkey*, 2019, § 54).

474. ნებისმიერ შემთხვევაში, უპირველეს ყოვლისა სწორედ საქმის განმხილველი სასამართლოს მოვალეობაა, დამაჯერებლად დაადგინოს, იყო თუ არა მომჩივნის აღიარება და უარი იურიდიულ მომსახურებაზე ნებაყოფლობითი. აღიარებასთან და უარის თქმასთან დაკავშირებული ნებისმიერი ხარვეზი უნდა გამოსწორდეს, რათა სამართალწარმოება მთლიანობაში ჩაითვალოს სამართლიანად. მომჩივნის მიერ უფლებაზე უარის თქმის გარემოებების განუხილველად დატოვება იქნება მომჩივნისთვის მდგომარეობის გამოსწორების შესაძლებლობის წართმევის ტოლფასი, რაც ეწინააღმდეგება კონვენციის მოთხოვნებს (*Türk v. Turkey*, 2017, §§ 53-54; *Rodionov v. Russia*, 2018, § 167).

475. თუმცა, როდესაც ადვოკატის ხელმისაწვდომობის უფლებაზე უარის თქმა აკმაყოფილებს სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალში დადგენილ „გაცნობიერებული და გონივრული“ უარის თქმის სტანდარტს, არ არსებობს მომჩივნის წინააღმდეგ მიმდინარე სისხლის სამართლის საქმის წარმოების სამართლიანობაში ექვის შეტანის საფუძველი (*Šarkienė v. Lithuania* (dec.), 2017, § 38; *Sklyar v. Russia*, 2017, § 26).

ii. არჩეული დამცველის მეშვეობით დაცვის უფლება

476. სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებულს, რომელსაც არ სურს პირადად დაიცვას თავი, უნდა შეეძლოს მის მიერ არჩეული დამცველის მომსახურების გამოყენება სამართალწარმოების საწყისი ეტაპიდანვე. ეს გამომდინარეობს მე-6 მუხლის მე-3(ც) პუნქტის ფორმულირებიდან, რომელიც უზრუნველყოფს: „ყოველ ბრალდებულს

აქვს, სულ მცირე, შემდეგი უფლებები: ... დაიცვას თავი ... მის მიერ არჩეული დამცველის მეშვეობით ...“ და ის ზოგადად აღიარებულია ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სტანდარტებით როგორც ბრალდებულის ეფექტური დაცვის მექანიზმი (*Dvorski v. Croatia* [GC], 2015, § 78; *Martin v. Estonia*, 2013, §§ 90-93). გარდა ამისა, ეს უფლება ასევე ვრცელდება სასამართლო პროცესის საქმის განხილვის ეტაპზეც (*Elif Nazan Şeker v. Turkey*, 2022, § 50).

477. თუმცა სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ყველა ბრალდებული პირის უფლება, დაიცვას თავი მის მიერ არჩეული დამცველის მეშვეობით, არ არის აბსოლუტური (*Meftah and Others v. France* [GC], 2002, § 45; *Dvorski v. Croatia* [GC], 2015, § 79). მიუხედავად იმისა, რომ, როგორც წესი, დაცული უნდა იყოს ბრალდებულის მიერ ადვოკატის არჩევის უფლება (*Lagerblom v. Sweden*, 2003, § 54), ეროვნულმა სასამართლოებმა შეიძლება გააუქმონ მისი არჩევანი, თუ არსებობს შესაბამისი და საკმარისი საფუძველი იმის დასამტკიცებლად, რომ ეს აუცილებელია მართლმსაჯულების ინტერესებისთვის (*Meftah and Others v. France* [GC], 2002, § 45; *Dvorski v. Croatia* [GC], 2015, § 79 *Croissant v. Germany*, 1992, § 29). მაგალითად, მთლიანობაში სამართალწარმოების განსაკუთრებული ხასიათიდან გამომდინარე შეიძლება გამართლებული იყოს ზეპირი წარმომადგენლობისას სპეციალისტი ადვოკატებისთვის უპირატესობის მინიჭება (*Meftah and Others v. France* [GC], 2002, § 47). მეორე მხრივ, ის ფაქტი, რომ სამართალწარმოება მიმდინარეობს დაუსწრებლად, თავისთავად არ ამართლებს იურიდიული დახმარების სამსახურის ადვოკატის დანიშვნას, ბრალდებულის მიერ არჩეული დამცველის მეშვეობით დაცვის უფლების უზრუნველყოფის საპირისპიროდ (*Lobzhanidze and Peradze v. Georgia*, 2020, §§ 83-91).

478. ამ კონტექსტში, სასამართლომ დაადგინა, რომ იმ საქმეებისგან განსხვავებით, სადაც ბრალდებულმა უარის თქვა ადვოკატის ხელმისაწვდომობის უფლებით სარგებლობაზე, რომელზეც ვრცელდება „მნიშვნელოვანი საფუძვლის“ ტესტი, გამოყენებულ უნდა იქნეს „შესაბამისი და საკმარისი“ საფუძვლის უფრო რბილი მოთხოვნა ისეთ ვითარებაში, რომელიც წარმოშობს „არჩევანზე უარის თქმის“ ნაკლებად სერიოზულ საკითხს. ასეთ შემთხვევებში სასამართლოს ამოცანა იქნება შეაფასოს მთლიანობაში სამართალწარმოების პროცესში მოხდა თუ არა დაცვის უფლებებზე „არახელსაყრელი ზემოქმედება“ ისე, რომ ამას შეელახა სამართალწარმოების სამართლიანობა (*Dvorski v. Croatia* [GC], 2015, § 81; *Atristain Gorosabel v. Spain*, 2022, §§ 44-45).

479. კერძოდ, პირველ ეტაპზე სასამართლო აფასებს, მოხდა თუ არა იმის ჩვენება რომ არსებობდა შესაბამისი და საკმარისი საფუძველი ბრალდებულის სურვილის უგულვებელყოფისთვის ან ხელშეშლისთვის მისი სამართლებრივი წარმომადგენლობის არჩევასთან დაკავშირებით. თუ ასეთი მიზეზები არ არსებობს, სასამართლო აფასებს სისხლის სამართლის საქმის წარმოების მთლიან სამართლიანობას. შეფასებისას სასამართლომ შეიძლება გაითვალისწინოს სხვადასხვა ფაქტორები, მათ შორის სასამართლო პროცესის ხასიათი და გარკვეული პროფესიული მოთხოვნების გამოყენება; ადვოკატის დანიშვნასთან დაკავშირებული გარემოებები და ამის გასაჩივრების შესაძლებლობების არსებობა; ადვოკატის დახმარების ეფექტურობა; დაცული იყო თუ არა ბრალდებულის თვითმამხილებელი ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლება; ბრალდებულის ასაკი; საქმის განმხილველი სასამართლოს მიერ ისეთი ჩვენებების გამოყენება, რომელიც ბრალდებულმა განსახილველ დროს მისცა; ბრალდებულისთვის მტკიცებულებათა ნამდვილობის გასაჩივრებისა და მათი გამოყენების წინააღმდეგ გამოსვლის შესაძლებლობის მიცემა; წარმომადგენდა თუ არა ასეთი ჩვენებები მნიშვნელოვან ელემენტს, რომლის საფუძველზეც მოხდა მსჯავრის დადება; და საქმეში

არსებული სხვა მტკიცებულებების ძალა (*Dvorski v. Croatia* [GC], 2015, § 82; თუმცა, იხ. *Stevan Petrović v. Serbia*, 2021, §§ 171-172, სადაც მომჩივანმა ვერ დაასაბუთა თავისი საჩივარი იმასთან დაკავშირებით, თუ რა გავლენა იქონია მის მიერ არჩეული ადვოკატის ხელმისაწვდომობის შეზღუდვამ მთლიანობაში სამართალწარმოების სამართლიანობაზე).

d. იურიდიული დახმარება

480. მე-6 მუხლის მე-3(c) პუნქტით გათვალისწინებული მესამე და ბოლო უფლება არის იურიდიული დახმარების უფლება, რომელიც ექვემდებარება ორ პირობას, რომლებიც ერთობლიობაში განიხილება (*Quaranta v. Switzerland*, 1991, § 27).

481. პირველი, ბრალდებულმა უნდა აჩვენოს, მას არ გააჩნია საკმარისი საშუალებები სამართლებრივი დახმარებისთვის (*Caresana v. the United Kingdom* (dec.), 2000). თუმცა, მას არ სჭირდება ამის გაკეთება „ყოველგვარ ეჭვს მიღმა“; საკმარისია არსებობდეს „გარკვეული მინიშნებები“ რომ ეს ასეა, ან სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, არ არსებობდეს „საპირისპიროს მკაფიო მითითება“ (*Pakelli v. Germany*, კომისიის 1981 წლის 12 დეკემბრის ანგარიში, § 34; *Tsonyo Tsonov v. Bulgaria* (no. 2), 2010, § 39). ნებისმიერ შემთხვევაში, სასამართლოს ვერ ჩაანაცვლებს ეროვნულ სასამართლოებს, რათა შეაფასოს მომჩივნის ფინანსური მდგომარეობა განსახილველ დროს, არამედ ამის ნაცვლად მან უნდა განიხილოს, მტკიცებულებების შეფასებისას თავიანთი შეფასების თავისუფლების ფარგლების გამოყენებისას ეროვნული სასამართლოები მოქმედებდნენ თუ არა მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დაცვით (*R.D. v. Poland*, 2001, § 45).

482. მეორე, ხელშემკვრელი სახელმწიფოები ვალდებული არიან უზრუნველყონ იურიდიული დახმარება მხოლოდ მაშინ, როდესაც „ამას მოითხოვს მართლმსაჯულების ინტერესები“ (*Quaranta v. Switzerland*, 1991, § 27). ეს განისაზღვრება მთლიანობაში საქმის ფაქტების გათვალისწინებით, მათ შორის არა მხოლოდ იმ ვითარების გათვალისწინებით, რომელშიც მოხდა იურიდიული დახმარების გამოყენების შესახებ გადაწყვეტილების გამოცხადება, არამედ ასევე იმ ვითარების გათვალისწინებითაც, როდესაც ეროვნულმა სასამართლოებმა მიიღეს გადაწყვეტილება საქმის არსებით მხარესთან დაკავშირებით (*Granger v. the United Kingdom*, 1990, § 46).

483. იმის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას, მოითხოვს თუ არა

მართლმსაჯულების ინტერესები, რომ ბრალდებულს უფასო იურიდიული დახმარება მიეწოდოს, სასამართლო ითვალისწინებს სხვადასხვა კრიტერიუმებს, მათ შორის დანაშაულის სიმძიმეს და ამ დანაშაულისთვის შესაფარდებელი სასჯელის სიმკაცრეს. პრინციპში, როდესაც პირს შეიძლება თავისუფლების აღკვეთა შეეფარდოს, მართლმსაჯულების ინტერესებიდან გამომდინარე საჭიროა, რომ მას ადვოკატი დაენიშნოს (*Benham v. the United Kingdom* [GC], 1996, § 61; *Quaranta v. Switzerland*, 1991, § 33; *Zdravko Stanev v. Bulgaria*, 2012, § 38).

484. სასამართლომ „მართლმსაჯულების ინტერესებთან“ დაკავშირებული ტესტის ფარგლებში ასევე უნდა გაითვალისწინოს საქმის სირთულე (*Quaranta v. Switzerland*, 1991, § 34; *Pham Hoang v. France*, 1992, § 40; *Twalib v. Greece*, 1998, § 53) და ასევე ბრალდებულის პირადი მდგომარეობა (*Zdravko Stanev v. Bulgaria*, 2012, § 38). ეს უკანასკნელი მოთხოვნა ასევე გულისხმობს კონკრეტული ბრალდებულის მიერ თავის საქმესთან დაკავშირებული ინფორმაციის წარდგენის უნარის გათვალისწინებას, მაგალითად, სასამართლოში გამოყენებული ენის ან/და ქვეყნის სამართლებრივი სისტემის არცოდნას, განსაკუთრებით როდესაც ბრალდებულს ადვოკატი არ დაენიშნა (*Quaranta v. Switzerland*, 1991, § 35; *Twalib v. Greece*, 1998, § 53).

485. „მართლმსაჯულების ინტერესებთან“ დაკავშირებული მოთხოვნის გამოყენებისას ის კი არ უნდა შეფასდეს, მიაყენა თუ არა იურიდიული დახმარების არქონამ ზიანი დაცვის წარმოდგენას, არამედ უფრო ნაკლებად მკაცრი საკითხი: „თუ რამდენად სარწმუნოა გარკვეულ გარემოებებში“ რომ ადვოკატი ბრალდებულს დახმარებას გაუწევდა (*Artico v. Italy*, 1980, §§ 34-35; *Alimena v. Italy*, 1991, § 20).

486. იურიდიული დახმარების უფლება ასევე ვრცელდება სააპელაციო საქმის წარმოებაში (*Shekhov v. Russia*, 2014, § 46; *Volkov and Adamskiy v. Russia*, 2015, §§ 56-61). ამ კონტექსტში, იურიდიული დახმარების საჭიროების დასადგენად, სასამართლო განსაკუთრებით ითვალისწინებს სამ ფაქტორს: (ა) სააპელაციო სასამართლოების უფლებამოსილების ფარგლები; (ბ) მომჩივნის წინააღმდეგ წაყენებული ბრალდების სიმძიმე; და (გ) შესაფარდებელი სასჯელის სიმძიმე (*Mikhaylova v. Russia*, 2015, § 80).

487. ადვოკატსა და კლიენტს შორის ურთიერთობების

კონფიდენციალურობის მნიშვნელობის მიუხედავად, ბრალდებულის „მიერ არჩეული დამცველის“ მემკვიდრით თავის დაცვის უფლებაზე ვრცელდება გარკვეული შეზღუდვები, როდესაც საქმე ეხება უფასო იურიდიულ დახმარებას. მაგალითად, ადვოკატის დანიშვნისას სასამართლომ უნდა გაითვალისწინოს ბრალდებულის მოსაზრება, თუმცა ეს შეიძლება უგულვებელყოფილ იქნას თუ არსებობს შესაბამისი და და საკმარისი საფუძვლები იმის დასადგენად, რომ ეს აუცილებელია მართლმსაჯულების ინტერესებიდან გამომდინარე (*Croissant v. Germany*, 1992, § 29; *Lagerblom v. Sweden*, 2003, § 54). ანალოგიურად, მე-6 მუხლის მე-3(ე) პუნქტი ვერ განიმარტება ისე, თითქოს უზრუნველყოფდეს სახელმწიფო დამცველის შეცვლის უფლებას (*ოქცე*, § 55). გარდა ამისა, მართლმსაჯულების ინტერესებიდან არ გამომდინარეობს, რომ იურიდიული დახმარება ავტომატურად ეძლევა ყველა მსჯავრდებულს, რომელსაც წარმატების ობიექტური ალბათობის გარეშე სურს გაასაჩივროს პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ მე-6 მუხლის დაცვით სამართლიანი პროცესის შედეგად მიღებული გადაწყვეტილება (*Monnell and Morris v. the United Kingdom*, 1985, § 67).

e. პრაქტიკული და ეფექტური სამართლებრივი დახმარება

i. ადვოკატთან კონფიდენციალური კომუნიკაცია

488. ეფექტური სამართლებრივი დახმარების უფლება მოიცავს, მათ შორის, ადვოკატთან ბრალდებულის კონფიდენციალური კომუნიკაციის უფლებას. სახელმწიფოს შეუძლია მხოლოდ გამონაკლის გარემოებებში შეზღუდოს ადვოკატსა და ბრალდებულს შორის კონფიდენციალური კომუნიკაციის უფლება (*Sakhnovskiy v. Russia* [GC], 2010, § 102). თუ ადვოკატს არა აქვს თავის კლიენტთან გასაუბრებისა და მისგან კონფიდენციალური მითითებების მიღების საშუალება ზედამხედველობის გარეშე, მისი დახმარება კარგავს ეფექტურობას (*S. v. Switzerland*, 1991, § 48; *Brennan v. the United Kingdom*, 2001, § 58). კლიენტსა და ადვოკატს შორის ნებისმიერი ურთიერთობის შეზღუდვა, იქნება ეს აშკარა თუ ნაგულისხმები, არ უნდა აზრკოლებდეს მოპასუხისთვის იმ ეფექტური სამართლებრივი დახმარების გაწევას, რომლის უფლებაც მას აქვს (*Sakhnovskiy v. Russia* [GC], 2010, § 102).

489. ასეთი შეზღუდვის მაგალითებია ბრალდებულისა და მისი ადვოკატის სატელეფონო საუბრების მოსმენა (*Zagaria v. Italy*, 2007, § 36); ბრალდებულთან ადვოკატთა ვიზიტების რაოდენობისა და ხანგრძლივობის აკვიატებული შეზღუდვა (*Öcalan v. Turkey* [GC], 2005, § 135); ვიდეოკონფერენციის დროს კონფიდენციალურობის არარსებობა (*Sakhnovskiy*

v. Russia [GC], 2010, § 104; *Gorbunov and Gorbachev v. Russia*, 2016, § 37); პროკურატურის წარმომადგენლების მიერ გასაუბრებაზე ზედამხედველობა (*Rybacki v. Poland*, 2009, § 58); გამომძიებელი მოსამართლის მიერ დაკავებულის მის ადვოკატთან კონტაქტის მეთვალყურეობა (*Lanz v. Austria*, 2002, § 52); სასამართლოს სხდომის დარბაზში ბრალდებულსა და მის ადვოკატს შორის კომუნიკაციის ზედამხედველობა (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*, 2013, §§ 642-647), და სასჯელის ზომის დაწესების მუქარის გამო ადვოკატთან თავისუფალი კომუნიკაციის შეუძლებლობა (*M v. the Netherlands*, 2017, § 92).

490. ბრალდებულის მიერ მის ადვოკატთან კომუნიკაციის უფლების შეზღუდვა შეიძლება დაწესდეს იმ მიზნით, რომ ეს არ გაიგოს მესამე პირმა, თუ არსებობს ამის კარგი მიზეზი, მაგრამ ასეთი შეზღუდვა არ უნდა ართმევდეს ბრალდებულს საქმის სამართლიანი განხილვის უფლებას (*Öcalan v. Turkey* [GC], 2005, § 133). ამ კონტექსტში „კარგი მიზეზი“ არის ერთ-ერთი „მნიშვნელოვანი საფუძველი“, რომელიც ამართლებს შეზღუდვას (*Moroz v. Ukraine*, 2017, §§ 67-70). „მნიშვნელოვანი საფუძველი“ შეიძლება არსებობდეს, როდესაც დამაჯერებლად დადასტურდება, რომ ადვოკატთან კონფიდენციალური კომუნიკაციის უფლების შეზღუდვის ღონისძიებები მიზნად ისახავდა შეთქმულების რისკის თავიდან აცილებას, რომელიც გამომდინარეობდა ადვოკატის მომჩივანთან კომუნიკაციიდან, ან ადვოკატის პროფესიულ ეთიკასთან ან მართლსაწინააღმდეგო ქცევასთან დაკავშირებული საკითხების შემთხვევაში (*S. v. Switzerland*, 1991, § 49; *Rybacki v. Poland*, 2009, § 59), მათ შორის, კონფიდენციალურობის ბოროტად გამოყენებისა და უსაფრთხოების რისკის შესახებ ეჭვის შემთხვევაში (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*, 2013, § 641). რაც შეეხება ამგვარი შეზღუდვების გავლენას მთლიანობაში სასამართლო პროცესის სამართლიანობაზე, განხილულ უნდა იქნეს მათი გამოყენების ხანგრძლივობა (*Rybacki v. Poland*, 2009, § 61) და, საჭიროების შემთხვევაში, ის გარემოება, თუ რამდენად მოხდა იმ ბრალდებულისგან მიღებული ჩვენებების გამოყენება სამართალწარმოებაში, რომელსაც არ უსარგებლია ადვოკატთან კონფიდენციალური კომუნიკაციის უფლებით (*Moroz v. Ukraine*, 2017, § 72).

ii. სამართლებრივი დახმარების ეფექტურობა

491. მე-6 მუხლის მე-3(c) პუნქტი გულისხმობს „პრაქტიკული და ეფექტური“ სამართლებრივი დახმარების უფლებას. უბრალოდ ადვოკატის დანიშვნა იურიდიული დახმარების ფარგლებში ვერ უზრუნველყოფს ეფექტურ დახმარებას, ვინაიდან დანიშნული ადვოკატი შეიძლება გარდაიცვალოს, მძიმედ დაავადდეს, ან მან ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში ვერ შეძლოს მოვალეობების შესრულება ან თავი აარიდოს თავის მოვალეობებს (*Artico v. Italy*, 1980, § 33; *Vamvakas v. Greece (no. 2)*, 2015, § 36).

492. თუმცა, ხელშემკვრელი სახელმწიფო ვერ იქნება პასუხისმგებელი იურიდიული დახმარების მიზნით დანიშნულ ან ბრალდებულის მიერ არჩეულ ადვოკატთან დაკავშირებულ ყველა ხარვეზზე (*Lagerblom v. Sweden*, 2003, § 56; *Kamasinski v. Austria*, 1989, § 65). იურიდიული პროფესიის დამოუკიდებლობიდან გამომდინარე, დაცვის განხორციელება ძირითადად არის ძირითადად მოპასუხესა და მის წარმომადგენელს შორის ურთიერთობის საკითხი; ხელშემკვრელ სახელმწიფოებს მოეთხოვებათ ჩარევა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ აშკარაა ან მათ ყურადღებას იქცევს ის ფაქტი, რომ ადვოკატი ვერ უზრუნველყოფს პირის ეფექტურ წარმომადგენლობას (*Imbrioscia v. Switzerland*, 1993, § 41; *Daud v. Portugal*, 1998, § 38). სახელმწიფოს პასუხისმგებლობა შეიძლება წარმოიშვას იმ შემთხვევაში, როდესაც ადვოკატი უბრალოდ არ იმოქმედებს ბრალდებულის ინტერესებში (*Artico v. Italy*, 1980, §§ 33 და 36) ან როდესაც ის ვერ ასრულებს გადამწყვეტ პროცედურულ მოთხოვნას, რომელიც უბრალოდ ვერ გაიგივდება

არაგონივრულ დაცვასთან ან არგუმენტაციის ხარვეზთან (*Czekalla v. Portugal*, 2002, §§ 65 და 71).

493. სამართლებრივი დახმარების ეფექტურობასთან დაკავშირებული იგივე მოსაზრებები შეიძლება გამონაკლისის სახით გავრცელდეს კერძოდ დაქირავებული ადვოკატის კონტექსტშიც. საქმეში *Güveç v. Turkey* (2009, § 131) სასამართლომ მხედველობაში მიიღო მომჩივნის ახალგაზრდა ასაკი (15 წელი), იმ დანაშაულების სიმძიმე, რომლებშიც მას ბრალი ედებოდა (საქმიანობების განხორციელება ეროვნული ტერიტორიიდან გამოყოფის მიზნით, რომელიც იმ დროს სიკვდილით ისჯებოდა), პოლიციისა და პროკურატურის მოწმის მიერ მის წინააღმდეგ წარმოდგენილი ერთი შეხედვით ურთიერთგამომრიცხავი ბრალდებები, მისი ადვოკატის მიერ პირის აშკარად არასათანადოდ წარმომადგენლობა (ერთზე მეტ სასამართლო განხილვაზე გამოუცხადებლობა), და ბევრ შემთხვევაში თავად მომჩივნის გამოუცხადებლობა სასამართლო განხილვაზე. ამ გარემოებებში, სასამართლომ დაადგინა, რომ საქმის განმხილველ სასამართლოს დაუყოვნებლივ უნდა მოეხდინა რეაგირება მომჩივნის ეფექტური სამართლებრივი წარმომადგენლობის უზრუნველსაყოფად.

4. მოწმეთა დაკითხვა (მე-6 მუხლის მე-3(d) პუნქტი)

კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3(d) პუნქტი

„3. ყოველ ბრალდებულს აქვს, სულ მცირე, შემდეგი უფლებები:

...

(d) თვითონ დაკითხოს ან დააკითხვინოს მისი ბრალდების მოწმეები, და, გამოამახებინოს და დააკითხვინოს მისი დაცვის მოწმეები ბრალდების მოწმეების თანაბარ პირობებში;“

HUDOC-ის საკვანძო სიტყვები

სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებული (6-3) – დაცვის უფლება (6-3)

მოწმეები (6-3-d) – მოწმეთა დაკითხვა (6-3-d) – მოწმეთა გამოამახება (6-3-d) – თანაბარი პირობები (6-3-d)

494. მე-6 მუხლის მე-3(d) პუნქტის გარანტიები არის იმავე დებულების 1-ელი პუნქტით გათვალისწინებული საქმის სამართლიანი განხილვის უფლების სპეციფიკური ასპექტები, ხოლო სასამართლოს უპირველესი საზრუნავი მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტიდან გამომდინარე არის მთლიანობაში სისხლის სამართლის საქმის წარმოების სამართლიანობის შეფასება. შეფასებისას სასამართლო განიხილავს სამართალწარმოებას მთლიანობაში, მათ შორის მტკიცებულებების მოპოვების ფორმას, როგორც დაცვის მხარის უფლებების, ისე სათანადო სისხლისსამართლებრივი დევნის მიმართ საზოგადოებრივი და დაზარალებულის ინტერესების გათვალისწინებით და, სადაც აუცილებელია, მოწმეების უფლებების გათვალისწინებით (*Schatschaschwili v. Germany* [GC], 2015, §§ 100-101).

a. ტერმინის „მოწმე“ ავტონომიური მნიშვნელობა

495. ტერმინს „მოწმე“ აქვს ავტონომიური მნიშვნელობა კონვენციის სისტემაში, შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობით მისი კლასიფიკაციის მიუხედავად (*Damir Sibgatullin v. Russia*, 2012, § 45; *S.N. v. Sweden*, 2002, § 45). როდესაც ფიცით მიცემული

წერილობითი ჩვენება შეიძლება არსებითად გახდეს მსჯავრდების საფუძველი, ის წარმოადგენს ბრალდების მხარის მტკიცებულებას, რომელზეც ვრცელდება კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი და მე-3(d) პუნქტებით გათვალისწინებული გარანტიები (*Kaste and Mathisen v. Norway*, 2006, § 53; *Lucà v. Italy*, 2001, § 41). ეს შეიძლება მოიცავდეს, მაგალითად, პირის მიერ მიცემულ ჩვენებას რამდენიმე პირს შორის ექვმიტანილის ამოცნობის პროცედურის ფარგლებში ან ექვმიტანილთან პირისპირ შეხვედრის კონტექსტში (*Vanfuli v. Russia*, 2011, § 110).

496. ტერმინი მოიცავს თანაბრალდებულს (*Trofimov v. Russia*, 2008, § 37; *Oddone and Pecci v. San Marino*, 2019, §§ 94-95), დაზარალებულებს (*Vladimir Romanov v. Russia*, 2008, § 97); ექსპერტ მოწმეებს (*Doorson v. the Netherlands*, 1996, §§ 81-82) და პოლიციელებს (*Ürek and Ürek v. Turkey*, 2019, § 50).

497. მე-6 მუხლის მე-3(d) პუნქტი შეიძლება ასევე გავრცელდეს დოკუმენტური მტკიცებულებებზე (*Mirilashvili v. Russia*, 2008, §§ 158-159; *Chap Ltd v. Armenia*, 2017, § 48), მათ შორის, დამკავებლის მიერ მომზადებულ ოქმებზე (*Butkevich v. Russia*, 2018, §§ 98-99).

b. მოწმეთა დაკითხვის უფლება

i. ზოგადი პრინციპები

498. იმის გათვალისწინებით, რომ მტკიცებულების დასაშვებობა რეგულირდება შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობით და ეროვნული სასამართლოების მიერ, კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი და მე-3(d) პუნქტების თანახმად სასამართლოს ერთადერთი საზრუნავი არის იმის განხილვა, ჩატარდა თუ არა სამართალწარმოება სამართლიანად (*Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom* [GC], 2011, § 118).

499. კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი და მე-3(d) პუნქტები შეიცავს პრეზუმფციას სისხლის სამართლის საქმის წარმოებაში ბრალდებულის წინააღმდეგ არათვითმხილველ მოწმეთა ჩვენებების გამოყენების გამორიცხვის თაობაზე. არათვითმხილველ მოწმეთა ჩვენებების გამოყენების გამორიცხვა ასევე გამართლებულია იმ შემთხვევაში, თუ მიიჩნევა, რომ ასეთი ჩვენებები ეხმარება დაცვის მხარეს (*Thomas v. the United Kingdom* (dec.), 2005).

500. მე-6 მუხლის მე-3(d) პუნქტის თანახმად, ბრალდებულისთვის მსჯავრის დადებამდე, მის წინააღმდეგ ყველა მტკიცებულება ჩვეულებრივ წარმოდგენილი უნდა იყოს მისი თანდასწრებით საქმის საქვეყნოდ განხილვისას, შეჯიბრებითი არგუმენტების წარმოსადგენად. ამ პრინციპიდან გამონაკლისების დაშვება შესაძლებელია, თუმცა არ უნდა არღვევდეს დაცვის უფლებებს, რომლებიც მოითხოვს, რომ ბრალდებულს მიეცეს ადეკვატური და სათანადო შესაძლებლობა, სადავო გახადოს და დაკითხოს მის წინააღმდეგ არსებული მოწმე, ამ უკანასკნელის მიერ ჩვენების მიცემისას ან სამართალწარმოების შემდგომ ეტაპებზე (*Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom* [GC], 2011, § 118; *Hümmer v. Germany*, 2012, § 38; *Lucà v. Italy*, 2001, § 39; *Solakov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, 2001, § 57). ეს პრინციპები განსაკუთრებით ვრცელდება მოწმეთა ისეთი ჩვენებების გამოყენებისას, რომლებიც მოპოვებულია საპოლიციო გამოძიების ან საქმის განხილვაზე სასამართლო გამოძიების დროს (*Schatschaschwili v. Germany* [GC], 2015, §§ 104-105).

501. რაც შეეხება ამ პრინციპის გავრცელებას ხელშემკვრელი სახელმწიფოების მრავალფეროვან სამართლებრივ სისტემებში, კერძოდ კი, პრეცედენტული სამართლის და კონტინენტური სამართლის სისტემების კონტექსტში, სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა,

რომ მიუხედავად იმისა, რომ მისთვის მნიშვნელოვანია, გაითვალისწინოს არსებითი განსხვავებები სამართლებრივ სისტემებსა და პროცედურებს შორის, მათ შორის სისხლის სამართლის პროცესში მტკიცებულებათა დასაშვებობასთან დაკავშირებით სხვადასხვა მიდგომებს შორის, საბოლოოდ მან უნდა გამოიყენოს განხილვის იგივე სტანდარტი მე-6 მუხლის 1-ელი და მე-3(d) პუნქტების საფუძველზე, განურჩევლად იმ სამართლებრივი სისტემისა, საიდანაც საქმე მოდის (*Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom* [GC], 2011, § 130; *Schatschaschwili v. Germany* [GC], 2015, § 108).

ii. სასამართლო პროცესზე მოწმის გამოუცხადებლობა

502. დემოკრატიულ საზოგადოებაში მართლმსაჯულების სამართლიანი განხორციელების უფლების მნიშვნელობის გათვალისწინებით, დაცვის უფლებების შეზღუდვის ნებისმიერი ღონისძიება უნდა იყოს მკაცრად აუცილებელი. თუ საკმარისია ნაკლებად შემზღუდველი ღონისძიება, მაშინ სწორედ ასეთი ღონისძიება უნდა იქნეს გამოყენებული (*Van Mechelen and Others v. the Netherlands*, 1997, § 58). საქმის სამართლიანი განხილვის მნიშვნელოვან ელემენტს წარმოადგენს ბრალდებულის შესაძლებლობა, დაუპირისპირდეს მთავარ მოწმეს მოსამართლის თანდასწრებით (*Taräu v. Romania*, 2009, § 74; *Graviano v. Italy*, 2005, § 38).

503. საქმეში *Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom* [GC] (2011, §§ 119-147) სასამართლომ განმარტა პრინციპები, რომლებიც უნდა გამოიყენებოდეს იმ შემთხვევაში, როდესაც მოწმე არ ესწრება სასამართლო პროცესს. ეს პრინციპები შეიძლება შეჯამდეს შემდეგნაირად (*Seton v. the United Kingdom*, 2016, §§ 58-59; *Dimović v. Serbia*, 2016, §§ 36-40; *T.K. v. Lithuania*, 2018, §§ 95-96):

(i) სასამართლომ ჯერ უნდა განიხილოს წინასწარი კითხვა იმის შესახებ, არსებობდა თუ არა იმ მოწმის ჩვენების მიღების კარგი მიზეზი, რომელიც არ დასწრებია სასამართლო პროცესს, იმის გათვალისწინებით რომ მოწმეებმა, როგორც წესი, ჩვენება უნდა მისცენ სასამართლო პროცესის დროს და რომ ყველა გონივრული ძალისხმევა უნდა იქნეს გაწეული მათი დასწრების უზრუნველსაყოფად;

(ii) თუ მოწმე არ დაკითხულა სამართალწარმოების წინა ეტაპზე, მოწმის ჩვენების მიღება სასამართლო პროცესზე მის მიერ ჩვენების პირადად მიცემის სანაცვლოდ უნდა იყოს უკიდურესი ზომა;

(iii) დაუსწრებლად მოწმეთა მიერ მიცემული ჩვენებების მტკიცებულებად აღიარება პოტენციურად არახელსაყრელია სისხლის სამართლის საქმეში მოპასუხისთვის, რომელსაც, პრინციპში, უნდა ჰქონდეს ეფექტური შესაძლებლობა, სადავო გახადოს მის წინააღმდეგ არსებული მტკიცებულება. კერძოდ, მას უნდა შეეძლოს მოწმეების მიერ მიცემული ჩვენებების სინამდვილისა და სანდოობის შემოწმება, მისი თანდასწრებით მოწმეთა ზეპირი გამოკითხვის გზით, როგორც მოწმეთა მიერ ჩვენებების მიცემის დროს, ისე სამართალწარმოების შემდგომ ეტაპზე;

(iv) „ერთადერთი ან გადამწყვეტი წესის“ თანახმად, თუ ბრალდებულის მსჯავრდება ეფუძნება მხოლოდ ან ძირითადად მოწმეების მიერ მიცემულ ჩვენებებს, რომელთა დაკითხვაც ბრალდებულს არ შეუძლია სამართალწარმოების რომელიმე ეტაპზე, ამით არასათანადოდ იზღუდება მისი დაცვის უფლებები;

(v) თუმცა, ვინაიდან კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტი გულისხმობს სამართალწარმოების სამართლიანობის ყოვლისმომცველ შემოწმებას, „ერთადერთი ან გადამწყვეტი წესი“ არ უნდა იქნას მკაცრად გამოყენებული;

(vi) კერძოდ, როდესაც არათვითმხილველ მოწმეთა ჩვენება წარმოადგენს მოპასუხის წინააღმდეგ არსებულ ერთადერთ ან გადამწყვეტ მტკიცებულებას, მისი მტკიცებულებად აღიარება ავტომატურად არ გამოიწვევს მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის დარღვევას. ამავდროულად, როდესაც მსჯავრდება ეფუძნება მხოლოდ ან გადამწყვეტად დაუსწრებელ მოწმეთა ჩვენებებს, სასამართლომ განსაკუთრებით ყურადღებით უნდა განიხილოს ასეთი სამართალწარმოება. ასეთი მტკიცებულებების დაშვებასთან დაკავშირებული საფრთხის გამო, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ფაქტორი, რომლის დაბალანსებაც უნდა მოხდეს და რომელიც მოითხოვს საკმარისი საპირწონე ფაქტორების, მათ შორის ძლიერი პროცედურული გარანტიების არსებობას. თითოეულ შემთხვევაში საკითხავია არსებობს თუ არასაკმარისი საპირწონე ფაქტორები, მათ შორის ღონისძიებები, რომლებიც იძლევა ასეთი მტკიცებულებების სანდოობის სამართლიანად და სათანადოდ შეფასების საშუალებას. ამის შედეგად, მსჯავრდების დაფუძნება ასეთ მტკიცებულებებზე მხოლოდ იმ შემთხვევაში მოხდებოდა, თუ ისინი არის საკმარისად სანდო საქმისთვის მათი მნიშვნელობიდან გამომდინარე.

504. ეს პრინციპები კიდევ უფრო დაზუსტდა საქმეში *Schatschaschwili v. Germany* [GC] (2015, §§ 111-131), სადაც სასამართლომ დაადასტურა, რომ მოწმის პროცესზე გამოუცხადებლობის საპატიო მიზეზის არარსებობა თავისთავად ვერ განაპირობებდა სასამართლო პროცესის უსამართლოდ მიჩნევას, თუმცა ის რჩებოდა ძალზედ მნიშვნელოვან ფაქტორად, რომელსაც გარკვეული წონა ენიჭებოდა მთლიანობაში სამართალწარმოების სამართლიანობის შეფასებისას, და რომელსაც შესაძლოა ბალანსი მე-6 მუხლის 1-ელი და მე-3(d) პუნქტების დარღვევის სასარგებლოდ გადაეწონა. გარდა ამისა, სასამართლომ განმარტა, რომ იმის გათვალისწინებით, რომ მას უნდა დაედგინა იყო თუ არა მთლიანობაში სამართალწარმოება სამართლიანი, ის არა მხოლოდ განიხილავდა საპირისპირო საპირწონე ფაქტორების არსებობას იმ საქმეებში, სადაც დაუსწრებელი მოწმეების ჩვენებები იყო ერთადერთი ან გადამწყვეტი საფუძველი მომჩივნის მსჯავრდებისთვის, არამედ ასევე იმ საქმეებში, სადაც გაურკვეველი იყო, წარმოადგენდა თუ არა განსახილველი მტკიცებულება ერთადერთ ან გადამწყვეტ მტკიცებულებას, თუმცა სასამართლო დარწმუნდა, რომ ასეთ მტკიცებულებას ჰქონდა მნიშვნელოვანი წონა და მის დაშვებას შესაძლოა ხელი შეეშალა დაცვის განხორციელებისთვის.

ა. მოწმის გამოუცხადებლობის საპატიო მიზეზი

505. მოთხოვნა, რომ არსებობდეს მოწმის გამოუცხადებლობის საპატიო მიზეზი, არის წინასწარი საკითხი, რომელიც გამოკვლეულ უნდა იქნეს მანამ, სანამ გადაწყდება, იყო თუ არა ეს მტკიცებულება ერთადერთი ან გადამწყვეტი. როდესაც მოწმე არ ცხადდება პროცესზე ჩვენების მისაცემად, სავალდებულოა იმის გამოკვლევა, გამართლებულია თუ არა მისი გამოუცხადებლობა (*Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom* [GC], 2011, § 120; *Gabrielyan v. Armenia*, 2012, §§ 78, 81-84). ამ კონტექსტში, მიუხედავად იმისა, რომ ევროპული სასამართლოს ფუნქციები არ მოიცავს აზრის გამოთქმას წარმოდგენილი მტკიცებულებების შესაბამისობაზე, მოწმის დაკითხვაზე ან გამოძახებაზე უარის დასაბუთების არარსებობა შეიძლება იყოს დაცვის უფლებების შეზღუდვის ტოლფასი, რაც შეუთავსებელია საქმის სამართლიანი განხილვის გარანტიასთან (*Bocos-Cuesta v. the Netherlands*, 2005, § 72).

506. გარდა ამისა, მომჩივანს არ მოეთხოვება იმის დემონსტრირება, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია ბრალდების მხარის მოწმეთა პროცესზე გამოცხადება და მათი დაკითხვა (*Süleyman v. Turkey*, 2020, § 92). პრინციპში, თუ ბრალდების მხარე გადაწყვეტს, რომ კონკრეტული პირი არის ინფორმაციის შესაბამისი წყარო და დაეყრდნობა მის ჩვენებას

სასამართლო პროცესზე, და თუ ამ მოწმის ჩვენებას სასამართლო გამოიყენებს გამამტყუნებელი განაჩენის გასამყარებლად, ჩათვლება, რომ აუცილებელია მისი პირადად გამოცხადება და დაკითხვა პროცესზე (*Keskin v. the Netherlands*, 2021, §§ 45, 55-56).

507. თუმცა, როგორც განმარტებულია საქმეში *Schatschaschwili v. Germany* [GC] (2015, § 113), მოწმის პროცესზე გამოუცხადებლობის საპატიო მიზეზის არარსებობა თავისთავად ვერ განაპირობებდა სასამართლო პროცესის უსამართლოდ მიჩნევას, თუმცა ის რჩებოდა ძალზედ მნიშვნელოვან ფაქტორად, რომელსაც გარკვეული წონა ენიჭებოდა მთლიანობაში სამართალწარმოების სამართლიანობის შეფასებისას, და რომელსაც შესაძლოა ბალანსი მე-6 მუხლის 1-ელი და მე-3(d) პუნქტების დარღვევის სასარგებლოდ გადაეწონა.

508. მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტი მის მე-3 პუნქტთან ერთად მოითხოვს, რომ ხელშემკვრელმა სახელმწიფოებმა მიიღონ პოზიტიური ზომები, რათა საშუალება მისცენ ბრალდებულს დაკითხოს ან დააკითხვინოს მის წინააღმდეგ არსებული მოწმეები (*Trofimov v. Russia*, 2008, § 33; *Sadak and Others v. Turkey (no. 1)*, 2001, § 67; *Cafagna v. Italy*, 2017, § 42).

509. იმ შემთხვევაში, როდესაც შეუძლებელია მოწმეთა დაკითხვა ან დაკითხვინება მათი სასამართლოში გამოუცხადებლობის გამო, ხელისუფლებამ გონივრული ძალისხმევა უნდა გასწიოს, რათა უზრუნველყოს მათი სასამართლოში გამოცხადება (*Karpenko v. Russia*, 2012, § 62; *Damir Sibgatullin v. Russia*, 2012, § 51; *Pello v. Estonia*, 2007, § 35; *Bonev v. Bulgaria*, 2006, § 43; *Tseber v. the Czech Republic*, 2012, § 48; *Lučić v. Croatia*, 2014, §§ 79-80) სასამართლოს არ ევალება იმ კონკრეტული ზომების ჩამონათვალის შედგენა, რომლებიც უნდა მიეღოთ ეროვნულ სასამართლოებს რათა გაეწიათ ყველა გონივრული ძალისხმევა იმ მოწმის სასამართლოში გამოცხადების უზრუნველსაყოფად, რომელიც მათ საბოლოოდ მიუწვდომლად ჩათვალეს. თუმცა, ცხადია, რომ მათ აქტიურად უნდა მოეძებნათ მოწმე ადგილობრივი ხელისუფლების, მათ შორის პოლიციის დახმარებით და, როგორც წესი, უნდა მოეთხოვათ საერთაშორისო სამართლებრივი დახმარება, თუ მოწმე საზღვარგარეთ ცხოვრობდა და ასეთი მექანიზმები ხელმისაწვდომი იყო. გარდა ამისა, ხელისუფლების მხრიდან ყველა გონივრული ძალისხმევის გაწევის აუცილებლობა, რათა უზრუნველყოს მოწმის სასამართლო პროცესზე გამოცხადება, ასევე მოიცავს ეროვნული სასამართლოების მიერ მოწმის სასამართლო პროცესზე გამოცხადების შეუძლებლობის მიზეზების გულდასმით გამოკვლევას, თითოეული მოწმის კონკრეტული მდგომარეობის გათვალისწინებით (*Schatschaschwili v. Germany* [GC], 2015, §§ 121-122).

510. თუმცა *impossibilium nulla est obligatio* (შეუძლებელი არ არის სამართლებრივი ვალდებულება) იმ პირობით, თუ ხელისუფლებას ვერ დაჰბრალდება, რომ არ გამოიჩინა სათანადო გულისხმიერება თავის მცდელობებში, უზრუნველყოს მოპასუხისთვის მოწმეების დაკითხვის შესაძლებლობა, და მოწმეების მიუწვდომლობა, როგორც ასეთი, არ განაპირობებს სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტას (*Gossa v. Poland*, 2007, § 55; *Haas v. Germany* (dec.), 2005; *Calabrò v. Italy and Germany* (dec.), 2002; *Ubach Mortes v. Andorra* (dec.), 2000; *Gani v. Spain*, 2013, § 39). გარდა ამისა, იმ შემთხვევაში, როდესაც მოწმე მიიმალა და თავს არიდებს მართლმსაჯულებას, ეროვნული სასამართლოები აწყდებიან ვითარებას, როდესაც პრაქტიკული თვალსაზრისით მათ არ აქვთ მოწმის პოვნის საშუალება, და გადაჭარბებული და ფორმალური იქნება ეროვნული სასამართლოების იძულება, მიიღონ ზომები შესაბამისი ორგანოების მიერ სპეციალური სამართლებრივი ჩარჩოს ფარგლებში უკვე გაწეულ ძალისხმევაზე დამატებით იმ პირების მოსაძებნად, რომლებიც თავს არიდებენ მართლმსაჯულებას. ასეთ შემთხვევებში, სანამ

საქმის განმხილველი სასამართლო დაასკვნას, რომ არსებობს მოწმის გამოუცხადებლობის საპატიო მიზეზი, პირველ რიგში, ის უნდა დარწმუნდეს, რომ მოწმე თავს არ არიდებს მართლმსაჯულებას და, მეორე რიგში, რომ ამის შესახებ ინფორმირებულია მოპასუხე იმ ფორმით, რომ მას შესაძლებლობა აქვს კომენტარი გააკეთოს მიღებულ ზომებთან დაკავშირებით (*Lobarev and Others v. Russia*, 2020, §§ 33-34).

511. მოწმის გამოუცხადებლობის საპატიო მიზეზი უნდა არსებობდეს საქმის განმხილველი სასამართლოს აზრით, რაც იმას ნიშნავს, რომ სასამართლოს უნდა ჰქონდეს სათანადო ფაქტობრივი ან სამართლებრივი საფუძველი, რომ არ უზრუნველყოს მოწმის გამოცხადება პროცესზე. თუ არსებობდა მოწმის გამოუცხადებლობის საპატიო მიზეზი ეს გულისხმობს, რომ საქმის განმხილველი სასამართლოს ჰქონდა სათანადო საფუძველი ან გამართლება იმისთვის, რომ მტკიცებულებად მიეღო გამოუცხადებელი მოწმის გადაუმოწმებელი ჩვენებები (*Schatschaschwili v. Germany* [GC], 2015, § 119).

512. არსებობს მრავალი მიზეზი, რის გამოც მოწმე შეიძლება ვერ გამოცხადდეს სასამართლო პროცესზე, მაგალითად: გამოუცხადებლობა გარდაცვალების ან შიშის გამო (*Mika v. Sweden* (dec.), 2009, § 37; *Ferrantelli and Santangelo v. Italy*, 1996, § 52; *Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom* [GC], 2011, §§ 120-125), გამოუცხადებლობა ჯანმრთელობის მდგომარეობიდან გამომდინარე (*Bobes v. Romania*, 2013, §§ 39-40; *Vronchenko v. Estonia*, 2013, § 58), ან მოწმის მიუწვდომლობა (*Schatschaschwili v. Germany* [GC], 2015, §§ 139-140; *Lučić v. Croatia*, 2014, § 80), მათ შორის, მისი დაპატიმრება საზღვარგარეთ (*Štefančić v. Slovenia*, 2012, § 39). თუმცა, ის ფაქტი, რომ მოწმე არ იმყოფება იმ ქვეყანაში, სადაც მიმდინარეობს სამართალწარმოება, თავისთავად არ არის საკმარისი მიზეზი მისი სასამართლოში გამოუცხადებლობის გასამართლებლად (*Gabrielyan v. Armenia*, 2012, § 81). არც ის ფაქტი, რომ მოწმე ცხოვრობს იმავე ქვეყნის სხვა ნაწილში, არ არის საკმარისი პროცესზე მისი გამოუცხადებლობის გასამართლებლად (*Faysal Pamuk v. Turkey*, 2022, §§ 51-58, სადაც საქმის განმხილველმა სასამართლომ მოწმეთა დაკითხვა სთხოვა მათ საცხოვრებელ ადგილზე მდებარე სასამართლოებს, თუ ისინი არ ცხოვრობდნენ იმ ადგილზე, სადაც მიმდინარეობდა სამართალწარმოება).

513. დაბოლოს, განსხვავებული მოსაზრებები ვრცელდება ჩხრეკაზე დამსწრე მოწმეთა დაკითხვასთან დაკავშირებით, როდესაც მათი ჩვენება წარმოდგენილია ბრალდების მხარის მიერ (*Murtazaliyeva v. Russia* [GC], 2018, §§ 136-137). დამსწრე მოწმეები მოქმედებენ როგორც საგამოძიებო ღონისძიების ნეიტრალური დამკვირვებლები და, საქმის ძირითადი მოწმეებისგან განსხვავებით, მათ არ მოეთხოვებათ საქმის შესახებ ინფორმაციის ქონა. ამგვარად, ისინი არ აძლევენ ჩვენებას საქმის გარემოებებთან ან ბრალდებულთა ბრალეულობასთან ან უდანაშაულობასთან დაკავშირებით. შესაბამისად, მათი დასწრება სასამართლო პროცესზე საჭიროა მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში, მაგალითად, როდესაც ეროვნული სასამართლოები არსებითად ეყრდნობიან მათ ჩვენებებს ან თუ მათი ჩვენება პროცესზე სხვაგვარად იმოქმედებს სისხლის სამართლის საქმის წარმოების შედეგზე (*Shumeyev and Others v. Russia* (dec.), 2015, § 37). სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, დამსწრე მოწმეების გამოუცხადებლობა სისხლის სამართლის პროცესზე არ არღვევს კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი და მე-3(d) პუნქტის გარანტიებს, თუ მათი ჩვენება ეხება მხოლოდ საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარების წესს და, არსებითად, ზედმეტ მტკიცებულებას წარმოადგენს (*Murtazaliyeva v. Russia* [GC], 2018, § 136).

514. მიუხედავად ამისა, როდესაც ეროვნული საქმის განმხილველი სასამართლო კონკრეტულად მიუთითებს დამსწრე მოწმეების ჩვენებებზე მომჩივნის მსჯავრდებისას და ჩამოთვლის მათ როგორც მტკიცებულების ელემენტებს იმ პოლიციის ოქმებისგან

განცალკევებით, რომლებიც ამ მოწმეებმა დაამოწმეს, ასეთ შემთხვევაში მიზანშეწონილია განხილულ იქნეს მოწმეთა პროცესზე გამოუცხადებლობის და მათ წინასასამართლო ჩვენებებზე დაყრდნობის საკითხი საქმეში *Al-Khawaja and Tahery and Schatschaschwili* დადგენილი პრინციპების გათვალისწინებით (*Garbuz v. Ukraine*, 2019, § 40). მეორე მხრივ, როდესაც დაცვის მხარე აპირებს დაეყრდნოს დამსწრე მოწმეების ჩვენებებს, ეს მოწმეები ითვლებიან დაცვის მხარის მოწმეებად კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3(d) პუნქტის მნიშვნელობით (*Murtazaliyeva v. Russia* [GC], 2018, § 138).¹⁹

ბ. მოწმის ჩვენების მნიშვნელობა მსჯავრდებისთვის

515. იმ მოწმეების ჩვენებების მტკიცებულებად მიღების საკითხი, რომლებიც არ გამოცხადდნენ სასამართლო პროცესზე, წამოიჭრება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მოწმის ჩვენება არის „ერთადერთი“ ან „გადამწყვეტი“ მტკიცებულება, ან თუ მას „აქვს მნიშვნელოვანი წონა“ მოძიების მსჯავრდებისთვის (*Seton v. the United Kingdom*, 2016, § 58; *Sitnevskiy and Chaykovskiy v. Ukraine*, 2016, § 125, სადაც მოწმის ჩვენებას არავითარი მნიშვნელობა არ ჰქონდა).

516. „ერთადერთი“ მტკიცებულება უნდა გავიგოთ, როგორც ერთადერთი მტკიცებულება ბრალდებულის წინააღმდეგ. ტერმინი „გადამწყვეტი“ ვიწროდ უნდა იქნეს გაგებული, რომელიც მიუთითებს ისეთი მნიშვნელობის მტკიცებულებაზე, რომელიც შესაძლოა განმსაზღვრელი იყოს საქმის შედეგისთვის. როდესაც მოწმის შეუპოვებელი ჩვენება გამყარებულია სხვა დამადასტურებელი მტკიცებულებებით, იმის შეფასება, გადამწყვეტია თუ არა ის, დამოკიდებულია დამხმარე მტკიცებულებების სიძლიერეზე: რაც უფრო ძლიერია სხვა მამხილებელი მტკიცებულებები, მით ნაკლებია იმის ალბათობა, რომ გამოუცხადებელი მოწმის ჩვენება ჩაითვლება გადამწყვეტად. მტკიცებულება, რომელსაც აქვს „მნიშვნელოვანი წონა“ არის ისეთი მტკიცებულება, რომლის დაშვებაც შეაფერხებს დაცვას (*Schatschaschwili v. Germany* [GC], 2015, §§ 116 and 123).

517. ამ კონტექსტში, რადგან სასამართლო არ მოქმედებს როგორც მეოთხე ინსტანციის სასამართლო, მოძიების მსჯავრდებისთვის მოწმის ჩვენების მნიშვნელობის განხილვას ის იწყებს ეროვნული სასამართლოების გადაწყვეტილებიდან. სასამართლომ უნდა განიხილოს ეროვნული სასამართლოების შეფასება მოწმის ჩვენების, როგორც მტკიცებულების, მნიშვნელობის შეფასების თავისი სტანდარტების გათვალისწინებით და გადაწყვიტოს, იყო თუ არა ეროვნული სასამართლოების მიერ მტკიცებულებების წონის შეფასება მიუღებელი ან თვითნებური. სასამართლომ ასევე უნდა შეაფასოს გამოუცხადებელი მოწმის ჩვენების წონა, თუ ეროვნულმა სასამართლოებმა არ მიუთითეს თავიანთი პოზიცია ამ საკითხთან დაკავშირებით ან თუ მათი პოზიცია არ არის ნათელი (*იქვე*, § 124).

ჯ. საპირწონე ფაქტორები

518. საპირწონე ფაქტორების მოცულობა, რომელიც აუცილებელია იმისთვის, რომ სასამართლო პროცესი ჩაითვალოს სამართლიანად, დამოკიდებულია გამოუცხადებელი მოწმის ჩვენების წონაზე. რაც უფრო მნიშვნელოვანია მტკიცებულება, მით მეტი წონა ექნებათ საპირწონე ფაქტორებს, რათა მთლიანობაში სამართალწარმოება ჩაითვალოს სამართლიანად. ეს საპირისპირო ფაქტორები უნდა იძლეოდეს მტკიცებულების სანდოობის სამართლიანად და სათანადოდ შეფასების საშუალებას (*იქვე*, § 116 და 125).

---

19. იხ. ნაწილი დაცვის მხარის მოწმეების გამოძახების უფლება.

519. საქმეში *Schatschaschwili v. Germany* [GC] (2015, §§ 126-131, შემდგომი მითითებებით), სასამართლომ გამოავლინა გარკვეული ელემენტები, რომლებიც შეიძლება საგულისხმო იყოს ამ კონტექსტში:

- სიფრთხილით მიუდგნენ თუ არა ეროვნული სასამართლოები გამოუცხადებელი მოწმის გადაუმოწმებელ ჩვენებას იმის გათვალისწინებით, რომ ასეთ მტკიცებულებას აქვს ნაკლები წონა, და წარმოადგინეს თუ არა მათ დეტალური დასაბუთება, თუ რატომ ჩათვალეს ეს ჩვენება სანდოდ, ასევე სხვა ხელმისაწვდომი მტკიცებულებების გათვალისწინებით (*Przydział v. Poland*, 2016, § 53; *Daştan v. Turkey*, 2017, § 31). კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია საქმის განმხილველი მოსამართლის მიერ ნაფიც მსაჯულთათვის მიცემული მითითებები გამოუცხადებელი მოწმის ჩვენებასთან დაკავშირებით (*Simon Price v. the United Kingdom*, 2016, § 130);
- გამოძიების ეტაპზე გამოუცხადებელი მოწმის დაკითხვის ვიდეოჩანაწერის არსებობა;
- სასამართლო სხდომაზე დამადასტურებელი მტკიცებულებების არსებობა, რომლებიც ამყარებს შეუმოწმებელი მოწმის ჩვენებას, როგორცაა სასამართლო პროცესზე იმ პირთა მიერ გაკეთებული განცხადებები, რომლებსაც ანგარიშს აბარებდნენ გამოუცხადებელი მოწმეები მოვლენათა მოხდენისთანავე; დამატებითი ფაქტობრივი მტკიცებულებები, სასამართლო მტკიცებულებები და ექსპერტის დასკვნები; მსგავსება სხვა მოწმეების მიერ აღწერილ მოვლენებთან, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ ასეთი მოწმეები ჯვარედინად იკითხებიან პროცესზე;
- დაცვის მხარის შესაძლებლობა, არაპირდაპირ დაუსვას საკუთარი შეკითხვები მოწმეს, მაგალითად, წერილობითი ფორმით, სასამართლო პროცესის მსვლელობისას ან, საჭიროების შემთხვევაში, პროცესის წინასასამართლო ეტაპზე (*Paić v. Croatia*, 2016, § 47). თუმცა, წინასასამართლო დაპირისპირება გამომძიებლის წინაშე, რომელიც არ აკმაყოფილებდა დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის მოთხოვნებს, რომელსაც ჰქონდა კითხვების დაბლოკვის დისკრეციული უფლებამოსილება და სადაც მომჩივნები არ იყვნენ წარმოდგენილნი, ვერ შეცვლის ღია სასამართლო პროცესზე მოწმეთა დაკითხვას (*Chernika v. Ukraine*, 2020, § 45);
- მომჩივნის ან დაცვის ადვოკატის მიერ მოწმის დაკითხვის შესაძლებლობა გამოძიების ეტაპზე. ეს წინასასამართლო სხდომები წარმოადგენს მნიშვნელოვან პროცედურულ გარანტიას, რომელსაც შეუძლია მოახდინოს სასამართლო პროცესზე მოწმის გამოუცხადებლობის გამო დაცვის მხარისთვის შექმნილი დაბრკოლების კომპენსირება (*Palchik v. Ukraine*, 2017, § 50). გარდა ამისა, სასამართლომ აღნიშნა, რომ გამონაკლის შემთხვევებში შეიძლება არსებობდეს მოწმის ჩვენების მოსმენის საფუძვლები იმ პირის არყოფნის შემთხვევაში, რომლის წინააღმდეგაც ხდება ამ ჩვენებების წარმოდგენა, იმ პირობით, თუ დაკითხვას დაესწრება ამ პირის ადვოკატი (*Šmajgl v. Slovenia*, 2016, § 63). თუმცა, მიუხედავად ამისა, შეიძლება არსებობდეს გარემოებები, როდესაც მხოლოდ ადვოკატის დასწრება შეიძლება არ იყოს საკმარისი დაცვის უფლებების დასაცავად და მოწმესა და ბრალდებულს შორის პირდაპირი დაპირისპირების არარსებობამ შეიძლება რეალური დაბრკოლებები შეუქმნას ამ უკანასკნელს. ის, საჭირო იყო თუ არა მომჩივანსა და მის წინააღმდეგ არსებულ მოწმეს შორის პირდაპირი დაპირისპირება, უნდა განისაზღვროს თითოეული საქმის ფაქტებიდან

გამომდინარე, მე-6 მუხლის მე-3(d) პუნქტის თანახმად მთლიანობაში სამართალწარმოების სამართლიანობის შეფასების სასამართლოს კრიტერიუმების საფუძველზე (*Fikret Karahan v. Turkey*, 2021, §§ 39-40);

- ბრალდებულს უნდა მიეცეს შესაძლებლობა, წარმოადგინოს მოვლენების საკუთარი ვერსია და ეჭვი შეიტანოს გამოუცხადებელი მოწმის სანდოობაში. თუმცა, ეს თავისთავად ვერ ჩაითვლება საკმარის იმ დაბრკოლების საპირწონე ფაქტორად, რომლის გადალახვაც მოუწია დაცვის მხარეს (*Palchik v. Ukraine*, 2017, § 48). გარდა ამისა, დაცვის მხარის მიერ წამოყენებული არგუმენტების უარყოფისას ეროვნულმა სასამართლოებმა უნდა წარმოადგინონ საკმარისი დასაბუთება (*Prájiná v. Romania*, 2014, § 58). ამასთან დაკავშირებით, სასამართლო არ იყო მზად, მიეღო წმინდა ფორმალური იმ ხარვეზების გამოკვლევა, რომლებიც დაფიქსირდა ეროვნული ზემდგომი სასამართლოების მიერ მოწმეების დაკითხვისას, როდესაც მათი მსჯელობა შეიძლება ჩაითვალოს როგორც ხარვეზიანი პროცედურის დადასტურება, ვიდრე მომჩივნისთვის საპირწონე ფაქტორების უზრუნველყოფა იმ დაბრკოლებებისთვის, რომელთა გადალახვაც მოუწია დაცვის მხარეს იმის გამო, რომ მან ვერ შეძლო მოწმის დაკითხვა (*Al Alo v. Slovakia*, 2022, § 65). ასევე, ზოგიერთ შემთხვევაში, გამოუცხადებელი მოწმის ჩვენების სანდოობაში ეჭვის შეტანის ეფექტური შესაძლებლობა შეიძლება დამოკიდებული იყოს დაცვის მხარისთვის საქმის ყველა მასალის ხელმისაწვდომობაზე იმ მოვლენებთან დაკავშირებით, რომლებსაც ეხება მოწმის ჩვენება (*Yakuba v. Ukraine*, 2019, §§ 49-51).

520. ტერმინის „მოწმე“ ავტონომიური მნიშვნელობიდან გამომდინარე, გამოუცხადებელ მოწმესთან დაკავშირებული ზემოაღნიშნული პრინციპები შესაბამისად ვრცელდება ასევე გამოუცხადებელ ექსპერტ მოწმეებზეც. (*Constantinides v. Greece*, 2016, §§ 37-52). თუმცა, ამ კონტექსტში სასამართლომ განმარტა, რომ ექსპერტი მოწმის როლი შეიძლება გაიმიჯნოს თვითმხილველის როლისგან, რომელმაც სასამართლოს უნდა მიაწოდოს თავისი პირადი მოგონებები კონკრეტულ მოვლენასთან დაკავშირებით. იმის განსაზღვრისას, აუცილებელი იყო თუ არა სასამართლო პროცესზე ექსპერტის პირადად გამოცხადება, სასამართლო ძირითადად ხელმძღვანელობს კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტით გათვალისწინებული „საქმის სამართლიანი განხილვის“ ცნების პრინციპებით, კერძოდ კი, „შეჯიბრებითი პროცესისა“ და „მხარეთა თანასწორობის“ გარანტიებით (იხ. მაგალითად *Kartoyev and Others v. Russia*, 2021, §§ 74 და 81). მიუხედავად ამისა, სასამართლოს ზოგიერთი მიდგომა მე-6 მუხლის მე-3(d) პუნქტის თანახმად „მოწმეთა“ პირადად გამოკითხვასთან დაკავშირებით შეიძლება გამოყენებულ იქნას, შესაბამისი ცვლილებების გათვალისწინებით, მათ სტატუსსა და როლს შორის არსებული განსხვავების გათვალისწინებით (*Danilov v. Russia*, 2020, § 109).

iii. მოწმეთა დაკითხვის უფლების სხვა შეზღუდვები

521. გამოუცხადებელ მოწმეებთან დაკავშირებული ზემოაღნიშნული პრინციპები შესაბამისად ვრცელდება სხვა შემთხვევებზეც, როდესაც მოპასუხეს არ შეეძლო სადავო გაეხადა მოწმის ჩვენების სანდოობა და პატიოსნება, მათ შორის მისი ჭეშმარიტება და საიმედოობა, მისი თანდასწრებით მოწმეების ზეპირი დაკითხვინების გზით მაშინ, როდესაც მოწმე აძლევდა ჩვენებას, ან სამართალწარმოების შემდგომ ეტაპზე, ან როდესაც მოწმეები გამოცხადდნენ საქმის განმხილველი სასამართლოს წინაშე, მაგრამ პროცესუალურმა დარღვევებმა ხელი შეუშალა მომჩივანს მათ დაკითხვაში (*Chernika v. Ukraine*, 2020, § 46).

522. ეს შეიძლება ეხებოდეს ჩვენებების მტკიცებულებად მიღებას, რომლებიც მიცემულია იმ მოწმეთა მიერ, რომელთა ვინაობაც დაფარულია ბრალდებულისგან (ანონიმური ჩვენება) (*Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom* [GC], 2011, § 127; *Scholer v. Germany*, 2014, § 51; *Balta and Demir v. Turkey*, 2015, §§ 36-41; *Asani v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, 2018, §§ 36-37; *Süleyman v. Turkey*, 2020); იმ მოწმეთა მიერ, მათ შორის თანაბრალდებულების მიერ, რომლებიც უარს ამბობენ სასამართლო პროცესზე ჩვენების მიცემაზე ან დაცვის მხარის კითხვებზე პასუხის გაცემაზე (*Craxi v. Italy (no. 1)*, 2002, § 88; *Vidgen v. the Netherlands*, 2012, § 42, თანაბრალდებულებთან დაკავშირებით; *Sofri and Others v. Italy* (dec.), 2003; *Sievert v. Germany*, 2012, §§ 59-61, *Cabral v. the Netherlands*, 2018, § 33, *Breijer v. the Netherlands* (dec.), 2018, §§ 32-33, მოწმეებთან დაკავშირებით), და სხვა მოწმეთა მიერ, რომელთა გამოკითხვაც ხდება განსაკუთრებული დაკითხვის ფარგლებში, რომელიც გულისხმობს, მაგალითად, დაცვის მხარის შეუძლებლობას დაესწროს მოწმეების დაკითხვას (*Papadakis v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, 2013, § 89), ან დაცვის მხარის შეუძლებლობას რომ ჰქონდეს წვდომა იმ წყაროებზე, რომელსაც ეფუძნება მოწმის ცოდნა ან რწმენა (*Donohoe v. Ireland*, 2013, §§ 78-79).

523. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ გამოუცხადებელი მოწმის ჩვენების მტკიცებულებად დაშვებასთან დაკავშირებული პრინციპები, შესაბამისად, ვრცელდება იმ შემთხვევებზე, როდესაც გასაჩივრებული სამართალწარმოების შედეგი არ გულისხმობს ბრალეულობას ან უდანაშაულობას, არამედ სასჯელის საბოლოო სიმძიმისთვის გასათვალისწინებელ ფაქტობრივ გარემოებებს. ამგვარად, თუ მოწმის ჩვენებამ შეიძლება გავლენა მოახდინოს მომჩივნის საქმის შედეგზე სასჯელის სიმძიმის დადგენასთან დაკავშირებით, სასამართლო განიხილავს, დააბრკოლა თუ არა სამართალწარმოების რომელიმე ეტაპზე ამ მოწმის დაკითხვის შეუძლებლობამ მომჩივნის დაცვა იმდენად, რომ მთლიანობაში მის წინააღმდეგ სამართალწარმოება უსამართლოდ იქნეს მიჩნეული (*Dodoja v. Croatia*, 2021, §§ 33-37).

524. თუმცა, როდესაც მოწმე აძლევს ჩვენებას წინასასამართლო ეტაპზე და შემდეგ უკან გამოიწვევს ჩვენებას ან სასამართლო პროცესზე ჯვარედინი დაკითხვისას აცხადებს, რომ აღარ ახსოვს ფაქტები, ამ შემთხვევაში არ ვრცელდება გამოუცხადებელ მოწმესთან დაკავშირებული პრინციპები. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მოწმის მხრიდან დამოკიდებულების შეცვლა თავისთავად არ წარმოქმნის საკომპენსაციო ზომების საჭიროებას. ცხადია, სასამართლომ უარი თქვა დაედგინა, რომ ყოველთვის უპირატესად დაყრდნობა უნდა მოხდეს მოწმის მიერ ღია სასამართლო პროცესზე და ფიცით მიცემულ ჩვენებაზე, მის მიერ სისხლის სამართლის საქმის წარმოების ფარგლებში მიცემულ სხვა ჩვენებებთან შედარებით, არც მაშინ, როდესაც ეს ორი ერთმანეთს ეწინააღმდეგება. ასეთ ვითარებაში სასამართლო შეეცდება დაადგინოს, იყო თუ არა მთლიანობაში სამართალწარმოება, მათ შორის მტკიცებულებების მოპოვება, სამართლიანი (*Vidgen v. the Netherlands* (dec.), 2019, §§ 38-41; ასევე იხ. *Makeyan and Others v. Armenia*, 2019, §§ 40-48).²⁰ გარდა ამისა, ასეთ შემთხვევებში შეიძლება მნიშვნელოვანი იყოს სხვა პროცედურული გარანტიები, როგორცაა: მხარეთა თანასწორობის პრინციპი ბრალდების მხარესა და დაცვის მხარეს შორის იმ მოწმის დაკითხვისას, რომელმაც უკან გაიწვია თავისი ჩვენება, რომელსაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა მომჩივნის მსჯავრდებისთვის (*Bonder v. Ukraine*, 2019, §§ 79-81).

---

20. იხ. ნაწილი მტკიცებულებების გამოყენება.

ა. ანონიმური მოწმეები

525. მიუხედავად იმისა, რომ ანონიმურ და გამოუცხადებელ მოწმეებთან დაკავშირებული პრობლემები არ არის იდენტური, ეს ორი ვითარება პრინციპულად არ განსხვავდება ერთმანეთისგან, რადგან ორივე მათგანი არახელსაყრელ მდგომარეობაში აყენებს მოპასუხეს. ამოსავალი პრინციპი არის ის, რომ მოპასუხეს სისხლის სამართლის პროცესში უნდა ჰქონდეს მის წინააღმდეგ არსებული მტკიცებულებების გასაჩივრების ეფექტური შესაძლებლობა (*Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom* [GC], 2011, § 127; *Asani v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, 2018, § 33).

526. კერძოდ, სასამართლომ დაადგინა, რომ სამართალწარმოებისას დაცვის მხარის მიერ მოწმესთან შედავების შესაძლებლობის ზუსტი შეზღუდვები განსხვავდება ამ ორ ვითარებაში (ანონიმური და გამოუცხადებელი მოწმის შემთხვევაში). გამოუცხადებელი მოწმე წამოჭრის იმ პრობლემას, რომ მისი ჩვენება ვერ დაექვემდებარება დაცვის ადვოკატის მიერ გულდასმით შემოწმებას. თუმცა, მათი ვინაობა ცნობილია დაცვისთვის, რომელსაც შეუძლია, აქედან გამომდინარე, დაადგინოს ან გამოიძიოს გაყალბების მოტივები. მეორე მხრივ, ანონიმური მოწმე, რომლის ვინაობისა და წარმომავლობის შესახებ ინფორმაცია არ არის ცნობილი დაცვისთვის, განსხვავებულ პრობლემას წამოჭრის: დაცვის მხარეს არ შეუძლია უთხრას მოწმეს და, საბოლოოდ, ნაფიც მსაჯულებს, ის საფუძვლები, რომლებიც შეიძლება მოწმეს ჰქონდეს ტყუილისთვის. თუმცა, პრაქტიკაში ხდება გარკვეული ინფორმაციის გამჟღავნება, რომელიც იძლევა მასალას ჯვარედინი დაკითხვისთვის. გამჟღავნების მოცულობა გავლენას ახდენს დაცვის მხარის დაბრკოლების ხარისხზე. ამგვარად, ორივე ტიპის საქმეში ძირითადი პრობლემების გათვალისწინებით, სასამართლო თანმიმდევრულად იყენებს ანონიმურ მოწმეებთან მიმართებით იმ მიდგომის ანალოგიურ მიდგომას, რომელსაც ის იყენებს გამოუცხადებელ მოწმეებთან მიმართებით (*იქვე*, § 36).

527. ანონიმური მოწმის ჩვენების გამოყენება მსჯავრის დასადავად ყოველთვის არ ეწინააღმდეგება კონვენციას (*Doorson v. the Netherlands*, 1996, § 69; *Van Mechelen and Others v. the Netherlands*, 1997, § 52; *Krasniki v. the Czech Republic*, 2006, § 76).

528. მიუხედავად იმისა, რომ მე-6 მუხლი ცალსახად არ მოითხოვს მოწმის ინტერესების გათვალისწინებას, შეიძლება სასწორზე იდოს მათი სიცოცხლე, თავისუფლება ან პიროვნების უსაფრთხოება, ისევე როგორც ზოგადად კონვენციის 8 მუხლიდან გამომდინარე ინტერესები. ხელშემკვრელმა სახელმწიფოებმა ისე უნდა წარმართონ სისხლის სამართლის საქმის წარმოება, რომ არ მოხდეს ამ ინტერესების გაუმართლებლად შელახვა. აქედან გამომდინარე, საქმის სამართლიანი განხილვის პრინციპები მოითხოვს, რომ შესაბამის შემთხვევებში მოხდეს დაცვის მხარის ინტერესების დაბალანსება ჩვენების მისაცემად გამოძახებული მოწმეების ან დაზარალებული პირების ინტერესებთან მიმართებით (*Doorson v. the Netherlands*, 1996, § 70; *Van Mechelen and Others v. the Netherlands*, 1997, § 53).

529. სახელმწიფო ორგანოებმა შესაბამისი და საკმარისი მიზეზები გარკვეული მოწმეების ვინაობის გასაიდუმლოებისთვის (*Doorson v. the Netherlands*, 1996, § 71; *Visser v. the Netherlands*, 2002, § 47; *Sapunarescu v. Germany* (dec.), 2006; *Dzelili v. Germany* (dec.), 2009; *Scholer v. Germany*, 2014, §§ 53-56).

530. სასამართლოს პრეცედენტული სამართლიდან ჩანს, რომ მოწმეებს უფრო ხშირად აქვთ ჩვენების მიცემის ზოგადი შიში, ვიდრე მოპასუხის ან მისი აგენტების მიერ განხორციელებული მუქარის შიში. მაგალითად, ხშირ შემთხვევაში, შიში გამოწვეული იყო ბრალდებულის ან მასთან დაკავშირებული პირების ცნობადობით. აქედან

გამომდინარე, არ არსებობს მოთხოვნა, რომ მოწმის შიში პირდაპირ იყოს განპირობებული მოპასუხის მიერ განხორციელებული მუქარით იმისთვის, რომ მოწმე განთავისუფლდეს სასამართლო პროცესზე ჩვენების მიცემისგან. გარდა ამისა, იმის განსაზღვრისას, უნდა მისცეს თუ არა მოწმემ ზეპირი ჩვენება, გასათვალისწინებელი ფაქტორებია სხვა ადამიანის სიკვდილის ან მისთვის ზიანის მიყენების შიში, ან ფინანსური ზარალის შიში. თუმცა, ეს არ ნიშნავს იმას, რომ მოწმის ნებისმიერი სუბიექტური შიში იქნება საკმარისი ფაქტორი. საქმის განმხილველმა სასამართლომ უნდა ჩაატაროს შესაბამისი მოკვლევა, რათა დადგინდეს, პირველი, არსებობს თუ არა ამ შიშის ობიექტური საფუძველი, და მეორე, გამყარებულია თუ არა ეს ობიექტური საფუძველი შესაბამისი მტკიცებულებებით (*Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom* [GC], 2011, § 124; *Balta and Demir v. Turkey*, 2015, § 44).

531. სასამართლომ ასევე დაადგინა, რომ დაცვის მხარის ინტერესების დაბალანსება მოწმეების ანონიმურობის შენარჩუნების სასარგებლოდ წარმოშობს განსაკუთრებულ პრობლემებს, თუ აღნიშნული მოწმეები არიან პოლიციის წევრები. მიუხედავად იმისა, რომ მათი და, ცხადია, მათი ოჯახების ინტერესები იმსახურებს დაცვას კონვენციით, უნდა ვაღიაროთ, რომ მათი პოზიცია გარკვეულწილად განსხვავდება არადაინტერესებული მოწმის ან დაზარალებულის პოზიციისგან. მათ ევალებათ მორჩილება სახელმწიფოს აღმასრულებელი ხელისუფლების წინაშე და, როგორც წესი, კავშირი აქვთ პროკურატურასთან; მხოლოდ ამ მიზეზების გამო მათი გამოყენება ანონიმურ მოწმეებად უნდა მოხდეს მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში. მეორე მხრივ, სასამართლომ აღიარა, რომ თუ დაცულია დაცვის მხარის უფლებები, შეიძლება ლეგიტიმური იყოს პოლიციის ორგანოების მიერ ფარული ოპერაციების განმახორციელებელი აგენტის ანონიმურობის შენარჩუნების სურვილი საკუთრივ მისი და მისი ოჯახის დაცვის მიზნით და მომავალ ოპერაციებში მისი კვლავ გამოყენების შესაძლებლობის უზრუნველსაყოფად (*Van Mechelen and Others v. the Netherlands*, 1997, §§ 56-57; *Bátěk and Others v. the Czech Republic*, 2017, § 46; *Van Wesenbeeck v. Belgium*, 2017, §§ 100-101).

532. თუ შენარჩუნდება ბრალდების მხარის მოწმეების ანონიმურობა, ეს სირთულეებს შეუქმნის დაცვის მხარეს, რაც ჩვეულებრივ არ უნდა ხდებოდეს სისხლის სამართლის საქმის წარმოებისას. ასეთ შემთხვევებში დაბრკოლებები, რომელთა წინაშეც დგას დაცვის მხარე, საკმარისად უნდა დაბალანსდეს სასამართლო ხელისუფლების ორგანოების მიერ დაცული პროცედურებით (*Doorson v. the Netherlands*, 1996, § 72; *Van Mechelen and Others v. the Netherlands*, 1997, § 54; *Haas v. Germany* (dec.), 2005; *Asani v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, 2018, § 37).

ბ. მოწმეები სექსუალური ძალადობის საქმეებში

533. სექსუალური ხასიათის დანაშაულებთან დაკავშირებული სისხლის სამართლის საქმის წარმოება ხშირად დაზარალებულს დიდ ტანჯვას აყენებს, განსაკუთრებით როდესაც ამ უკანასკნელს მოპასუხესთან უწევს დაპირისპირება. ვითარება კიდევ უფრო მწვავედება, როდესაც საქმე არასრულწლოვანს შეეხება. იმის შეფასებისას, ასეთ სამართალწარმოებაში დაცული იქნა თუ არა ბრალდებულის საქმის სამართლიანი განხილვის უფლება, გათვალისწინებული უნდა იქნას სავარაუდო დაზარალებულის პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება. აქედან გამომდინარე, სექსუალურ ძალადობასთან დაკავშირებულ სისხლის სამართლის საქმის წარმოებაში შეიძლება მიღებულ იქნეს გარკვეული ზომები დაზარალებულის დაცვის მიზნით იმ პირობით, თუ ასეთი ზომების პარალელურად ადეკვატურად და ეფექტურად მოხდება დაცვის უფლებებით სარგებლობა. დაცვის უფლებების უზრუნველსაყოფად, სასამართლო

ხელისუფლების ორგანოებს შეიძლება მოეთხოვებოდეთ ისეთი ზომების მიღება, რომლებიც დააბალანსებენ იმ დაბრკოლებებს, რომლებიც ექმნება დაცვის მხარეს (*Aigner v. Austria*, 2012, § 37; *D. v. Finland*, 2009, § 43; *F and M v. Finland*, 2007, § 58; *Accardi and Others v. Italy* (dec.), 2005; *S.N. v. Sweden*, 2002, § 47; *Vronchenko v. Estonia*, 2013, § 56).

534. სექსუალური ხასიათის დანაშაულებთან დაკავშირებული სისხლის სამართლის საქმის წარმოების განსაკუთრებული თავისებურებების გათვალისწინებით, მე-6 მუხლის მე-3(d) პუნქტი ვერ განიმარტება ისე, თითქოს ყველა შემთხვევაში ითხოვდეს, რომ კითხვები დაისვას უშუალოდ ბრალდებულის ან მისი ადვოკატის მიერ ჯვარედინი დაკითხვით ან სხვა საშუალებებით (*S.N. v. Sweden*, 2002, § 52; *W.S. v. Poland*, 2007, § 55). ამასთან დაკავშირებით, სასამართლომ დაადგინა, რომ ვინაიდან სექსუალური ძალადობის სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებულსა და მის სავარაუდო მსხვერპლს შორის პირდაპირი დაპირისპირება შეიცავს მსხვერპლის დამატებით ტრავმატიზაციის რისკს, მოპასუხეთა მიერ პირადი ჯვარედინი დაკითხვის საკითხი ყველაზე მეტი სიფრთხილით უნდა შეფასდეს ეროვნული სასამართლოების მიერ, მით უფრო მეტად, რაც უფრო ინტიმურია კითხვები (*Y. v. Slovenia*, 2015, § 106; ასევე იხ. *R.B. v. Estonia*, 2021, რომელიც ეხება სექსუალური ძალადობის სავარაუდო მსხვერპლი ოთხი წლის ბავშვის სასამართლო პროცესში მისი მშობლის მონაწილეობას).

535. თუმცა, ეს არ ნიშნავს იმას, დაზარალებულთა დაცვასთან დაკავშირებული ზომები, განსაკუთრებით სასამართლო პროცესზე ჩვენების მისაცემად მოწმის გამოუცხადებლობა, ავტომატურად გამოიყენება სექსუალურ დანაშაულებთან დაკავშირებულ ყველა სისხლის სამართლის საქმის წარმოებაზე. ამგვარი ზომების გამოყენებისთვის ადგილობრივმა ორგანოებმა უნდა წარმოადგინონ შესაბამისი დასაბუთება და, შიშის საფუძველზე მოწმის ჩვენების მიცემისგან გათავისუფლების შესაძლებლობას დაკავშირებით საქმის განმხილველი სასამართლო უნდა დარწმუნდეს, რომ ყველა არსებული ალტერნატივა, როგორცაა მოწმის ანონიმურობა და სხვა სპეციალური ზომები, ასეთ შემთხვევაში იქნება შეუსაბამო ან არაპრაქტიკული (*Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom* [GC], 2011, § 125; *Lučić v. Croatia*, 2014, § 75).

536. ბრალდებულს უნდა შეეძლოს დააკვირდეს დაკითხვისას მოწმეების ქცევას და სადავო გახადოს მათი ჩვენებები და სანდოობა (*Bocos-Cuesta v. the Netherlands*, 2005, § 71; *P.S. v. Germany*, 2001, § 26; *Accardi and Others v. Italy* (dec.), 2005; *S.N. v. Sweden*, 2002, § 52).

537. მხოლოდ მოწმის ჩვენების ვიდეოჩანაწერის ყურება ვერ ჩაითვლება დაცვის უფლების საკმარის უზრუნველყოფად, თუ შესაბამისმა ორგანოებმა არ უზრუნველყვეს ჩვენების მიცემი პირისთვის კითხვების დასმის შესაძლებლობა (*D. v. Finland*, 2009, § 50; *A.L. v. Finland*, 2009, § 41).

ჟ. მოწმეები, რომლებიც უარს აცხადებენ სასამართლოში ჩვენების მიცემაზე

538. ზოგიერთ შემთხვევაში, მოწმის უარი სასამართლოში ჩვენების მიცემაზე და კითხვებზე პასუხის გაცემაზე შეიძლება გამართლებული იყოს სამართალწარმოებაში მოწმის პოზიციის განსაკუთრებული ხასიათიდან გამომდინარე. ეს ეხება, მაგალითად, თანაბრად დებულის მიერ თვითმამხილებელი ჩვენებების მიცემისგან დაცვის უფლების გამოყენებას (*Vidgen v. the Netherlands*, 2012, § 42). იგივე ეხება ყოფილ თანაბრად დებულს, რომელიც უარს ამბობს მოწმის სახით სასამართლოში ჩვენების მიცემაზე ან კითხვებზე პასუხის გაცემაზე (*Sievert v. Germany*, 2012, §§ 59-61), ან ყოფილ თანაბრად დებულს, რომელსაც ბრალდება ედება ცრუმოწმეობა მომჩივნის დამადანაშაულებელი თავდაპირველი ჩვენების შეცვლის მცდელობისთვის (*Cabral v. the Netherlands*, 2018, § 34). გარდა ამისა, ეს შეიძლება ეხებოდეს მოწმეს, რომელიც იყენებდა მოწმის იმუნიტეტს

იმისთვის, რომ არ მიეცა ჩვენება სასამართლოში ერთ-ერთ თანაბრადებულთან მისი ურთიერთობის გამო (*Sofri and Others v. Italy* (dec.), 2003), ან მოწმეს, რომელმაც უარი თქვა ჩვენების მიცემაზე რეპრესიის შიშის გამო (*Breijer v. the Netherlands* (dec.), 2018, §§ 32-33).

539. თითოეულ ამ შემთხვევაში სასამართლომ უნდა შეაფასოს, იყო თუ არა პროცესი მთლიანობაში სამართლიანი და არსებობდა თუ არა მოწმის დამადანაშაულებელი ჩვენების შემოწმების საშუალება, რათა დარწმუნდეს, რომ დაცვის მხარისთვის შექმნილი დაბრკოლებები დაბალანსებული იყო ეფექტური საპირწონე ზომებით (*Sievert v. Germany*, 2012, § 67; *Cabral v. the Netherlands*, 2018, § 37; *Breijer v. the Netherlands* (dec.), 2018, § 35).

c. დაცვის მხარის მოწმეების გამოძახების უფლება

540. როგორც ზოგადი წესი, ეროვნულ სასამართლოებს ევალებათ შეაფასონ მათ წინაშე არსებული მტკიცებულებები და ასევე მოპასუხეთა მიერ წარმოსადგენი მტკიცებულებების შესაბამისობა. მე-6 მუხლის მე-3(d) პუნქტის თანახმად, სწორედ მათ ევალებათ, ზოგადად, შეაფასონ მოწმეთა გამოძახების მიზანშეწონილობაც. მოცემული დებულება არ ითხოვს ბრალდებულის ინტერესებში ყველა მოწმის გამოძახებას და დაკითხვას; როგორც სიტყვები „თანაბარი პირობები“ მიუთითებს, ამ დებულების ძირითადი მიზანია საკითხში სრული „მხარეთა თანასწორობის“ უზრუნველყოფა (*Perna v. Italy* [GC], 2003, § 29; *Murtazaliyeva v. Russia* [GC], 2018, § 139; *Solakov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, 2001, § 57).

541. მე-6 მუხლი არ ანიჭებს ბრალდებულს სასამართლოში მოწმეების გამოძახების შეუზღუდავ უფლებას. ჩვეულებრივ, ეროვნულმა სასამართლოებმა უნდა გადაწყვიტონ არის თუ არა საჭირო ან მიზანშეწონილი მოწმის დაკითხვა (*S.N. v. Sweden*, 2002, § 44; *Accardi and Others v. Italy* (dec.), 2005). თუმცა, როდესაც საქმის განმხილველი სასამართლო აკმაყოფილებს დაცვის მხარის მოწმის გამოძახების მოთხოვნას, მან ეფექტური ზომები უნდა მიიღოს სასამართლო სხდომაზე მოწმეთა გამოცხადების უზრუნველსაყოფად (*Polufakin and Chernyshev v. Russia*, 2008, § 207) მინიმუმ მათი სასამართლოში დაბარებით ან პოლიციისთვის განკარგულების მიცემით, რომ აიძულოს მოწმე გამოცხადდეს სასამართლოში (*Murtazaliyeva v. Russia* [GC], 2018, § 147).

542. შეიძლება არსებობდეს გამონაკლისი გარემოებები, რამაც შეიძლება სასამართლო მიიყვანოს იმ დასკვნამდე, რომ მოწმის სახით პირის დაუკითხავად დატოვება ეწინააღმდეგება მე-6 მუხლს (*Murtazaliyeva v. Russia* [GC], 2018, § 148; *Dorokhov v. Russia*, 2008, § 65; *Popov v. Russia*, 2006, § 188; *Bricmont v. Belgium*, 1989, § 89; *Pereira Cruz and Others v. Portugal*, 2018, §§ 220-232, რომელიც ეხებოდა სააპელაციო სასამართლოს მიერ უარის თქმას დაცვის მხარის მოწმის დაკითხვაზე, რომელმაც უკან გაიწვია მომჩივნის დამადანაშაულებელი ჩვენება).

543. ბრალდებულის პრეტენზია, რომ მას არ მიეცა გარკვეული მოწმეების დაკითხვის უფლება, საკმარისი არ არის; მან დამატებით თავისი მოთხოვნა უნდა გაამყაროს იმის განმარტებით, თუ რატომ არის მნიშვნელოვანი მოწმეების მოსმენა, ხოლო მათი ჩვენება აუცილებელი უნდა იყოს სიმართლისა და დაცვის მხარის უფლებების დადგენისთვის (*Perna v. Italy* [GC], 2003, § 29; *Băcanu and SC «R» S.A. v. Romania*, 2009, § 75). თუ იმ მოწმეების ჩვენება, რომლის გამოძახებასაც ითხოვს მომჩივანი, ვერ მოახდენს გავლენას სასამართლო პროცესის შედეგზე, არ წამოიჭრება საკითხი მე-6 მუხლის მე-3(d) პუნქტის საფუძველზე, თუ ეროვნული სასამართლოები უარს იტყვიან ასეთი მოწმის გამოძახების მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე (*Kapustyak v. Ukraine*, 2016, §§ 94-95).

544. თუ მოპასუხის მიერ მოწმეების დაკითხვის მოთხოვნა არ არის არაკეთილსინდისიერი, არის საკმარისად დასაბუთებული, შესაბამემა ბრალდების საგანს და შეიძლება სავარაუდოდ გააძლიეროს დაცვის მხარის პოზიცია ან მისი გამართლება კი გამოიწვიოს, ასეთი მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის შემთხვევაში ეროვნულმა ხელისუფლების ორგანოებმა შესაბამისი მიზეზები უნდა წარმოადგინონ (*Vidal v. Belgium*, 1992, § 34; *Polyakov v. Russia*, 2009, §§ 34-35; *Sergey Afanasyev v. Ukraine*, 2012, § 70; *Topić v. Croatia*, 2013, § 42).

545. სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალში არსებული ზემოაღნიშნული ასპექტების გათვალისწინებით, საქმეში *Murtazaliyeva v. Russia* [GC], 2018 (§ 158) სასამართლომ ჩამოაყალიბა შემდეგი სამხრევი ტესტი იმის შესაფასებლად, დაცული იქნა თუ არა მე-6 მუხლის მე-3(d) პუნქტის თანახმად დაცვის მხარის მოწმის გამოძახების უფლება: (1) იყო თუ არა მოწმის დაკითხვის მოთხოვნა საკმარისად დასაბუთებული და ბრალდების საგნის შესაბამისი; (2) განიხილეს თუ არა ეროვნულმა სასამართლოებმა ამ ჩვენების შესაბამისობა და წარმოადგინეს თუ არა თავიანთი გადაწყვეტილების საკმარისი მიზეზები არ გამოეკითხათ ეს მოწმე სასამართლო პროცესზე; და (3) ეროვნული სასამართლოების გადაწყვეტილებამ არ დაეკითხათ მოწმე შეარყია თუ არა მთლიანობაში სასამართლო პროცესის სამართლიანობა.

546. პირველ ელემენტთან დაკავშირებით სასამართლომ დაადგინა, რომ აუცილებელია იმის განხილვა, შეეძლო თუ არა მოწმის ჩვენებას გავლენის მოხდენა სასამართლო პროცესის შედეგზე, ან გონივრულად მოსალოდნელი იყო თუ არა რომ ის გაძლიერებდა დაცვის მხარის პოზიციას. მოწმეთა მოსმენის შესახებ დაცვის მხარის შუამდგომლობების დასაბუთების „საკმარისობა“ დამოკიდებულია მოცემული საქმის გარემოებების შეფასებაზე, მათ შორის შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის მოქმედებულებებზე, სამართალწარმოების ეტაპზე და მიმდინარეობაზე, მსჯელობის მიმართულებებზე და მხარეთა მიერ გამოყენებულ სტრატეგიებზე და მათ პროცედურულ ქცევაზე (*ოქვ*, §§ 160-161).

547. რაც შეეხება ტესტის მეორე ელემენტს, სასამართლომ განმარტა, რომ ზოგადად ჩვენების შესაბამისობა და დაცვის მხარის მიერ საქმის გარემოებებში წარმოდგენილი მიზეზების საკმარისობა განსაზღვრავს ეროვნული სასამართლოების მიერ იმის შეფასების ფარგლებს და დეტალიზაციის დონეს, საჭიროა თუ არა მოწმის პროცესზე დასწრება და დაკითხვა. შესაბამისად, რაც უფრო ძლიერი და წონიანი იქნება დაცვის მხარის არგუმენტები, მით უფრო მეტი ყურადღებით უნდა მოხდეს მათი განხილვა და მით უფრო დამაჯერებელი უნდა იყოს ეროვნული სასამართლოების დასაბუთება, თუ ისინი არ დააკმაყოფილებენ დაცვის მხარის მოთხოვნას მოწმის დაკითხვასთან დაკავშირებით (*ოქვ*, § 166).

548. რაც შეეხება მთლიანობაში სამართლიანობის შეფასებას, როგორც ტესტის მესამე ელემენტს, სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ თითოეულ შემთხვევაში განხილულ უნდა იქნეს საქმის სამართლიანი განხილვის მოთხოვნების დაცვა, მთლიანობაში საქმის წარმოების მიმდინარეობის გათვალისწინებით და არა ერთი კონკრეტული ასპექტის ან ერთი კონკრეტული შემთხვევის განცალკევებით განხილვის საფუძველზე. მიუხედავად იმისა, რომ ამ ტესტის პირველი ორი საფეხურიდან გამოტანილი დასკვნები, ზოგადად, მტკიცედ მიაწინებს, იყო თუ არა სამართალწარმოება სამართლიანი, არ არის გამორიცხული რომ ზოგიერთ, სავარაუდოდ გამონაკლის შემთხვევებში, სამართლიანობის ასპექტებმა შეიძლება საპირისპირო დასკვნა განაპირობოს (*ოქვ*, §§ 167-168).

549. საქმეში *Kikabidze v. Georgia*, 2021, §§ 56-60, სასამართლომ განიხილა ვითარება, როდესაც დაცვის მხარის შუამდგომლობა დაცვის მხარის სახელით გამოსამახებელი მოწმეების სიის მტკიცებულებად დაშვების თაობაზე არ დაკმაყოფილდა პროცედურული საფუძვლებით, რადგან დაცვის მხარემ ეს სია შესაბამისი ხანდაზმულობის ვადის ამოწურვის შემდეგ შეადგინა. ამ გადაწყვეტილების დე ფაქტო შედეგი იყო ის, რომ ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს დროს, რომელიც ეროვნულ მართლწესრიგში შემოღებულ იქნა მომჩივნის საქმის განხილვამდე ცოტა ხნით ადრე, დაცვის მხარის სახელით არც ერთი მოწმეს არ მოუსმინეს. სასამართლომ დაადგინა, რომ მდგომარეობა იყო შემამფოთებელი, განსაკუთრებით სისხლის სამართლის საქმის საგნიდან (დამამძიმებელ გარემოებებში ციხეში სამოცდაათამდე პატიმრის თანდასწრებით ჩადენილი მკვლელობა), მოწმეების გარდა სხვა მტკიცებულებების არარსებობიდან და იმ ფაქტიდან გამომდინარე, რომ საქმე ნაფიც მსაჯულთა სასამართლომ გადაწყვიტა. აქედან გამომდინარე, სასამართლომ მიიჩნია, რომ კონვენციით გათვალისწინებული საქმის სამართლიანი განხილვის მოთხოვნების და მომჩივნის უფლების თვალსაზრისით, რომ მომხდარიყო მისი სახელით მოწმეთა გამოცხადება და დაკითხვა სასამართლო პროცესზე მის წინააღმდეგ არსებული მოწმეების თანაბარი პირობებით, დაცვის მხარის მიერ მოთხოვნილი ყველა მოწმის გამორიცხვის შესახებ გადაწყვეტილება დასაბუთებული უნდა ყოფილიყო მნიშვნელოვანი მიზეზებით, რომელიც სცილდებოდა მომჩივნის მიერ პროცედურული ხანდაზმულობის ვადების დაცვის საკითხს. საქმის ფაქტებზე, სასამართლომ დაადგინა, რომ სასამართლო სხდომის თავმჯდომარის მიერ დაცვის მოწმეთა სიის მთლიანად უარყოფა გამოწვეული იყო მომჩივნის საზიანოდ შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის მკაცრი და შემზღვეველი გამოყენების შედეგად, რაც განსაკუთრებით შემამფოთებელი იყო, დამკვიდრებული სასამართლო პრაქტიკის არარსებობის გათვალისწინებით მომჩივნის სასამართლო პროცესამდე მცირე ხნით ადრე სისხლის სამართლის საქმის წარმოების კარდინალური რეფორმის განხორციელების შემდეგ (ამის საპირისპიროდ, იხ. *Rusishvili v. Georgia*,* §§ 49-52).

5. თარგმანი (მე-6 მუხლის მე-3(e) პუნქტი)

კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3(e) პუნქტი

„3. ყოველ ბრალდებულს აქვს, სულ მცირე, შემდეგი უფლებები:

...

(e) ისარგებლოს თარჯიმნის უფასო დახმარებით, თუ მას არ შეუძლია გაიგოს სასამართლოში გამოყენებული ენა ან ილაპარაკოს ამ ენაზე.“

HUDOC-ის საკვანძო სიტყვები

სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებული (6-3) – დაცვის უფლება (6-3)
თარჯიმნის უფასო დახმარება (6-3-e)

550. მე-6 მუხლის მე-3(e) პუნქტის მოთხოვნები უნდა განიხილებოდეს როგორც 1-ელი პუნქტით გათვალისწინებული საქმის სამართლიანი განხილვის უფლების კონკრეტული ასპექტები. ამგვარად, საჩივრებს ეფექტურ თარგმანთან დაკავშირებით სასამართლო განიხილავს ერთობლივად ორივე დებულების ფარგლებში (*Baytar v. Turkey*, 2014, § 48).

551. მნიშვნელოვანია, რომ ექვიტიანი იცოდეს თარგმანის უფლების შესახებ, რაც ნიშნავს იმას, რომ მას უნდა ეცნობოს ამის შესახებ იმ მომენტში, როდესაც მოხდება მისთვის „ბრალის წაყენება სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში“ (*Wang v. France*, 2022, §§ 73-78). ასეთი ინფორმაციის მიწოდება მომჩივნისთვის უნდა მოხდეს მისთვის გასაგებ ენაზე (*Vizgirda v. Slovenia*, 2018, §§ 86-87).

552. ადვოკატის დახმარების მსგავსად, თარჯიმანიც უნდა იყოს უზრუნველყოფილი გამოძიების ეტაპიდან, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ ნაჩვენებია რომ არსებობს ამ უფლების შეზღუდვის მნიშვნელოვანი საფუძველი. თარგმანის არარსებობის შემთხვევაში შეიძლება ექვევმ დადგეს ის, შეეძლო თუ არა ბრალდებულს ინფორმირებული არჩევანის გაკეთება სამართალწარმოების დროს. აქედან გამომდინარე, თავდაპირველმა ხარვეზებმა თარგმანში შეიძლება გავლენა იქონიოს სხვა უფლებებზე და შეარყიოს მთლიანობაში სამართალწარმოების სამართლიანობა (*Baytar v. Turkey*, 2014, §§ 50, 54-55).

a. თუ ბრალდებულს „არ შეუძლია გაიგოს სასამართლოში გამოყენებული ენა ან ილაპარაკოს ამ ენაზე“

553. თარჯიმნის უფასო დახმარების უფლება ვრცელდება მხოლოდ იმ ვითარებაში, როდესაც ბრალდებულს არ ესმის ან არ შეუძლია ისაუბროს სასამართლოში გამოყენებულ ენაზე (*K. v. France*, კომისიის 1983 წლის 7 დეკემბრის გადაწყვეტილება; *Baytar v. Turkey*, 2014, § 49). ბრალდებულს, რომელსაც ესმის ეს ენა, არ შეუძლია მოითხოვოს თარჯიმანი იმისთვის, რომ მან დაცვა განახორციელოს სხვა ენაზე, მათ შორის ეთნიკური უმცირესობის ენაზე, რომლის წევრიც ის არის (*Bideault v. France*, კომისიის 1987 წლის 9 დეკემბრის გადაწყვეტილება; *Lagerblom v. Sweden*, 2003, § 62).

554. ის ფაქტი, რომ მოპასუხე საწყის დონეზე ფლობს საქმის წარმოების ენას ან, სიტუაციიდან გამომდინარე, მესამე ენას, რომელზედაც ხელმისაწვდომია თარგმანი, თავისთავად არ უნდა უშლიდეს ხელს პირს ისარგებლოს იმ ენაზე თარგმნის უფლებით, რომელიც მან იცის საკმარისად კარგად იმისთვის, რომ სრულად ისარგებლოს მისი დაცვის უფლებით (*Vizgirda v. Slovenia*, 2018, § 83).

555. როდესაც ბრალდებულს წარმოადგენს ადვოკატი, ზოგადად არ იქნება საკმარისი, რომ ბრალდებულის ადვოკატმა, მაგრამ არა ბრალდებულმა, იცოდეს სასამართლოში გამოყენებული ენა. სამართალწარმოების თარგმნა საჭიროა, რადგან საქმის სამართლიანი განხილვის უფლება, რომელიც მოიცავს საქმის განხილვაში მონაწილეობის უფლებას, მოითხოვს, რომ ბრალდებულს ესმოდეს სამართალწარმოება და აცნობოს ადვოკატს ნებისმიერი საკითხის შესახებ, რომელიც მას სურს რომ გამოყენებული იქნას მის დასაცავად (*Kamasinski v. Austria*, 1989, § 74; *Cuscani v. the United Kingdom*, 2002, § 38).

556. მე-6 მუხლის მე-3(e) პუნქტი არ ეხება ბრალდებულსა და მის ადვოკატს შორის ურთიერთობას, არამედ ვრცელდება მხოლოდ ბრალდებულსა და მოსამართლეს შორის ურთიერთობაზე (*X. v. Austria*, კომისიის 1975 წლის 29 მაისის გადაწყვეტილება). თუმცა, თავის ადვოკატთან მომჩივნის კომუნიკაციის შეუძლებლობამ ენობრივი ბარიერის გამო შეიძლება წამოჭრას საკითხი კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3(c) და (e) პუნქტების საფუძველზე (*Lagerblom v. Sweden*, 2003, §§ 61-64; *Pugžlys v. Poland*, 2016, §§ 85-92).

557. თარჯიმნის უფლებაზე უარის თქმა შეიძლება, მაგრამ ეს უნდა იყოს ბრალდებულის, და არა მისი ადვოკატის, გადაწყვეტილება (*Kamasinski v. Austria*, 1989, § 80).

b. სისხლის სამართლის საქმის წარმოების დაცული ელემენტები

558. მე-6 მუხლის მე-3(e) პუნქტი ადგენს თარჯიმნის უფასო დახმარებით სარგებლობის უფლებას სამართალწარმოებასთან დაკავშირებული ყველა იმ დოკუმენტებისა და ჩვენებების ზეპირი ან წერილობითი თარგმნის მიზნით, რომლებიც აუცილებელია რომ ბრალდებულმა გაიგოს ან წარმოადგინოს სასამართლოს ენაზე, რათა ისარგებლოს საქმის სამართლიანი განხილვის უფლებით (*Luedicke, Belkacem and Koç v. Germany*, 1978, § 48; *Ucak v. the United Kingdom* (dec.), 2002; *Hermi v. Italy* [GC], 2006, § 69; *Lagerblom v. Sweden*, 2003, § 61).

559. მე-6 მუხლის მე-3(e) პუნქტი ვრცელდება არა მხოლოდ სასამართლო განხილვის დროს მიცემულ ზეპირ ჩვენებებზე, არამედ ასევე დოკუმენტურ მასალაზე და წინასასამართლო წარმოებაზეც (*Kamasinski v. Austria*, 1989, § 74; *Hermi v. Italy* [GC], 2006, § 70; *Baytar v. Turkey*, 2014, § 49).

560. თუმცა, აღნიშნული დებულება არ მოითხოვს ყველა წერილობითი მტკიცებულების სახით წარდგენილი დოკუმენტის ან წარმოებასთან დაკავშირებული ოფიციალური დოკუმენტების თარგმნას (*Kamasinski v. Austria*, 1989, § 74). მაგალითად, გადაწყვეტილების წერილობითი თარგმანის არარსებობა თავისთავად არ იწვევს მე-6 მუხლის მე-3(e) პუნქტის დარღვევას (*იქვე*, § 85). მე-6 მუხლის მე-3(e) პუნქტის ტექსტში მოხსენიებულია „თარჯიმანი“ და არა „მთარგმნელი“. ეს ნიშნავს იმას, რომ ზეპირი თარგმანი შეიძლება საკმარისი იყოს კონვენციის მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად (*Hermi v. Italy* [GC], 2006, § 70; *Husain v. Italy* (dec.), 2005).

561. შეჯამების სახით, თარჯიმნის დახმარება ისეთი უნდა იყოს, რომ მოპასუხეს ესმოდეს მის წინააღმდეგ არსებული საქმე და შეეძლოს თავის დაცვა, განსაკუთრებით იმით, რომ შეეძლოს სასამართლოს წარუდგინოს მოვლენების თავისი ვერსია (*Hermi v. Italy* [GC], 2006; *Kamasinski v. Austria*, 1989, § 74; *Güngör v. Germany* (dec.), 2002; *Protopapa v. Turkey*, 2009, § 80; *Vizgirda v. Slovenia*, 2018, § 79).

c. „უფასო“ დახმარება

562. „უფასო“ დახმარების გაწევის ვალდებულება არ არის დამოკიდებული ბრალდებულის ფინანსურ შესაძლებლობებზე; არამედ, ბრალდებულისთვის თარჯიმნის მომსახურება არის იმ საშუალებების ნაწილი, რომლებიც უნდა უზრუნველყოს სახელმწიფომ სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემის მოწყობის ფარგლებში. თუმცა, ბრალდებულს შეიძლება დაეკისროს მისთვის უზრუნველყოფილი თარჯიმნის მომსახურების ხარჯების დაფარვა, თუ ის არ გამოცხადდება სასამართლოში (*Fedele v. Germany* (dec.), 1987).

563. შემდგომში ბრალდებულს არ შეიძლება დაეკისროს თარგმანის ხარჯების ანაზღაურება (*Luedicke, Belkacem and Koç v. Germany*, 1978, § 46). მე-6 მუხლის მე-3(e) პუნქტის ინტერპრეტაცია ისე, რომ ეროვნულმა სასამართლომ მსჯავრდებულს უნდა დააკისროს თარგმანთან დაკავშირებული ხარჯების ანაზღაურების ვალდებულება, მუხლით დადგენილი სარგებლის დროში შეზღუდვას წარმოადგენს (*ibid.*, § 42; *Işyar v. Bulgaria*, 2008, § 45; *Öztürk v. Germany*, 1984, § 58).

d. ზეპირი თარგმანის პირობები

564. კომპეტენტური ორგანოების ვალდებულება არ შემოიფარგლება მხოლოდ თარჯიმნის დანიშვნით, არამედ ასევე კონკრეტულ გარემოებებში მათი გაფრთხილების შემთხვევაში, მათ შეიძლება ასევე გააკონტროლონ თარგმანის ადეკვატურობა. ამგვარად,

ეროვნული სასამართლოების მიერ თარჯიმნის არაადეკვატური მომსახურების შესახებ ბრალდებების განუხილველად დატოვებამ შეიძლება გამოიწვიოს მე-6 მუხლის მე-3(ე) პუნქტის დარღვევა (*Knox v. Italy*, 2019, §§ 182-187).

565. მიუხედავად ამისა, არ არის მიზანშეწონილი მე-6 მუხლის მე-3(ე) პუნქტის საფუძველზე დეტალური პირობების დადგენა იმ მეთოდთან დაკავშირებით, რომლის მიხედვითაც თარჯიმნებმა უნდა უზრუნველყონ ბრალდებულთა დახმარება. თარჯიმანი არ არის სასამართლოს ნაწილი მე-6 მუხლის 1-ელი პუნქტის მნიშვნელობით და მას არ ეხება დამოუკიდებლობის ან მიუკერძოებლობის ფორმალური მოთხოვნა. თარჯიმნის მომსახურება უნდა უზრუნველყოფდეს ბრალდებულისთვის ეფექტური დახმარების გაწევას თავის დაცვაში და თარჯიმნის ქცევამ არ უნდა მიაყენოს ზიანი სამართალწარმოების სამართლიანობას (*Ucak v. the United Kingdom* (dec.), 2002).

e. ზეპირი თარგმანის საჭიროებების გამოვლენის ვალდებულება

566. მომჩივნისთვის თარჯიმნის საჭიროების არსებობა უნდა განსაზღვროს მოსამართლემ მომჩივანთან კონსულტაციით, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ მას ეცნობა ადვოკატის მომჩივანთან კომუნიკაციისას არსებული სირთულეების შესახებ. მოსამართლე უნდა დარწმუნდეს, რომ თარჯიმნის არარსებობა არ დააზარალებს მომჩივნის სრულად მონაწილეობას მისთვის გადამწყვეტი მნიშვნელობის საკითხში (*Cuscani v. the United Kingdom*, 2002, § 38).

567. მართალია, დაცვის განხორციელება არსებითად ბრალდებულისა და მისი ადვოკატის საქმეა (*Kamasinski v. Austria*, 1989, § 65; *Stanford v. the United Kingdom*, 1994, § 28), სამართალწარმოების სამართლიანობის საბოლოო მცველები, რაც სხვა ასპექტებს შორის მოიცავს უცხოელი მოპასუხის შემთხვევაში წერილობითი ან ზეპირი თარგმანის შესაძლო არარსებობას, არიან ეროვნული სასამართლოები (*Cuscani v. the United Kingdom*, 2002, § 39; *Hermi v. Italy* [GC], 2006, § 72; *Katritsch v. France*, 2010, § 44).

568. ბრალდებულის მიერ ენის ცოდნას არსებითი მნიშვნელობა აქვს და სასამართლომ ასევე უნდა განიხილოს იმ დანაშაულის ხასიათი, რომლის ჩადენაშიც ბრალდებულს ბრალი ედება, და ადგილობრივი ორგანოების მხრიდან მის მიმართ განხორციელებული ნებისმიერი კომუნიკაცია, რათა შეაფასოს არის თუ არა ისინი საკმარისად რთული იმისთვის, რომ მოითხოვდეს ბრალდებულის მიერ ენის დეტალურად ცოდნას (*Hermi v. Italy* [GC], 2006, § 71; *Katritsch v. France*, 2010, § 41; *Şaman v. Turkey*, 2011, § 30; *Güngör v. Germany* (dec.), 2002).

569. კონკრეტულად, სამართალწარმოებაში ჩართულ ორგანოებს, კერძოდ კი ეროვნულ სასამართლოებს, ევალებათ დაადგინონ, მოითხოვს ან მოითხოვდა თუ არა სამართალწარმოების სამართლიანობა თარჯიმნის დანიშვნას მოპასუხის დასახმარებლად. ეს მოვალეობა არ შემოიფარგლება იმ სიტუაციებით, როდესაც უცხოელი მოპასუხე ცალსახად ითხოვს თარჯიმანს. სასამართლომ დაადგინა, რომ იმ გამორჩეული ადგილის გათვალისწინებით, რომელიც საქმის სამართლიანი განხილვის უფლებას უკავია დემოკრატიულ საზოგადოებაში, ეს ვალდებულება წარმოიქმნება ყოველთვის, როდესაც არსებობს ეჭვი, რომ მოპასუხე საკმარისად კარგად არ ფლობს სამართალწარმოების ენას, მაგალითად, თუ ის არ არის იმ ქვეყნის მოქალაქე და მაცხოვრებელი, სადაც მიმდინარეობს სამართალწარმოება. ეს ვალდებულება ასევე წარმოიქმნება იმ შემთხვევაში, როდესაც თარგმნა ხდება მესამე ენაზე. ასეთ ვითარებაში, ბრალდებულის მიერ მესამე ენის ცოდნა უნდა დადგინდეს მანამ, სანამ მიიღება ამ ენაზე თარგმნის გადაწყვეტილება (*Vizgirda v. Slovenia*, 2018, § 81).

570. სასამართლოს არ ევალუა დეტალურად ჩამოყალიბოს ის ზუსტი ზომები, რომლებიც უნდა მიიღონ ეროვნულმა ორგანოებმა იმ მოპასუხის მიერ ენის ცოდნის შესამოწმებლად, რომელიც საკმარისად კარგად არ ფლობს სამართალწარმოების ენას. სხვადასხვა ფაქტორებიდან გამომდინარე, როგორცაა დანაშაულის ხასიათი და ეროვნული ორგანოების მიერ მოპასუხესთან განხორციელებული კომუნიკაცია, რამდენიმე ღია კითხვა შეიძლება საკმარისი იყოს მოპასუხის ენობრივი საჭიროებების დასადგენად. თუმცა, სასამართლო მნიშვნელობას ანიჭებს თარჯიმნის საჭიროების დადგენისას გამოყენებულ ნებისმიერ პროცედურას და ამასთან დაკავშირებით მიღებულ გადაწყვეტილებას, თარჯიმნის ყოლის უფლების შესახებ შეტყობინებას და თარჯიმნის მიერ გაწეულ დახმარებას, როგორცაა ზეპირი თარგმანის ან დოკუმენტების ზეპირი შეჯამების უზრუნველყოფა, რათა თავიდან იქნას აცილებული რაიმე ეჭვი ამ კუთხით, რომელიც შეიძლება წარმოიშვას მოგვიანებით სამართალწარმოების დროს (*იქვე*, § 85).

571. იმის გათვალისწინებით, რომ საჭიროა, რომ მე-6 მუხლის მე-3(e) პუნქტით უზრუნველყოფილი უფლება იყოს პრაქტიკული და ეფექტური, კომპეტენტური ორგანოების ვალდებულება არ შემოიფარგლება მხოლოდ თარჯიმნის დანიშვნით, არამედ ასევე კონკრეტულ გარემოებებში მათი გაფრთხილების შემთხვევაში, მათ შეიძლება ასევე გააკონტროლონ თარგმანის ადეკვატურობა (*Kamasinski v. Austria*, 1989, § 74; *Hermi v. Italy* [GC], 2006, § 70; *Protopapa v. Turkey*, 2009, § 80).

VII. მე-6 მუხლის ექსტრატერიტორიული მოქმედება

572. კონვენცია არ მოითხოვს, რომ ხელშემკვრელმა მხარეებმა თავისი სტანდარტები გაავრცელონ მესამე სახელმწიფოებზე ან ტერიტორიებზე (*Drozd and Janousek v. France and Spain*, 1992, § 110). როგორც წესი, ხელშემკვრელი მხარეები არ არიან ვალდებული გადაამოწმონ, მაგალითად, ექსტრადიციის შემდეგ მესამე სახელმწიფოში ჩასატარებელი სასამართლო პროცესი დააკმაყოფილებს თუ არა მე-6 მუხლის ყველა მოთხოვნას.

A. მართლმსაჯულების განხორციელებაზე უხეზად უარის თქმა

573. თუმცა, სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის თანახმად, გამონაკლისის სახით მე-6 მუხლის მიხედვით საკითხი შეიძლება წამოიჭრას ექსტრადიციის ან გაძევების გადაწყვეტილების შედეგად იმ გარემოებებში, როდესაც არსებობს რისკი, რომ პირის საქმის სამართლიანი განხილვის უფლება უხეზად იქნება დარღვეული, ე.ი. მოხდება მართლმსაჯულების განხორციელებაზე უარის თქმა, მომთხოვნ ქვეყანაში. ეს პრინციპი პირველად ჩამოყალიბდა საქმეში *Soering v. the United Kingdom* (1989, § 113) და შემდგომში დადასტურდა სასამართლოს მიერ რიგ საქმეებში (*Mamatkulov and Askarov v. Turkey* [GC], 2005, §§ 90-91; *Al-Saadoon and Mufdhi v. the United Kingdom*, 2010, § 149; *Ahorugeze v. Sweden*, 2011, § 115; *Othman (Abu Qatada) v. the United Kingdom*, 2012, § 258).

574. ტერმინი „მართლმსაჯულების განხორციელებაზე უხეზად უარის თქმა“ გამოიყენება იმ სასამართლო პროცესთან მიმართებით, რომელიც აშკარად ეწინააღმდეგება მე-6 მუხლის დებულებებს ან მასში ასახულ პრინციპებს (*Sejdic v. Italy* [GC], 2006, § 84; *Stoichkov v. Bulgaria*, 2005, § 56; *Drozd and Janousek v. France and Spain*, 1992, § 110). მიუხედავად იმისა, რომ ჯერ არ გამხდარა საჭირო ტერმინის უფრო ზუსტი განმარტება, სასამართლომ მიუთითა, რომ უსამართლობის გარკვეული ფორმები შეიძლება

წარმოადგენდნენ მართლმსაჯულების განხორციელებაზე უხეშად უარის თქმას. ეს მოიცავს შემდეგს:

- პირის დაუსწრებლად მსჯავრდება, შემდგომში ბრალდების არსებით მხარეზე ახალი გადაწყვეტილების მიღების შეუძლებლობის შემთხვევაში (*Einhorn v. France* (dec.), 2001, § 33; *Sejdovic v. Italy* [GC], 2006, § 84; *Stoichkov v. Bulgaria*, 2005, § 56);
- გამარტივებული წარმოება, რომელიც დაცვის ყველა უფლებების სრული დარღვევით წარიმართა (*Bader and Kanbor v. Sweden*, 2005, § 47);
- პირის დაკავება ისე, რომ მას არ მიუწვდებოდეს ხელი დამოუკიდებელ და მიუკერძოებელ სასამართლოზე, რომელიც გადასინჯავდა მისი დაკავების შესახებ გადაწყვეტილების კანონიერებას (*Al-Moayad v. Germany* (dec.), 2007, § 101);
- ადვოკატის ხელმისაწვდომობაზე მიზანდასახული და სისტემატური უარის თქმა, განსაკუთრებით უცხო ქვეყანაში დაპატიმრებული პირის შემთხვევაში (*იქვე*);
- სისხლის სამართლის საქმის წარმოებაში ისეთი ჩვენებების გამოყენება, რომლებიც მოპოვებული იქნა ეჭვმიტანილის ან სხვა პირის იმგვარი მოპყრობის შედეგად, რაც არღვევს მე-3 მუხლს (*Othman (Abu Qatada) v. the United Kingdom*, 2012, § 267; *El Haski v. Belgium*, 2012, § 85);
- სასამართლო პროცესი სამხედრო კომისიის წინაშე, რომელიც არ უზრუნველყოფდა აღმასრულებელი ორგანოს დამოუკიდებლობასა და მიუკერძოებლობას, არ იყო ლეგიტიმური შიდასახელმწიფოებრივი და საერთაშორისო კანონმდებლობით, სადაც არსებობდა საკმარისად მაღალი ალბათობა, რომ მოხდებოდა კომისიის წინაშე სასამართლო პროცესებში წამების შედეგად მოპოვებული მტკიცებულებების დაშვება (*Al Nashiri v. Poland*, 2014, §§ 565-569; *Husayn (Abu Zubaydah) v. Poland*, 2014, §§ 555-561; *Al Nashiri v. Romania*, 2018, §§ 719-722).

575. სასამართლოს ოც წელზე მეტი დასჭირდა გადაწყვეტილებიდან საქმეზე *Soering v. the United Kingdom* (1989) 2012 წლის განჩინებამდე საქმეში *Othman (Abu Qatada) v. the United Kingdom*, 2012, რათა პირველად დაედგინა, რომ გამეგებამ ან ექსტრადიციამ შეიძლება, ფაქტობრივად, გამოიწვიოს მე-6 მუხლის დარღვევა. ეს და წინა პარაგრაფში ასახული მაგალითები იმაზე მიუთითებს, რომ „მართლმსაჯულების განხორციელებაზე უხეშად უარის თქმის“ ტესტი მკაცრი ტესტია. მართლმსაჯულების განხორციელებაზე უხეშად უარის თქმა სცილდება უბრალო ხარვეზების არსებობას ან გარანტიების არარსებობას სამართალწარმოებაში, რომლებმაც შეიძლება გამოიწვიოს მე-6 მუხლის დარღვევა თუ მათ ადგილი აქვთ თვითონ ხელშემკვრელ სახელმწიფოში. მოცემულ შემთხვევაში ადგილი უნდა ჰქონდეს მე-6 მუხლით გარანტირებული საქმის სამართლიანი განხილვის პრინციპების ისეთ უხეშ დარღვევას, რომ შეადგენდეს ამ მუხლით გარანტირებული უფლების არსის გაუქმებას ან განადგურებას (*Ahorugeze v. Sweden*, 2011, § 115; *Othman (Abu Qatada) v. the United Kingdom*, 2012, § 260).

B. „რეალური საფრთხის“ სტანდარტი და მტკიცების ტვირთი

576. იმის განხილვისას, წარმოადგენდა თუ არა ექსტრადიცია ან გამეგება მართლმსაჯულების განხორციელებაზე უხეშად უარის თქმას, სასამართლოს მიაჩნია, რომ იგივე სტანდარტები და მტკიცების ტვირთი უნდა გავრცელდეს, როგორც მე-3 მუხლის

თანახმად ექსტრადიციასა და გამევეებასთან დაკავშირებული საქმეების განხილვისას. შესაბამისად, მომჩივანს ევალება ისეთი მტკიცებულების წარმოდგენა, რომელიც დაადასტურებს, რომ არსებობს იმის ვარაუდის არსებითი საფუძველი, რომ ხელშემკვრელი სახელმწიფოდან გადაყვანის შემთხვევაში ის დადგება მართლმსაჯულების განხორციელებაზე უხეშად უარის თქმის რეალური რისკის წინაშე. ასეთი მტკიცებულების წარმოდგენის შემთხვევაში, მთავრობას ევალება მასთან დაკავშირებული ყოველგვარი ეჭვის გაფანტვა (*Saadi v. Italy* [GC], 2008, § 129; *J.K. and Others v. Sweden* [GC], 2016, § 91; *Ahorugeze v. Sweden*, 2011, § 116; *Othman (Abu Qatada) v. the United Kingdom*, 2012, §§ 272-280; *El Haski v. Belgium*, 2012, § 86).

577. იმის დასადგენად, არსებობს თუ არა მართლმსაჯულების განხორციელებაზე უხეშად უარის თქმის საფრთხე, სასამართლომ უნდა განიხილოს მომჩივნის მიმღებ ქვეყანაში გაგზავნის პროგნოზირებადი შედეგები, იქ არსებული ზოგადი მდგომარეობისა და პირის პირადი გარემოებების გათვალისწინებით (*Saadi v. Italy* [GC], 2008, § 130; *Al-Saadoon and Mufdhi v. the United Kingdom*, 2010, § 125). ამ საფრთხის არსებობა პირველ რიგში უნდა შეფასდეს იმ ფაქტების მითითებით, რომლებიც ცნობილი იყო ან უნდა ყოფილიყო ხელშემკვრელი სახელმწიფოსთვის პირის გამევეების მომენტში (*Saadi v. Italy* [GC], 2008, § 133; *Al-Saadoon and Mufdhi v. the United Kingdom*, 2010, § 125). თუმცა, თუ პირის გამევეება ან გადაყვანა უკვე შესრულებულია საქმის განხილვის თარიღისთვის, სასამართლო არ გამორიცხავს ისეთი ინფორმაციის გათვალისწინებას, რომელიც შემდგომში ხდება ცნობილი (*Mamatkulov and Askarov v. Turkey* [GC], 2005, § 69; *J.K. and Others v. Sweden* [GC], 2016, § 83; *Al-Saadoon and Mufdhi v. the United Kingdom*, 2010, § 149).

578. დაბოლოს, ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოებს შორის დაკავების ევროპული ორდერის კონტექსტში, სასამართლომ დაადგინა, რომ, როდესაც სახელმწიფოს არ გააჩნდა მანევრირების ზღვარი ევროკავშირის კანონმდებლობის გამოყენებისას, ვრცელდებოდა სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალში შემუშავებული „ეკვივალენტური დაცვის“ პრინციპი (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland* [GC], 2005, §§ 149-158; *Avotiņš v. Latvia* [GC], 2016, §§ 115-116). ეს ასევე ვრცელდება იმ შემთხვევაში, როდესაც ურთიერთალიარების მექანიზმები სასამართლოს ავალდებულებს ივარაუდოს, რომ საკმარისად მოხდა სხვა წევრი სახელმწიფოს მიერ ძირითადი უფლებების დაცვა. როგორც ეს გათვალისწინებულია დაკავების ევროპული ორდერის ფარგლებში, ამგვარად, ეროვნულ სასამართლოს არ გააჩნია დისკრეციული უფლებამოსილება აღნიშნულ საკითხში, რაც იწვევს ეკვივალენტობის პრეზუმფციის ავტომატურ გამოყენებას. თუმცა, ნებისმიერი ასეთი პრეზუმფცია შეიძლება გაქარწყლდეს კონკრეტული საქმის გარემოებებში. კომპლემენტარულობის თვალსაზრისითაც კი იმის გათვალისწინებით, თუ როგორ მუშაობს ურთიერთალიარების მექანიზმები, კერძოდ კი, მათი მიზნების ეფექტურობის გათვალისწინებით, სასამართლომ უნდა შეამოწმოს, რომ ურთიერთალიარების პრინციპი არ გამოიყენებოდეს ავტომატურად და მექანიკურად ისე, რომ ზიანს აყენებდეს ძირითად უფლებებს (*Pirozzi v. Belgium*, 2018, § 62).

579. ამ სულისკვეთებით, როდესაც იმ სახელმწიფოს სასამართლოებს, რომელიც არის კონვენციის ხელშემკვრელი სახელმწიფო და ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოც, მოეთხოვებათ გამოიყენონ ევროკავშირის კანონმდებლობით დადგენილი ურთიერთალიარების მექანიზმი, როგორცაა დაკავების ევროპული ორდერი, მათ სრულად უნდა გამოიყენონ ეს მექანიზმი, თუ კონვენციით გათვალისწინებული უფლებების დაცვა არ შეიძლება ჩაითვალოს აშკარად არასაკმარისად. თუმცა, თუ მათ წინაშე წარმოდგენილია სერიოზული და დასაბუთებული საჩივარი იმის შესახებ, რომ კონვენციით გათვალისწინებული უფლებები აშკარად არასაკმარისად არის დაცული და

ეს მდგომარეობა ვერ გამოსწორდება ევროკავშირის კანონმდებლობით, ისინი ვერ შეიკავებენ თავს ამ საჩივრის განხილვისგან მხოლოდ იმ საფუძველზე, რომ ისინი იყენებენ ევროკავშირის კანონმდებლობას. ასეთ შემთხვევებში მათ უნდა გამოიყენონ ევროკავშირის კანონმდებლობა კონვენციის მოთხოვნების შესაბამისად (*იქვე*, §§ 63-64).

ციტირებული საქმეების ჩამონათვალი

წინამდებარე გზამკვლევში ციტირებული პრეცედენტული სამართლის მაგალითები მიუთითებს სასამართლოს მიერ გამოტანილ გადაწყვეტილებებზე ან განჩინებებზე და ადამიანის უფლებათა ევროპული კომისიის (შემდგომში „კომისია“) გადაწყვეტილებებზე ან ანგარიშებზე.

თუ სხვა რამ არ არის მითითებული, ყველა მითითება ეხება სასამართლოს პალატის გადაწყვეტილებებს საქმის არსებით მხარეზე. აბრევიატურა „(dec.)“ მიუთითებს, რომ ციტირებულია სასამართლოს გადაწყვეტილება, ხოლო “[GC]” მიუთითებს, რომ საქმე განიხილა დიდმა პალატამ.

პალატის გადაწყვეტილებები, რომლებიც არ იყო საბოლოო კონვენციის 44-ე მუხლის მნიშვნელობით იმ მომენტისთვის, როდესაც მოხდა ამ გზამკვლევის საბოლოო ვერსიის შედგენა, მონიშნულია ვარსკვლავის (*) ნიშნით. კონვენციის 44-ე მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად: პალატის გადაწყვეტილება საბოლოოა, როდესაც: (a) მხარეები განაცხადებენ, რომ ისინი არ ითხოვენ საქმის დიდი პალატისათვის გადაცემას, ან (b) პალატის გადაწყვეტილების თარიღიდან სამი თვის განმავლობაში მათ არ მოუთხოვიათ საქმის დიდი პალატისათვის გადაცემა, ან (c) დიდი პალატის კოლეგია უარყოფს 43-ე მუხლის საფუძველზე საქმის დიდი პალატისათვის გადაცემის მოთხოვნას“. იმ შემთხვევებში, როდესაც დიდი პალატის კოლეგია მიიღებს თხოვნას საქმის გადაცემის თაობაზე, პალატის გადაწყვეტილება არ ხდება საბოლოო და, ამგვარად, მას არ აქვს იურიდიული ძალა; საბოლოო ხდება პალატის მიერ ამის შემდეგ მიღებული გადაწყვეტილება.

გზამკვლევის ელექტრონულ ვერსიაში მოცემული საქმეების ჰიპერბმულები მიუთითებს HUDOC მონაცემთა ბაზაზე (<http://hudoc.echr.coe.int>), რომელიც უზრუნველყოფს წვდომას სასამართლოსა (დიდი პალატის, პალატებისა და კომიტეტების გადაწყვეტილებები და განჩინებები, განხილული საქმეები, საკონსულტაციო დასკვნები და სამართლებრივი შეჯამებები პრეცედენტული სამართლის საინფორმაციო ჩანაწერიდან) და კომისიების (გადაწყვეტილებები და ანგარიშები) პრეცედენტულ სამართალზე, აგრეთვე, მინისტრთა კომიტეტის რეზოლუციებზე.

სასამართლო თავის გადაწყვეტილებებს და განჩინებებს ორ ოფიციალურ ენაზე – ინგლისურ ან/და ფრანგულ ენაზე – იღებს. HUDOC-ზე ასევე მოცემულია ბევრი მნიშვნელოვანი საქმის თარგმანი 30-ზე მეტ არაოფიციალურ ენაზე და ბმულები მესამე მხარეების მიერ მომზადებული პრეცედენტული სამართლის დაახლოებით ას ელექტრონულ კრებულზე. ციტირებული საქმეების ყველა ხელმისაწვდომი ნათარგმნი ვერსიის ნახვა შესაძლებელია HUDOC-ის მონაცემთა ბაზაში „ნათარგმნი ვერსიები“-ს დილაკზე დაჭერით, რომელზე გადამისამართებაც მოხდება საქმესთან დაკავშირებულ ჰიპერბმულზე დაწკაპუნებით.

—A—

A. v. Austria, no. 16266/90, კომისიის 1990 წლის 7 მაისის გადაწყვეტილება, გადაწყვეტილებები და ანგარიშები 65

A. v. Norway (dec.), no. 65170/14, 2018 წლის 29 მაისი
A. Menarini Diagnostics S.R.L. v. Italy, no. 43509/08, 2011 წლის 27 სექტემბერი
A.K. v. Liechtenstein, no. 38191/12, 2015 წლის 9 ივლისი
A.L. v. Finland, no. 23220/04, 2009 წლის 27 იანვარი
A.L. v. Germany, no. 72758/01, 2005 წლის 28 აპრილი
Abdoella v. the Netherlands, 1992 წლის 25 ნოემბერი, Series A no. 248-A
Abdulla Ali v. the United Kingdom, no. 30971/12, 2015 წლის 30 ივნისი
Abdullayev v. Azerbaijan, no. 6005/08, 2019 წლის 7 მარტი
Accardi and Others v. Italy (dec.), no. 30598/02, ECHR 2005-II
Adamčo v. Slovakia, no. 45084/14, 2019 წლის 12 ნოემბერი
Adiletta and Others v. Italy, 1991 წლის 19 თებერვალი, Series A no. 197-E
Adolf v. Austria, 1982 წლის 26 მარტი, series A no. 49
AGOSI v. the United Kingdom, 1986 წლის 24 ოქტომბერი, Series A no. 108
Ahorugeze v. Sweden, no. 37075/09, 2011 წლის 27 ოქტომბერი
Aigner v. Austria, no. 28328/03, 2012 წლის 10 მაისი
Air Canada v. the United Kingdom, 1995 წლის 5 მაისი, Series A no. 316-A
Ajdarić v. Croatia, no. 20883/09, 2011 წლის 13 დეკემბერი
Akay v. Turkey (dec.), no. 34501/97, 2002 წლის 19 თებერვალი
Akbay and Others v. Germany, nos. 40495/15 და 2 სხვა საქმე, 2020 წლის 15 ოქტომბერი
Akdağ v. Turkey, no. 75460/10, 2019 წლის 17 სექტემბერი
Al Alo v. Slovakia, no. 32084/19, 2022 წლის 10 თებერვალი
Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom [GC], nos. 26766/05 და 22228/06, ECHR 2011
Al-Moayad v. Germany (dec.), no. 35865/03, 2007 წლის 20 თებერვალი
Al Nashiri v. Poland, no. 28761/11, 2014 წლის 24 ივლისი
Al Nashiri v. Romania, no. 33234/12, 2018 წლის 31 მაისი
Al-Saadoon and Mufdhi v. the United Kingdom, no. 61498/08, ECHR 2010
Albert and Le Compte v. Belgium, 1983 წლის 10 თებერვალი, Series A no. 58
Aleksandr Dementyev v. Russia, no. 43095/05, 2013 წლის 28 ნოემბერი
Aleksandr Zaichenko v. Russia, no. 39660/02, 2010 წლის 18 თებერვალი
Alexandru Marian Iancu v. Romania, no. 60858/15, 2020 წლის 4 თებერვალი
Alexandru-Radu Luca v. Romania,* no. 20837/18, 2022 წლის 14 ივნისი
Ali v. Romania, no. 20307/02, 2010 წლის 9 ნოემბერი
Ali Rıza and Others v. Turkey, nos. 30226/10 და 4 სხვა საქმე, 2020 წლის 28 იანვარი
Alimena v. Italy, 1991 წლის 19 თებერვალი, Series A no. 195-D
Allan v. the United Kingdom, no. 48539/99, ECHR 2002-IX
Allen v. the United Kingdom [GC], no. 25424/09, ECHR 2013
Allenet de Ribemont v. France, 1995 წლის 10 თებერვალი, Series A no. 308
Almenara Alvarez v. Spain, no. 16096/08, 2011 წლის 25 ოქტომბერი
Ananyev v. Russia, no. 20292/04, 2009 წლის 30 ივლისი
Andreescu v. Romania, no. 19452/02, 2010 წლის 8 ივნისი
Anguelov v. Bulgaria (dec.), no. 45963/99, 2004 წლის 14 დეკემბერი
Antoine v. the United Kingdom (dec.), no. 62960/00, ECHR 2003
Arewa v. Lithuania, no. 16031/18, 2021 წლის 9 მარტი
Arlewin v. Sweden, no. 22302/10, 2016 წლის 1 მარტი
Arps v. Croatia, no. 23444/12, 2016 წლის 25 ოქტომბერი
Arrigo and Vella v. Malta (dec.), no. 6569/04, 2005 წლის 10 მაისი
Artemov v. Russia, no. 14945/03, 2014 წლის 3 აპრილი
Artico v. Italy, 1980 წლის 13 მაისი, Series A no. 37

Artur Parkhomenko v. Ukraine, no. 40464/05, 2017 წლის 16 თებერვალი
Asani v. the former Yugoslav Republic of Macedonia, no. 27962/10, 2018 წლის 1 თებერვალი
Asciutto v. Italy, no. 35795/02, 2007 წლის 27 ნოემბერი
Assanidze v. Georgia [GC], no. 71503/01, ECHR 2004-II
Atristain Gorosabel v. Spain, no. 15508/15, 2022 წლის 18 იანვარი
Avagyan v. Armenia, no. 1837/10, 2018 წლის 22 ნოემბერი
Avaz Zeynalov v. Azerbaijan, nos. 37816/12 და 25260/14, 2021 წლის 22 აპრილი
Avotiņš v. Latvia [GC], no. 17502/07, 2016 წლის 23 მაისი
Axel Springer SE and RTL Television GmbH v. Germany, no. 51405/12, 2017 წლის 21
სექტემბერი
Ayetullah Ay v. Turkey, nos. 29084/07 და 1191/08, 2020 წლის 27 ოქტომბერი

—B—

B. v. Austria, 1990 წლის 28 მარტი, Series A no. 175
B. and P. v. the United Kingdom, nos. 36337/97 და 35974/97, ECHR 2001-III
Băcanu and SC « R » S.A. v. Romania, no. 4411/04, 2009 წლის 3 მარტი
Bäckström and Andersson v. Sweden (dec.), no. 67930/01, 2006 წლის 5 სექტემბერი
Bader and Kanbor v. Sweden, no. 13284/04, ECHR 2005-XI
Baggetta v. Italy, 1987 წლის 25 ივნისი, Series A no. 119
Bahaettin Uzan v. Turkey, no. 30836/07, 2020 წლის 24 ნოემბერი
Bajić v. North Macedonia, no. 2833/13, 2021 წლის 10 ივნისი
Balsytė-Lideikienė v. Lithuania, no. 72596/01, 2008 წლის 4 ნოემბერი
Balta and Demir v. Turkey, no. 48628/12, 2015 წლის 23 ივნისი
Bandaletov v. Ukraine, no. 23180/06, 2013 წლის 31 ოქტომბერი
Bannikova v. Russia, no. 18757/06, 2010 წლის 4 ნოემბერი
Bara and Kola v. Albania, nos. 43391/18 და 17766/19, 2021 წლის 12 ოქტომბერი
Barberà, Messegueé and Jabardo v. Spain, 1988 წლის 6 დეკემბერი, Series A no. 146
Bátěk and Others v. the Czech Republic, no. 54146/09, 2017 წლის 12 იანვარი
Batiashvili v. Georgia, no. 8284/07, 2019 წლის 10 ოქტომბერი
Batmaz v. Turkey, no. 714/08, 2014 წლის 18 თებერვალი
Baucher v. France, no. 53640/00, 2007 წლის 24 ივლისი
Bauras v. Lithuania, no. 56795/13, 2017 წლის 31 ოქტომბერი
Baydar v. the Netherlands, no. 55385/14, 2018 წლის 24 აპრილი
Bayer v. Germany, no. 8453/04, 2009 წლის 16 ივლისი
Baytar v. Turkey, no. 45440/04, 2014 წლის 14 ოქტომბერი
Bazo González v. Spain, no. 30643/04, 2008 წლის 16 დეკემბერი
Bédat v. Switzerland [GC], no. 56925/08, 2016 წლის 29 მარტი
Beggs v. the United Kingdom (dec.), no. 15499/10, 2012 წლის 16 ოქტომბერი
Beghal v. the United Kingdom, no. 4755/16, 2019 წლის 28 თებერვალი
Belashev v. Russia, no. 28617/03, 2008 წლის 4 დეკემბერი
Belilos v. Switzerland, 1988 წლის 29 აპრილი, Series A no. 132
Bellerín Lagares v. Spain (dec.), no. 31548/02, 2003 წლის 4 ნოემბერი
Belugin v. Russia, no. 2991/06, 2019 წლის 26 ნოემბერი
Bendenoun v. France, 1994 წლის 24 თებერვალი, Series A no. 284
Benghezal v. France, no. 48045/15, 2022 წლის 24 მარტი

- Benham v. the United Kingdom*, 1996 წლის 10 ივნისი, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები 1996-III
- Beraru v. Romania*, no. 40107/04, 2014 წლის 18 მარტი
- Béres and Others v. Hungary*, nos. 59588/12 and 2 others, 2017 წლის 17 იანვარი
- Berliński v. Poland*, nos. 27715/95 and 30209/96, 2002 წლის 20 ივნისი
- Berlizev v. Ukraine*, no. 43571/12, 2021 წლის 8 ივლისი
- Beuze v. Belgium* [GC], no. 71409/10, 2018 წლის 9 ნოემბერი
- Bideault v. France*, no. 11261/84, კომისიის 1987 წლის 9 დეკემბრის გადაწყვეტილება, გადაწყვეტილებები და ანგარიშები 48
- Bikas v. Germany*, no. 76607/13, 2018 წლის 25 იანვარი
- Bivolaru v. Romania (no. 2)*, no. 66580/12, 2018 წლის 2 ოქტომბერი
- Bjarki H. Diego v. Iceland*, no. 30965/17 2022 წლის 15 მარტი
- Blaj v. Romania*, no. 36259/04, 2014 წლის 8 აპრილი
- Block v. Hungary*, no. 56282/09, 2011 წლის 25 იანვარი
- Blokhin v. Russia* [GC], no. 47152/06, 2016 წლის 23 მარტი
- Bobes v. Romania*, no. 29752/05, 2013 წლის 9 ივლისი
- Bocos-Cuesta v. the Netherlands*, no. 54789/00, 2005 წლის 10 ნოემბერი
- Boddaert v. Belgium*, 1992 წლის 12 ოქტომბერი, Series A no. 235-D
- Bodet v. Belgium* (dec.), no. 78480/13, 2017 წლის 5 იანვარი
- Böhmer v. Germany*, no. 37568/97, 2002 წლის 3 ოქტომბერი
- Bokhonko v. Georgia*, no. 6739/11, 2020 წლის 22 ოქტომბერი
- Boldea v. Romania*, no. 19997/02, 2007 წლის 15 თებერვალი
- Bonder v. Ukraine*, no. 18895/08, 2019 წლის 16 აპრილი
- Bonev v. Bulgaria*, no. 60018/00, 2006 წლის 8 ივნისი
- Bonisch v. Austria*, 1985 წლის 6 მაისი, Series A no. 92
- Bonzi v. Switzerland*, no. 7854/77, კომისიის 1978 წლის 12 ივლისის გადაწყვეტილება, გადაწყვეტილებები და ანგარიშები 12
- Borzonov v. Russia*, no. 18274/04, 2009 წლის 22 იანვარი
- Boulois v. Luxembourg* [GC], no. 37575/04, ECHR 2012
- Boutaffala v. Belgium*,* no. 20762/19, 2022 წლის 28 ივნისი
- Borisova v. Bulgaria*, no. 56891/00, 2006 წლის 21 დეკემბერი
- Borg v. Malta*, no. 37537/13, 2016 წლის 12 იანვარი
- Borgers v. Belgium*, 1991 წლის 30 ოქტომბერი, Series A no. 214-B
- Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland* [GC], no. 45036/98, ECHR 2005-VI
- Botten v. Norway*, 1996 წლის 19 თებერვალი, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები 1996-I
- Boyan Gospodinov v. Bulgaria*, no. 28417/07, 2018 წლის 5 აპრილი
- Bozkaya v. Turkey*, no. 46661/09, 2017 წლის 5 სექტემბერი
- Brandstetter v. Austria*, 1991 წლის 28 აგვისტო, Series A no. 211
- Bratyakin v. Russia* (dec.), no. 72776/01, 2006 წლის 9 მარტი
- Breijer v. the Netherlands* (dec.), no. 41596/13, 2018 წლის 3 ივლისი
- Brennan v. the United Kingdom*, no. 39846/98, ECHR 2001-X
- Bricmont v. Belgium*, 1989 წლის 7 ივლისი, Series A no. 158
- Brozicek v. Italy*, 1989 წლის 19 დეკემბერი, Series A no. 167
- Brus v. Belgium*, no. 18779/15, 2021 წლის 14 სექტემბერი
- Brusco v. France*, no. 1466/07, 2010 წლის 14 ოქტომბერი
- Budak v. Turkey*, no. 69762/12, 2021 წლის 16 თებერვალი

Buijen v. Germany, no. 27804/05, 2010 წლის 1 აპრილი
Buliga v. Romania, no. 22003/12, 2021 წლის 16 თებერვალი
Bulut v. Austria, 1996 წლის 22 თებერვალი, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები 1996-II
Burak Hun v. Turkey, no. 17570/04, 2009 წლის 15 დეკემბერი
Buscemi v. Italy, no. 29569/95, ECHR 1999-VI
Busuttil v. Malta, no. 48431/18, 2021 წლის 3 ივნისი
Butkevich v. Russia, no. 5865/07, 2018 წლის 13 თებერვალი
Butkevičius v. Lithuania, no. 48297/99, ECHR 2002-II (ამონარიდები)
Bykov v. Russia [GC], no. 4378/02, 2009 წლის 10 მარტი

—C—

C. v. Italy, no. 10889/84, კომისიის 1988 წლის 11 მაისის გადაწყვეტილება, გადაწყვეტილებები და ანგარიშები

56

C.G.P. v. the Netherlands, no. 29835/96, კომისიის 1997 წლის 15 იანვრის გადაწყვეტილება
C.P. and Others v. France, no. 36009/97, 2000 წლის 1 აგვისტო
Cabral v. the Netherlands, no. 37617/10, 2018 წლის 28 აგვისტო
Cafagna v. Italy, no. 26073/13, 2017 წლის 12 ოქტომბერი
Campbell and Fell v. the United Kingdom, 1984 წლის 28 ივნისი, Series A no. 80
Calabrò v. Italy and Germany (dec.), no. 59895/00, ECHR 2002-V
Caldas Ramírez de Arrellano v. Spain (dec.), no. 68874/01, ECHR 2003-I (ამონარიდები)
Can v. Austria, no. 9300/81, კომისიის 1984 წლის 12 ივლისის ანგარიში
Capeau v. Belgium, no. 42914/98, ECHR 2005-I
Caraian v. Romania, no. 34456/07, 2015 წლის 23 ივნისი
Caresana v. the United Kingdom (dec.), no. 31541/96, 2000 წლის 29 აგვისტო
Carmel Saliba v. Malta, no. 24221/13, 2016 წლის 29 ნოემბერი
Carrefour France v. France (dec.), no. 37858/14, 2019 წლის 1 ოქტომბერი
Casse v. Luxembourg, no. 40327/02, 2006 წლის 27 აპრილი
Castillo Algar v. Spain, 1998 წლის 28 ოქტომბერი, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები 1998-VIII
Cătănciu v. Romania (dec.), no. 22717/17, 2018 წლის 6 დეკემბერი
Célice v. France, no. 14166/09, 2012 წლის 8 მარტი
Cerovšek and Božičnik v. Slovenia, nos. 68939/12 and 68949/12, 2017 წლის 7 მარტი
Cēsnieks v. Latvia, no. 9278/06, 2014 წლის 11 თებერვალი
Chap Ltd v. Armenia, no. 15485/09, 2017 წლის 4 მაისი
Chaushev and Others v. Russia, nos. 37037/03 and 2 others, 2016 წლის 25 ოქტომბერი
Cheema v. Belgium, no. 60056/08, 2016 წლის 9 თებერვალი
Chernika v. Ukraine, no. 53791/11, 2020 წლის 12 მარტი
Chiarello v. Germany, no. 497/17, 2019 წლის 20 ივნისი
Chichlian and Ekindjian v. France, no. 10959/84, კომისიის 1989 წლის 16 მარტის ანგარიში
Chim and Przywieczerki v. Poland, nos. 36661/07 და 38433/07, 2018 წლის 12 აპრილი
Chong Coronado v. Andorra, no. 37368/15, 2020 წლის 23 ივლისი
Čivinskaitė v. Lithuania, no. 21218/12, 2020 წლის 15 სექტემბერი
Clarke v. the United Kingdom (dec.), no. 23695/02, 2005 წლის 25 აგვისტო

Cleve v. Germany, no. 48144/09, 2015 წლის 15 იანვარი
Clinique Mozart SARL v. France, no. 46098/99, 2004 წლის 8 ივნისი
Coëme and Others v. Belgium, nos. 32492/96 და 4 სხვა, ECHR 2000-VII
Collozza and Rubinat v. Italy, no. 9024/80, კომისიის 1983 წლის 5 მაისის ანგარიში, Series A no. 89
Colozza v. Italy, 1985 წლის 12 თებერვალი, Series A no. 89
Constantin and Stoian v. Romania, nos. 23782/06 და 46629/06, 2009 წლის 29 სექტემბერი
Constantinides v. Greece, no. 76438/12, 2016 წლის 6 ოქტომბერი
Cooper v. the United Kingdom [GC], no. 48843/99, 2003 წლის 16 დეკემბერი
Cornelis v. the Netherlands (dec.), no. 994/03, ECHR 2004-V (ამონარიდები)
Correia de Matos v. Portugal (dec.), no. 48188/99, ECHR 2001-XII
Correia de Matos v. Portugal [GC], no. 56402/12, 2018 წლის 4 აპრილი
Craxi v. Italy (no. 1), no. 34896/97, 2002 წლის 5 დეკემბერი
Croissant v. Germany, 1992 წლის 25 სექტემბერი, Series A no. 237-B
Cuscani v. the United Kingdom, no. 32771/96, 2002 წლის 24 სექტემბერი
Cutean v. Romania, no. 53150/12, 2014 წლის 2 დეკემბერი
Ćwik v. Poland, no. 31454/10, 2020 წლის 5 ნოემბერი
Czajkowski v. Poland (dec.), no. 6809/03, 2007 წლის 16 ოქტომბერი
Czekalla v. Portugal, no. 38830/97, ECHR 2002-VIII

—D—

D. v. Finland, no. 30542/04, 2009 წლის 7 ივლისი
Daktaras v. Lithuania (dec.), no. 42095/98, 2000 წლის 11 იანვარი
Daktaras v. Lithuania, no. 42095/98, ECHR 2000-X
Dallos v. Hungary, no. 29082/95, ECHR 2001-II
Damir Sibgatullin v. Russia, no. 1413/05, 2012 წლის 24 აპრილი
Dan v. the Republic of Moldova (no. 2), no. 57575/14, 2020 წლის 10 ნოემბერი
Dănilă v. Romania, no. 53897/00, 2007 წლის 8 მარტი
Danilov v. Russia, no. 88/05, 2020 წლის 1 დეკემბერი
Daştan v. Turkey, no. 37272/08, 2017 წლის 10 ოქტომბერი
Daud v. Portugal, 1998 წლის 21 აპრილი, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები 1998-II
Dāvidsons and Savins v. Latvia, nos. 17574/07 და 25235/07, 2016 წლის 7 იანვარი
Davran v. Turkey, no. 18342/03, 2009 წლის 3 ნოემბერი
De Cubber v. Belgium, 1984 წლის 26 ოქტომბერი, Series A no. 86
De Salvador Torres v. Spain, 1996 წლის 24 ოქტომბერი, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები 1996-V
De Tommaso v. Italy [GC], no. 43395/09, 2017 წლის 23 თებერვალი
Delcourt v. Belgium, 1970 წლის 17 იანვარი, Series A no. 11
Deli v. the Republic of Moldova, no. 42010/06, 2019 წლის 22 ოქტომბერი
Demicoli v. Malta, 1991 წლის 27 აგვისტო, Series A no. 210
Deweert v. Belgium, 1980 წლის 27 თებერვალი, Series A no. 35
Dhahbi v. Italy, no. 17120/09, 2014 წლის 8 აპრილი
Di Martino and Molinari v. Italy, nos. 15931/15 და 16459/15, 2021 წლის 25 მარტი
Diamantides v. Greece (no. 2), no. 71563/01, 2005 წლის 19 მაისი
Dicle and Sadak v. Turkey, no. 48621/07, 2015 წლის 16 ივნისი

Didu v. Romania, no. 34814/02, 2009 წლის 14 აპრილი
Dijkhuizen v. the Netherlands, no. 61591/16, 2021 წლის 8 ივნისი
Dimitar Mitev v. Bulgaria, no. 34779/09, 2018 წლის 8 მარტი
Dimović v. Serbia, no. 24463/11, 2016 წლის 28 ივნისი
Diriöz v. Turkey, no. 38560/04, 2012 წლის 31 მაისი
Dobbartin v. France, 1993 წლის 25 თებერვალი, Series A no. 256-D
Dodoja v. Croatia, no. 53587/17, 2021 წლის 24 ივნისი
Dominka v. Slovakia (dec.), no. 14630/12, 2018 წლის 3 აპრილი
Dondarini v. San Marino, no. 50545/99, 2004 წლის 6 ივლისი
Donohoe v. Ireland, no. 19165/08, 2013 წლის 12 დეკემბერი
Doorson v. the Netherlands, 1996 წლის 26 მარტი, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები 1996-II
Dorado Baúlde v. Spain (dec.), no. 23486/12, 2015 წლის 1 სექტემბერი
Dorokhov v. Russia, no. 66802/01, 2008 წლის 14 თებერვალი
Dorozhko and Pozharskiy v. Estonia, nos. 14659/04 და 16855/04, 2008 წლის 24 აპრილი
Döry v. Sweden, no. 28394/95, 2002 წლის 12 ნოემბერი
Dowsett v. the United Kingdom, no. 39482/98, ECHR 2003-VII
Doyle v. Ireland, no. 51979/17, 2019 წლის 23 მაისი
Dragojević v. Croatia, no. 68955/11, 2015 წლის 15 იანვარი
Dragoş Ioan Rusu v. Romania, no. 22767/08, 2017 წლის 31 ოქტომბერი
Drassich v. Italy, no. 25575/04, 2007 წლის 11 დეკემბერი
Drozd and Janousek v. France and Spain, 1992 წლის 26 ივნისი, Series A no. 240
Dubois v. France, no. 52833/19, 2022 წლის 28 აპრილი
Dubus S.A. v. France, no. 5242/04, 2009 წლის 11 ივნისი
Dvorski v. Croatia [GC], no. 25703/11, ECHR 2015
Dzelili v. Germany (dec.), no. 15065/05, 2009 წლის 29 სექტემბერი

—E—

Eckle v. Germany, 1982 წლის 15 ივლისი, series A no. 51
Edwards and Lewis v. the United Kingdom [GC], nos. 39647/98 და 40461/98, ECHR 2004-X
Eftimov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia, no. 59974/08, 2015 წლის 2 ივლისი
Sigurður Einarsson and Others v. Iceland, no. 39757/15, 2019 წლის 4 ივნისი
Einhorn v. France (dec.), no. 71555/01, ECHR 2001-XI
El Haski v. Belgium, no. 649/08, 2012 წლის 25 სექტემბერი
El Kaada v. Germany, no. 2130/10, 2015 წლის 12 ნოემბერი
Elif Nazan Şeker v. Turkey, no. 41954/10, 2022 წლის 8 მარტი
Enea v. Italy [GC], no. 74912/01, ECHR 2009
Engel and Others v. the Netherlands, 1976 წლის 8 ივნისი, Series A no. 22
Erdogan v. Turkey, no. 14723/89, კომისიის 1992 წლის 9 ივლისის გადაწყვეტილება, გადაწყვეტილებები და ანგარიშები 73
Erduran and Em Export Dış Tic A.Ş. v. Turkey, nos. 25707/05 და 28614/06, 2018 წლის 20 ნოემბერი
Ergin v. Turkey (no. 6), no. 47533/99, ECHR 2006-VI (ამონარიდები)
Erkapić v. Croatia, no. 51198/08, 2013 წლის 25 აპრილი
Eshonkulov v. Russia, no. 68900/13, 2015 წლის 15 იანვარი
Eurofinacom v. France (dec.), no. 58753/00, ECHR 2004-VII

Evangelou v. Greece, no. 44078/07, 2011 წლის 13 იანვარი
Ezeh and Connors v. the United Kingdom [GC], nos. 39665/98 და 40086/98, 2003 წლის 9
ოქტომბერი, ECHR 2003-X

—F—

F and M v. Finland, no. 22508/02, 2007 წლის 17 ივლისი
Faig Mammadov v. Azerbaijan, no. 60802/09, 2017 წლის 26 იანვარი
Fakailo (Safoka) and Others v. France, no. 2871/11, 2014 წლის 2 ოქტომბერი
Falk v. the Netherlands (dec.), no. 66273/01, ECHR 2004-XI
Falzarano v. Italy (dec.), no. 73357/14, 2021 წლის 15 ივნისი
Famulyak v. Ukraine (dec.), no. 30180/11, 2019 წლის 26 მარტი
Fariz Ahmadov v. Azerbaijan, no. 40321/07, 2021 წლის 14 იანვარი
Farzaliyev v. Azerbaijan, no. 29620/07, 2020 წლის 28 მაისი
Fatullayev v. Azerbaijan, no. 40984/07, 2010 წლის 22 აპრილი
Faysal Pamuk v. Turkey, no. 430/13, 2022 წლის 18 იანვარი
Fazliyski v. Bulgaria, no. 40908/05, 2013 წლის 16 აპრილი
Fedele v. Germany (dec.), no. 11311/84, 1987 წლის 9 დეკემბერი
Fejde v. Sweden, 1991 წლის 29 ოქტომბერი, Series A no. 212-C
Felix Guțu v. the Republic of Moldova, no. 13112/07, 2020 წლის 20 ოქტომბერი
Ferrantelli and Santangelo v. Italy, 1996 წლის 7 აგვისტო, გადაწყვეტილებებისა და
განჩინებების ანგარიშები 1996-III
Ferrazzini v. Italy [GC], no. 44759/98, ECHR 2001-VII
Fey v. Austria, 1993 წლის 24 თებერვალი, Series A no. 255-A
Filat v. the Republic of Moldova, no. 11657/16, 2021 წლის 7 დეკემბერი
Filippini v. San Marino (dec.), no. 10526/02, 2003 წლის 28 აგვისტო
Findlay v. the United Kingdom, 1997 წლის 25 თებერვალი, გადაწყვეტილებებისა და
განჩინებების ანგარიშები 1997-I
Fischer v. Austria (dec.), no. 27569/02, ECHR 2003-VI
Fleischner v. Germany, no. 61985/12, 2019 წლის 3 ოქტომბერი
Flisar v. Slovenia, no. 3127/09, 2011 წლის 29 სექტემბერი
Foucher v. France, 1997 წლის 18 მარტი, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები
1997-II
Frâncu v. Romania, no. 69356/13, 2020 წლის 13 ოქტომბერი
Frumkin v. Russia, no. 74568/12, 2016 წლის 5 იანვარი
Fruni v. Slovakia, no. 8014/07, 2011 წლის 21 ივნისი
Funke v. France, 1993 წლის 25 თებერვალი, Series A no. 256-A

—G—

G.B. v. France, no. 44069/98, ECHR 2001-X
G.C.P. v. Romania, no. 20899/03, 2011 წლის 20 დეკემბერი
G.I.E.M. S.R.L. and Others v. Italy (merits) [GC], nos. 1828/06 და 2 სხვა, 2018 წლის 28 ივნისი
Gabrielyan v. Armenia, no. 8088/05, 2012 წლის 10 აპრილი
Gäfgen v. Germany [GC], no. 22978/05, ECHR 2010
Gafgaz Mammadov v. Azerbaijan, no. 60259/11, 2015 წლის 15 ოქტომბერი
Galan v. Italy (dec.), no. 63772/16, 2021 წლის 18 მაისი

Galstyan v. Armenia, no. 26986/03, 2007 წლის 15 ნოემბერი
Gani v. Spain, no. 61800/08, 2013 წლის 19 თებერვალი
Garbuz v. Ukraine, no. 72681/10, 2019 წლის 19 თებერვალი
García Hernández v. Spain, no. 15256/07, 2010 წლის 16 ნოემბერი
García Ruiz v. Spain [GC], no. 30544/96, ECHR 1999-I
Garycki v. Poland, no. 14348/02, 2007 წლის 6 თებერვალი
Gast and Popp v. Germany, no. 29357/95, ECHR 2000-II
Geerings v. the Netherlands, no. 30810/03, ECHR 2007-III
Gelenidze v. Georgia, no. 72916/10, 2019 წლის 7 ნოემბერი
George-Lavinu Ghiurău v. Romania, no. 15549/16, 2020 წლის 16 ივნისი
Gestur Jónsson and Ragnar Halldór Hall v. Iceland [GC], nos. 68273/14 და 68271/14, 2020 წლის 22 დეკემბერი
Giosakis v. Greece (no. 3), no. 5689/08, 2011 წლის 3 მაისი
Goddi v. Italy, 1984 წლის 9 აპრილი, Series A no. 76
Gogitidze and Others v. Georgia, no. 36862/05, 2015 წლის 12 მაისი
Goktepe v. Belgium, no. 50372/99, 2005 წლის 2 ივნისი
Gorbunov and Gorbachev v. Russia, nos. 43183/06 და 27412/07, 2016 წლის 1 მარტი
Gorgievski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia, no. 18002/02, 2009 წლის 16 ივლისი
Gorgiladze v. Georgia, no. 4313/04, 2009 წლის 20 ოქტომბერი
Gossa v. Poland, no. 47986/99, 2007 წლის 9 იანვარი
Gómez de Liaño y Botella v. Spain, no. 21369/04, 2008 წლის 22 ივლისი
Gómez Olmeda v. Spain, no. 61112/12, 2016 წლის 29 მარტი
Grădinar v. Moldova, no. 7170/02, 2008 წლის 8 აპრილი
Gradinger v. Austria, 1995 წლის 23 ოქტომბერი, Series A no. 328-C
Grande Stevens and Others v. Italy, nos. 18640/10 და 4 სხვა, 2014 წლის 4 მარტი
Granger v. the United Kingdom, 1990 წლის 28 მარტი, Series A no. 174
Graviano v. Italy, no. 10075/02, 2005 წლის 10 თებერვალი
Grayson and Barnham v. the United Kingdom, nos. 19955/05 და 15085/06, 2008 წლის 23 სექტემბერი
Grba v. Croatia, no. 47074/12, 2017 წლის 23 ნოემბერი
Gregačević v. Croatia, no. 58331/09, 2012 წლის 10 ივლისი
Grievs v. the United Kingdom [GC], no. 57067/00, ECHR 2003-XII (ამონარიდები)
Gröning v. Germany (dec.), no. 71591/17, 2020 წლის 20 ოქტომბერი
Guðmundur Andri Ástráðsson v. Iceland [GC], no. 26374/18, 2020 წლის 1 დეკემბერი
Guérin v. France [GC], 1998 წლის 29 ივლისი, გადაწყვეტილებებისა და განხილვების ანგარიშები 1998-V
Guisset v. France, no. 33933/96, ECHR 2000-IX
Gülağacı v. Turkey (dec.), no. 40259/07, 2021 წლის 13 აპრილი
Güngör v. Germany (dec.), no. 31540/96, 2002 წლის 24 იანვარი
Gurguchiani v. Spain, no. 16012/06, 2009 წლის 15 დეკემბერი
Gürkan v. Turkey, no. 10987/10, 2012 წლის 3 ივლისი
Gutsanovi v. Bulgaria, no. 34529/10, ECHR 2013 (ამონარიდები)
Güveç v. Turkey, no. 70337/01, ECHR 2009 (ამონარიდები)

—H—

H. and J. v. the Netherlands (dec.), nos. 978/09 და 992/09, 2014 წლის 13 ნოემბერი

Haarde v. Iceland, no. 66847/12, 2017 წლის 23 ნოემბერი
Haas v. Germany (dec.), no. 73047/01, 2005 წლის 17 ნოემბერი
Habran and Dalem v. Belgium, nos. 43000/11 და 49380/11, 2017 წლის 17 იანვარი
Hadjianastassiou v. Greece, 1992 წლის 16 დეკემბერი, Series A no. 252
Hamer v. Belgium, no. 21861/03, ECHR 2007-V (ამონარიდები)
Hanif and Khan v. the United Kingdom, nos. 52999/08 და 61779/08, 2011 წლის 20 დეკემბერი
Hanu v. Romania, no. 10890/04, 2013 წლის 4 ივნისი
Harabin v. Slovakia, no. 58688/11, 2012 წლის 20 ნოემბერი
Harutyunyan v. Armenia, no. 36549/03, ECHR 2007-III
Hasáliková v. Slovakia, no. 39654/15, 2021 წლის 24 ივნისი
Hauschildt v. Denmark, 1989 წლის 24 მაისი, Series A no. 154
Haxhia v. Albania, no. 29861/03, 2013 წლის 8 ოქტომბერი
Heaney and McGuinness v. Ireland, no. 34720/97, ECHR 2000-XII
Heglas v. the Czech Republic, no. 5935/02, 2007 წლის 1 მარტი
Henri Rivière and Others v. France, no. 46460/10, 2013 წლის 25 ივლისი
Henryk Urban and Ryszard Urban v. Poland, no. 23614/08, 2010 წლის 30 ნოემბერი
Hermi v. Italy [GC], no. 18114/02, ECHR 2006-XII
Hernández Royo v. Spain, no. 16033/12, 2016 წლის 20 სექტემბერი
Hokkeling v. the Netherlands, no. 30749/12, 2017 წლის 14 თებერვალი
Holm v. Sweden, 1993 წლის 25 ნოემბერი, Series A no. 279-A
Horvatić v. Croatia, no. 36044/09, 2013 წლის 17 ოქტომბერი
Hümmer v. Germany, no. 26171/07, 2012 წლის 19 ივლისი
Husain v. Italy (dec.), no. 18913/03, ECHR 2005-III
Husayn (Abu Zubaydah) v. Poland, no. 7511/13, 2014 წლის 24 ივლისი
Hüseyin Turan v. Turkey, no. 11529/02, 2008 წლის 4 მარტი
Huseyn and Others v. Azerbaijan, nos. 35485/05 და 3 სხვა, 2011 წლის 26 ივლისი

— I —

I.A. v. France, 1998 წლის 23 სექტემბერი, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები 1998-VII
I.H. and Others v. Austria, no. 42780/98, 2006 წლის 20 აპრილი
Isir v. Belgium, no. 21614/12, 2016 წლის 26 იანვარი
Iancu v. Romania, no. 62915/17, 2021 წლის 23 თებერვალი
Ibrahim and Others v. the United Kingdom [GC], nos. 50541/08 და 3 სხვა, 2016 წლის 13 სექტემბერი
İbrahim Öztürk v. Turkey, no. 16500/04, 2009 წლის 17 თებერვალი
Idalov v. Russia [GC], no. 5826/03, 2012 წლის 22 მაისი
Iglin v. Ukraine, no. 39908/05, 2012 წლის 12 იანვარი
Ignat v. Romania, no. 17325/16, 2021 წლის 9 ნოემბერი
Igual Coll v. Spain, no. 37496/04, 2008 წლის 10 მარტი
Igor Pascari v. the Republic of Moldova, no. 25555/10, 2016 წლის 30 აგვისტო
İlgar Mammadov v. Azerbaijan (no. 2), no. 919/15, 2017 წლის 16 ნოემბერი
Imbrioscia v. Switzerland, 1993 წლის 24 ნოემბერი, Series A no. 275
Incal v. Turkey, 1998 წლის 9 ივნისი, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები 1998-IV

International Bank for Commerce and Development AD and Others v. Bulgaria, no. 7031/05,
2016 წლის 2 ივნისი

Ibrahim Ülger v. Turkey, no. 57250/00, 2004 წლის 29 ივლისი

Ismoilov and Others v. Russia, no. 2947/06, 2008 წლის 24 აპრილი

Istrate v. Romania, no. 44546/13, 2021 წლის 13 აპრილი

Işyar v. Bulgaria, no. 391/03, 2008 წლის 20 ნოემბერი

—J—

J.K. and Others v. Sweden [GC], no. 59166/12, 2016 წლის 23 აგვისტო

J.M. and Others v. Austria, nos. 61503/14 და 2 სხვა, 2017 წლის 1 ივნისი

Jalloh v. Germany [GC], no. 54810/00, ECHR 2006-IX

Janatuinen v. Finland, no. 28552/05, 2009 წლის 8 დეკემბერი

Janosevic v. Sweden, no. 34619/97, ECHR 2002-VII

Jasiński v. Poland, no. 30865/96, 2005 წლის 20 დეკემბერი

Jasper v. the United Kingdom [GC], no. 27052/95, 2000 წლის 16 თებერვალი

Jhangiryan v. Armenia, nos. 44841/08 და 63701/09, 2020 წლის 8 ოქტომბერი

Johansen v. Germany, no. 17914/10, 2016 წლის 15 სექტემბერი

John Murray v. the United Kingdom [GC], 1996 წლის 8 თებერვალი, გადაწყვეტილებებისა
და განჩინებების ანგარიშები 1996-I

Jorgic v. Germany, no. 74613/01, ECHR 2007-III

Josseume v. France, no. 39243/10, 2012 წლის 8 მარტი

Judge v. the United Kingdom (dec.), no. 35863/10, 2011 წლის 8 თებერვალი

Juha Nuutinen v. Finland, no. 45830/99, 2007 წლის 24 აპრილი

Julius Kloiber Schlachthof GmbH and Others v. Austria, nos. 21565/07 და 3 სხვა, 2013 წლის 4
აპრილი

Júlíus Þór Sigurþórsson v. Iceland, no. 38797/17, 2019 წლის 16 ივლისი

Jussila v. Finland [GC], no. 73053/01, ECHR 2006-XIV

—K—

K. v. France, no. 10210/82, კომისიის 1983 წლის 7 დეკემბრის გადაწყვეტილება,
გადაწყვეტილებები და ანგარიშები 35

Kaçiu and Kotorri v. Albania, nos. 33192/07 და 33194/07, 2013 წლის 25 ივნისი

Kadagishvili v. Georgia, no. 12391/06, 2020 წლის 14 მაისი

Kalēja v. Latvia, no. 22059/08, 2017 წლის 5 ოქტომბერი

Kamasinski v. Austria, 1989 წლის 19 დეკემბერი, Series A no. 168

Kamenos v. Cyprus, no. 147/07, 2017 წლის 31 ოქტომბერი

Kangers v. Latvia, no. 35726/10, 2019 წლის 14 მარტი

Kapetanios and Others v. Greece, nos. 3453/12 და 2 სხვა, 2015 წლის 30 აპრილი

Kapustyak v. Ukraine, no. 26230/11, 2016 წლის 3 მარტი

Karimov and Others v. Azerbaijan, nos. 24219/16 და 2 სხვა, 2021 წლის 22 ივლისი

Fikret Karahan v. Turkey, no. 53848/07, 2021 წლის 16 მარტი

Karaman v. Germany, no. 17103/10, 2014 წლის 27 თებერვალი

Karelin v. Russia, no. 926/08, 2016 წლის 20 სექტემბერი

Karpenko v. Russia, no. 5605/04, 2012 წლის 13 მარტი

Karrar v. Belgium, no. 61344/16, 2021 წლის 31 აგვისტო

Kartoyev and Others v. Russia, nos. 9418/13 და 2 სხვა, 2021 წლის 19 ოქტომბერი
Kasatkin v. Russia (dec.), no. 53672/14, 2021 წლის 22 ივნისი
Kashlev v. Estonia, no. 22574/08, 2016 წლის 26 აპრილი
Kasparov and Others v. Russia, no. 21613/07, 2013 წლის 3 ოქტომბერი
Kaste and Mathisen v. Norway, nos. 18885/04 და 21166/04, ECHR 2006-XIII
Kart v. Turkey [GC], no. 8917/05, ECHR 2009 (ამონარიდები)
Katrtsch v. France, no. 22575/08, 2010 წლის 4 ნოემბერი
Kemal Coşkun v. Turkey, no. 45028/07, 2017 წლის 28 მარტი
Kereselidze v. Georgia, no. 39718/09, 2019 წლის 28 მარტი
Kerman v. Turkey, no. 35132/05, 2016 წლის 22 ნოემბერი
Kerr v. the United Kingdom (dec.), no. 63356/00, 2003 წლის 23 სექტემბერი
Keskin v. the Netherlands, no. 2205/16, 2021 წლის 19 იანვარი
Khalifaoui v. France, no. 34791/97, ECHR 1999-IX
Khan v. the United Kingdom, no. 35394/97, ECHR 2000-V
Khlyustov v. Russia, no. 28975/05, 2013 წლის 11 ივლისი
Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia, nos. 11082/06 და 13772/05, 2013 წლის 25 ივლისი
Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia (no.2), nos. 42757/07 და 51111/07, 2020 წლის 14 იანვარი
Khudobin v. Russia, no. 59696/00, ECHR 2006-XII (ამონარიდები)
Khuzhin and Others v. Russia, no. 13470/02, 2008 წლის 23 ოქტომბერი
Kikabidze v. Georgia, no. 57642/12, 2021 წლის 16 ნოემბერი
Kilin v. Russia, no. 10271/12, 2021 წლის 11 მაისი
Klimentyev v. Russia, no. 46503/99, 2006 წლის 16 ნოემბერი
Klouvi v. France, no. 30754/03, 2011 წლის 30 ივნისი
Knox v. Italy, no. 76577/13, 2019 წლის 24 იანვარი
Kobiashvili v. Georgia, no. 36416/06, 2019 წლის 14 მარტი
Kohen and Others v. Turkey,* nos. 66616/10, 2022 წლის 7 ივნისი
Kok v. the Netherlands (dec.), no. 43149/98, 2000 წლის 4 ივლისი
Kolesnikova v. Russia, no. 45202/14, 2021 წლის 2 მარტი
König v. Germany, 1978 წლის 28 ივნისი, Series A no. 27
Konstas v. Greece, no. 53466/07, 2011 წლის 24 მაისი
Kontalexis v. Greece, no. 59000/08, 2011 წლის 31 მაისი
Kormev v. Bulgaria, nos. 39014/12, 2017 წლის 5 ოქტომბერი
Krasniki v. the Czech Republic, no. 51277/99, 2006 წლის 28 თებერვალი
Kremzow v. Austria, 1993 წლის 21 სექტემბერი, Series A no. 268-B
Krestovskiy v. Russia, no. 14040/03, 2010 წლის 28 ოქტომბერი
Kriegisch v. Germany (dec.), no. 21698/06, 2010 წლის 23 ნოემბერი
Kristiansen v. Norway, no. 1176/10, 2015 წლის 17 დეკემბერი
Kröcher and Möller v. Switzerland, no. 8463/78, კომისიის 1981 წლის 9 ივლისის
გადაწყვეტილება, გადაწყვეტილებები და ანგარიშები 26
Krombach v. France, no. 29731/96, ECHR 2001-II
Kulikowski v. Poland, no. 18353/03, 2009 წლის 19 მაისი
Kuopila v. Finland, no. 27752/95, 2000 წლის 27 აპრილი
Kuzmina and Others v. Russia, nos. 66152/14 და 8 სხვა, 2021 წლის 20 აპრილი
Kyprianou v. Cyprus [GC], no. 73797/01, ECHR 2005-XIII

—L—

Labergère v. France, no. 16846/02, 2006 წლის 26 სექტემბერი

Lacadena Calero v. Spain, no. 23002/07, 2011 წლის 22 ნოემბერი
Lagerblom v. Sweden, no. 26891/95, 2003 წლის 14 იანვარი
Lagutin and Others v. Russia, nos. 6228/09 და 4 სხვა, 2014 წლის 24 აპრილი
Lähteenmäki v. Estonia, no. 53172/10, 2016 წლის 21 ივნისი
Lala v. the Netherlands, 1994 წლის 22 სექტემბერი, Series A no. 297-A
Lamatic v. Romania, no. 55859/15, 2020 წლის 1 დეკემბერი
Lambin v. Russia, no. 12668/08, 2017 წლის 21 ნოემბერი
Larrañaga Arando and Others v. Spain (dec.), no. 73911/16 და 2 სხვა, 2019 წლის 25 ივნისი
Lazu v. the Republic of Moldova, no. 46182/08, 2016 წლის 5 ივლისი
Lanz v. Austria, no. 24430/94, 2002 წლის 31 იანვარი
Laska and Lika v. Albania, nos. 12315/04 და 17605/04, 2010 წლის 20 აპრილი
Lauko v. Slovakia, 1998 წლის 2 სექტემბერი, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები 1998-VI
Lavents v. Latvia, no. 58442/00, 2002 წლის 28 ნოემბერი
Layijov v. Azerbaijan, no. 22062/07, 2014 წლის 10 აპრილი
Leas v. Estonia, no. 59577/08, 2012 წლის 6 მარტი
Legillon v. France, no. 53406/10, 2013 წლის 10 იანვარი
Lena Atanasova v. Bulgaria, no. 52009/07, 2017 წლის 26 იანვარი
Lhermitte v. Belgium [GC], no. 34238/09, 2016 წლის 29 ნოემბერი
Liblik and Others v. Estonia, nos. 173/15 და 5 სხვა, 2019 წლის 28 მაისი
Lilian Erhan v. the Republic of Moldova,* no. 21947/16, 2022 წლის 5 ივლისი
Lilly France S.A. v. France (dec.), no. 53892/00, 2002 წლის 3 დეკემბერი
Lobarev and Others v. Russia, nos. 10355/09 და 5 სხვა, 2020 წლის 28 იანვარი
Lobzhanidze and Peradze v. Georgia, nos. 21447/11 და 35839/11, 2020 წლის 27 თებერვალი
Löffler v. Austria, no. 30546/96, 2000 წლის 3 ოქტომბერი
Lucà v. Italy, no. 33354/96, ECHR 2001-II
Lučić v. Croatia, no. 5699/11, 2014 წლის 27 თებერვალი
Luedicke, Belkacem and Koç v. Germany, 1978 წლის 28 ნოემბერი, Series A no. 29
Loizides v. Cyprus,* no. 31029/15, 2022 წლის 5 ივლისი
Lundkvist v. Sweden (dec.), no. 48518/99, ECHR 2003-XI
Lutz v. Germany, 1987 წლის 25 აგვისტო, Series A no. 123
Lysyuk v. Ukraine, no. 72531/13, 2021 წლის 14 ოქტომბერი

—M—

M v. the Netherlands, no. 2156/10, 2017 წლის 25 ივლისი
M.T.B. v. Turkey, no. 147081/06, 2018 წლის 12 ივნისი
Maaouia v. France [GC], no. 39652/98, ECHR 2000-X
Maciszewski and Others v. Poland (dec.), nos. 65313/13 და სხვ., 2020 წლის 23 ივნისი
Maestri and Others v. Italy, nos. 20903/15 და 3 სხვა, 2021 წლის 8 ივლისი
Magee v. the United Kingdom, no. 28135/95, ECHR 2000-VI
Magnitskiy and Others v. Russia, nos. 32631/09 და 53799/12, 2019 წლის 27 აგვისტო
Makeyan and Others v. Armenia, no. 46435/09, 2019 წლის 5 დეკემბერი
Makhfi v. France, no. 59335/00, 2004 წლის 19 ოქტომბერი
Maktouf and Damjanović v. Bosnia and Herzegovina [GC], nos. 2312/08 და 34179/08, ECHR 2013
Malige v. France, 1998 წლის 23 სექტემბერი, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები 1998-VII
Malininas v. Lithuania, no. 10071/04, 2008 წლის 1 ივლისი

Malofeyeva v. Russia, no. 36673/04, 2013 წლის 30 მაისი
Mamatkulov and Askarov v. Turkey [GC], nos. 46827/99 და 46951/99, ECHR 2005-I
Mamič v. Slovenia (no. 2), no. 75778/01, ECHR 2006-X (ამონარიდები)
Marčan v. Croatia, no. 40820/12, 2014 წლის 10 ივლისი
Marcello Viola v. Italy, no. 45106/04, ECHR 2006-XI (ამონარიდები)
Marcos Barrios v. Spain, no. 17122/07, 2010 წლის 21 სექტემბერი
Maresti v. Croatia, no. 55759/07, 2009 წლის 25 ივნისი
Marguš v. Croatia [GC], no. 4455/10, ECHR 2014
Marilena-Carmen Popa v. Romania, no. 1814/11, 2020 წლის 18 თებერვალი
Marinoni v. Italy, no. 27801/12, 2021 წლის 18 ნოემბერი
Marpa Zeeland B.V. and Metal Welding B.V. v. the Netherlands, no. 46300/99, ECHR 2004-X
(ამონარიდები)
Martin v. Estonia, no. 35985/09, 2013 წლის 30 მაისი
Martin v. the United Kingdom, no. 40426/98, 2006 წლის 24 ოქტომბერი
Martínez Agirre and Others v. Spain (dec.), nos. 75529/16 და 79503/16, 2019 წლის 25 ივნისი
Martinie v. France [GC], no. 58675/00, ECHR 2006-VI
Matanović v. Croatia, no. 2742/12, 2017 წლის 4 აპრილი
Matijašević v. Serbia, no. 23037/04, 2006 წლის 19 სექტემბერი
Matijašić v. Croatia (dec.), no. 38771/15, 2021 წლის 8 ივნისი
Matis v. France (dec.), no. 43699/13, 2015 წლის 6 ოქტომბერი
Mattick v. Germany (dec.), no. 62116/00, ECHR 2005-VII
Mattoccia v. Italy, no. 23969/94, ECHR 2000-IX
Matyjek v. Poland, no. 38184/03, 2007 წლის 24 აპრილი
Matytsina v. Russia, no. 58428/10, 2014 წლის 27 მარტი
Mariusz Lewandowski v. Poland, no. 66484/09, 2012 წლის 3 ივლისი
Mayzit v. Russia, no. 63378/00, 2005 წლის 20 იანვარი
McFarlane v. Ireland [GC], no. 31333/06, 2010 წლის 10 სექტემბერი
Medenica v. Switzerland, no. 20491/92, ECHR 2001-VI
Meftah and Others v. France [GC], nos. 32911/96 და 2 სხვა, ECHR 2002-VII
Mehmet Ali Eser v. Turkey, no. 1399/07, 2019 წლის 15 ოქტომბერი
Mehmet Duman v. Turkey, no. 38740/09, 2018 წლის 23 ოქტომბერი
Mehmet Zeki Çelebi v. Turkey, no. 27582/07, 2020 წლის 28 იანვარი
Melgarejo Martinez de Abellanosa v. Spain, no. 11200/19, 2021 წლის 14 დეკემბერი
Melich and Beck v. the Czech Republic, no. 35450/04, 2008 წლის 24 ივლისი
Melin v. France, 1993 წლის 22 ივნისი, Series A no. 261-A
Meng v. Germany, no. 1128/17, 2021 წლის 16 თებერვალი
Mergen and Others v. Turkey, nos. 44062/09 და 4 სხვა, 2016 წლის 31 მაისი
Mežnarić v. Croatia, no. 71615/01, 2005 წლის 15 ივლისი
Micallef v. Malta [GC], no. 17056/06, ECHR 2009
Mieg de Boofzheim v. France (dec.), no. 52938/99, ECHR 2002-X
Mika v. Sweden (dec.), no. 31243/06, 2009 წლის 27 იანვარი
Mikhail Mironov v. Russia, no. 58138/09, 2020 წლის 6 ოქტომბერი
Mikhaylova v. Russia, no. 46998/08, 2015 წლის 19 ნოემბერი
Mikolajová v. Slovakia, no. 4479/03, 2011 წლის 18 იანვარი
Milachikj v. North Macedonia, no. 44773/16, 2021 წლის 14 ოქტომბერი
Milasi v. Italy, 1987 წლის 25 ივნისი, Series A no. 119
Miliniénė v. Lithuania, no. 74355/01, 2008 წლის 24 ივნისი
Miljević v. Croatia, no. 68317/13, 2020 წლის 25 ივნისი

Miller and Others v. the United Kingdom, nos. 45825/99 და 2 სხვა, 2004 წლის 26 ოქტომბერი
Miminoshvili v. Russia, no. 20197/03, 2011 წლის 28 ივნისი
Minelli v. Switzerland, 1983 წლის 25 მარტი, Series A no. 62
Mircea v. Romania, no. 41250/02, 2007 წლის 29 მარტი
Mirčetić v. Croatia, no. 30669/15, 2021 წლის 22 აპრილი
Mirilashvili v. Russia, no. 6293/04, 2008 წლის 11 დეკემბერი
Mitrov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia, no. 45959/09, 2016 წლის 2 ივნისი
Mityanin and Leonov v. Russia, nos. 11436/06 და 22912/06, 2019 წლის 7 მაისი
Monedero Angora v. Spain (dec.), no. 41138/05, ECHR 2008
Monnell and Morris v. the United Kingdom, 1987 წლის 2 მარტი; Series A no. 115
Montcornet de Caumont v. France (dec.), no. 59290/00, ECHR 2003-VII
Montera v. Italy (dec.), no. 64713/01, 2002 წლის 9 ივლისი
Moiseyev v. Russia, no. 62936/00, 2008 წლის 9 ოქტომბერი
Moreira Ferreira v. Portugal (no. 2) [GC], no. 19867/12, 2017 წლის 11 ივლისი
Morice v. France [GC], no. 29369/10, ECHR 2015
Moroz v. Ukraine, no. 5187/07, 2017 წლის 2 მარტი
Moulet v. France (dec.), no. 27521/04, 2007 წლის 13 სექტემბერი
Mtchedlishvili v. Georgia, no. 894/12, 2021 წლის 25 თებერვალი
Mucha v. Slovakia, no. 63703/19, 2021 წლის 25 ნოემბერი
Müller v. Germany, no. 54963/08, 2014 წლის 27 მარტი
Müller-Hartburg v. Austria, no. 47195/06, 2013 წლის 19 თებერვალი
Mulosmani v. Albania, no. 29864/03, 2013 წლის 8 ოქტომბერი
Murtazaliyeva v. Russia [GC], no. 36658/05, 2018 წლის 18 დეკემბერი
Mustafa v. Bulgaria, no. 1230/17, 2019 წლის 28 ნოემბერი
Mustafa (Abu Hamza) v. the United Kingdom (dec.), no. 31411/07, 2011 წლის 18 იანვარი
Mustafa Tunç and Fecire Tunç v. Turkey [GC], no. 24014/05, 2015 წლის 14 აპრილი

—N—

Nagmetov v. Russia [GC], no. 35589/08, 2017 წლის 30 მარტი
Nakhmanovich v. Russia, no. 55669/00, 2006 წლის 2 მარტი
Natsvlshvili and Togonidze v. Georgia, no. 9043/05, ECHR 2014 (ამონარიდები)
Natunen v. Finland, no. 21022/04, 2009 წლის 31 მარტი
Navalnyy v. Russia [GC], nos. 29580/12 და 4 სხვა, 2018 წლის 15 ნოემბერი
Navalnyy and Gunko v. Russia, no. 75186/12, 2020 წლის 10 ნოემბერი
Navalnyy and Ofitserov v. Russia, nos. 46632/13 და 28671/14, 2016 წლის 23 თებერვალი
Navone and Others v. Monaco, nos. 62880/11 და 2 სხვა, 2013 წლის 24 ოქტომბერი
Nechay v. Ukraine, no. 15360/10, 2021 წლის 1 ივლისი
Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine, no. 42310/04, 2011 წლის 21 აპრილი
Negulescu v. Romania, no. 11230/12, 2021 წლის 16 თებერვალი
Nejdet Şahin and Perihan Şahin v. Turkey [GC], no. 13279/05, 2011 წლის 20 ოქტომბერი
Nemtsov v. Russia, no. 1774/11, 2014 წლის 31 ივლისი
Nerattini v. Greece, no. 43529/07, 2008 წლის 18 დეკემბერი
Nešťák v. Slovakia, no. 65559/01, 2007 წლის 27 თებერვალი
Neumeister v. Austria, 1968 წლის 27 ივნისი, Series A no. 8
Nezlin v. Russia, no. 26679/08, 2022 წლის 18 იანვარი
Nicholas v. Cyprus, no. 63246/10, 2018 წლის 9 იანვარი

Nicoleta Gheorghe v. Romania, no. 23470/05, 2012 წლის 3 აპრილი
Niedermeier v. Germany (dec.), no. 37972/05, 2009 წლის 3 თებერვალი
Nikitin v. Russia, no. 50178/99, ECHR 2004-VIII
Ninn-Hansen v. Denmark (dec.), no. 28972/75, ECHR 1999-V
Nițulescu v. Romania, no. 16184/06, 2015 წლის 22 სექტემბერი
Nortier v. the Netherlands, 1993 წლის 24 აგვისტო, Series A no. 267
Nurmagomedov v. Russia, no. 30138/02, 2007 წლის 7 ივნისი

—O—

O. v. Norway, no. 29327/95, ECHR 2003-II
O'Donnell v. the United Kingdom, no. 16667/10, 2015 წლის 7 აპრილი
O'Halloran and Francis v. the United Kingdom [GC], nos. 15809/02 და 25624/02,
ECHR 2007-VIII
O'Neill v. the United Kingdom (dec.), no. 14541/15, 2019 წლის 8 იანვარი
OA O Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia, no. 14902/04, 2011 წლის 20 სექტემბერი
Oberschlick v. Austria (no. 1), 1991 წლის 23 მაისი, Series A no. 204
Öcalan v. Turkey [GC], no. 46221/99, ECHR 2005-IV
Öcalan v. Turkey (dec.), no. 5980/07, 2010 წლის 6 ივლისი
Oddone and Pecci v. San Marino, nos. 26581/17 და 31024/17, 2019 წლის 17 ოქტომბერი
Oleksandr Volkov v. Ukraine, no. 21722/11, ECHR 2013
Omar v. France, 1998 წლის 29 ივლისი, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები
1998-V
Otegi Mondragon and Others v. Spain, nos. 4184/15 და 4 სხვა, 2018 წლის 6 ნოემბერი
Otegi Mondragon and Others v. Spain (dec.), no. 4184/15, 2015 წლის 3 ნოემბერი
Othman (Abu Qatada) v. the United Kingdom, no. 8139/09, ECHR 2012
Özmutat İnşaat Elektrik Nakliyat Temizlik San. ve Tic. Ltd. Şti. v. Turkey, no. 48657/06, 2017
წლის 28 ნოემბერი
Öztürk v. Germany, 1984 წლის 21 თებერვალი, Series A no. 73

—P—

P.G. and J.H. v. the United Kingdom, no. 44787/98, ECHR 2001-IX
P.K. v. Finland (dec.), no. 37442/97, 2002 წლის 9 ივლისი
P.S. v. Germany, no. 33900/96, 2001 წლის 20 დეკემბერი
Paci v. Belgium, no. 45597/09, § 85, 2018 წლის 17 აპრილი
Padin Gestoso v. Spain (dec.), no. 39519/98, ECHR 1999-II (ამონარიდები)
Padovani v. Italy, 1993 წლის 26 თებერვალი, Series A no. 257-B
Paić v. Croatia, no. 47082/12, 2016 წლის 29 მარტი
Paixão Moreira Sá Fernandes v. Portugal, no. 78108/14, 2020 წლის 25 თებერვალი
Pakelli v. Germany, 1983 წლის 25 აპრილი, Series A no. 64
Paksas v. Lithuania [GC], no. 34932/04, ECHR 2011 (ამონარიდები)
Palchik v. Ukraine, no. 16980/06, 2017 წლის 2 მარტი
Pandjikidze and Others v. Georgia, no. 30323/02, 2009 წლის 27 ოქტომბერი
Pandy v. Belgium, no. 13583/02, 2006 წლის 21 სექტემბერი
Papadakis v. the former Yugoslav Republic of Macedonia, no. 50254/07, 2013 წლის 26
თებერვალი

- Papon v. France* (dec.), no. 54210/00, ECHR 2001-XII
Papon v. France (no. 2), no. 54210/00, ECHR 2002-VII
Paraponiaris v. Greece, no. 42132/06, 2008 წლის 25 სექტემბერი
Parlov-Tkalčić v. Croatia, no. 24810/06, 2009 წლის 22 დეკემბერი
Pasquini v. San Marino (no. 2), no. 23349/17, 2020 წლის 20 ოქტომბერი
Pastörs v. Germany, no. 55225/14, 2019 წლის 3 ოქტომბერი
Paulikas v. Lithuania, no. 57435/09, 2017 წლის 24 იანვარი
Paunović v. Serbia, no. 54574/07, 2019 წლის 3 დეკემბერი
Pedersen and Baadsgaard v. Denmark [GC], no. 49017/99, ECHR 2004-XI
Pélissier and Sassi v. France [GC], no. 25444/94, ECHR 1999-II
Pelladoah v. the Netherlands, 1994 წლის 22 სექტემბერი, Series A no. 297-B
Pello v. Estonia, no. 11423/03, 2007 წლის 12 აპრილი
Penev v. Bulgaria, 20494/04, 2010 წლის 7 იანვარი
Peñafiel Salgado v. Spain (dec.), no. 65964/01, 2002 წლის 16 აპრილი
Pereira Cruz and Others v. Portugal, nos. 56396/12 და 3 სხვა, 2018 წლის 26 ივნისი
Perez v. France [GC], no. 47287/99, ECHR 2004-I
Perna v. Italy [GC], no. 48898/99, ECHR 2003-V
Peša v. Croatia, no. 40523/08, 8 April 2010
Pescador Valero v. Spain, no. 62435/00, ECHR 2003-VII
Peter Armstrong v. the United Kingdom, no. 65282/09, 2014 წლის 9 დეკემბერი
Petyo Petkov v. Bulgaria, no. 32130/03, 2010 წლის 7 იანვარი
Pfeifer and Plankl v. Austria, 1992 წლის 25 თებერვალი, Series A no. 227
Pham Hoang v. France, 1992 წლის 25 სექტემბერი, Series A no. 243
Phillips v. the United Kingdom, no. 41087/98, ECHR 2001-VII
Pierre-Bloch v. France, 1997 წლის 21 ოქტომბერი, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები 1997-VI
Piersack v. Belgium, 1982 წლის 1 ოქტომბერი, Series A no. 53
Pirozzi v. Belgium, no. 21055/11, 2018 წლის 17 აპრილი
Pishchalnikov v. Russia, no. 7025/04, 2009 წლის 24 სექტემბერი
Pişkin v. Turkey, no. 33399/18, 2020 წლის 15 დეკემბერი
Planka v. Austria, no. 25852/94, კომისიის 1996 წლის 15 მაისის გადაწყვეტილება
Poitrimol v. France, 1993 წლის 23 ნოემბერი, Series A no. 277-A
Poletan and Azirovik v. the former Yugoslav Republic of Macedonia, no. 26711/07 და 2 სხვა, 2016 წლის 12 მაისი
Polufakin and Chernyshev v. Russia, no. 30997/02, 2008 წლის 25 სექტემბერი
Polyakh and Others v. Ukraine, nos. 58812/15 და 4 სხვა, 2019 წლის 17 ოქტომბერი
Polyakov v. Russia, no. 77018/01, 2009 წლის 29 იანვარი
Poncelet v. Belgium, no. 44418/07, 2010 წლის 30 მარტი
Popov v. Russia, no. 26853/04, 2006 წლის 13 ივლისი
Popovici v. Moldova, nos. 289/04 და 41194/04, 2007 წლის 27 ნოემბერი
Poppe v. the Netherlands, no. 32271/04, 2009 წლის 24 მარტი
Posokhov v. Russia, no. 63486/00, ECHR 2003-IV
Prade v. Germany, no. 7215/10, 2016 წლის 3 მარტი
Prăjină v. Romania, no. 5592/05, 2014 წლის 7 იანვარი
Previti v. Italy (dec.), no. 45291/06, 2009 წლის 8 დეკემბერი
Priebke v. Italy (dec.), no. 48799/99, 2001 წლის 5 აპრილი
Prina v. Romania (dec.), no. 37697/13, 2020 წლის 8 სექტემბერი
Produkcija Plus Storitveno podjetje d.o.o. v. Slovenia, no. 47072/15, 2018 წლის 23 ოქტომბერი

Protopapa v. Turkey, no. 16084/90, 2009 წლის 24 თებერვალი
Przydział v. Poland, no. 15487/08, 2016 წლის 24 მაისი
Pugžlys v. Poland, no. 446/10, 2016 წლის 14 ივნისი
Pullar v. the United Kingdom, 1996 წლის 10 ივნისი, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები 1996-III
Pullicino v. Malta (dec.), no 45441/99, 2000 წლის 15 ივნისი
Putz v. Austria, 1996 წლის 22 თებერვალი, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები 1996-I

—Q—

Quaranta v. Switzerland, 1991 წლის 24 მაისი, Series A no. 205

—R—

R. v. Belgium, no. 15957/90, კომისიის 1992 წლის 30 მარტის გადაწყვეტილება, გადაწყვეტილებები და ანგარიშები 72
R. v. the United Kingdom (dec.), no. 33506/05, 2007 წლის 4 იანვარი
R.B. v. Estonia, no. 22597/16, 2021 წლის 22 ივნისი
R.D. v. Poland, nos. 29692/96 და 34612/97, 2001 წლის 18 დეკემბერი
R.S. v. Germany (dec.), no. 19600/15, 2017 წლის 28 მარტი
Radio France and Others v. France, no. 53984/00, ECHR 2004-II
Raimondo v. Italy, 1994 წლის 22 თებერვალი, Series A no. 281-A
Ramanauskas v. Lithuania [GC], no. 74420/01, ECHR 2008
Ramanauskas v. Lithuania (no. 2), no. 55146/14, 2018 წლის 20 თებერვალი
Ramda v. France, no. 78477/11, 2017 წლის 19 დეკემბერი
Ramos Nunes de Carvalho e Sá v. Portugal [GC], nos. 55391/13 და 2 სხვა, 2018 წლის 6 ნოემბერი
Rasmussen v. Poland, no. 38886/05, 2009 წლის 28 აპრილი
Ravnsborg v. Sweden, 1994 წლის 23 მარტი, Series A no. 283-B
Raza v. Bulgaria, no. 31465/08, 2010 წლის 11 თებერვალი
Razvozhayev v. Russia and Ukraine and Udaltsov v. Russia, nos. 75734/12 და 2 სხვა, 2019 წლის 19 ნოემბერი
Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey (dec.), nos. 41340/98 და 3 სხვა, 2000 წლის 3 ოქტომბერი
Reichman v. France, no. 50147/11, 2016 წლის 12 ივლისი
Reinhardt and Slimane-Kaïd v. France, 1998 წლის 31 მარტი, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები 1998-II
Remli v. France, 1996 წლის 23 აპრილი, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები 1996-II
Richert v. Poland, no. 54809/07, 2011 წლის 25 ოქტომბერი
Riepan v. Austria, no. 35115/97, ECHR 2000-XII
Ringelsen v. Austria, 1971 წლის 16 ივლისი, Series A no. 13
Ringvold v. Norway, no. 34964/97, ECHR 2003-II
Rodionov v. Russia, no. 9106/09, 2018 წლის 11 დეკემბერი
Romenskiy v. Russia, no. 22875/02, 2013 წლის 13 ივნისი

Rook v. Germany, no. 1586/15, 2019 წლის 25 ივლისი
Rostomashvili v. Georgia, no. 13185/07, 2018 წლის 8 ნოემბერი
Rouille v. France, no. 50268/99, 2004 წლის 6 იანვარი
Rowe and Davis v. the United Kingdom [GC], no. 28901/95, ECHR 2000-II
Rudnichenko v. Ukraine, no. 2775/07, 2013 წლის 11 ივლისი
Ruiz Torija v. Spain, 1994 წლის 9 დეკემბერი, Series A no. 303-A
Rupa v. Romania (no. 1), no. 58478/00, 2008 წლის 16 დეკემბერი
Rushiti v. Austria, no. 28389/95, 2000 წლის 21 მარტი
Rusishvili v. Georgia,* no. 15269/13, 2022 წლის 30 ივნისი
Rutkowski and Others v. Poland, nos. 72287/10 და 2 სხვა, 2015 წლის 7 ივლისი
Rybacki v. Poland, no. 52479/99, 2009 წლის 13 იანვარი
Rywin v. Poland, nos. 6091/06 და 2 სხვა, 2016 წლის 18 თებერვალი

—S—

S. v. Switzerland, 1991 წლის 28 ნოემბერი, Series A no. 220
S.C. IMH Suceava S.R.L. v. Romania, no. 24935/04, 2013 წლის 29 ოქტომბერი
S.N. v. Sweden, no. 34209/96, ECHR 2002-V
Saadi v. Italy [GC], no. 37201/06, ECHR 2008
Saccoccia v. Austria (dec.), no. 69917/01, 2007 წლის 5 ივლისი
Sadak and Others v. Turkey (no. 1), nos. 29900/96 და 3 სხვა, ECHR 2001-VIII
Şahiner v. Turkey, no. 29279/95, 2001 წლის 25 სექტემბერი
Sainte-Marie v. France, 1992 წლის 16 დეკემბერი, Series A no. 253-A
Sakhnovskiy v. Russia [GC], no. 21272/03, 2010 წლის 2 ნოემბერი
Sakit Zahidov v. Azerbaijan, no. 51164/07, 2015 წლის 12 ნოემბერი
Salabiaku v. France, 1988 წლის 7 ოქტომბერი, Series A no. 141-A
Salduz v. Turkey [GC], no. 36391/02, ECHR 2008
Şaman v. Turkey, no. 35292/05, 2011 წლის 5 აპრილი
Sampech v. Italy (dec.), no. 55546/09, 2015 წლის 19 მაისი
Sanader v. Croatia, no. 66408/12, 12015 წლის 12 თებერვალი
Sancaklı v. Turkey, no. 1385/07, 2018 წლის 15 მაისი
Sandu v. the Republic of Moldova, no. 16463/08, 2014 წლის 11 თებერვალი
Sapunarescu v. Germany (dec.), no. 22007/03, 2006 წლის 11 სექტემბერი
Saric v. Denmark (dec.), no. 31913/96, 1999 წლის 2 თებერვალი
Šarkienė v. Lithuania (dec.), no. 51760/10, 2017 წლის 27 ივნისი
Sassi and Benchellali v. France, nos. 10917/15 და 10941/15, 2021 წლის 25 ნოემბერი
Saunders v. the United Kingdom [GC], 1996 წლის 17 დეკემბერი, გადაწყვეტილებებისა და განხილვების ანგარიშები 1996-VI
Sawoniuk v. the United Kingdom (dec.), no. 63716/00, ECHR 2001-VI
Schatschaschwili v. Germany [GC], no. 9154/10, ECHR 2015
Schenk v. Switzerland, 1988 წლის 12 ივლისი, Series A no. 140
Schmautzer v. Austria, 1995 წლის 23 ოქტომბერი, Series A no. 328-A
Schmid-Laffer v. Switzerland, no. 41269/08, 2015 წლის 16 ივნისი
Schneider v. France (dec.), no. 49852/06, 2009 წლის 30 ივნისი
Scholer v. Germany, no. 14212/10, 2014 წლის 18 დეკემბერი
Schwarzenberger v. Germany, no. 75737/01, 2006 წლის 10 აგვისტო
Sejdovic v. Italy [GC], no. 56581/00, ECHR 2006-II

Sekanina v. Austria, 1993 წლის 25 აგვისტო, Series A no. 266-A
Seleznev v. Russia, no. 15591/03, 2008 წლის 26 ივნისი
Seliwiak v. Poland, no. 3818/04, 2009 წლის 21 ივლისი
Sepil v. Turkey, no. 17711/07, 2013 წლის 12 ნოემბერი
Sequeira v. Portugal (dec.), no. 73557/01, ECHR 2003-VI
Sergey Afanasyev v. Ukraine, no. 48057/06, 2012 წლის 15 ნოემბერი
Serrano Contreras v. Spain (no. 2), no. 2236/19, 2021 წლის 26 ოქტომბერი
Seton v. the United Kingdom, no. 55287/10, 2016 წლის 31 მარტი
Shabelnik v. Ukraine (no. 2), no. 15685/11, 2017 წლის 1 ივნისი
Shannon v. the United Kingdom (dec.), no. 67537/01, ECHR 2004-IV
Shekhov v. Russia, no. 12440/04, 2014 წლის 19 ივნისი
Shorazova v. Malta, no. 51853/19, 2022 წლის 3 მარტი
Shulepova v. Russia, no. 34449/03, 2008 წლის 11 დეკემბერი
Shumeyev and Others v. Russia (dec.), nos. 29474/07 და 2 სხვა, 2015 წლის 22 სექტემბერი
Sibgatullin v. Russia, no. 32165/02, 2009 წლის 23 აპრილი
Sidabras and Diautas v. Lithuania (dec.), nos. 55480/00 და 59330/00, 2003 წლის 1 ივლისი
Sievert v. Germany, no. 29881/07, 2012 წლის 19 ივლისი
Sigríður Elín Sigfúsdóttir v. Iceland, no. 41382/17, 2020 წლის 25 თებერვალი
Silickienė v. Lithuania, no. 20496/02, 2012 წლის 10 აპრილი
Simeonovi v. Bulgaria [GC], no. 21980/04, 2017 წლის 12 მაისი
Simon Price v. the United Kingdom, no. 15602/07, 2016 წლის 15 სექტემბერი
Şimşek, Andiç and Boğatekin v. Turkey (dec.), nos. 75845/12 და სხვ., 2020 წლის 17 მარტი
Sipavičius v. Lithuania, no. 49093/99, 2002 წლის 21 თებერვალი
Sîrghi v. Romania, no. 19181/09, 2016 წლის 24 მაისი
Sitnevskiy and Chaykovskiy v. Ukraine, nos. 48016/06 და 7817/07, 2016 წლის 10 ნოემბერი
Škaro v. Croatia, no. 6962/13, 2016 წლის 6 დეკემბერი
Sklyar v. Russia, no. 45498/11, 2017 წლის 18 ივლისი
Škrlj v. Croatia, no. 21835/06, 2019 წლის 11 ივლისი
Słomka v. Poland, no. 68924/12, 2018 წლის 6 დეკემბერი
Šmajgl v. Slovenia, no. 29187/10, 2016 წლის 4 ოქტომბერი
Sociedade de Construções Martins & Vieira, Lda., and Others v. Portugal, nos. 56637/10 და 5 სხვა, 2014 წლის 30 ოქტომბერი
Soering v. the United Kingdom, 1989 წლის 7 ივლისი, Series A no. 161
Solakov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia, no. 47023/99, ECHR 2001-X
Sofri and Others v. Italy (dec.), no. 37235/97, ECHR 2003-VIII
Soytemiz v. Turkey, no. 57837/09, 2018 წლის 27 ნოემბერი
Spînu v. Romania, no. 32030/02, 2008 წლის 29 აპრილი
Sršen v. Croatia (dec.), no. 30305/13, 2019 წლის 22 იანვარი
Stanford v. the United Kingdom, 1994 წლის 23 თებერვალი, Series A no. 282-A
Starokadomskiy v. Russia (no. 2), no. 27455/06, 2014 წლის 13 მარტი
Štefančič v. Slovenia, no. 18027/05, 2012 წლის 25 ოქტომბერი
Steininger v. Austria, no. 21539/07, 2012 წლის 17 აპრილი
Stepanyan v. Armenia, no. 45081/04, 2009 წლის 27 ოქტომბერი
Stephens v. Malta (no. 3), no. 35989/14, 2020 წლის 14 იანვარი
Stevan Petrović v. Serbia, nos. 6097/16 და 28999/19, 2021 წლის 20 აპრილი
Stirmanov v. Russia, no. 31816/08, 2019 წლის 29 იანვარი
Štitić v. Croatia, no. 29660/03, 2007 წლის 8 ნოემბერი
Stoichkov v. Bulgaria, no. 9808/02, 2005 წლის 24 მარტი

Stojkovic v. France and Belgium, no. 25303/08, 2011 წლის 27 ოქტომბერი
Stoimenov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia, no. 17995/02, 2007 წლის 5 აპრილი
Stow and Gai v. Portugal (dec.), no. 18306/04, 2005 წლის 4 ოქტომბერი
Šubinski v. Slovenia, no. 19611/04, 2007 წლის 18 იანვარი
Suhadolc v. Slovenia (dec.), no. 57655/08, 2011 წლის 17 მაისი
Suküt v. Turkey (dec.), no. 59773/00, 2007 წლის 11 სექტემბერი
Süleyman v. Turkey, no. 59453/10, 2020 წლის 17 ნოემბერი
Sutter v. Switzerland, 1984 წლის 22 თებერვალი, Series A no. 74
Suuripää v. Finland, no. 43151/02, 2010 წლის 12 იანვარი
Svanidze v. Georgia, no. 37809/08, 2019 წლის 25 ივლისი
Svinarenko and Slyadnev v. Russia [GC], nos. 32541/08 და 43441/08, ECHR 2014 (ამონარიდები)
Szabó v. Sweden (dec.), no. 28578/03, 2006 წლის 27 ივნისი

—T—

T.K. v. Lithuania, no. 114000/12, 2018 წლის 12 ივნისი
Tabaï v. France (dec.), no. 73805/01, 2004 წლის 17 თებერვალი
Talmane v. Latvia, no. 47938/07, 2016 წლის 13 ოქტომბერი
Tarău v. Romania, no. 3584/02, 2009 წლის 24 თებერვალი
Tatishvili v. Russia, no. 1509/02, ECHR 2007-I
Taxquet v. Belgium [GC], no. 926/05, ECHR 2010
Tchokhonelidze v. Georgia, no. 31536/07, 2018 წლის 28 ივნისი
Teixeira de Castro v. Portugal, 1998 წლის 9 ივნისი, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები 1998-IV
Telfner v. Austria, no. 33501/96, 2001 წლის 20 მარტი
Tempel v. the Czech Republic, no. 44151/12, 2020 წლის 25 ივნისი
Teodor v. Romania, no. 46878/06, 2013 წლის 4 ივნისი
Teslya v. Ukraine, no. 52095/11, 2020 წლის 8 ოქტომბერი
Thiam v. France, no. 80018/12, 2018 წლის 18 ოქტომბერი
Thomann v. Switzerland, 1996 წლის 10 ივნისი, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები 1996-III
Thomas v. the United Kingdom (dec.), no. 19354/02, 2005 წლის 10 მაისი
Tierce and Others v. San Marino, nos. 24954/94 და 2 სხვა, ECHR 2000-IX
Tikhonov and Khasis v. Russia, nos. 12074/12 და 16442/12, 2021 წლის 16 თებერვალი
Tirado Ortiz and Lozano Martin v. Spain (dec.), no. 43486/98, ECHR 1999-V
Toeva v. Bulgaria (dec.), no. 53329/99, 2004 წლის 9 სექტემბერი
Tolmachev v. Estonia, no. 73748/13, 2015 წლის 9 ივლისი
Tonkov v. Belgium, no. 41115/14, 2022 წლის 8 მარტი
Topić v. Croatia, no. 51355/10, 2013 წლის 10 ოქტომბერი
Tortladze v. Georgia, no. 42371/08, 2021 წლის 18 მარტი
Trepashkin v. Russia (no. 2), no. 14248/05, 2010 წლის 16 დეკემბერი
Trofimov v. Russia, no. 1111/02, 2008 წლის 4 დეკემბერი
Trubić v. Croatia (dec.), no. 44887/10, 2012 წლის 2 ოქტომბერი
Truten v. Ukraine, no. 18041/08, 2016 წლის 23 ივნისი
Tsalkitzis v. Greece (no. 2), no. 72624/10, 2017 წლის 19 ოქტომბერი
Tseber v. the Czech Republic, no. 46203/08, 2012 წლის 22 ნოემბერი
Tsonyo Tsonev v. Bulgaria (no. 2), no. 2376/03, 2010 წლის 14 იანვარი

Turbylev v. Russia, no. 4722/09, 2015 წლის 6 ოქტომბერი
Türk v. Turkey, no. 22744/07, 2017 წლის 5 სექტემბერი
Turyev v. Russia, no. 20758/04, 2016 წლის 11 ოქტომბერი
Twalib v. Greece, 1998 წლის 9 ივნისი, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები 1998-IV
Twomey, Cameron and Guthrie v. the United Kingdom (dec.), nos. 67318/09 და 22226/12, 2013 წლის 28 მაისი
Tychko v. Russia, no. 56097/07, 2015 წლის 11 ივნისი

—U—

Ubach Mertes v. Andorra (dec.), no. 46253/99, ECHR 2000-V
Ucak v. the United Kingdom (dec.), no. 44234/98, 2002 წლის 24 იანვარი
Üçdağ v. Turkey, no. 23314/19, 2021 წლის 31 აგვისტო
Urazbayev v. Russia, no. 13128/06, 2019 წლის 8 ოქტომბერი
Ürek and Ürek v. Turkey, no. 74845/12, 2019 წლის 30 ივლისი

—V—

V. v. Finland, no. 40412/98, 2007 წლის 24 აპრილი
V. v. the United Kingdom [GC], no. 24888/94, ECHR 1999-IX
Vacher v. France, 1996 წლის 17 დეკემბერი, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები 1996-VI
Valeriy Lopata v. Russia, no. 19936/04, 2012 წლის 30 ოქტომბერი
Vamvakas v. Greece (no. 2), no. 2870/11, 2015 წლის 9 აპრილი
Van de Hurk v. the Netherlands, 1994 წლის 19 აპრილი, Series A no. 288
Van Geyseghe v. Belgium [GC], no. 26103/95, ECHR 1999-I
Van Mechelen and Others v. the Netherlands, 1997 წლის 23 აპრილი, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები 1997-III
Van Wesenbeeck v. Belgium, nos. 67496/10 და 52936/12, 2017 წლის 23 მაისი
Vanfuli v. Russia, no. 24885/05, 2011 წლის 3 ნოემბერი
Vanyan v. Russia, no. 53203/99, 2005 წლის 15 დეკემბერი
Vardan Martirosyan v. Armenia, no. 13610/12, 2021 წლის 15 ივნისი
Varela Geis v. Spain, no. 61005/09, 2013 წლის 5 მარტი
Vasenin v. Russia, no. 48023/06, 2016 წლის 21 ივნისი
Västberga Taxi Aktiebolag and Vulic v. Sweden, no. 36985/97, 2002 წლის 23 ივლისი
Vaudelle v. France, no. 35683/97, ECHR 2001-I
Vayıç v. Turkey, no. 18078/02, ECHR 2006-VIII (ამონარიდები)
V.C.L. and A.N. v. the United Kingdom, nos. 77587/12 და 74603/12, 2021 წლის 16 თებერვალი
Vera Fernández-Huidobro v. Spain, no. 74181/01, 2010 წლის 6 იანვარი
Verhoek v. the Netherlands (dec.), no. 54445/00, 2004 წლის 27 იანვარი
Veselov and Others v. Russia, nos. 23200/10 და 2 სხვა, 2012 წლის 11 სექტემბერი
Vidal v. Belgium, 1992 წლის 22 აპრილი, Series A no. 235-B
Vidgen v. the Netherlands, no. 29353/06, 2012 წლის 10 ივლისი
Vidgen v. the Netherlands (dec.), no. 68328/17, 2019 წლის 8 იანვარი
Viorel Burzo v. Romania, nos. 75109/01 და 12639/02, 2009 წლის 30 ივნისი

Virgil Dan Vasile v. Romania, no. 35517/11, 2018 წლის 15 მაისი
Visser v. the Netherlands, no. 26668/95, 2002 წლის 14 თებერვალი
Vizgirda v. Slovenia, no. 59868/08, 2018 წლის 28 აგვისტო
Vladimir Romanov v. Russia, no. 41461/02, 2008 წლის 24 ივლისი
Volkov and Adamskiy v. Russia, nos. 7614/09 და 30863/10, 2015 წლის 26 მარტი
Vronchenko v. Estonia, no. 59632/09, 2013 წლის 18 ივლისი
Vyacheslav Korchagin v. Russia, no. 12307/16, 2018 წლის 28 აგვისტო
Vyerentsov v. Ukraine, no. 20372/11, 2013 წლის 11 აპრილი

—W—

Wang v. France, no. 83700/17, 2022 წლის 28 აპრილი
W.S. v. Poland, no. 21508/02, 2007 წლის 19 ივნისი
Walchli v. France, no. 35787/03, 2007 წლის 26 ივლისი
Weh v. Austria, no. 38544/97, 2004 წლის 8 აპრილი
Welke and Bialek v. Poland, no. 15924/05, 2011 წლის 1 მარტი
Wemhoff v. Germany, 1968 წლის 27 ივნისი, Series A no. 7
Willems and Gorjon v. Belgium, nos. 74209/16 და 3 სხვა, 2021 წლის 21 სექტემბერი
Włoch v. Poland (dec.), no. 27785/95, 2000 წლის 30 მარტი

—X—

X. v. Austria, no. 6185/73, კომისიის 1975 წლის 29 მაისის გადაწყვეტილება,
გადაწყვეტილებები და ანგარიშები 2
X. v. Belgium, no. 7628/73, კომისიის 1977 წლის 9 მაისის გადაწყვეტილება,
გადაწყვეტილებები და ანგარიშები 9
X v. the Netherlands, no. 72631/17, 2021 წლის 27 ივლისი
Xhoxhaj v. Albania, no. 15227/19, 2021 წლის 9 თებერვალი

—Y—

Y v. Norway, no. 56568/00, ECHR 2003-II (ამონარიდები)
Y. v. Slovenia, no. 41107/10, ECHR 2015 (ამონარიდები)
Y.B. and Others v. Turkey, nos. 48173/99 და 48319/99, 2004 წლის 28 ოქტომბერი
Yaikov v. Russia, no. 39317/05, 2015 წლის 18 ივნისი
Yakuba v. Ukraine, no. 1452/09, 2019 წლის 12 თებერვალი
Yakhymovych v. Ukraine, no. 23476/15, 2021 წლის 16 დეკემბერი
Yam v. the United Kingdom, no. 31295/11, 2020 წლის 16 იანვარი
Yankov and Others v. Bulgaria, no. 4570/05, 2010 წლის 23 სექტემბერი
Yaroslav Belousov v. Russia, nos. 2653/13 და 60980/14, 2016 წლის 4 ოქტომბერი
Yeğer v. Turkey,* no. 4099/12, 2022 წლის 7 ივნისი

—Z—

Zagaría v. Italy, no. 58295/00, 2007 წლის 27 ნოემბერი

Zahirović v. Croatia, no. 58590/11, 2013 წლის 25 აპრილი
Zana v. Turkey, 1997 წლის 25 ნოემბერი, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები 1997-VII
Zarouali v. Belgium, no. 20664/92, კომისიის 1994 წლის 29 ივნისის გადაწყვეტილება, გადაწყვეტილებები და ანგარიშები 78
Zdravko Stanev v. Bulgaria, no. 32238/04, 2012 წლის 6 ნოემბერი
Zhang v. Ukraine, no. 6970/15, 2018 წლის 13 ნოემბერი
Zhuk v. Ukraine, no. 45783/05, 2010 წლის 21 ოქტომბერი
Zhupnik v. Ukraine, no. 20792/05, 2010 წლის 9 დეკემბერი
Zličić v. Serbia, nos. 73313/17 და 20143/19, 2021 წლის 26 იანვარი
Zirnīte v. Latvia, no. 69019/11, 2020 წლის 11 ივნისი
Zollmann v. the United Kingdom (dec.), no. 62902/00, ECHR 2003-XII
Zoon v. the Netherlands, no. 29202/95, ECHR 2000-XII
Zschüschen v. Belgium (dec.), no. 23572/07, 2017 წლის 2 მაისი